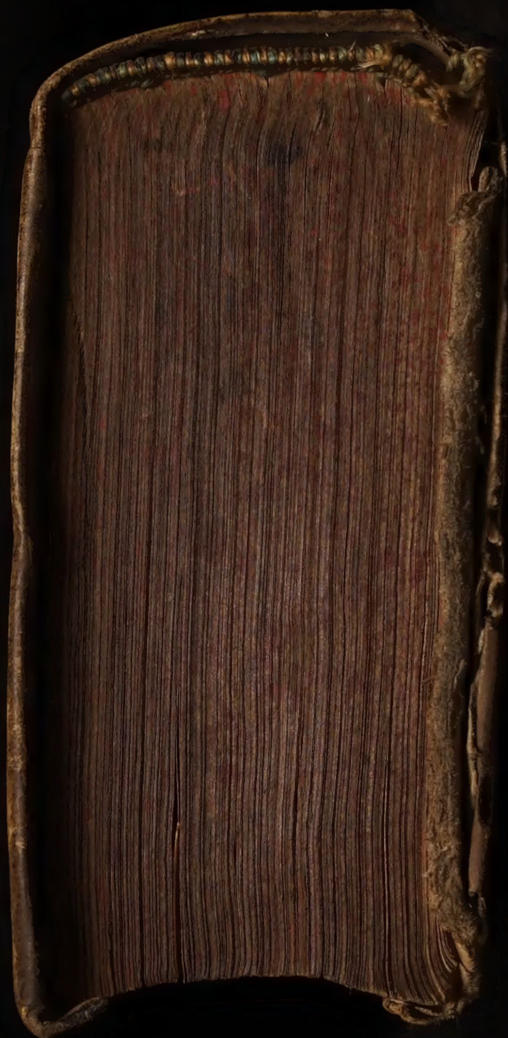
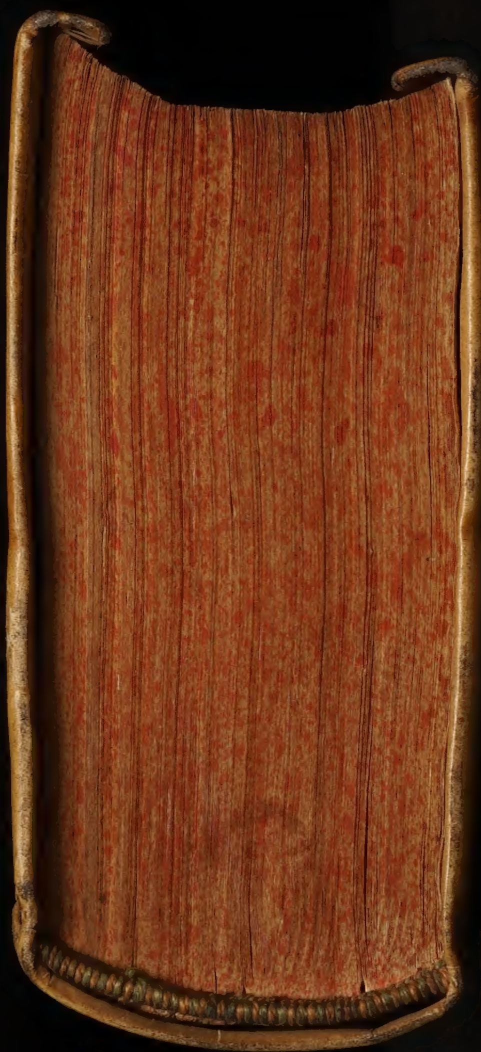
[illegible]

Institutiones

Medicinae

ille Liber Emit 24 asses
scholastici Med.

JOANNIS HEURNII ULTRAJECTINI INSTITUTIONES MEDICINÆ.

Editio Ultima, prioribus longe emendatior, & auctior.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officinâ SALOMONIS WAGENAER.
ANNO CIↃ IↃ CLXVI.

JOANNIS HEURNII
ULTRAJECTINI,

ORATIO,

De Medicinæ origine. Æsculapidum ac Hippocratis stirpe & scriptis.

RECTE dixit Pythagoras, duo omnium pulcherrima divinisque operibus consimilia nobis à S. Deo fuisse concessa, veritatem eloqui, & mortalibus facere benigne. Divini quid est, omnibus prodesse: certe boni viri est, prodesse: velle: prudentis, hoc ipsum certa ratione & via instituere: fortis, in labore perseverare. Hoc juvandi conatu ductum genus humanum, quamplurima stupenda, quæ etiam hominem ipsum sua mole superant, usibus humanis attulit: ut recte dixisse Sophocles in Antigone videatur.

Nihil æque stupendum ac hominem
Natura parens produxit unquam.

Hoc est illud juvandi studium, quod nullam mundi partem, quæ cœli circumflexu tegitur, intentata reliquit: quod homines docuit procellosum mare, dum atra etiam sub Arcturo hyems sævit, superare, ac ex imo mari merces & nutricatum humanæ commoditati inferre. Hoc, inquam, hoc ipsum studium. Tellurem, quam incorruptam Deam veteres vocabant, aratris scindere docuit, ac equis versare, quos etiam magnis primum laboribus subjugavit. Sed pedetentim ad elegantiora ornamenta se convertit hoc societatis humanæ studium: hinc sapientiæ & legum laudes, ut argute dirimi possint eæ querelæ, quæ alioquin diris vio-

larent hominum commercia injuriis. Sed ante omnia cum homine una exſplenduit Medicina, gravium morborum levamen. Ut autem corporis firma conſtitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores, ſic labente illa nihil tædioſius, calamitioſus nihil. Quare viri illi, qui uſibus humanis illam artem intulere, Medicinam dico, ſine qua etiam externarum fortunarum uſus jucundus ac dulcis haberi nequit, grata memoria celebrari omnibus bonis ingeniis merentur: nam, ut dicit Euripides,

Virtus etiam mortuis ſplendida lucere debet.

Dicam itaque jam ego de reverendo illo ſene, qui certa oracula olim Medicæ ſcholæ intulit, & quidquid artis Medicæ ad nos devenit, excoluit: de Hippocrate, inquam, Coo, Aſclepiadææ gentis ſacræ corypheo, dicam. Spero veniam vos mihi daturos eſſe, auditores ornatiſſimi, ſi non digne laudes dixero ei, qui omni laude major ab omnibus celebratur: quod quidem ut faciatis, vos pro eximio candore veſtro, & meo erga vos ſtudio & obſervantia vehementer oro.

Medicinam apud priſcos Græcos tantum Principes exercuiſſe.

Jaſon.

Ante Empiricam conditam ſectam, Græci eos, qui hac arte excellebant, Deorum filios vocabant: qui profecto herbariam potius quandam experientiam habuiſſe videntur, quam artem medendi. Ejuſmodi apud Græcos Chiron Centaurus, & ab eo eruditi Heroes noverant. Nam principibus viris tantum Medicinam olim exercere licebat, eamque ſuis poſteris per manus tradebant, ut ſcribit Ælianus de Hiſt. Animal. lib. 2. cap. 18. Ita apud Pindarum Pyth. 3. Jaſon dicit Chironem ſibi nomen Jaſonis impoſuiſſe: ideo indubie quod inter condiſcipulos doctrina & experientia medica

dica excelleret. Sic multa de Aristæo, Polydo, & Melampode scribuntur, qui quod Prœtidas, Thraciæ mulieres, elleboro ab insania vindicasset, Melampodium dictum Ellebori medicamen fuit. *Elleborus Melampodium dictus*

Empiricæ autem sectæ initium dedit Acron Agrigentinus, Empedoclis Physici (qui circa Hippocratis tempora floruit) autoritate commendatus, ut refert Plin lib. 29 cap. 1. Hic Acron ætate Hippocratem superavit, & celebritatem inde nactus est (teste Plutarcho in lib. De Iside & osyr. & Aetio, ac Paulo Ægineta) quod sæviente atroci in Sicilia peste ignes passim accendi jusserit, unde pestis evanuit. Hinc mutuasse remedium Hippocratem, verisimile est, cum in magna illa Atheniensium peste (quę primum à Thucydide, deinde à Lucretio Latinis versibus est enarrata) odorata ligna & corollas ubique accendi jussit. Quod similiter refert Galenus in lib. de Antidotis. Post Acronē Empirica secta illustribus viris fulsit, quales fuere Crito, Philistion, Philinus, Menodorus, atque Serapion qui αὐτοπεγστα scripsit. Hanc sectam Tereticen & Mnemoneuticen, id est, observatricē memoremq; Gręci vocare solebant. *Acro Agrigentinus Empiricæ sectæ autor. Hippocrates pestu remedium ab Acrone didicit.*

Empirica secta jam facta, cum homines rerum experientias causis firmare opterent, viderentque ignoriæ causis effectuum etiam observationem minime firmam esse, ad earum contemplationem inclinare cœperunt, atque ita sensim rationalis Medicina subnasci cœpit: quæ fuit ante Hippocratem penes Cnidios, Rhodios, & Coos: cui splendorem, incrementum & majestatem primus omnium afflavit Hippocrates, ac eam primus, dicit Galenus, apud Græcos in lucem protulit: qui, ut dicit *Rationalis Medicina.*

Celſus, vir arte & facundia clarus fuit: quique, ut ait Macrobius, tam fallere quam falli neſciebat. In hoc verborum preſſa proprietas, ſententiarum conciſa ſubtilitas, ſermonis veneranda antiquitas, & artificii commendabilis dignitas. Hæc genuina & propria ſunt Hippocrati. Ejus certe ſi enumeres verba, breviter & abſciſſe ſcribere deprehendes: ſenſum ſi æſtimes, copioſe & valenter. Nam rei agendæ cauſa loquitur; & verbis non ultra, quam ad intellectum ſatis eſt, utitur: ideoque ejus ſcriptorum dignitatem ab ulla hujus ævi multiloquentia non ſuſtineri poſſe putem, non ſi quater totum hoc ſeculum reviviſcat.

Hippocratis laus.

Hanc Hippocratem origine paterna ab Æſculapio, materna ab Hercule prognatum eſſe affirmant. Id mirum, quod artis Medicæ ſtudium una Aſclepiadum familia annos amplius mille conſervavit, liberis in veſtigia parentum ſuccedentibus, & artis avitę poſſeſſionem tuentibus. Ita apud illos ars adoleſcebat, & incorrupta ad poſteros transmittebatur. Refert Pindarus in Nem. Ode. 3. de Æſculapio, cum poſt Jaſonẽ ad Chiron. veniſſe, ubi dicit quod Chir.

proſapia.

Æſculapius à Chirone inſtitutus

*------ Ἀσκληπιον
Τὸν φαρμάκων δίδαξεν
Μαλακόχειρα νόμον.

** id eſt, Æſculapium docuit applicatione remediorum multifariorum, quæ fit molli manu.*

Sed dubium non eſt eum apud Ægyptios, aut eorum apud magiſtros, Iudæos dico artem didiciſſe, & inde Græciæ intuliſſe. Eſt & nomen ipſum peregrinum, EZ & KELEPH factum, quorum illud capram, hoc canem ſignificat: nam caprillum lac intus, & canis lingua ad ulcera foris, medelæ loco erant. Et quæ de Æſculapio expoſito, ac à capra lactato, à cane cu-

ſtodito, Græci fabulantur, omnibus nota ſunt Tanto autem ſucceſſu Æſculapius in Græcia Medicinam fecit, ut Hippolytum, Theſei filium, in vitam revocaſſe perſuaſione vulgi creditus ſit, diviniſque honoribus ideo cultus. Indubie à Chirone Centauro fuit educatus, in eadem cum præſtantiſſimis Græciæ principibus ſchola, in qua fuere Peleus, Iaſon, Achilles, &c. Quod argumento eſt eum non obſcuro loco natum fuiſſe: maxime cum poſteros ejus in Peloponneſo parti Meſſeniacæ imperaſſe conſtet ex Homero & Pauſania Et ſeculo illo antiquo artibus elegantioribus illuſtres familiæ tantum vacabant, quæ jam ad tuguria vere relegantur muſis cultoribuſque fere tabeſcentibus.

Ex hoc Æſculapio nati Podalirius & Machaon, qui & ſuas duxere copias ad oppugnandam Troiam. Machaone ad Troiam ab Eurypylo Telephi filio occiſo, poſteri ejus tenuere paterna & avita regna in Meſſeniaca, uſque ad reditum Heraclidarum in Peloponneſum: nam illi recuperata Peloponneſo pepulerunt inde Pelopidas, Nelidas, & Aſclepiadeos univerſos: ex quibus aliis alio ex fuga dilapſis, cum Tiſamenes Oreſtis filius relictis Argis ad Achivos: Nelidæ, quorum erat à Neſtore origo Athenas ſeſe reciperent: Machaonis nepotes ad Podalirii poſteros fugiſſe non dubitandum eſt. Capta Troja Podalirius tempeſtate deletus ad Scyron Cariæ urbem, ibi, quod Græcia partim bellis flagraret, partim latrociniis pateret, depoſita imperii cura, ſcholam aperuit, paternam artem docuit ac fecit. Ex hac ſchola coloniæ tres ſcholarum deductæ maximo Medicinæ cultu, cum toti Græciæ, Aſiæ, & ad Perſidem uſque medicos pateret: Rhodia, nimirum, Cnidia & Coa.

Machaon ejusque poſteri. Podalirius ubi medicinam fecerit. A Podalirii poſteris tres Medica ſchola inſtituta: Rhodia, Cnidia.

Coa. Certarunt hæ ſcholę inter ſe æmulo ſtudio amplificandæ artis: ſicque his contendentibus de artis Aſclepiadeæ poſſeſſione, reliquas tandem obſcuravit Coa celebrium artificum numero & ſcriptorum ſplendore: quamvis & ſua Cnidiis ſententiis dignitas atque autoritas fuerit; nam etiam diu in medica ſchola viguerunt. Quæ autem in Coa extitit ſchola, ea genuit, aluit, & docuit Hippocratem decimum ſeptimum Æſculapio. Hic abſolutiſſimis artis avitæ cognitione inclaruit, ac emicuit feliciſſimo artis ejuſdem ſucceſſu: nec id mirum, nam nactus naturam beatiſſimam, mox artem veluti cum nutricis lacte ſugebat. Tanta hujus fuit benignitas, nihil ut ſciverit nos quod neſcire voluerit: tanta autem ſolertia & ſapientia, ut quod ipſe ignoraverit, poſt ipſum ſciverit nullus. Ejus paternæ ſtirpis hæc eſt ſeries: Æſculapius, Podelirius, Hippolochus, Soſtratus, D[illegible]danus, [illegible]leamitides, Criſamis, Theodorus, Soſtratus ſecundus, Criſamis ſecundus, Theodorus ſecundus, Soſtratus tertius, Nebrus, Gnoſidicus, Hippocrates, Heraclides, Hippocrates Magnus, Theſſalus filius Hippocratis in oratione ad Athenienſes meminit Nebri tritavi patris ſui. Amphictyones enim bellum gerentes adverſus Cryſeos Locrorum vicinos, repetituri ab illis templi Delphici opes, hunc Nebrum oraculi monitu accerſiverunt ad pellendam ab exercitu peſtem, quæ ejus magnam partem vaſtaverat. Hujus Nebri ex Gnoſidico filio nepos fuit Hippocrates primus, cui tribuuntur libri de Fracturis, & de Articulis, qui inter Hippocraticos extant: ejuſdem fuit abnepos Heraclides noſtri Hippocratis pater, qui Amyntæ Macedonum regi charus & familiaris fuit. Ab hoc con-

Hippocratis indoles & ſtirps paterna.

Nebrus tritavus Hippocratis.

conſcripti cenſentur à quibuſdam Aphoriſmorum & Prognoſticorum libri, qui inter monumenta Hippocratica ſoli fere principatum obtinent. Hoc patre natus eſt Hippocrates noſter, & Phanareta Heraclidea matre, propter quam ſe etiam viceſimum ab Hercule numerat. Claruit maxime temporibus belli Peloponneſiaci, regnante apud Perſas Dario Longimano. Heſteris forte filio, quæ nupſerat Aſſuero, quē Græci Xerxem, Chaldæi Ariaxerxem appellant: quo tempore illuſtris erat Democritus Abderita philoſophus: Protagoras Sophiſta, cujus libros decreto publico Athenienſes exuſſerunt: & Phidias Athenienſis ſtatuariorum coryphæus, qui vivos Iovis vultus ex ebore duxit, qui omnis ætatis admirationem in ſe traxerunt, ut recte in laudem Phidiæ ſe effundens Plinius lib. 7. cap. 37 dicat: Phidiæ Jupiter Olympius cottidie teſtimonium perhibet.

Hippocrates materna ſtirpe viceſimus ab Hercule.

Tunc graſſante celebri illa peſte, à Thucydide deſcripta, ejus ſcientia toti profuit Græciæ, quæ ex Pannonia & Illyride in Gręciam immani cum ſtrage profecta ei vaſtitatem minabatur anno ſecundo Belli Peloponneſiaci: anni Mundi 3537. Fuit enim ea veneni in hoc malo truculentia, ut vel ſubito necaret, vel excuſſum in crura aut brachia malum illa una avelleret & ſolutis artubus conſcinderet: alios

Nobiliſſima Græciæ peſtis ab Hippocrate curata.

Semianimes errare viis dum ſtare valebant
Aſpiceres, flentes alios, terraque jacentes,
Hic, illic, ubi mors deprenderat exhalantes,
Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent agnoſcere ut ipſi.

Ovid. 7. Met.

Lucret. lib. 6.

Ita horribiliter graſſante lue, cum à Theſſalis hoc contagium depuliſſet, ad Thermophylas profectus, à Dorienſibus & Phocenſibus

Solers occultas rerum cognoscere causas
Hippocrates sacram sustulit igne lucem.

Hinc dictus Magnus servator, Macedoniæ, Thessaliæ, & Thraciæ. Thessalum filium revocatum ab Archelao Macedonum rege, qui hæredibus Perdiccæ fraude sublatis regnum vi rapuerat, concessit eum Atheniensibus petentibus anno secundo belli Peloponnesiaci Draconem alterum filium misit in Hellespontum. Polybo genero studiorum & scholæ curam commisit. Postea Atheniensibus in Siciliam trajecturis Thessalum rursus adjunxit. Horum beneficiorum memores Athenienses Hippocratem proximum Herculi in Eleusiniis sacris collocarunt donatum jure civitatis: & posteris ejus stipendia & victum in Prytaneo de publico decreverunt: quod fuit apud Athenienses summum. Hic Hippocrates, ut scribit Soranus, Perdiccæ regi Macedonum in honore & deliciis fuit, cum propter artis excellentiam, cum propter originis & familiæ Heraclideæ cognationem. Ob artem quidem, quia cum Perdiccas tabe ab omnibus laborare existimaretur, publicitus cum Euryphonte, qui ipso ætate major erat, ad eum curandum vocatus fuit, ac certis notis deprehendit ei animum, non corpus, in querela esse. Etenim Perdiccas, post mortem parentis Alexandri. Phylam parentis pellicem amare cœperat; ad quam cum Hippocrates rem detulisset, regem servavit. Quin & ob cognationem familiæ Heraclideæ regi amicissimus fuit; nam & Macedonum reges paternam originem ad Herculem referebant, ut maternam Hippocrates præceptorem in Philosophia habuit Democritum, quem cum Abderitani insanum flerent (nam totus natura contem-

Hippocrati ab Atheniensibus divinus honor exhibetur.

Hippocrates Perdiccæ Macedonum regi charus & familiaris. Ob artis excellentiam. Et affinitatem. Hippocratis præceptor Democritus ab ipso ab ellebori injuria liberatus.

templationi deditus, ab omni hominum consortio remotus solitarius degebat, reique familiaris curam prorsus negligebat) illum sanum deprehendit, & præceptorem suum ab elleboro (quod illi Abderitani propinare volebant) gravi sanis medicamento, quodque in sanis mortis aut insaniæ eventum habet, liberavit, illustris hic senex, felix gloriæ suæ spectator, qui vivus majore quam unquam ulli mortali honores sibi à suis delatos vidit: Regum ipse nepos, qui Asiæ & Africæ late dominantes reges, quasi tam insigni & illustri nomine tyrannos indignos, ad illius se amicitiam applicantes repudiavit: Denatus, inquam, hic est apud Larissæos, cum totidem, quot ipsius præceptor Democritus Abderita, vitæ annos explevisset, nimirum centum & novem, ut testatur Soranus. Admirandum quid ei defuncto contigit: namque ejus sepulchro diu post mortem apes insedere mellificantes, quo melle infantum oris ulcusculis juxta tumulum illito, nutrices ea persanabant: quasi natura clamante, hoc homine veram Medicinam Deum hominibus monstrasse.

Hippocratis mors. Portentum post mortem Hippocratis.

Inter plurimos discipulos quos reliquit clarissimi fuere duo ejus filii, Thessalus Hippocrates & Draco Hippocrates. Thessalus Hippocrates quæ lacera pater reliquerat, tanquam novus quidam Æsculapius Virbii membra, collegit, iisque ordinem dedit. Consociati ab hoc putantur, liber Epidemicon secundus, quartus, quintus, & sextus. Sed procul à schola & studiis apud Macedonum regem, non scribendo, sed medendo consenuit. Polybus, gener Hippocratis Magni, post socerum scholæ & studiorum curam suscepit. Ab hoc scriptos libros

Hippocratis filij & successores.

Polybus gener.

Hippocratis. Draco filius Hippocratis.

bros de Natura Humana, & Semine, erudita vetustas credidit. Dubitatum etiam fuit, num libri περὶ παθῶν etiam huic attribui debeant. Draconem, alterū filium, libros Prorrheticῶn in composuisse opinio fuit: quos quidam Thessalo adscripsere. Retinuere autem posteri Hippocratis avitæ artis possessionem per annos pene ducentos. Thessalus reliquit Hippocratem tertium: hic iterum Hippocratem quartum, qui Draconem secundum, ex quo natus Hippocrates quintus. Dioscorides is qui sub Hadriano Imperatore Hippocratica scripta collegit & in ordinem redegit, censuit Hippocratem tertium fuisse autorem scripti de Lienteria. Draconem secundum medicinam facientem apud Roxanen, Alexandri Magni conjugem, Cassander cum illa carceri inclusum occidi jussit. Commemorat Suidas alios Hippocrates ex eadem Hippocratis ortos stirpe, Coos omnes, ut sextum Thymbræi filium, & septimum Praxynactis filium: sed certo non constat qua cognatione primus attigerint, nec qua nominis & artis celebritate exsplenduerint.

Diocles Caristius.

Polybum in Hipporaticę scholę administratione secutus est Diocles Caristius, qui primus Anatomica ex professo docuit & scripsit: fuit medicus Antigoni regis: existimatur autor librorum de Morbis Mulierum Diocli successit Praxagoras Cous Nicearchi filius, ex Asclepiadeis ultimus. Apud hunc condiscipuli fuere, Philotimus, Eudemus, & Herophilus. Philotimo attribuitur liber περὶ τροφῆς.

Asclepiadum doctrina à quibus corrupta.

Herophilus ab Hippocratica sinceritate primus deflexit, moxque eum sequuti Chrysippus & Erasistratus probum vetustæ doctrinę vinum affusa nasutiæ suæ aqua diluerunt: & ita pristi-

pristinus Medicinæ decor periit, cum jam familiam Æsculapii deseruisset. Innovata hæc Medicina diu floruit: nam Strabo, qui Augusti ævo vixit: scribit in fine libri decimitertii, ætate sua inter Laodiceā & Caruram fuisse celebrem scholam eorum Medicorum qui Herophilum sectabatur: qualis etiam fuerat tempore patrum suorum Smyrnæ, Medicorum qui Erasistrati dogmata amplectebantur. Postquam igitur Æsculapidum familiam deseruisset Medicina, in tres factiones distracta fuit, aliis se profitentibus Rationales, aliis Methodicos, aliis Empiricos novos. Ita invalescentibus partium studiis, & evincente novarum opinionum fœtu, pressa fuit Hippocratica veritas, totaque ars fœde commentitiis nugis aspersa fuit: ut fere fit, cum ignari sententiæ eorum à quibus primo artes profectæ sunt, in artes surrepunt; quibus fidus comes ambitio fere esse solet, quæ arrogantiam ex inscitia parit: hinc superbum fastidium ad usitata atque recepta, & ingens calcar ad novitatis studium Ita doctrina Medica pene projecta, & factionum contentionibus quasi exossata jacuit. ad Galeni usque tempora, qui Hippocraticam lucem à tenebris vindicavit, excussis Empiricorum & Methodicorum insaniis, quæ nitore explendescentis veritatis, ex animis & memoria hominum evanuere.

Hippocratis scripta quid ambigua effecerit.

Quæ scripta nomen ejus præferunt: jurene an injuria, olim etiam dubitatum fuit, hoc inde enatum fuit. Cum Ptolemæus Philadelphus maximis sumtibus veterum scripta coemeret in Bibliothecæ cultum, lucri spe multi alienis, scriptis nomen Hippocratis intulere: quin in genuinis multa pro libidine immutavere, sicut

Mne-

Mnemon Sidites tertium Epidemicon obtulit suo nomine, cum additione τ͂ διορθώτου. postea cum conflagrasset Bibliotheca Alexandrina, & quæ in privatorum manibus restibilla erant collegissent. Artemidorus Capito, & cognatus ejus Dioscorides, Alexandrini, Adriani Imperatoris temporibus, plus damni quam commodi Hippocratis rebus intulere depravando. Galeno igitur debemus quod genuina ab adulteriis dignoscimus, qui & menda scripturæ emendavit, & qua fraude immissa & quæ Hippocrati consentanea demonstravit. Is 1. Epidem. & 3. Hippocrati Magno, 2. 4. 5. 6. ejus filio Thessalo adscribit, reliquos suppositios censet. Προγνώσεων libros, & Aphorismos alibi Magno Hippocrati, quo potius inclinat, alibi ejus patri Heraclidi adjudicat. De Aphorismis Suidæ est elogium: βίβλος ἡ Ἀφορισμῶν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνουσα ξύνεσιν. Hippocrates etiam Magno adscribit librum de Aëre, Aquis, & Locis; & de Victus Ratione in morbis Acutis; addens, ex quorundam tamen sententia censeri hos ex Cnidiis sententiis esse conglomeratos.

De ipso Hippocrate Galeni judicium est καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα αὐτὸν γεγονέναι, μὴ φιλοτιμίας, ἢ φιλοδοξίας ἀλλ᾽ ἀληθείας ἐρωτικόν. Et de scriptis ejus, ὅτι κακῶς οὐδὲν ἔγραψεν. sed esse quædam mutila, quædam concisa & in arctum contracta; nihil superfluum, ociosum nihil; sed arguta brevitate rotunda & significantia omnia; ita ut ubertas & amplitudo rerum verborum numerum longe vincat. Hic enim antiquus Medicæ scholæ fuit mos, in eoque Æsculapidum ingenium se ostentabat,

quod

quod multa artis cote, ſummis laborum ærumnis, ab ipſis incunabulis uſque, erat ſubactum. Ideo & nunc, ut recte antiqua Æſculapidum ars diſcatur, Æſculapii ingenio eſt opus. Nam omnia veri medici inſignia, ab antiquitate, Æſculapio adſcribuntur, vere laborioſa omnia. Noctua, ut ſit vigil ac in ſtudiis perennet, ut ſciat caſus & eventus morborum prædicere. Galenus & nodoſus baculus, ut medicus ſtudioſe addiſcat vim remediorum & vires ægri, ut cognoſcat exacte quales remediorum motus ſinguli homines opportune excipere poſſint. Serpens, ut callide ſummaque cautela remedia admoveat, & ad contortas ſedecim indicationes curativas collineet. Manu altera amplectebatur caput draconis, qui ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt. acute videndo dicitur, juxta vigili cane adſiſtente, ut ſagaci ingenio morborum indolem & eventum perſpiciat, perſpectumque ſumma cura & minimo nocumento morbum auferat: ſanitatemque præſentem cuſtodiat, morbum imminentem fuget. Altera manu pini pomum geſtabat, innuens duriſſimum quidem eſſe artis medicæ corticem, ſed utiliſſimam ac ſuaviſſimam ejus medullam & fructum. Dextro lateri Sanitatis aligera effigies jungebatur: ut Medicus non ſordidi lucri, ſed ſalutis generis humani habeat rationem. utque ſanitatem præpeti penna fieri à dextra in lævam partem cognoſcat. Pullus, ut diætam ſumma cautela inſtituat in morbis, qui celeriter, vehementer & continenter, quaſi acuta & alta vulnera punctim corpori humano infligunt: utque cum opus eſt victum gratum præſcribat, & ſucco tenerum, hoc eſt, ut ægri vires perpetuo corroborat, & ita ſe ſtudiorum cultu com-

Æſculapius ut olim pingi conſueverit.

Medicus qualis eſſe debeat.

comparet, quo id arte recte agat. Barbam etiam demissam ac silvescentem Phœbi imberbis filius gerebat, ut nullus nisi ætate & scientia adultus morborum curationem aggrediatur.

Quare agite, juvenes Nobilissimi mecum ad laureta illa antiqua Asclepiadum pedem conferte: difficilis quidem via, sed brevis Hippocrates, at obscura brevitas. diligentia & labor facem præferant, & in clara luce Charites, Veneres, & Lepores, in his viridariis Naturæ saltantes videbitis. Nam totius naturæ nitor & elegantia in Medicina est corrivata. Vere profecto hoc dicam, si humana natura integra mansisset, nihil post Deum habuisset in quo se suavius & cupidius exercuisset ac oblectasset, quam in rerum ab ipso creatarum (quarum haud infima pars est homo) contemplatione. Quare natura Medicinæ est μουσεῖον. Quin hoc naturæ studio, in dura hac natura, ad pietatem animus mollescit, & rerum contemplatione ad S. Dei venerationem excitatur. Profecto in tam magna fabrica & œconomia humani corporis cum architecti sapientia perpetuo occurret, fieri non potest quin timor religiosus animos occupet. Quare authori Medicinæ S. Deo gratias agamus, quod hæc monumenta Asclepiadum, in quibus præcipuæ sapientiæ divinæ expressæ sunt imagines, inter tot temporum injurias defensa & ad nos propagata fuerunt: & ab illo petamus, ut hoc beneficio nos & posteros uti sinat.

DIXI.

Nobi-

Nobilissimo & Magnifico Heroi

HENRICO RANZOVIO

PROREGI IN DUCATIBUS

SLESUICENSI, HOLZATIÆ, & DITHmarsiæ: Domino in Bredenbergk, Rantzou, Ranzovisholm, Nuschou, Melbeck, &c.

J. HEURNIUS DEDICAT.

AGNIFICE *Nobilisque Heros, patrone venerande, vide quæso hunc embryonem meum. nam vix fætum dixero, quem quasi abortii, & immaturum & crudum tibi (veniam dabis temeritati) seni maturo, prudentia, virtute, eruditione, splendore gloriæ, opibus, plena auctoritatis & dignitatis senecta florenti asscribere & in tutelam tradere audeo. Quæ fiducia? quæ causa? virtus & humanitas tua, quæ persuasere. Adeone ille crudeus? crudum vere dico, qui me fere nesciente prodiit in lucem, impolitus, subitarius, nullisque cunis fotus: sed è suggestu vere præcipitatus. Ego sane cum conceperam, & hactenus produxeram, sed me porro enixurientem non sentit, sed discipulos meos. Quorum parturiginem cum animadverti, & inter illos doctissimum professorem Medicinæ (collegam jam, & olim discipulum meum) D Petrum Pawium, qui editionem (quod illi Medicinam longe lateque diffusam & quasi incertis sedibus vagantem componere ha*

re ha

re hæ Institutiones viderentur) urgebat, & jam ad prælum à se descriptas monstrabat; quare aliquid etiam has esse persuasus sum. Itaque ut lucem viderent annui: ne neglectu officium juvandi discipulos deseruisse viderer. Malui ergo vel famæ jactura studiosis consulere, quibus amplissimæ artis longeque diffusæ immensitates modico captu utiliter complexus videbar. Ego alioqui hæc publica fecissem? nunquam: & ne nunc quidem, quantum in me fuisset, ab aliis excepta typis subjici sivissem, ni doctissimi illius professoris stimulis, & assiduis discipulorum intercessionibus lenitus fuissem. Vide, potentissime Heros RANZOVI, *quam mihi diffidem de ejus tutela. Clypeo tuæ doctrinæ, armisque tuæ illustris auctoritatis mihi hic opus, ne monstrum ab adversariis pro fætu abortiisse dicar. Dicar? & forte, ut hoc in aurem dicam, merito: qui non, quod ursæ solent, lambendo, tergendo, poliendo informem hanc molam formare potui. Attamen furtim, dum hic fætus in typorum matricibus hæret, quædam adjeci: si non (ut fit in subitario opere) ad venustatem; saltem ad operis metam quod faceret: pedesque addidi, ne mutilus plane prodiret. Hinc est quod eruditus lector fortasse deprehendet quædam hiulca, quædã inchoata, quædã repetita, quædã loco alieniore dicta, hic ego Teucer, tu Aiax, me tuo clypeo condas splendido Nam cum hæc varari prælo á doctissimo Pawio sensi, (testis erit ille semper mihi) ut non meo) ut non meo. sed*

suo

ſuo nomine hæc mea ederet, volui: noluit ille, qui ejus eſt candor, ſed meo. Iam ego hæc tibi, Patrone magnifice, defendenda trado. Etſi vero ſplendore nobilitatis tuæ valde deterrebar ne hoc facerem, magnitudinis tuæ & exiguitatis meæ non neſcius; ut tamen hoc agerem, aliæ etiam graves cauſæ fuere. Primum, cum Inſtitutiones hæ ſint medicæ, omnium commodis dicatæ, tibi, qui omnium ex quo utilitati ea quæ ſumma polles auctoritate atque prudentia conſulis, jure defero. Tum quod obſervantiæ in te meæ illuſtre teſtimonium dare cupiebam ac monimentis teſtatam relinquere, ac ſatisfacere cupiditati meæ tui obſervandi atque colendi. Et hoc opus medicum non alteri quam ei debebatur, in quo universa ſecundum Regem (cui tu ob ſummas heroicasque virtutes, probatamque tot Regibus fidem, in rebus dubiis conſilium, & in magnis gerendis prudentiam, chariſſimus es & ſemper fuiſti) regni vis atque poteſtas ſita ſit. Talem cum te primus qui te finxit Prometheus & cælitum favor fecerit, an non merito cuncti celebrent fœlicem fortunam familiæ tuæ, quæ ſemper iſtiuſmodi viris fuit referta? Etenim quis nobili Heroë JOANNE RANZOVIO *patre tuo militia fortior, aut conſilus prudentior? quis* HENRICO RANZOVIO *avo tuo, Bredoneve proavo, & Caio ab avo tuo illuſtrius virtutis ſuæ teſtimonium poſteris reliquit? Sed hæc in te ſolidata effulgeſcere videmus, ut omnes omnium virtutes,*

tutes,

tutes, & pace & bello referas. Sine quod olim Nestor Agamemnoni, id tu Christiano III, Frederico II, & Christiano IV, Daniæ Regibus ut haut injuria hi Reges te uno se beatos dum vixerunt prædicarint, suique Regni gubernacula tibi merito concesserint, & in tua fide securi conquieverint. Hæ rationes impulere, Heros summe, ut Institutiones has medicas, una cum altero libello de Modo studendi Medicinæ, nuncupare tibi (à quo earum immaturitas & pudor meus me revocabat) sim ausus. Si quid peccatum, quod tibi tanto viro hæc tenuia offero, spero me veniam apud te inventurum, qui indole illa tua haut minus læta fronte exigua ab infimis, quam magna á summis accipere soleas. Patieris ergo Heros Nobilissime hæc tua gratia illustriora effecta, nominisque tui fulgore decorata, ad manus hominum ire. Ego interim omni officio, tuo nomini, laudi & honori, quantum potero, studebo semper. Vale Heros Magnifice, & tuo patrocinio ac gratia Heurnium tuum fovere ne intermittas. Ex Lyceo Bataviensi,

ANNO cIↃ IↃ XCII.

PETRUS

PETRUS PAAW
LECTORI S.

AB eo tempore quo professionis medicæ munus in patria Academia suscepi, benigne Lector, hoc unum mihi in votis, tironum inceptis uti quantum fieri posset consulerem maxume. Quocirca ab Anatomicis lectionibus quoties respirare mihi datum, crebra ea de re cogitatio, repetiti aliquoties cum amicorum nonnullis sermones. Dumque (ut inter familiares fieri assolet) curiosius paulo in meorum studiorum incunabula prima, progressum profectumque aliquando inquirerem, iis me voti mei compotem factum comperi, quæ * Princeps ille medicus in eo requirit qui se Æsculapio devovitur requirit autem Naturam, Locum studiis aptum Industriam, Tempus, Doctrinam, Institutionem à puero Singula absque controversia in omnibus artibus (præcipue vero ob difficultatem, multijugamque quam in suis asseclis exposcit, rerum variarum cognitionem, in Medicina) summe necessaria: inter quæ tamen posteriora duo primarium sibi vendicare locum mihi videbantur. Cum enim duo hæc velut obstacula omnibus iis perpetuo occurrant, qui eximii quid sibi addiscendum proponunt: humani dico ingenii imbecillitas; artiumque obscuræ nubes, densæque, quibus quotquot sunt

* *Hippocrates in Lege.*

funt omnes circundantur, tenebræ, ni commoda docendi ratione, tenellula inprimis ingenia, fic excolantur, ut fpinofa illa fepta intrepide pervadant, fplendidæque illius internæ lucis fulgore illecti ftrenue in incepto pergant; metus erit ne deterriti iis quas in ipfo protinus veftibulo offendunt, difficultatibus animo deficiant, & defperabundi alia caftra perant: ficque perpetuo incerto errabundoque ductu huc illuc tracti, nec fibi ipfis nec reipublicæ ulla tandem ex parte utiles fiant. Et fane fi quis neglecta commoda fidaque inftitutione, peritoque itineris duce, vafto huic mari (medica arte mihi fermo) temere fe nihilominus committat, hic fi non ventis debeat ludibrium, certe vel à minutiffima Remora in medio quoque curfu fiftetur, qui poffit aliter? cum ne exercitatis quidem labyrinthi has fraudes femel ingreffis liceat abfque Ariadnes ductu tutum relegere iter.

——— *ita Dædalus implet*
Innumeras errore vias, vixque ipfe reverti
Ad limen potuit; tanta eft fallacia tecti.

Ut optime de republicæ litteraria mereri ille videatur, qui methodica compendiofaque Inftitutione, tironum ingenia ita format, animofque firmat, ut alacriter nulloque faftidio ftadium hoc decurrendo victores tandem ex animi fententia evadant. Talem aliquem mihi difquirenti, qui medicinæ ftudio-

ſtudioſis optimam hac in parte navaſſet operam, varii ſe quidem obtulere, attamen non omnes apti, ut aut publicum ſcanderent ſuggeſtum, aut à junioribus cum fructu legerentur: hic etenim pro lixitate, alter de induſtria excogitata obſcuritate (ut de impropria loquendi ratione nihil dicam:) ille futili & gregario nimis ſtylo, rebuſque via pervulgata tritis, faſtidium potius quam appetitum lectori parere videbantur. Denuo itaque hic quid agerem incertus dum ſum, en opportune mentem mihi ſubit, Clariſſ. Virum JOANNEM HEURNIUM, præceptorem meum, cum ſub eo olim medicinæ fundamenta jacerem, univerſæ noſtræ artis capita nobis auditoribus ſuis lectionibus publicis memoriter dictando propoſuiſſe, ſchedas meas, licet jam laceras & disjectas, in unum collegio, avideque adhibito judicio luſtro: mirum quam me confeſtim eorum lectio affecerit, tum quod jucunda exiſteret præteritorum ſtudiorum recordatio; tum vel maxime quod commodiſſima eſſe viderem quæ publice proponerentur, idque præſertim in hac Academia, in qua nata, cujus genio accommodata Elegantiore itaque charactere deſcriptum ei fœtum ſuum jam ignotum defero, communis ſtudii nomine orans & obteſtans, luci ne invideret, ſed extrema addita manu in publicum prodire permitteret. Renuit ille primum, ac meo

illa

illa nomine prodire voluit : ego contra, nulla id fronte fieri posse Quare tandem ille pro suo singulari in medicinam amore, raraque quam summæ eruditioni conjunctam habet humanitate non renuit, petitioni meæ se satisfacturnm promittens, simulac per studia magis seria otium ei cederetur. Quantum vero operæ iteratæ huic censuræ impenderit, illi probe norint qui è dictantis ejus ore excepta eadem hæc penes se servant : aliam plane induisse faciem videbunt ; plurima nova accessisse ; quædam apud omnes passim obvia ademta; breviter, adeo concinne apteque omnia composita, ut merito jure Academiæ nostræ (cui primitias studiorum suorum debent) gratulari debeant, quæ consecuta sit perpetuæ lectionis materiam Illa omne hoc quidquid est HEURNIO, quem suarum

Grande decus columenque rerum

lubens agnoscet. Qnid tu Lector? serta sat certo scio huic suspendes Bellerephonti; qui te vel triformi illigatum Chimæræ expedire potis est. Ita vale.

In Academia nostra, quæ est Lugduni Batavorum, ANNO cIↃ IↃ XCII.

IN

I. HEURNII
INSTITUTIONES MEDICINÆ.

LIBER I.
DE ELEMENTIS.

CAPUT I.

De Medicinæ natalitiis: ejus sectis, earumque placitis.

MEDICINÆ nomen à medendo ductum, proprie curatricem partem quæ morbis medetur complectitur: Eo quod hæc sola diu viguerit primum, ut, quamvis aliæ partes accesserint, nomen tamen ars propterea non mutarit. Quod etiam in Geometria factum videmus, quæ nomen invenit, quod in Ægypto terrarum limites, Nili annua exundatione confusos, restitueret certa terrarum dimensione: Quæ rudior eo sæculo ars, quamvis auctior elegantissimis à demon- Nominis ratio.

ſtrationibus ſenſuique abditiſſimis poſtea evaſerit, id tamen nomen numquam depoſuit.

Origo medicinæ.

Initium Medicinæ arti dedit experientia: experientiæ occaſionem præbuit quotidiana neceſſitas. Cum ægri in compita deferri & à prætereuntibus remedia ſciſcitari inciperent; inde Empirica ſecta enata fuit, quæ ab uſu artem ſolo petebat. Non aliter ac fabri ferrum ex certis præceptis cudere diſcunt, naturam tamen ferri, ac unde oriatur, non inveſtigant. Hi rationem rerum inutilem judicabant, quod aut idem traderet ratio quod uſus, aut diverſum: ſi idem, ſuperfluam; ſi contrarium, falſam eſſe habendam dicebant, ut quæ à certiſſima rerum magiſtra deflectat. Apud Ægyptios enatam aiunt: & ratio accinit, nam præcipua axiomata Medica ab his manarunt: quale eſt hoc à magno Hippocrate omnium primum monſtratum: * Πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ δὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ. *Quod enim Ægyptiorum Medici purgantia remedia ineuntibus morbis vitarent, abunde teſtatur Ariſtoteles tertii Politicorum undecimo, ubi hæc ſcribit:* Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὴν τετρήμερον κινεῖν ἔξεστι τοῖς ἰατροῖς· ἐὰν δὲ πρότερον, ἐπὶ τῷ αὐτῶν κινδύνῳ. *Dicit Ægyptios noluiſſe quicquam in ægrotis*

1. Aph. 22. * hoc eſt, cum efferata materia modo huc, modo illuc fertur, excludēda in principio, etiamſi pepaſmi expers fuerit: alioqui coquenda prius.

grotis innovari, non nisi peracta quarta die, alioqui medici id suo periculo agebant. Nam hi usu deprehenderant, ineunte morbo pharmaca esse nocua. Ita crevit Medicina in Ægypto. Quin Hippocratis coætaneus Herodotus refert, in hac gente singulos morbos suos habuisse medicos: ita caput, dentes, oculi suos. Experientia autem primum Diæteticam invenit, ut testatur Hippocrates in libro De veteri medicina. nam hunc librum citat Erotianus in Onomastico, & Galenus in expositione linguarum, & Hippocrati ascribunt. Dum homines per ægritudines cibos mutantes juvarentur, crevit illa. At Herodotus dicit hoc Ægyptios etiam fecisse; qui scribit, hos se singulis mensibus assuevisse per triduum purgare; putantes ex cibis omnem calamitatem morbiferam nasci. Nam aër his extra querelam erat, ut qui, Herodoto teste, nunquam mutetur ibi: nec ex fracta corporis œconomia morbi illis; nam refert hos omnium hominum saluberrima sortiri corpora. Igitur ab Ægyptiis nata fuit medicina, si fides Hippocrati, qui à Diætetica illam primordia sumpsisse prodidit. Acron Agrigentinus Empiricam sectam primus fecit. Hic ante Hippocratem vixit. Hunc secuti sunt Phi-

In Euterpe

Pli. 29. lib. 1. & Diog. Laert. & Plutarchus de Iside & Osiride.

linus, Philiſtion, Crito, Serapion, & Menodotus. Etenim ante hãc conditam ſectam, Græci qui medendo excellebant, Deorum filii vocabantur. Qui herbariam potius quandam experientiam, quam veram artem medendi calluiſſe videntur. Talia norat apud Græcos Chiron, & ab eo eruditi Heroës. Sic multa legimus de Ariſtæo Polyido, & Melampode, qui quod Prœtidas elleboro purgaſſet, Melampodium dictum elleborum fuit.

Dogmatica Empirica ſecta jam facta, cum homines rerum experientias cauſis firmare optarent; quod his ignoratis, effectus fallant, ad earum inveſtigationem inclinare cœperunt. Ita paulatim Dogmatica medicina ſubnaſci cœpit, quæ fuit ante Hippocratem apud Cnidios, Rhodios, & Coos. Huic majeſtatem atque ſplendorem primum afflavit Hippocrates, qui vixit ſub Dario Longimano Heſteris forte filio, quæ nupſerat Aſſuero, quem Græci Xerxem, Chaldæi Artaxerxem appellant. qui Hippocrates, ut inquit Celſus, vir fuit arte & facundia clarus. Hæc medicina Hippocratica uſque ad Magni Pompeji tempora Græcia & Latio celeberrima fuit: queuſque Aſclepiades Pruſienſis medicinam facere cœpit. Habuit Dogmatica quæ & Rationalis, præſtantiſſimos fautores;

res, & inter alios, Praxagoram, Dioclem Carystium Antigoni regis medicum, Erasistratum nepotem Aristotelis, Herophilum, ceterosq; plurimos. Etenim Strabo, Lib. 18. *qui Augusti Cæsaris tempore vixit, scribit, ætate sua inter Laodiceam & Caruram fuisse scholam percelebrem eorum medicorum, qui Herophilum sectabantur: qualis etiam erat tempore patrum suorum Smyrnæ, medicorum Erasistrati sequacium. de his meminit in Arte medica Galenus. Hæc rationalis medicina tempore Pompeii cœpit languescere, usque dum sub Antoninis à Galeno pristinæ claritati restituta fuit.*

Methodica autem, secta omnium postrema enata fuit; ita originem duxit, ut narrat Plinius libri septimi trigesimo septimo, & vigesimi sexti tertio. Hanc secutus est Themison Laodicæus Syrus: hic primus Methodicæ sectæ nomẽ dedit. Hujus meminit Iuvenalis, ubi recenset senectutis mala. tot ei inesse ait, Methodica

Quot ægros Themison Autumno occiderit uno.

Hunc secuti sunt Soranus Ephesius; cujus scripta, quæ apud nos exstant, Cœlius Aurelianus Latina fecit: Masæus, Antipater, sed ante cæteros Thessalus Trallianus: Agathinus magnus, Archi- Plin. 29. Lib. 1.

genes, qui, ut refert Dion Cassius, Imperatori Adriano lethalem sub sinistra mamma locum indicans, in causa fuit, ut ipse se servo, in extremo hydropis morbo, necandum dederit.

Placita sectarum.

Hæ præcipuæ sectæ floruere. Placita earum ita breviter accipe. Rationales, naturas rerum rimabantur, morborum causas investigabant. signis ad causarum inventionem utebantur. indicationibus ad curationem pergebant. Empirici causarum & naturarum investigationem rejiciebant. syndromas seu signorum concursus in dignoscendis morbis observabant. medicamentis utebantur. Fidem habebant experimentis aliorum. In incognitis morbis ad similia remedia & membra transibant, quem ἐπιλογισμὸν appellabant: ut in morbis crurum brachiorum remedia adhibebant, & deficiente mespilo, cotoneis vel sorbis utebantur. Methodici, signis contemptis, nec causis multum inspectis, in cunctis morbis duo perpetuo occurrere defendebant, ab ipsis communitates dicta, à quibus remedia possint evocari; laxum, & strictum. Præterea in omnibus morbis ineuntibus inedia utebantur, quam Diatriton appellabant. quod & Ægyptios fecisse diximus. Demum cyclos quosdam in nutriendo & medendo obser-

observabant; quorum hos metasyncriticos, quasi evocantes humores, illos resumptivos appellabant.

Tandem floruere Arabes hac arte, sed sero. Cum enim Græcia & Latium florerent, numquam Arabia ex studiis cognita fuit; quasi gloria Romanorum deterrita, nullis rebus gloria dignis operam navare auderet. His eandem fractis, hanc gloriam literariam Arabes his etiam abripere conati sunt. Dum reges eorum Mahomed & Almansor in Marocho bibliothecas & gymnasia extruere cœpissent, propositisq; præmiis ad bonas artes suos inflammarent. Hinc felici quodam multorum annorum successu, præclarissimi ibi viri effulsere. Inter hos Isaac ac Serapion omnium fere primi, & Averrhoës, Avicennas, Razes, Mesue. Anno centesimo supra millesimum Avicennas floruit. Et paulo post studia apud Gallos parum reviviscere cœpere, tempore Gratiani, & P. Lombardi. Ita paulatim ad nos pervenêre, Occidentalium Imperatorum opera, qui harum regionum Academias erexerunt. Arabes. Addes.

Vt ad rationales itaque redeam, hi & experientiam amplectuntur, & rationem ei jungunt. Propterea venabantur cognitionem corporis humani, & id secabant,

bant, elementorum, causarumque quibus mutari corpus possit, necessariam indagationem judicabant. Hanc nos amplectimur, ex ratione & experientia conflatam. Non enim solam nudamque volumus experientiam; illa enim si rationi non fuerit consociata, periculi plena est, quod multa putantur fieri lege naturæ in corpore humano, quæ sunt symptomatica, hoc est, vi morbi expressa. Accidit & illud, quod nullus morbus sit idem omnibus, nec ullum est remedii genus quod habet eandem vim in singulis. Nec soli rationi & judicio standum: nam hoc difficile est distinctione corporum, causarum, signorum, medelarum: ad cognoscendum, præsagiendum, & curandum, & quod similitudines sæpe bonis medicis imponant. Multa sane solitaria ratio suadet, quæ tandem usu coarguit. Quare recte Salustius, Utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio eget.

CAPUT II.
De Medicinæ Definitione & Divisione.

Definitio. MEDICINA EST ARS, CORPORIS HUMANI VITIA PER ADIECTIONEM ET ABS

ABSTRACTIONEM EMENDANDI. Quasi προσαφαίρεσιν esse dicas.

ARTEM esse dicimus, quia multa ex artis natura mutuatur; alioqui mixtam esse facultatem dicere possumus ex scientia & arte. Pura enim scientia esse non potest, quoniam non omnia demonstrat sua, sed plurima levibus signaturis adsequitur, & signis τεκμηρίοις. Præterea circa æterna non versatur, sed quæ condita sunt & interitura. Præterea quod principium suum non habeat in reipsa, nempe natura; sed aliquod ejus principium in artifice est. Nec pura ars esse potest, quod principium ejus solum non consistat in artifice, sed partim quoque in natura. Præterea quod non sit purus habitus cum ratione aliquid faciendi, sed multa quoque contemplatione adsequitur. Artem tamen esse dicimus, quod principium ejus aliquod in artifice consistat, quodque finem artis habeat, nempe opus. Sed cum artes aliæ sint factivæ; aliæ activæ: inter factivas cum Galeno medicinam numeramus: ut quæ opus post actionem, hoc est sanitatem relinquat. Factivæ artes vel novum opus conficiunt, vel factum resarciunt: quod nempe jam labefactatum fuerit, medicina resarcire docet. Et quamvis in conservatrice medicinæ parte nihil agere

Num ars vel scientia.

Gal. ad Thrasybulum.

gere videatur, id fit ob vitii exiguitatem, quod tamen actionum integritati nondum officit, nam substantiæ unde constat forte particula exhausta est.

Subiectum. Subjectum medicinæ est humanum corpus. Finis sanitas.

Partes medicinæ ducimus partim à materia: partim ab operandi modo, fineque diverso. A materia principia artis ducimus, quæ docent φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικήν.

Divisio. A fine diverso ducuntur hæ partes: ὑγιεινὴ, quæ corpus docet conservare similibus alimentis. θεραπευτικὴ, quæ corpus docet mutare diversis remediis: προφυλακτικὴ, quæ partim mutare, partim conservare corpus humanum docet, & dividitur in γηροκομικὴν & ἀναληπτικήν: hæ partes ex morbo languentes reficere, vel senum corpora fovere docent. His adde eam partem quæ de remediorum & alimentorum facultatibus tractat.

CAPUT III.

DE ELEMENTIS.

ALTIUS explicabimus quæ ad conditionem humanæ pertinent naturæ: etenim neque bonam valetudinem tueri, neque causas morborum intelligere, neque

neque signis quicquam deprehendere, neque morbum profligare poterit is, qui elementa corporis humani, quoquo modo à pristino statu recedant, ignoraverit. Diximus medicinæ finem esse sanitatem: ea vero sanitas corporis actiones secundum naturam commodas perficit. At quia corpus constat ex partibus similaribus & dissimilaribus, ideo sanitas alia similarium partium, alia dissimilarium: utraque ex commoda temperie eorum unde constructa sunt, sanitatem accipiunt. Sunt autem factæ similares partes ex quatuor humoribus, atque illi ex quatuor elementorum temperamentis. ab elementis ergo & eorum temperamentis est incipiendum.

Est igitur ELEMENTUM, minima pars ejus cujus est elementum. Minima pars, *id est simplicissima, quæ in alias specie diversas dividi nequit. nam simplex de forma dicitur, ut minimum de quantitate: non autem datur minima quantitas. Quod autem simplex, id vel sensui nostro ita videtur; vel ratione est simplex. quod ratione vero est simplex, definitur ab Aristotele esse corpus, quod in varia, specie diversa dividi nequit, quodque rem cui inest constituit.* Quid.

Averroes 42. De cœlo.

Differunt autem elementa à principiis universitatis: quod elementa ex se vicis- Principia.

sim oriantur: principia autem nullo modo.

Hæc autem elementa & multa sunt, & contraria, idq; demonstratur ex evidenti, & ex ratione. ex evidenti, quod multi morbi diversis rationibus curentur; id autem fieri non posset, nisi homo ex variis constaret elementis. Ita cum ex immoderata purgatione moriuntur, nullus ex sola bile vel pituita purgata obiit. Præterea ratione ita demonstratur: caro nostra si incidatur, aut ingenti æstu incandescat, acerbus dolor oritur; dolor autem sine mutatione rei sensilis, quæ dolet, fieri nequit. caro igitur si doleat, mutatur; nihil autem mutatur, nisi sit in quod mutari possit. si igitur caro dolet, constabit ex multis elementis.

Quot. *Sed quot illa erunt? Ex sphærici corporis circulari motu demonstramus quatuor esse, nec pauciora, neque plura: quod enim in circulum movetur, peripheriam & centrum habeat necesse est; illa autem quæ levissima sunt in illo corpore sphærico, tendunt ad circumferentiam; quæ gravissima, ad centrum. ut autem illa duo corpore jungerentur, opus fuit mediis quibusdam vinculis, quibus unum recta à medio, alterum ad medium ferretur. hinc aqua circa terram locum invenit, aër ad ignis regionem à natura locatus fuit. Plura au-*

ra autem his elementa esse nequeunt: neque enim motus illis assignari posset, neque locus in natura.

Has autem contraria esse debuerunt, ut pugna sese mutarent, & sic inde aliquid enasceretur. Nisi enim mutarentur, nihil inde magis quam ex atomis Democriti surgere posset. mutatio autem sine tactu fieri nequit. opus igitur fuit tactibilibus qualitatibus, illa autem sunt: Acumen, Gravitas, Densitas, Calor, Frigus, Humiditas, & Siccitas. Acumen ut secat in partes minimas corpus, gravitasque ut contundit; ita nec ad aliam formam corpus traducere potest: argumento est nix, qua in minimas secta partes, nix esse non desinet. At Calor & Frigus, rem quam tangunt mutant, aliamque rei formam inducunt. sic & (quamvis lentius) humiditas & siccitas. His ergo qualitatibus pravalebunt elementa, ut sese interimere possint, quo aliud aliquid nascatur. Sed ha qualitates non sunt pracipua elementorum forma, quia sensibus occurrunt, eosque feriunt. absurdum quoque esset simplici corpori duas tribuere formas, indeque componi corpus unum. Praterea si caliditas & siccitas, qua sunt in igne, forent forma, profecto illa forma causa forent quod ignis esset rarus, levis, magnaque

Contraria.

Forma.

que

que agendi potentia aliis prævaleret; itaq; & medicamenta quæ calida & sicca essent, levia esse deberent, levissima, & citissimæ actionis: quod non ita est. Quare horũ propria accidentia medici investigant.

Ignis. *Ignis natura calidus, siccus, rarus, levis, eo purior quo cælo Lunæ vicinior, multum formæ, parum materiæ habet. Vtiturque natura igne ad omnium rerum mistionem: cætera enim elementa, materia esse ignis videntur. ignis enim (uti inquit Hippocrates) est omnia movere, ut aqua nutrire. Maxumo splendore insignis est ignis, verum non lucet, nisi densa materia recipiatur. Regionem ignis reliqua elementa excedere accensi ligni flamma commonstrat. Ejus vis est in medicamentis, coquere, attenuare, incidere.*

Aër. *Aër igni proxumus, nusquam purus. ejus efficium est cuncta pervadere atque implere. calidus & humidus: talem vocat eum Hippoc. in lib.* περὶ ἀρχῶν *(qui male De carnibus,* περὶ σαρκῶν *inscribitur. Stoici (ut refert Galenus De simplicium vi) aërem frigidum esse dicebant, quod ex materia frigida oriretur, nempe aqua. Peripatetici contra calidum, quod vi caloris nasceretur; cum scilicet aqua vi caloris rarior facta, in aërem abiret; potioremque causam esse efficientis, quam*

materiæ

materia fatebantur. Praterea Stoici dicebant, Oleum multo aëre irrigatur, at oleum concrescit, igitur aër est frigidus, nam frigoris vis est cuncta congelare. Peripatetici quidem oleum concrescere fatebantur, sed non ad glacialem duritiem, unde illi aërem calidum asserebant, qui oleum undiq; rigat. Galenus aërem frigidum nusquam dicit: attamen libro 5. de usu partium dicit, Cerebrum magis calidum quam aërem esse. & in libro De respiratione dicit, cor egere refrigerio ipsius aëris: sed frigidum aëra non dicit; etenim cerebrum & cor magis semper calent quã aër æstate media. unde cum Galenus calidum eum non dicat, nos mentem Galeni hac ratione elicimus; Quicquid ejusmodi est ut nullum extremorum obtineat, id facile ad naturam utriusque extremi ducitur: talis est aër; nam facile incalescit, facile item refrigeratur: quare medius erit aër inter calorem & frigiditatẽ, eritque hac qualitate temperatus. Praterea omnis medicorum sententia statuit, illa medicamenta esse temperata, qua multum aëris in se habent, quale est oleum, quod imbibit omnium herbarum sibi injectarum facultates, sive ea frigida fuerint, sive calida.

Stoici elementorum mutuam mutationem ad fusionem & densationem referebant.

d Gal. 3. nat. fac. cap. lib. 1.

Aqua frigidissima atque humidissima, Aqua;

nus-

nusquam pura. ejus officium cuncta deli-neare, nutrire atq; fœcundare. inde Thales Milesius, aquam principium rerum dicebat. Ausonius.

Milesius Thales sum; aquam qui principem
Rebus creandis dixi, ut Vates Pindarus.

Galenus eam summe humectare dicit. Peripatetici aërem summe humidum ponunt. Respondeo: recte Galenum dixisse, ut medicum, aquam humectare, quamvis summe humidam hanc non dicat: aqua enim quia diutius corporibus hæret quam aër, magis humectare eo potest, quamvis aër, ut Peripatetici dicunt, magis humidus sit: quia tamen tam crassam substantiam non habet ut aqua, non potest tantum madorem corporibus præbere. Est igitur aqua ut medicamentum humidissima; aër ut elementum humidissimus. Miri quid in elemento hoc est; nam Spiritus Dei ferebatur super aquas, dicit Moyses. quo innuit, aquam esse insigne elementum, in quo creando ipse Deus cogitaverit. Igni & aqua olim scelesto interdicebantur: & castæ matronæ cum in manum viri venirent, jubebantur aquam & ignem tangere.

D. Basilius in hexaëmero.

Terra.

Terra frigida est & sicca, nusquam pura, nisi ad centrum, ad quod neque aër neque

neque aqua pertingere possunt. Ejus in natura officium, lineamēta aquæ beneficio rebus inscripta retinere: multum materiæ præbere rebus creandis: fœcunda rerum semina gremio suo fovere. Ignis itaque & aër, plurimum formæ obtinent. aër enim terram, aquâ madidam, attollit atque aperit, ut igni aditus pateat, quo cuncta ex his quatuor elementis enasci possint. Hippocrates hæc quatuor elementa vocat, Calidum, Frigidum, Humidum, Siccum.

CAPUT IV.

Quomodo Elementa constituant res mixtas. Et de mixtione.

UT *igitur aliquid oriatur, diversa contrariaque decenti proportione mista in unum conveniant necesse est, alioqui nulla mixtio fieri posset. Est itaque* Mixtio: Exiguorum corporum motus, ad mutuum contactum, ut fiat unio. *Talia sunt liquida, tenera, mollia, quæ suum extremum facile cum alio unum reddunt.* Mixtio quid.

Hæc autem elementa formas suas non perdunt in mistione, sed vinctas sub mutua qualitatum pugna retinent. Cedunt autem illæ elementorum formæ, dignio- Formæ elementorum.

ris formæ præsentia, suaque natura vigorem, sub alterius imperio deponunt, id est, ut vulgo dicitur, potentia sunt, non actu. non enim quod in simplici rerum transmutatione contingit, idem in elementorum quoque mixtione evenit; elementa enim in mixtione suas formas retinent potentia: alia autem quæ ex simplici transmutatione oriuntur, formas perdunt. ut in herba nata ex quatuor elementis; hæc elementa retinet: quum autem coctione in sanguinem mutatur, herba veterem formam ponit, nascente nova forma sanguinis, sed tamen elementorum formas non deponit, quamvis diversa portione elementa misceantur: modo enim plus aëris, modo plus aliorum elementorum inest. Id Hippocrates sentit libro De natura humana, ubi scribit: Cum quid interit, quod tunc calidum, ad calidum revertitur unde ortum fuerat: sic frigidum ad frigidum: humidum ad humidum: siccum ad siccum. putat enim Hippocrates quod quæcunque ad gignendum coierunt, talem vim retinent in corpore qualē contulerant; propterea moriente homine, cuncta eo redire unde dimanarunt. Vnde nos colligimus, si eò redeant, oportet ut integras formas retineant.

Hæc tamen elementa, quamvis in exi-

guas

quas partes discissa fuerint, tamen illa partes non sese pervadunt, ut sibi inserantur mutuo; (nam ita fieret penetratio dimensionum, essentque duo corpora in eodem loco, quod est absurdum) verum qualitates minimarum harum partium mistarum sese mutuo pervadunt, atque confunduntur tota: ut unicuique peculiaris sibique dicata natura inde enascatur. Ex esculentis igitur caro nostra originem trahit, esculenta autem res ex quatuor elementis. Corpus ergo nostrum ex quatuor elementis constat. quum ergo obvium habuerimus corpus densum & siccum, multum terra illi inesse existimabimus. sic quum lubricum atque humidum corpus, plurimum aqua inesse putabimus. idemque de cateris est existimandum, ut sese qualitates eorum nobis objecerint.

Vt finem faciam, illud addo, dici posse, Qualitates sunt accidentia, quibus non licet sine substantiis existere. Si ergo confundantur qualitates tota totis, simul erit necesse inseri sibi mutuo confundique substantias ipsorum elementorum. Vbicunque enim est qualitas, ibi ejus esse debet subjectũ. Respondemus: Illud esse negandũ quia illa elementorũ in minimas partes distractio, & eorum deinde distractorũ unio, sufficit ut qualitates confundantur, & uniantur sibi mutuo. Dubium.

I. HEUR-

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER II.

DE TEMPERAMENTIS.

CAPUT I.

Quid temperamentum, & quomodo nascatur in rebus.

Proportio elementorum ad temperiem creandam.

E Elementorum permistione egimus: sequitur ut de Temperamentis agamus, quæ soboles quædam sunt permistorum elementorum. Vt igitur temperamentum nascatur cuiq; rei, non elementorum moles, aut ponderis magnitudo inspicienda est, sed ut viribus ipsa elementa concurrant. Vberior alioqui in nobis est terræ moles quam aliorum elementorum: quare horum vis & efficacia metiri debet. ut, nimirum, tantum elementorum conveniat, quantum qualitatum mediocritati cuique rei effingendæ commodum fuerit.

rit. Maxime autem vires elementorum præ se ferunt qualitates, calida, frigida, humida, sicca. quæ quidem non in eadem mole concurrunt, verum moderatione quadam sese sibi jungunt; ut modo calor exuperet; modo frigus, modo humiditas, modo siccitas. Verum certos limites pro cujusque rei temperie constituenda, hæ qualitates habere debent; ultra citraque quorum limitum ambitum mistio non fit, ut quæque res suum temperamentum sortiatur. Quum autem hos limites non deserit mistio elementorum, fit temperamentum: quod est, forma cujusque partis, resultans ex idonea & accommodata quatuor elementorum proportione, in qualitate, quantitate, mistione, & viribus. Temperamentum quid.

Diximus esse formam cujusque partis: *nam temperamentum, ut ait Galenus, propriam cujusque partis substantiam continet. dat carni quod caro sit, & nervo quod nervus sit. nam cuique rei id quod est præbet.* 3. De usu part.

Diximus, resultans ex idonea & accommodata quatuor elementorũ proportione: *nam pro diversa ratione dominantis elementi in prima partium conformatione, diversa quoque est ipsarum partium substantia. exempli causa; In cordis*

dis conformatione prima, igneum elementum maxime dominabatur, unde & calidissimum evasit. Sed dicet quis: Cur ergo non potius dicemus, temperamentum igneum, aëreum, aqueum, terreum? Cur Galenus potius dixit secundo De temperamentis, capite ultimo & penultimo, temperiem biliosam, vel melancholicam; ut & in tertio libro Prognosticon, aphorismo decimo sexto? Respondeo, Galenum recte dixisse, scilicet temperamento nomen præbens ab humoribus congenerantibus, non primario, sed secundario. nam primario recte dicetur ab iis, quibus mixtio competit, id est ab elemento; teste Aristotele. Sed recte Galenus medicorum more, ut quæque sensibus proxuma sunt, maluit inspicere, & ab humoribus temperamenta nominavit; quia ut elementa se habent ad omnia mixta, ita humores se habent ad animantia sanguine prædita. Verũ multi hic falluntur, Galeni sententiam non adsequentes. qui putant eũ hunc melancholicum dicere, in quo sanguis melancholicus abundat; biliosum, in quo bilis. Sententia Galeni est, quod pro diversa ratione dominantis humoris in prima partium conformatione, diversa sit ipsarum partium substantia. ut juvenem biliosum vocat temperamento, à bile congenerante.

Dubium unde dicantur Temperamenta.

Tem-

Temperamentum enim omne emanat ab humoribus congenerantibus. Congenerantes voco, qui ſunt in ſemine, ex quibus omnium ſolidarum partium ſubſtantia eſt. Genitos autem voco humores, qui ſunt in maſſa ſanguinis. igitur temperamentum non conſiſtit in humoribus, ſed in ſolidis partibus, quæ, pro diverſa ratione humorum congenerantium, in ſemine repertorum, tales vel tales evaſere. Fatemur ergo, recte cum Galeno dici, temperamentum bilioſum, non à bile genita, ſed generante, id eſt temperamento quod refert dominatum bilis. quæ bilis ad generationem hujus conſpirat corporis; recte inde bilioſum temperamentum dicitur. Hyparxis igitur temperamenti, conſiſtit in partium ſolidarum, & humorum congenerantium, id eſt, eorum qui ſunt in ſemine, ratione: non autem genitorum humorum, qui ſunt in maſſa ſanguinis. Nihilque repugnat, hominem temperamento frigido, ex uſu largiore vini, multam bilis copiam coacervare: hujuſmodi enim bilis, eſt humor poſtgenitus, non humor ille generans, à quo temperamenti ratio deſumitur. ſic mulieres frigidæ, magnam bilis coacervant copiam, ob corporis denſitatem, negato fuliginibus exitu, unde incandeſcunt, ac bilem generant ſic Paulus Hyparxis temperamenti in quibus.

Rhetor,

2. Acut. *Rhetor, ut scribit Galenus, qui corporis habitu pituitosus erat, & temperamento omnino frigido, ejiciebat magnam bilis copiam; vocatq; eum Galenus πικρόχολον τὰ ἄνω, quod supra bilem dejiceret. Igitur ab illorum humorum ubertate & dominatu, non licet temperamento nomen imponere; sed tales succos ubertate quadam luxuriare in tali homine dicemus. Recte igitur Galenus melancholicum & biliosum dixit temperamentum, ut hi humores, secundarii ad temperamenti rationem confluunt; primario autem elementis debetur omnis mistionis ratio.*

1. De Temper. cap. ult & penult.

CAPUT II.

De Temperamentorum differentiis, quot qualesque sint.

QUUM *igitur ex varia elementorum mistione rei cujusque peculiaris natura nascatur, clarum est, non esse horum elementorum parem in quibusque temperaturis portionem. Quum igitur paria elementa æqualibus ponderibus, mole, atque magnitudine concurrunt, enascitur temperamentum quod ad pondus εὔκρατον dicitur, cogitatione magis, quam revera existens, ut medici regulam habeant,*

habeant, instar statuæ Polycleti, ad quam omnem temperiem exigerent.

Aliud autem εὔκρατον est in singulis generibus, in quibus est ea moderatio & mediocritas elementorum, quæ animalis naturæ maxime convenit, quæ secundum generis sui amœnam æqualitatē, omnibus munius defungitur in corpore. ut in equo, ut velox sit; in leone, ut immanis, crudelis: in ficu arbore, optima illa est, optimeque temperata, quæ plurimas ficus profert; ut scilicet cuique adsit ea mediocritas, quæ maxime naturæ ejus conveniat. Hancq; temperiem ad justitiam vocamus; quæ non pondere aut mole explorat elementorum vim, sed quantum cuique rei ad peculiarem sui naturam convenit. Id enim justitiæ, sua cuique tribuere. Est igitur temperamenti æqualitas in omnibus animantibus, stirpibusque, non quæ spectatur ex paribus elementorum viribus, sed quæ tum animantis, tum stirpis naturæ maxime convenit. convenit autem, ut modo humidum vincat siccum, modo frigus calorem. neque enim simile temperamentum habere debet, homo, leo, canis, apis, formica. Quare, ut breviter transigamus, si verum fateri volumus, ex temperamento ad justitiam cuique parti accommodato, consistet illud tempe-

Eucraton duplex: simpliciter, & in singulis generibus.

Temperies ad iustitiā.

ramentum ad pondus. Frustra igitur illud medici inquirunt in unaquaque parte, nisi in ipsa cute manus. nam si os esset temperatum ad pondus, non esset siccum.

Vnde Temperamenta nomen generant.

Quando autem ab ea mediocritate recedit, intemperatum dicitur, & ab eo quod maxime superat nomen accipit. ut calidum, quum calor frigori praecellit. sic de frigore, humore, siccitate. itaque talia corpora, non vocamus absoluta ratione calida, frigida, humida, sicca; sed per excessum. Sic calidum animal vocamus, in quo calor uberior est quam frigus. Quod autem ita calidum, frigidum, humidum, siccum dicitur, bifariam ita vocatur. primo modo, nulli quam sibi comparatum suaeque naturae: sic canis suae naturae collatus, siccus dicitur. altero autem modo, quum alicui comparatur: ut canis homini comparatus siccus est, cani humidus. Ita una res calida & frigida uno tempore dici potest. In unoquoque igitur genere, ubi quid à mediocritate recessit, ab eo quod vincit nomen accipit, ac intemperatum dicitur. In eo autem dispari concentu, necesse est ut una qualitas excellat, vel duae: tribus excellere non licet. Singulorum autem exuberatione, quatuor simplicia nascuntur temperamenta

menta, calidum, frigidum, humidum, siccum. Calidum in quo calor cæteras qualitates vincit. frigidum in quo frigus cæteras antecellit. Ita tamen intelligendo, ut quæ in opposita sunt contrarietate qualitates, mediocriter sese habeant. Hinc & composita temperamenta sunt quatuor, ex simplicium exuberantia nata.

Novem itaq; sunt temperamentorum genera: εὔκρατον unum; quatuor simplicia; totidemq; composita. Hæc autem temperamenta late fusa sunt. non enim quæ calida sunt, eodem fervoris æstu incalescere videntur, sed suam habent ambitus latitudinem. In compositis autem temperamentis, nempe calido & humido, calido & sicco, frigido & humido, frigido & sicco aut par est vincentium qualitatum robur, aut non eodem filo sese temperant. Quocunque modo sit, ab utroque tamen gerunt excessu. sic vocamus calidum, siccum, seu siccitas seu calor vicerit. Unde concludimus, innumerabiles esse temperamentorum varietates, ut scilicet maiore vel minore proportione conveniunt qualitates: indeque consurgunt proprietates infinitæ corporum.

CAPUT III.

De temperamenti cujusque notis, & judicibus.

Galen.7. Tem.16. *Εὔκρατον autem temperamentum, optime resistit turbulento incursui omniũ causarum externarum. operationes enim habet perfectissimas: deinde illa temperamenta quæ illi finitima & confinia. Quæ autem ab eucrato longius recesserunt, facilius labuntur & expugnantur. At unde singula temperamenta agnoscemus? Respondendum cum Galeno, ex* 1.Tem.16. *δυσκράτοις naturis in singulis generibus: quibus si reliqua committes, quid uberius singulis insit, facile percipies; idque ages cum hoc corpus de quo judicium facies, recte sese habeat in calore qui extrinsecus invadit: sit & in frigore, humiditate, & siccitate. Sed quis erit judex discernendi temperamenti?* Iudex temperamentorũ. *nam portiones elementorum exquisite mistæ, omnem judicii tenuitatem subterfugere videntur. Respondeo: ut olfactui fidem habemus de odoribus, & de coloribus visui; ita profecto de tactilibus qualitatibus tactui, tanquam fido exploratori, fides non est deroganda, præsertim temperamenti hominis. Si quis sensibus*

stare

stare nolit, sed cuncta demonstrari ratione velit, exspectet, quod Plato vovet in Civili, dum res ipsa loquantur, suamque indolem nobis dicant: vel cum Anaxagora, qui, ut refert Aristoteles, nivem albam negabat, ad Pyrrhoniorum dubia se vertat, quibus nihil ratum est. Explorationem itaque temperiei humanæ tactui committimus. Hic ignem calidum, nivem frigidam dicet; ex his perfusa, mediocria pronunciabit. terram aqua perfusam, nec molle nec durum fatebitur. Maxumeque fides erit illi cuti, quæ est in acinis digitorum. ea tamen cautione, ne vel callo ex laboribus obducta sit, vel frigore horreat. est enim ea cutis, caro nervosa, vel potius nervus carnosus: non enim simpliciter caro est, quia exacte sentit; neque purus nervus est, quia sanguinem profundit; componitur autem ex mistione carnis & nervi. Igitur recte cum Galeno tactum iudicem ponimus calidi & frigidi corporis: humidi autem & sicci, conjunctam cum tactu rationem; quippe omne siccum durum est; at non protinus, omne quod durum, siccum est, ut in glacie evenit. Igitur de his non pronunciandum priusquam exploraveris, quomodo in calore & frigore sese habeant. neque enim quod molle sensui nostro occurrit, id protinus

Cutis.

2. Tem. 8.

Dura cum summo frigore non omnia sicca.

Mollia cũ ingenti calore non omnia humida.

humidum erit, ut metalla ab ingenti æstu colliquata, humida tactu videntur. Oportet ergo priusquam tactus de humido & sicco pronuntiat, ut ratio accedat, quæ judicet quomodo illa sese habeant in calore & frigore. Recteque id humidum esse, quod cum moderato calore sensibus nostris occurrit; idque demum siccum esse, quod non cum acerbo frigoris rigore tactui nostro occurrit. Inde recte dicimus, quum duram partem in corpore humano invenimus, eam non esse humidam; etenim tanta vis frigoris in humano corpore esse nequit, ut inde durities proficiscatur. Et quamvis adeps, à frigore, quum fluide è venis dimanavit in partem membranosam frigidam concrescat, attamen in duritiem omnino non abit.

Partium temperies.

Quæcunque ergo sunt partes cute duriores, his rationibus exploratæ, in his omnibus siccum prævalet humido; quæ autem molliores, in his humiditas vincit. calidiores autem partes sunt, quanto magis sanguine abundant. exanguia cuncta frigida sunt. Calidorum series hæc est: spiritus omnium quæ in corpore sunt calidissimus est, fluens scilicet ille, non fixus: hinc Cor: deinde Iecur (ut ait Galenus primo de Temperamentis:) dein sanguis; caro simplex, utpote ex sanguine genita: hinc

Calidæ partes.

hinc lien: hinc renes: dein cutis, quæ temperata est. Sed dices, Caro liquatur à febris ardore; igitur à frigore concrevit. Respondeo, Liquitur adiposa humiditas, non caro, quæ nec assando consumitur. Dein frigida, quæ tanto frigidiora, quanto minus sanguinis aut carnis habent. pituita carnium frigidissima est: dein os: cartilago: χονδροσύνδεσμος, id est, vinculum cartilaginosum: postea ligamentum: proximus est tendo: his minus friget membrana: tunica arteriarum, venarũ: hinc nervi duriores, tum molliores: spina medulla: cerebrũ: adeps, ut dicunt omnes Antiqui, referente Galeno, hinc cutis temperata. Siccissimus pilus: hinc os: cartilago: χονδροσύνδεσμος: tendo: arteria: vena: nervus motui dicatus: postea cutis temperata. Humida, pituita: sanguis: pulmo (ut scribit Galenus secundo de Temperamentis) hinc viscerum substantia, quam παρέγχυμα appellabat Erasistratus, jecur, lien, renes, cor; tanto humidiores cute, quanto molliores. Cor renibus ac liene tanto siccius, quanto durius. hinc sequitur caro: demum cutis iterum.

Frigidæ partes.

Galen. 1. Temp. 19.

Siccæ partes.

Humidæ partes.

Sed dicet aliquis: Omnes corporis partes internæ calent, igitur tactus non æquus harum æstimator. Respondeo. nos ponere tactum judicem, cum ratione: quamvis

igitur illæ partes calidæ sentiantur, tamen calorem non trahunt ex sua temperie, sed aliunde. Est enim duplex in partibus calor. unus insitus & ingenitus partibus similaribus à prima conformatione, quem ἔμφυτον vocant. alter autem perenni fluxione è partibus principibus dimanat in singulas corporis partes, quem ἐπίῤῥυτον & prioris perfectionem appellare possumus. Nam calor partibus insitus non præbet vitam nisi potentia, plantarum fere more; sed ad energiam ducitur ab influente calore, unde singulæ partes vivunt actu. Tactus ergo cum ratione judex esto. Quod autem talis influens spiritus insit, hac ratione convincitur: Quando traducuntur humores aliunde ad aliquam partem, livorem trahit & emoritur: indicium, quod aliunde influit calor, qui tunc aditu arcetur ab illa parte. idem experimur in laqueo interceptis partibus. ergo calor ille aliunde influit. cujus appulsu vita inest, quoque discedente labitur vita.

Duplex calor.

CAPUT IV.

Cujusque hominis Temperies unde deprehendatur: & unde principum partium, & totius habitus. & de

& de iis, quæ habitum sequuntur.

ITAQUE *ut cujusque hominis temperamentum exploremus; enumeranda erit partium principum temperies; & totius habitus; & ea quæ habitum comitantur: nam ex his intelligemus quo temperamento homo sit præditus. Comitatur itaque temperamentum gracilitas atque crassities. Sed videndum num ea adventitia sit, vel à natura, hoc modo: Qui calidi natura sunt, his venæ sunt amplæ. nam caloris est (ut de elementis diximus) omnia movere atque extendere. Qui autem frigidi sunt natura, tenues venas sortiuntur. Quod si igitur quis pinguis & crassus fuerit, & latas habeat venas, hic consuetudine talis est, non natura. sic si quis angustis venis tenuis fuerit, ex natura eam tenuitatem non gerit. Harum rerũ hæc ratio est: quicquid in calido sanguine pingue est, id alimentum fit calido, unde & absumitur: in frigidioribus autem servatur, donec elapsum extra venas ad frigidas membranas in adipem cogatur. Hac ratione & quæ in latibulis vivunt animalia obesa sunt: ut & fœminæ viris sunt obesiores, quia frigidiores. At natura qui temperati sunt, si mediocri*

Comitantia Temperamentũ.

Galenus 2. Tem. 9.

 exer-

exercitio utantur, hos eusarcos fieri necesse est. Qui autem temperati à negotio ad otium sese conferunt, hi carnosi evadunt atque corpulenti: etenim natura nunquam est otiosa, & coctio naturæ munus est & agglutinatio, ut ius id quod jam habet conservet. Quibus utique humidum abundat, & calor non longe abest à mediocritate, hi vasta mole carnis gaudent. Si autem calor longe abeat ad frigiditatem, adipis magna luxuriat copia. Igitur ut mediocritas carnis, temperatæ naturæ est nota; ita plenior caro argumento est, quod humidum plus justo inest: etenim ex sanguinis copia nascitur caro. In quibus vero plus adipis inest, in his frigiditas dominatum obtinet, plusq; frigidi quam humidi habent; quare religiose in
2. Tem. 9. iis secanda vena erit. Quantum denique sanguinis in carnoso illo habitu atque pleno adesse liceat, id mensura & mole adsequi non licet, ratione licet: quippe ubi nullum morbosum symptoma, crassatum corpus fatigat sanguinis copia, intra sanitatis limites est. Etenim latitudo sanitatis tanta est, quantum interest inter id quod pulchre suis muneribus fungitur, & id quod oblæsam actionem obtinet.

Totius Tẽperies unde æstimanda.

Quum igitur quæque pars ingenitum sibi temperamentum habeat, ex his partibus

tibus recte dimensis, seorsumque æstimatis, & tandem in commune relatis, qua temperie homo sit explorare possumus, non ex una parte sola. Quia autem εὔκρατος temperies regula aliorum est, ejus sic inibimus cognitionem. Homo temperatus animadvertitur, quod decenter sese habeāt partes ejus similares, & instrumentaria, & illa quæ has comitantur. Partes similares tactu & visu judicantur. Tactu, in hoc homine nec calidæ, nec frigidæ, nec humidæ, nec siccæ erunt, sed quadam mediocritate manum tangentis demulcebunt, non molles, non duræ Visus autem quod amœno quodam colore eoque vivido perfusus erit, non glaber, non hirsutus. Pili in infantia flavi; cum juvenis fuerit, nigricantes ac mediocriter crispi erunt, non gracilis, non crassus. Instrumentaria autem partes recte se habebunt in numero, magnitudine, situ, & figura: ut inde pulcritudo quædam totius corporis concinna nascatur. Denique cognoscetur ab iis quæ comitantur has partes, nempe à facultatibus naturalibus, vitalibus & animalibus. Ab actionibus naturalibus; nam edit bibitque moderate, coquit bene assumpta, & feliciter excrementa excludit. Animalibus ab actionibus, artuum motibus sensuque cæteros antecellit. nec som-

2. Tem. 1. Art. med. 51.

A Comitantibus.

nolentus, nec pervigil; prudens, humanus, & candidus. A vitalibus, nec temere audax, nec ignave timidus; non cunctator, non praeceps. Talis est homo temperatus, & cuncta temperamenta cum eo collata dijudicantur. Nam crassum corpus, ad hoc relatum, dicitur crassum, pingue, durum, glabrum. hoc Polycleti statua. Quaeque autem temperamenta tanto insalubriora erunt, quanto magis ab hoc homine εὐκράτῳ discesserint.

CAPUT V.

De partium principum Temperamentis. & primum de cerebri temperie, & quibus notis quaeque se prodat.

HOMINIS *temperiem maxime aestimabimus ex partibus principibus, unde magna pars reliquarum originem trahit ac gubernatur. Quare ex his partibus recte perpensis & seorsim aestimatis, posteaque in commune collatis, hominis temperamentum, ut quod ex his constat, deprehendemus. Dent itaque nasutiores hoc mihi, ut paululum σημειωτικῶν confundam physiologicis: quo usus eluceat horum minus exercitatis. Primum igitur de cerebri agemus temperie. nam omne genus ner-*

nervorum & spinalis medulla inde originem trahit. Temperati cerebri hæ sunt notæ. excrementa quæ per aures, oculos, nares dimanant, naturalia sunt. Pili per infantiam subruffi, in adolescentia flavi, in juventute ad nigredinem vergunt, inter læves & exquisite crispos medii; vix calvitium sequitur. Mediocritas capitis est in magnitudine & figura, non facile ab externo incursu qualitatum læditur. Calidi autem cerebri hæc sunt indicia. opinionum inconstantia. ingenii, sensuũ, motuumque celeritas. Somni breves & leves, parum alti. totum caput calidius rubicundiusque. oculorum venæ manifestæ. excrementa per aures, oculos, nares, palatum pauca, & cocta, quum moderate cibis indulgent; plura autem & incocta, quum liberius rerum calidarum & humidarum usu se invitarunt. odoreque aromatum læduntur, ut ex aëre calido: caput enim eorum tunc maxime succis madet, cum susque deque diæta utuntur. capilli autem primo ortu statim nascuntur. Si cerebrum valde caleat, statim nigri; sin minus, flavi, qui deinde nigri evadunt. calidarum usu rerum læditur; frigidis autem rebus externis & internis juvatur. Sed dicet quis, Mirum id videtur, si similia similibus gaudeant, & contraria

Cerebri temperati notæ. Art. med. 13.

Calidi cerebri.

Dubium.

traria contrariis. Respondendum, quod intemperatæ naturæ, modico contrariorũ gaudeant usu. recte autem id dicitur, quæ secundum naturam se habent, similia postulare. at facile pars, à similibus suæ intemperaturæ læditur. hinc gaudet contrariorum usu. Frigidum autem cerebrum his notis sese prodit. Inconstantia opinionum. adestque sensuum, motuum, & intellectus tarditas. Somni longi, profundi. caput nec tactu fervens, nec colore rubens, sed pallore suffusum. Pili diu à nativitate oriuntur tenues, exigui incrementi, plani, ruffi, & stabiles: hoc est, qui calvitiem non trahunt, sed canitiem. Venæ in capite obscuræ latent. A frigidis rebus offenditur; à modice calidis juvatur; nam valde calida liquant humores in cerebro contentos, inde cerebrum fatigatur catarrhis. Sicci autem cerebri hæc sunt signa. firma & stabilis hujus est essentia; unde difficile discunt. memoria fida, sensuum integritas, motuum promptitudo, vigiliæ frequentes. unde & in eis gracile caput & siccum apparet. capitis excrementa exigua. capilli celerrime à nativitate luxuriant, robusti, crispi. calvities cito succedit. à siccis læduntur, humidis juvantur. Humidum cerebrum fluidum est. hinc facile discunt, at infida memoria. sensus turbu-

Frigidi cerebri.

Sicci cerebri.

Humidi cerebri.

turbulenti, quasi sopiti. motus tardi somnus multus ac profundus. caput tumidum ac obesum apparet, excrementa prodeunt uberrima à capite. capilli læves, planique. canities, non calvitium sequitur. juvantur siccis, læduntur humidis.

Calidum & siccum cerebrum his signis animadvertitur. sensus sunt exquisiti. vigiliæ plurimæ. talis cerebri videtur fuisse Mæcenas, qui quum perpetua febre laboraret, ut scribit Plinius, ei triennio nullo horæ momento contigit somnus. Adest præterea capitis calor. facies ad ætatis vigorem rubicundior. excrementa ex auribus, oculis, naribus, palato nulla. Pili primo ortu nascuntur crispi & nigri. Sed dices, Si nigredo nascatur ex fuliginum adustione, quo modo Italæ mulieres lotas aqua forti comas, vel suffitas nidore sulphureo, Soli exponunt quo candescant? Si itaque Sol in alborem foris abducit pilum, cur & calor intus non dealbat fuliginem? Respondeo, Non agit internus calor in separatam fuliginem, sed permixtam madori. Sed Sol excludit à pilo fuligines, & aër intrat. Calidum & humidum cerebrum his notis agnoscitur. color & calor faciei bonus erit. oculi sunt calidiores, cum venis in ipsis oculis amplis. excrementa copiosa, mediocriter cocta. capilli

Calidi & sicci cerebri.

7. Lib. 51.

Dubium.

Calidi & humidi cerebri.

pilli plani, subflavi. calvitiem non sentiunt. à calidis gravantur. Si accedat usus humectantium, uberrimam excrementorum copiam mox profundunt. Si autem cerebrum longe calidius atque humidius fuerit, visus erit turbulentus; quasi mente perculsi oculos circumrotant vagos. sensus cuncti parum accurati. somnus vigiliis interceptus, plenus imaginũ: nam, ut dicit Galenus, ἅμα τε κωματώδεις
Art. med. 19. εἰσὶ καὶ ἄγρυπνοι. *male id vertunt interpretes, Gravi somno tentantur, & vigilant: id non est possibile, sed inclinationem habent ad somnum, & vigilant. His quoque adest excrementorum copia. Bellum huic temperamento indixit rerum calidarum & humidarum usus, & Auster; nam, ut*
3. Aph. 17. *scribit Hippocrates, Auster caput gravat. frigida autem & sicca amica sunt, ut Aquilo, qui, ut scribit Hippocrates, corpora solida facit, & ad motum expedita, & boni coloris. tale autem cerebrum multis morbis est obnoxium. Si vero cerebrum longe calidius fuerit, parcius autem humidum, insignia erunt caloris signa, quibus se jungent obscuræ quædam humiditatis notæ. Sin autem humiditas uberior fuerit, manifestæ erunt notæ humiditatis, parcius calor sui indicium dabit. Hac ratione omnes compositæ intemperaturæ exami-*

examinanda veniunt. Cerebri autem sicci & frigidi hæ notæ erunt. sensus in juventute accurati, qui postea marcescũt: accurati autem sunt propter calorem nativum qui tunc emicat: eadem ratione qua fugatur Epilepsia ætatis mutatione, ut scribit Hippocrates. quæ circa caput celerius senescunt. unde Cato Censorius apud Plinium dicebat, juvenilem senectam maturæ mortis indicium esse. frigidum sentitur caput, & decolor apparet. oculorum venæ delitescunt. excrementa inconstanter vacuantur; modo enim levissima habent capita; modo minima de causa fatigantur catarrhis. capilli in lucem editis vix enascuntur, ruffi progressu ætatis si siccitas frigiditatem vicerit, calvescunt; si frigiditas, canescunt. læduntur ab incursu rerum frigidarum.

Frigidi & sicci cerebri.

2. Aph. 45. & 5. aph. 7. Lib. 7. cap. 51.

Frigidum & humidum cerebrum his notis exploratur. sensus sunt obtusi & tardi. somnus altus. capillorum canities, non calvitium. catarrhis obnoxium est.

Frigidi & humidi cerebri.

CAPUT

CAPUT VI.

De Pulmonum temperie, Oculorum, Cordis, Iecoris, Genitalium, Ventriculi, & habitus corporis.

PULMONIS *temperies ita animadvertitur. ſiccus ſi ſit, excrementis vacat. vocem claram efficit. ſi humidus fuerit, vocem edit raucam & obſcuram: & qui humidos habent pulmones, quum vehementius loquuntur, aut acutius, impeditur expectoratio.*

Iam ad Cor veniendum eſſet, ni caleſtis illa oculorum vis hic nos ſiſteret; quare horum temperiem dicamus. Oculos temperatos denotat: elegans concinnaque magnitudo, vel parvitas; utraque cum viſu accurato: etenim parvitas à pauca materia, magnitudo à multa materia profecta fuit. quia autem concinna adeſt figura, à virtute formatrice robuſta ac vegeta formatos eſſe denotat. quemadmodum magnitudo vel parvitas cum hebeti viſu, multam materiam vel paucam à formatrice male temperatam teſtatur. At qui calidiores ſunt oculi, in his calor manifeſte apparet. item motus facilis, & creber. oculi vagi. vena lata. Frigidiores

Oculi temperati.

Oculi calidi.

res utique omnia contraria obtinent. Sicciores duri apparent & sicci. excrementorum paucitas adest & crassities. Humidi apparent molles cum multo madore, & tenuis humoris copia. Sed quidnam cæsios oculos, quos Græci γλαυκὰς appellant, efficit? Respondet Galenus, humoris crystallini amplitudo, splendor exquisitus, & situs eminentior: præterea paucitas puritasque humoris aquei qui ad pupillam situs est. Et quid oculos reddit nigros? Respondeo, his contraria, nempe crystallini humoris paucitas, splendor ejus non æque fulgens; situs profunditas, copiaque vel impuritas humoris aquosi. Si ergo omnes priores causæ adfuerint, maxume cæsius redditur: si posteriores, nigerrimus erit color: si quædam adsint, quædam desint, major & minor fiet glaucedo, & nigri oculi pro illarum numero & viribus. Sic medii oculi, mediis causis id acceptum referunt.

Glauci unde oculi.

Nigri oculi unde.

Corporis totius temperamentum, cordis atque jecoris naturam sequitur. etenim alimentum musculi atque partes externæ à jecore habent: è corde spiritum & calorem sumunt. unde & harum partium naturam redolent. Dico, Corporis totius temperamentum cordis atque jecoris naturam fere imitatur; etenim substantia

muscu-

musculorum à jecore alimentum, à corde spiritum caloremque sumit. Cum igitur ex his quodammodo constent, eorum conditionem & naturam omnino redolebunt. Sentiendi etiam & movendi vis, nequit sine cordis œconomia integra perdurare: & totum corporis theatrum pervadit & vegetat cor. Quare ejus temperiem pervestigemus.

Cordis tẽperaturæ. Cordis calidi.

Cordis igitur calidioris alia signa sunt quæ perpetuo eveniunt; alia quæ non semper, sed magna ex parte adsunt. Propria quæ semper eveniunt sunt, pulsus frequens atque velox; respiratio magna; animus amplus & excelsus, præsens, & acer. Et si calor multum exuperet, praceps tunc iracundia adest & temeritas; natura ad actiones prompta; thorax hispidus, necnon partes hypochondriis vicinæ, thorax latus, cum parvo capite. Nam thoracis amplitudo quandoque sequitur calorem cordis, quandoque magnitudinem cerebri, quamvis non adsit cordis calor; nam cerebri magnitudinem sequitur cranii amplitudo, cranium sequuntur vertebræ, has imitantur amplitudine costæ. Si ergo cum capite parvo vel mediocri jungitur thoracis amplitudo, indicio erit, cor calere. At si thorax capiti respondet, ut scilicet amplior thorax se jungat

Minus propria signa quæ magna ex parte contingũt.

cum

um magno capite, tunc inde temperiem cordis non licet colligere; verum tunc alia ſigna, quæ calorem cordis indicant, pervestiganda ſunt, his quæ ab amplitudine thoracis ducuntur neglectis. Indicia autem quæ magna ſolum ex parte eveniunt, ſunt: Univerſum corpus calidum, ni jecoris frigus revocet, quod ex venarum tenuitate apparebit. Cor autem frigidum ſua quoque habet ſigna propria, & ea quoque quæ non ſemper eveniunt. Propria, ut pulſus minores, non tamen neceſſario tardiores aut rariores. reſpiratio pulſui reſpondet; ſi thorax tanto minor fuerit, quanto cor frigidius. ſin autem major eſt quam frigoris portio requirat, reſpiratio non ſolum minor erit, verum etiam tardior ac rarior. animus humilis ac demiſſus. timiditas. pectus glabrum. thorax exiguus, cum magno capite. Non ſemper utique eveniunt ſed ſæpe, corpus totum frigidum, ni calor hepatis frigus arceat. thorax parvus, niſi cerebrum omnino caleat. Cordis ſiccioris notæ ſunt: pulſus durus. ira non facilis, ſed quæ ægre pacari poteſt. univerſus habitus ſiccior, ni hepatis humiditas revocet. Humidius cor indicant: pulſus mollis. mores ad iram proclives, ſed quæ facile miteſcat. corporis habitus humidior,

Cordis frigidi.

Cordis ſiccioris.

Cordis humidi.

Cordis calidi & sicci. *dior, ni refragetur hepatis siccitas. Cordis vero calidi & sicci hæ sunt notæ: pulsus magnus & frequens, celer; multo autem velocior & vehementior, si thorax, ad analogiam caloris cordis, non sit auctior. animus præceps ad iram. mores feri, ad furorem proclives, qui ægre pacantur. Pectus omnium maxime hirsutum. tale cor videtur fuisse Aristomenis Messenii, quod Athenienses ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum invenerunt, quũ eum aliquando captum & elapsum astu cepissent.* Plin. lib. 11, cap. 37. *Cordis quidem calidi & humidi notæ sunt hæ: pulsus magnus, velox, frequens, mollis: verum arteriæ submissio quæ συστολὴ dicitur, est celerior quam elevatio quæ διαστολὴ dicitur. Respiratio pulsui similis est, si thorax pro cordis analogia sit expansus: sin minor extiterit, tanto velocior & frequentior erit, quanto thorax minor extiterit, resarcit enim frequentia sua magnitudinem: ut Ascanius sequitur patrem non passibus æquis. Minus hirsuti, quam calidi & sicci corde: expediti, animus placidior. Morbis hi sunt obnoxii putridis, maxime si exsuperet humiditas.* Cordis calidi & humidi. *Cordis vero frigidi & sicci hæ sunt notæ: pulsus duri, parvi, inspiratio moderata atque parva, si amplitudo pectoris frigori respondeat. maxime omnium* Cordis frigidi sicci.

omnium glabri sunt in pectore. Si vero major thorax, tardum & rarũ respirant, animus minime in iram praeceps, iram tamen diu retinet semel conceptam. nudum his omnium maxime pilis pectus. Qui utique frigido atque humido sunt corde, illis pulsus adest mollis. pectus glabrum. animus minime excelsus atque acer. ad iracundiam prompti, quam facile deponunt. timidus, & piger.

Cordis frigidi & humidi.

Iecoris calidioris signa sunt: calidior sanguis, eoque fervens totum corpus, nisi frigus ipsius cordis temperarit fervorem hepatis. Bilis flava in juventute, hinc statim atra. venæ totius corporis amplæ. venter & hypochondria hirsuta. Iecur frigidius, indicat sanguis ac totius corporis habitus frigidior, nisi ferveat cor, ac obtundat frigus. pituitæ copia. venæ graciles. venter & hypochondria glabra. Iecur siccum indicat: sanguis parcior, crassiorque. & habitus corporis siccus. venæ duræ, quia referunt ideam hepatis unde emanarunt. Hic humor cordis, jecoris siccitatem ad humorem traducere nequit. Iecur humidius ostendunt: sanguis copiosior & humidior. totum corpus humidius. nisi cor renitatur, venæ sunt molliores. Iecur calidum & siccum indicant: sanguis crassior, & siccior, parciorque. totum-

Iecoris tẽperaturæ. Calidi notæ.

Iecoris frigidi.

Iecoris sicci.

Iecoris humidi.

Iecoris calidi & sicci.

totumque corpus siccum. Bilis flava copiosa, in ætatis vigore atra. venæ latæ & duræ. hypochondria & venter hispidus.

Iecoris calidi & humidi.

Iecur calidum & humidum indicant. sanguis abundantior. totum corpus calidius & humidius, nisi cor obstiterit. venæ amplæ. hypochondria hirta, minus tamen quàm in calido & sicco. Si superat humor, putredini obnoxium redditur: si calor, parcius ægrotabit.

Iecoris frigidi & sicci.

Iecur frigidum & siccum his signis: sanguis paucus. totum corpus frigidius & siccius, nisi refrænet vis cordis contraria. venæ angustæ. hypochondria glabra.

Iec. frig. & hum.

Iecur frigidum & humidum ita indicatur: sanguis pituitosus. totiusque corporis habitus eo vergens, nisi cor obstiterit. venæ parvæ & tenues. hypochondria glabra. Quum autem conspirant hæ duæ partes, nempe Cor & Iecur, in unum temperamentum, totum corpus hanc ideam exprimet, ac sequetur harum partium vim.

Genitaliũ partium temperaturæ. Calidarum.

Genitalium partium calidarum nota est, ad venerem impetus. fœcunditas, præcipue in masculis gignendis. pubes illis celerrime nascitur.

Frigidarũ.

Frigidiores, contrariæ notæ indicant. Humidiores indicant, semen largum & humidum. Siccæ, parum & modice crassum semen. hæ sunt notæ simplicium.

Cõpositæ.

Calidiores & sicciores; statim

im postquam ex ephebis excesserunt, ad venerem proni. pimaque adolescentia hiriunt, eduntque vocem graviorem. ac protinus venere satiantur; si venerem coeant, offenduntur. semen illis crassum & fœcundum. partes ad umbilicum usque hispidæ. natura illis omnino petulca. Calidæ & humidæ partes, his patent è notis. moderate venerem affectant: liberiore ejus usu non læduntur admodum. semine abundant. Loca minus hirsuta quam calidis & siccis. Frigidis autem & humidis partibus: non proni ad concubitum, sed tarde exercent rem veneream. semen tenue, aquosum, infœcundum; vel saltem fœmellas generant. partes glabræ sunt. Frigidæ & siccæ partes his notis innotescunt: semen paucum, crassum, cætera prædictæ temperiei similia.

Ventriculus calidus: deterius appetit, fundendo humores illarum venarum quæ alvum rigant, laxando quoque membra solida. difficilia coctu facilius coquit, ut bubulam carnem: nam facilia in eo corrumpuntur. ructus edit nidorosos. cibo potuq; gaudet calido, modico frigidorum usu non gravatur. calidorum foris admotorum usu læditur, nec perfert. Ventriculus frigidus, vehementius appetit, excitato suctionis quasi sensu: negligentius Ventriculi temperaturæ. Calidi. Frigidi.

mitigat, maxume si ingestus cibus frigidus coctuque difficilis fuerit. ructus edit acidos. alioqui cibo & potu frigido delectatur; immoderato autem ejus usu offenditur. & ab externis admotis remediis frigidis læditur statim. Sed dices, Senes alvo frigent, minus tamen appetunt. Respondeo, fessa & effœta membra minus sentiunt suctionem quæ fit in stomacho; vel non adest ab exhausto inedia in denso senilique corpore: Nam fames est sensatio suctionis: censor famis ventriculus, quia ei nil concedit ulterius membrum.

Sicci. *Siccus ventriculus his notis innotescit: sitis frequens, quæ modico potu sedatur, plurimo gravatur. Fluctuationibus turbatur, & supernatat in eo quod abundat. cibis siccis delectatur; quia naturæ cuique temperies sua est sanitas.* Humidi. *Humidum ventriculum his signis nosces. nulla sitis vexat: humorem largum facile tolerat. humidis delectatur.* Composita temperies. *Composita temperies ventriculi ex simplicibus cognoscuntur. ut calida & sicca temperies ex siti animadvertitur.* Sitis triplex focus. *Verum noscendum, num sitis illa proficiscatur à ventriculo; aut ortum trahat à pulmonibus, an ab hepate. Nam quæ à ventriculi vel jecoris calore orta est, eam hypochondriorum calor prodit, sedatque eam potissimum frigida po-*

la potus, inspiratus autem aër non juvat: quæ vero à pulmonis cordisque intemperie profecta est, æstuans spiratio & longa exspiratio hanc prodit, ac levat hanc aër frigidus haustus. potus frigidus eam juvat, non tamen statim sedat. At quod ventriculus cibos interdum ex imbecillitate non possit concoquere, id non solum ex ejus intemperie solet evenire, sed & ex succi aliunde influentis vitio. Aliis enim ex capite pituita decidua est, & in ventriculum præcipitatur. aliis à jecore in ventriculum bilis influit. Agnoscitur vitium, si ab igneo ventriculi calore & siccitate sit, tunc caro bubula & anguilla melius mitigatur, quam pisces saxatiles: levior enim & tenellulus cibus his, vi caloris, in bilem abit, non aliter quam mel amarum redditur nimia coctione. At quæ à jecore refunditur bilis, flava est ac pallida; quæ à ventriculo oritur, porracei est omnino coloris. Pituita autem quæ à capite defluit, sese prodit, catarrhis frequentibus, ac capitis dolore. Ventriculi afflictio aliunde.

Hactenus de partium principum temperie: quam ita æstimetis velim; Partes quasque non ad alias collatas nos calidas frigidas ve appellare, sed ad seipsas, hoc est ad eam partem quæ inter ipsas mode-

rata est collatam. Quamvis enim alicui cor frigidius procreatum fuit, multo tamen id ardentius est cerebro calidissimo.

Habitus corporis temperies.

Totius corporis habitus constat ex partibus oculis expositis: nempe cute & musculis, qui ossa cingunt. sequiturque maxima e : parte cordis atque jecoris naturam. Ea tamen lege inspicietur hic corporis habitus, ut ne quid delinquant externa. nam si quis sub sole torrido æstate media versatus fuerit, pervertet ille notas quæ à colore, duritie, atque mollitie ducuntur. nec more puellarum, vitam umbratilem sectetur, in otio versans; nam ita candidiorem cutem induet. Idem judicium de aliis rebus non naturalibus esto.

Habitus corporis cẽperatus.

Deprehendetur temperatus habitus his notis. color non albus, non ruber; cutis equidem ex semine fabricata fuit, unde & ideam seminis gerit. semine igitur probe mitigato, candida cutis redditur. rubet autem ex sanguine, commercio hepatis recte elaborato; nam eo alitur. refert ergo colorem floridum ex commercio hepatis, eoque faciem suffundit. Vbi igitur purus sanguis cum candida cute jungitur, venustissimo splendescit colore facies; pili sunt flavi. Sed dicet quis: Galenus, nigricant modice hi, inquit. Respondeo: Plinius libro primo, capite sexagesimo,

2. Temp. 21

ſimo, hoc ita explicat, magis flavent in pueritia quam nigricent, at magis in juventute nigricant. adeſt optimus habitus carnis in qualitate & quantitate, omnia mediocria habet, non hiſpidus, non mollis, mediocriter criſpus. Habitus calore excellens, ſiccitate & humiditate mediocritatem attingente, colore rubet; tactu calet. adipis minus quam carnis habet. ob calorem, venas habet amplas. hirſutus eſt. capillis nigris. Frigidi autem habitus corporis, tactu friget, facile frigus ſentit; ægre incaleſcit. capilli rufi. frigus valde excedit, cutis plumbeo colore liveſcit. adeps eſt moderata. pilorum adeſt inopia, vel rari ſunt & plani. Qui autem ſicco ſunt corporis habitu, illorum corpus ſiccũ ſentitur, durum, & gracile. Qui vero humido ſunt habitu, illi carnoſi magis ſunt & molliores quam temperati. Plinius, ſecundi libri ſeptuageſimo octavo inquit: Corporum proceritas in Æthiopia, & plaga glaciali, illic ignium niſu, hic humoris alimento. Calidus & ſiccus corporis habitus, tactu percipitur calidus, ſiccus, & durus, gracilis, & hirſutus. capilli nigri. pinguedine caret. Si calor exæſtuat, color quoque cuti adeſt niger. Calidi & humidi habitu, corpore ſunt calidiore, magisq; carnoſo & molliore quam temperati. Si

Calidus.

Frigidus.

Siccus.

Humidus.

Compoſitæ temperies.

Calidus & humidus.

autem calor plus quam humidum mediocritatem superet, paulo molliores erunt quam illi qui temperatum habent habitum, & carnosiores aliquantulum, verum magis erunt habitu hirsuto, adipisq; experte. pilis nigris. Quod si humor copiosus fuerit, calor autem modice excellat: corpus quidem paulo calidius hirsutiusq;, multo vero carnosius & mollius existet, putridisque morbis undique tentabitur; etenim humor facile vitium contrahit.

Dubium. *Sed dices, Græci mortuos ἀλίβαντας vocant, quod μηκέτι λιβάδα, id est, nihil humecti in se habeant: nam ortus nostri principium calidum & humidum est: quare vivaces erunt ab hac temperie. Respondeo. Cum humidum est pingue, lentum, ac copiosum, ad multum tempus calori sufficit. Ita, inter insecta, apes vivaces sunt: nam harum dulce humidum lentore restagnat, nec facile tenues evanescit in auras: continetur enim à calore aptum calori pabulum. Aquatilia vero, tenuis humidi copia brevis vitæ sunt. Tales hi sunt de quibus loquitur Avicenna prim. 4. tract. 2. cap. 8. Quidam, inquit, homines carnosi, inediæ impatientes sunt: nam dissolvuntur, quia eorum humidum, aqueum est instar piscium. Contra auri humidum adeo est glutinosum, ut nec igne minua-*

minuatur. Ita plantæ oleaceæ resinamque sudantes, pingui succo rigatæ, vivaciores sunt. Superare itaque calor humiditatem debet: si contrarium evenerit, putredine fatiscent facillime. color illis ex albo & rubro miscetur.

Frigidi & humidi habitu corporis albescunt. Si frigus majus fuerit, livescunt. capillus rufus. glabritas partibus adest. Frigidus & hum.

Frigidi & sicci habitu. corpus illorum tactu frigidum & durum: & quamvis graciles sint, pinguedo per carnes spargitur. glabri sunt. Vt autem qualitas vincit, ita ampliora ejus erunt indicia. Noscentur autem qui ex ætatis decursu evasere frigidiores & sicciores: etenim corpus habent durum, gracile; in quo atra bilis abundat, eoque nigrum & hirtum apparet, si juventa calida & sicca præcesserit. In his omnibus est temperaturæ frigidæ & raræ indicium commune, si corpus facile refrigeretur: calidæ autem & densæ, si difficile: rursus siccæ, si à siccantibus lædatur, aridumque & ad motum difficile reddatur. Præterea animadvertendum, num illa crassities quæ percipitur, ex subjectorum ossium amplitudine oriatur, vel num adsit congestio quædam succorum nutritioni dicatorum. Frigid. & siccus. Ab ætate sicci qui, & frigidi, ut deprehendas. Notandũ.

CAPUT VII.

Temperamentum ingenitum ex multis causis mutari: & ex quibus.

2. Temp. 15. HIPPOCRATES, *ut monet Galenus, dicit, spectandum esse ad temperamenta recte dignoscenda, ex quibus in quæ sint facta mutationes. Fit enim non raro, ut præsens nota prioris temperamenti sit, non illius quod nunc est. Vt si quis annos natus sexaginta denso pilo fuerit, non inde calidus jam esse censebitur, sed quod talis fuerit. consistunt enim pili antea geniti, modo herbarum vere enatarum, quæ nonnunquam æstate perseverant. Nam, si valentem habeant originem à primo ortu, perennant, ritu earum herbarum quæ radices in terram valentes egerunt. Igitur videndum ex quibus in quæ facta sint mutationes. etenim humanum corpus omnium injuriis expositum est, unde & assiduo harum appulsu mutationibus redditur obnoxium. Inde & Hippocrates recte dixit; qualis aër, talis spiritus: quales spiritus, tales humores: quales humores, tales partes solidæ; & tale totum corpus. Vbi ergo spiritus nostri corporis incalescunt vehementius*

..ius, ut à vini liberaliore potu, usu cali-..dorum esculentorum ac poculentorum, ..ensim afficit humores: hinc calor ad soli-..das partes prorepit, unde & humores à ..ristino statu dimoti, obtritis frigidorum ..lementorum portiunculis ac ad calorem ..romotis, aliam induunt temperamenti ..ormam, pristina spoliata. Vt si sanguis ..rimum dominium obtinuerit in conge-..itis humoribus, jam æstu torrefactus in ..ilem abeat, bilisque nimia torrefactione ..n melancholiam. Vnde Hippocrates scri-..sit: Quibus juvenibus profusior est 2. Aph. 20.
..lvus, iis senescentibus contrahitur: & ..uibus in adolescentia fuit astricta, af-..ecta ætate solvitur. *Quod tunc bilis mi-..ior pituitescat; & vetus alvi infirmitas ..b æstu, temperamenti mutatione sane-..tur. Attamen congenitum temperamen-..tum, quod nobis ex congenerantibus hu-..moribus, qui in semine erant, agnatũ est, ..lane mutari nequit: in partibus enim ..olidis vis temperamenti fovetur: (hoc ..enuinum temperamentum:) quæ solidæ ..artes ex semine ortum ducunt. Quare ..uamvis victus consuetudine & ætatis ..mutatione ab aliis postgenitis humoribus ..lio impellatur genuinum hoc tempera-..mentum, ad pristinum tamen tempera-..menti modum recurret data occasione;*

sunt enim illæ partes firmissimis fibris intercepta, quibus plurimum inest virium & stabilimenti, ut pristinam suam naturam perpetuo redoleant. Affici ergo potest à genitis humoribus, at integre mutari nequit. Mutantur autem geniti humores, ut sanguis, pituita aliique humores, & inde nata caro, (quæ, & vi avulsa, generatorum humorum vi revocatur,) ex ætatis mutatione, & rerum quæ ingeruntur ac externarum appulsu, quæ ad aliam temperiem traducunt humores genitos, qui & aliquo modo afficiunt ingenitum temperamentum. Verum solidæ partes, quæ ex humoribus congenerantibus, hoc est, qui semini inerant, ortum ducunt (ex quibus genuina temperies constat) abscissæ semel, nulla arte revocantur. Attamen impulsu humorum postgenitorum aliquantulum à genio pristino deflectunt. Hippocrates utrumque temperamentum exprimit, adscititiũ & agnatum: Minus, *inquit*, periculose ægrotant, quorum naturæ, vel ætati, vel habitui congener est morbus, quam quibus earum rerum exceptione, non est congener. *Galenus in commentario, sensum Hippocratis esse inquit, quod minus ab iis morbis periclitentur, qui familiares sunt primæ temperationi, & præsenti tem-*

2. Aph. 35. Agnatum, id est, permanens, ex solidarum temperie. Ascititiũ, ex humoribus carneq; mutationi obnoxia.

temperamento, quod est ab ætatis mutatione, esculentis, poculentis, exercitio, vel parte anni. vocatque Galenus hanc, adventitiam naturam. quare pristinum temperamentum manet, quamvis à contactu congenitorum humorum affectum: non tamen adeo mutatum, quin ad se redeat data occasione.

A multis autem quæ nos ambiunt, & nos perpetuo comitantur, geniti humores, ut sanguis, & caro, atque habitus totus mutantur. Etenim quamvis externus hostis abesset, qui nos concuteret atque lacesseret, intus tamen interitus atque senii causam gerimus, calorem nativum; qui à primo ortu mitis, nullaque acrimonia feriens: At progrediente ætate, non modica portione in accretionem profusa, siccescunt membra, consumto humido à calore: quo confecto, restinguitur & ipse calor. Hæc nostra intestina calamitas, quā nulla ars sistere potest. Dum enim calor jucundi fruitur commercio humidi, avide id absumit; quo labente, & ipse calor extabescit, suo defraudatus genio; humidum enim conficiens, seipsum diripit atque vastat. Quare nobiscum gerimus nostri interitus causam: etenim idem calor in nobis & vitæ & mortis auctor est; vitæ quidem per se; mortis autem ex eventu. nam Aetas.

quum nostrum vivere nihil aliud sit quã senescere, exhausto calore atque humido, extrema siccitas inducitur; unde & calor evanescit in auras. Illuc autem dum se provehit calor, huc & illuc, qua & qua variis mutationibus traducitur corpus. Hos vero naturæ curriculos ætates appellamus, quæ maxume temperiem invertere possunt; calore nativo absumente humidum. quæ consumtio si sisti posset, perpetuari & non finiendis ætatibus sustentari posset animal. Pueri itaque in primo vitæ ingressu, utpote principiis suis proxumi, nempe semini & sanguini menstruo, humidis fluxisque rebus, multum habent humidi spermatici primigenii, perfusi calore & spiritu vitali. Est enim consentaneum, ut id quod augetur humidissimum sit, quo non solum materia dissipata restauretur, sed quæ prius extiterat connaturalis materiæ accessione augescat. Argumenta humoris sunt, undiq; sequacia membra ad omnem flexum quocunque ducas. Quanto ergo ortui vicinior, tanto humidior; quanto senior, tanto tabidior, atque exsuccus redditur. Unde & medio ambitu ætatis, sicci & humidi medium obtinebit. Cæterum cum id quod in lucem à Deo datum est, crescere debeat atque augeri: cumque caloris sit omnia movere; igitur

Pueri.

gitur quo ortui viciniora, eo magis calore perfundentur: quare in pueris calidum innatum abundat. Voco autem calorem nativum, eam substantiam quam à primo ortu sortiti sumus abunde calidam & humidam, cujus ὕπαρξις semen est. quem calorem vocat Hippocrates animam; estque tanto uberior, quanto calidior & humidior fuerit in pueris. Sed dicet aliquis. Iuvenes tactu calidiores percipiuntur, igitur non pueri. Respondeo breviter: Puer juvene non est calidior, sed calore nativo est calidior. etenim, ut diximus, summe calida & humida est substantia caloris nativi: substantiæ ergo copia & ubertate eum metimur, non qualitatis exuperantia; quia nativus non est cujus bonam partem nacti sunt juvenes. Est igitur infanti plurimus nativus calor, isque blandus: juveni autem plurimum periit, ac acredinem habet: ita ut pueri ubertate substantiæ excellant, juvenis acredine & qualitate instar febrientium: nec enim eo filo fungitur natura muniis ut in pueris. ubertate copiæ itaque metimur hoc calidum: quod non qualitas mera, sed substantia est, ut scripsit Theophrastus libro De calido & frigido. Prima itaque ætas adolescentia dicta, quod ob humidi nativi ubertatem adolescat, usque ad annum fere

Calidum nativum.

6. Epid. sect. 5. aph. 5.

Dubium

Adolescentia.

fere vicesimum quintum producitur. In hoc autem adolescentiæ ambitu hæc series tenebitur: infantia ad septimum: pueritia ad decimum annum: hinc ad decimum octavum pubertas excurrit. Adolescentia, totius ambitus nomen obtinens, ad vicesimum quintum annum. Secunda ætas dicitur Iuventus; evagatur ad quadragesimum annum. huic virilis masculusque animus proprius est. calida ea est & parce humida: cum adolescentia æstimata, calida & sicca, etenim humidum premigenium parcius obtinet. Hæc ætas inter utramque ætatem nutat, nec ut puerilis madet, nec ut senectus siccitate arida est. tantum humoris consumsit, nihil ut incremento supersit. Tertia ætas constans est & matura, vix quinquagesimum annum attingens. illa temperata est. Quarta ætas præcipitata & ingravescens ad annum sexagesimum quintum: quæ prima senectus dicitur. Hæc siccum & frigidum corpus reddit: frigidum tamen minus. Tandem est ætas decrepita frigida & sicca, vitam claudens. Ita ad summum ætatis florem ut caloris acrimonia accrevit, ita sensim collabitur & marcescit, dum extremo senio exeso humido primigenio contabescat. Ætatis autem cujusvis tem-

emperamentum ita accipiemus, ut cum
emperata ætate conferatur : ea eſt pue-
ilis. Quum itaque ætatum temperiem
eſcribimus, videndum cum quibus eas
omparemus. etenim nulla ætas, abſolu-
o ſermone, eſt calida & ſicca: nam ca-
oris vehiculum eſt humiditas primige-
nia; quare in ſicco non habitat. Qui
gitur puer ſiccus & calidus inter pueros
uit, ille quoque inter ſenes calidus &
iccus erit: ſi tamen ad ſuæ ætatis decur-
um referatur, pueritia illius calida &
umida fuit, juventus calida & ſicca.

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER III.

DE FACULTATIBUS EARUMQUE FUNCTIONIBUS, Spiritibus & innato Calido.

CAPUT I.

Quid Anima, Natura, Calidum nativum: Spiritus quid, & ejus vis. Quid Facultas & Opera.

IAM facultates & vires, quæ partibus à temperamento vel aliunde insertæ sunt, explicandæ, & earum historia enarranda est, ut commode ad morborum dignotionem venire possimus. Cum igitur medicina non in solius corporis, sed hominis, qui ex animo & corpore constat, cognitione versetur, & cum temperies corporis à nobis enarrata sit, jam animi ejusque virium contemplatio nobis adeunda est.

Anima. *Abstrusa profecto nimis, sensibusque abdi-*

ubdita animi essentia est. quare solis operibus proditam mens nostra eam videt, ac ejus naturam pervestigare potest. etenim natura nostri corporis architectrix, id summa quadam & admiranda arte machinata est, ut amplissimo annorum spatio opus suum illabefactatum persisteret: imo si materia fatum id concederet, immortale opus suum sisteret. hinc vires quasdam & facultates corporibus indidit, quibus condita animantia possent perdurare. Ni enim hæ facultates inessent, ne temporis quidem momento durare animalia possent. Eo factum, ut partes quæque suis facultatibus insignitæ, totũ servent iis actionibus & operibus quibus totum carere nequit. Opera ea vocare solet Galenus quę jam per aliquam actionem finita sunt: *ut stirps surgens ex semine, et fœtus vi procreatricis & formatricis absolutus.* Actionem vero vocat, activum ipsum motum quo opus perficitur. *Cum autem singula opera ab aliqua proficiscantur actione, actionem certe facultas aliqua præcedere debet à qua fiat. ut enim operis cujusque causa est actio; ita & actionis causa est facultas aliqua. etenim nihil sine eo quod operandi vim habet perfici potest. Quare omnium actionum quas quotidie obimus, aliqua causa esse*

Opera. 1. Nat. fa.

Actiones.

esse debet. At quæ sit causa unde hæ prodeant, obscurum est. Omnes, dicit Galenus, animam esse fatentur: sed quæ sit ejus substantia, nescitur. Id scimus, dicit, cuncta corpora genita ex quatuor elementorum mixtione ortum ducere: unde & anima, quamvis commigret in hæc corpora, illorum naturis obnoxia est: in immensa enim intemperie, fugit è corpore animus: at integra temperie, anima non exuetur corpus. Quare, dicit Galenus, cognitio ejus non est necessaria. Respondemus Galeno, temperiem causam esse, sine qua anima non proferat sua munera, sed totam vim in anima esse. Unde doctissimi viri, Animam definierunt, causam esse primam omnium munerum & actionum corporis nostri: *idemque fere esse quod* Natura: *quam* definiunt esse causam primam quæ nos efformavit atque conservat, quæ perpetuo operi suo insidens, facultates cunctas ad actiones concitat, propria earum auctor.

Lib. de substantia fac. nat.

Anima quid.

Natura.

Quando natura substantiam indagamus, vis & potentia caloris nativi prima sese commonstrat. est enim, ut dicit Galenus, calor nativus substantia facultatũ nostri corporis; aut saltem primum & necessarium instrumentum ipsarum. Quare Calorem innatum vivifico spiritu perfusum,

2. ad Glauc. 2. Calidum nativum.

uſum, Naturam vocamus: *is enim a-
imal ab initio conformavit, auxit, &
utrivit. Tria ergo abſolvere videntur
aturam atque complecti ſimul; id eſt, in
na ſubſtantia nativi caloris, qui natura
icitur, inſunt humidum primigenium,
piritus & calor: omnia uno ortu ex ſe-
mine producta. unde & natura hyparxis
n ſemine conſiſtit. Quare quum partes
olida ſolæ ex ſemine ortum ducant, his
atura valida inerit, ac inde ad carnes
atura manabit. Cuique parti ſimilari
uus calor nativus ineſt: ut in oſſe eſt alia
emperamenti lex quam in nervo, ita &
aloris nativi: hinc nec os nervum, nec
ervus os gignere poſſunt: nam ſua cuiq;
arti proprietas inſidet, & innatus calor;
ujus beneficio vivunt ac alimenta tra-
unt, & aluntur, & ſentiunt, & mo-
ventur. Solidis partibus inſertus eſt ca-
r ille nativus, qui tamen ut vita frua-
ur, à ſpiritu fluente à principibus parti-
us ad energiam vocari debet. Partes
ero principes ſunt, Cerebrum, Cor, &
epar, quæ inſigniter ſpiritu totaque
atura ceteris prævalent, quæq; non tan-
um ſibi ſtudent, ſed aliis undique de ſeſe
romunt certis ductibus ſpiritus: ut qui
otentia in partibus corporis vivebat ca-
r, in ſuas functiones & vires excitetur:*

non

non aliter quam Sol, qui cuncta sua luce fovens, ad propriam functionem suscitat cujusque calorem. Homo autem, qui ab 8.Physic. *Aristotele microcosmus dicitur, in principibus partibus calorem nativum energia spiritu perfusum gerit, cujus appulsu, cæterorum membrorum ingenitus calor emicat. tumque his spiritibus abunde perfu-* Natura. *sus & excitatus Natura dicitur, quæ cuncta munia nostri corporis prosequitur.* Recteq; Natura à medicis definiri potest, calorem esse parti innatum influente spiritu à partibus principibus perfusum, à quo ad energiam vocetur. *Miranda certe hujus sunt caloris ita perfusi officia: quamvis calor quatenus est calor, homogenea congregat, & heterogenea segregat; quatenus tamen hic calor nativus divino hoc spiritu perfusus est, portionem cerebri, quæ in semine erat, sursum collocavit, & cranium ex eodem semine natum cerebro circumduxit, cæterasque partes suo ordine & situ collocavit. Quare natura spiritus recte indaganda est, ut quid sit anima & ejus facultas, recte intelligere possimus.*

Spiritus quid & eius vis. *Medici spiritus nomine aërem, auraq; ventum, tum & omnem tenuem abditamque intelligunt substantiam. Nos autem de spiritu agimus quatenus est anima*

corpo-

orporis humani, vel animi proximum
nstrumentum. Talem spiritum Stoici
hilosophi animadvertunt toti mundo
nsertum esse, qui cuncta cælesti quodam
emine perfundit, utpote unde omnia vitæ
rincipia ducant. ipsumque à summo Deo
abricatum è substantia quadam tenui,
therea, nec sensibus comperta. Plato hunc
piritum in Timæo mundi animam appel-
at. Huic spiritui in universo florenti,
obis quid simile à natura inditum est,
ui sua luce membra cuncta lustrans, in
llis vitalem calorem excitat sopitum; a-
eo ut fœtus producere, alere, & ad ma-
uritatem perducere certam possit. Quod
do testimonio ex Solis calore conspicuum
eddi potest; ut cujus benigno influxu in
mis quoque terræ visceribus, metalla &
emmas vegetiores fieri cernimus, ac emi-
are eorum calorem ac naturam. Ita &
ostrum afflat vitâ calorem spiritus, ex
artibus principibus profectus, non aliter
tque Sol plantas. Vnde & Sol à Platone
oni filius dictus fuit: & Haly lumen cœ-
, ac mundi gubernatorem vocat: quod,
t idem ait, ab eo moveatur, quodcunque
se ipso movetur, appulsu scilicet caloris
llius ad cujusque calorem innatum. Ita
œlestia corpora movent quasque res, pro-
t moveri apta sunt: ut semen ranarum,
cum

cum Sole movetur, ranas profert; pisciũ, pisces: caro tacta calore solari, vermes profert. Nam ut est cujusque calor insitus, & natura, ita à Sole ad actum provocata, effectus profert. quare Haly astronomus, vocat Solem planetam magnæ potestatis, altitudinis, ac magnitudinis immensæ. Ita in nobis spiritus partium principum, varias actiones profert, ut est calor insitus membro nativus quem illustrat ac excitat. cuique enim parti calor est peculiaris. Hic vivificus spiritus, ex elementis quidem, quæ in semine erant, prognatus fuit, sed elaboratissimus: ut recte Avicenna scripserit, eum ad cœlestiũ corporum naturam proxume accedere, huncque illustrem esse, æthereaque lucis plenissimum, ac tenuissimum, quiq; omnẽ sensum subterfugiat. Talis enim esse debet, ut huc & illuc, quà & quà momento temporis diffundi possit, membraque pervadere celeri quadam pernicitate. Quare Plato hunc spiritum ignem vocat: Hippocrates & Aristoteles spiritum esse dixerunt. Academici, ut Alexander in problematibus refert, dicebant, hunc spiritũ vinculum esse immortalis nostræ mentis, & corporis, qui ea nectat atque conjungat. Disparia etenim sunt natura mens & corpus, quæ sine idonei medii interjectu socie-

cietatem inire nequeunt. quare à summo Deo condita mens, hac pura splendidaque veste induitur, ut nostri corporis incola fiat. Nam is spiritus, corpori animoque oppido quam familiaris est, unde ngit utrunque. non enim corporis exrs est omnino; nec crassa mole corporea tigatur; sed facilis & paratus ad cuna naturæ munia exsequenda. Hic spiritus, ab ipso generationis ortu, cunctis est: de quo Aristoteles pulchre prodidit, 2. de gen. animal. 3.
corpore, spumosoque corpore spiritum, spiritu naturam contineri, quæ respent elemento stellarum: quæ facit ut fœnda sint animalia.

Erit igitur Spiritus, Aethereũ quod- Spiritus ortus.
m corpus, è purissima sanguinis parte aboratum, & in auræ tenuissimæ subantiam demutatum, primum animæ ganum ad functiones. *De ejus gene- tione dicimus, quod inditur in ipso gezali semine à principum partium reice facultate; quæ in spumosam illam bstantiam vires suas fundens, divinum c æthereumque inserit, quod fœcunda adam vi, ideam gerit ejus unde dimavit. Hinc equinum semen equos, hunum homines generat. Generatur itae spiritus à principum partium rectrifacultate, qua semen primum hac vi*

insigni-

insignivit: dein ab ipso parentum semine in fœtum inseritur. etenim genitura dimanat à toto parentum corpore, à solidis & mollibus partibus, &, ut ait Hippocrates libro De Genitura, id quod robustissimum est secernitur: hinc equidem seminis ejectu imbecilles reddimur. Itaque robustissima res quum sit genitura, calidissimam & multo spiritu præditam necesse est esse. Hic autem qui in semine latet spiritus dum à facultate fœtus formatrice cunctis partibus distribuatur, dumque cuique parti, ex sua dignitate hunc largitur, absumitur; in eisque partibus receptus, calor nativus dicitur. Simul enim atque in utero materno fœtus accepit formam, hic spiritus cunctis partibus inest, aliis alius, nec omnibus idem: qui tamen, pressus corporea mole, actu non vivit, nisi ab influente à solidis partibus spiritu excitetur. Quare illum calorem nativum vocabimus; eum autem spiritum. Hæc ejus est generatio. Sed quænam spirituum functio? cuique parti principi peculiaris spiritus est: quæ ut nobilitate inter se differunt, ita & variis spiritibus ad sua munera utuntur. hinc sequitur, spiritus omnium actionum esse ministros. igitur ad vitam ac coctionem, ad nutritionem, sensum & motum spiritus aptissimi:

Calor nativus, & spiritus. Functio Spirituũ.

mi: nam his labefactatis, etiam cuncta æ operationes fatiscunt. spiritus enim vitæ stabilimentum est, cum innato ca-ido. Præter innatum calidum fixum, tres atuunt medici spiritus, quos vagos vo-ant. unum naturalem, è jecore per ve-as in habitum corporis diffusum. alte-um vitalem, quem cor perpetuo per ar-erias evomit. tertium animalem, qui in erebri ventriculis genitus, hinc per ner-os dimanans, partibus motum & sensum fflat. Tres itaque sunt principes partes, tidemque spiritus, virium illarum par-um vehicula, quique è suis propriis ntibus profecti in omne corpus, id guber-ant. Ex his conspicuum fit, vitalem at-ue naturalem spiritum, per totum cor-us trajici atque diffundi, eoque allabi, bi neque vena neque arteria est: etenim ontinuatione quadam cæteras perva-unt partes. At animalis spiritus, qui nsus & motus auctor est, nusquam po-st officium suum facere, sine nervis aut ervorum filamentis & staminibus. Pru-enter id à natura commentum, quod tiaq; partes alimento & vita egeant, nō otu & sensu. Promanant ergo hi spiritus fluentes à partibus, quæ principatum in rpore nostro obtinent, nēpe cerebro, corde, r hepate; suntq; viriū animæ vehicula.

Quid facultas.

Sed quidnam est facultas? compertum enim jam nobis est, spiritum hunc vaporosum corpus esse, tenue, elaboratum; quasique aura suavis, quæ cognata nobis spirat: quæ cuncta lustrans, vivificans, sensum motumque excitat. Sed quidnam est facultas? Galenus dicit Facultatem, causam effectricem esse omnium actionũ, sitam in proprio cujusque rei temperamento: *nam asserit, ex calido, frigido, humido, & sicco ejus constare substantiam. Vnde nonnulli pertinacissime defendunt, facultatem nihil aliud esse quam ipsam temperiem. sed pratèr multa absurda sibique pugnantia quæ illi loquuntur, fateri quoque coguntur aliquam facultatem esse æqualem; aliquam inæqualem, calidam, frigidam, humidam, siccam. Alii, quum animadverterent, Galenum non satis exprimere substantiam facultatum, nec declarare, substantiale an accidens sit, dixere, facultatem esse vim atque potentiam vernaculam, maxumeque propriam animæ, quam anima suo veluti de sinu profert ad munerum functiones. Sed hæc opinio absurdi quoque aliquid continet: nam si facultas est animæ maxime vernacula & insita proprietas, non debebant animæ facultates à partibus animæ separare; eo quod integra salvaque ani-*

10. Simp. 10.
1. Nat. fac. 4.

ma

na facultas auferri posset (ut illi dicunt;) ars animæ neutiquam. Verbi gratia: facultatem auctricem in vigore corporis aboleri, hoc & rationi & auctoritati Galeni repugnat. Nam quod corpus in vigore non augetur, id non abolitæ facultatis, sed materiæ, instrumenti, vel subjecti vitio fit. Huc accedit, si facultas statuatur proprietas animæ maxume germana, eam in nullis rebus requiri posse, quam quæ vitâ ut animâ præditæ sunt; cum tamen medici & Philosophi rebus vitâ carentibus suas facultates tribuant. Qui Philosophiæ vestigia sequi volet, & medicinam conformem reddere philosophiæ, ille definiet Facultatem esse Actionum quas res quæque edit proxumam præcipuam causam. vel, *ut brevius dicam*, Rei cujusque formam. *Sed quemadmodum duplex forma à Philosophis statuitur, ita quoque duplex statuenda facultas. Accidentalis quidem, ex quatuor elementorum proportione nata temperies: essentialis vero peculiari nomine caret; & in rebus viventibus dicitur anima; in rebus vita carentibus dicitur facultas generali nomine à philosophis: à medicis totius rei substantia. unde apud medicos orti fuerunt occultæ rerum proprietates.* Animam *autem definit Aristoteles esse*

Quid facultas.

Actum primum corporis organici, viventis potentia: primam, præcipuam & moventem actionum causam. *Hanc quidam Philosophi ex variis operibus quæ exercet varia naturæ esse existimaverunt. Sed si quis altius philosophari volet, non sine magna ratione, animæ formã unam statuere possit, quæque dividi in varias partes & formas nequeat; unicam suapte natura possidens facultatem, quæ varia munera exerceat: quod instrumenta quibus utitur sunt diversa temperie & structura. ut idem Sol eadem præditus facultate, ceram liquat & lutum indurat, nec propterea diversas obtinet naturas: sic eadem anima, in cerebro auctor est sensus ac motus: in corde pulsus: in hepate sanguinis. Nam licet diversa hæc sint opera, nec ab omnibus partibus exerceri queant; id fit, quia quæque partes habent suum calorem nativum (quem Galenus, secundi ad Glauconem secundo, dicit esse substantiam facultatum, vel earum proximum instrumentum) ad sua munera aptum, temperiem propriam & structuram. Vnde Aristoteles, senis, dicebat, oculus, æque acute ac juvenis cerneret (est enim eadem & quidem ubique anima, eadem in membris præstitura officia) si singula apta forent ad ea instrumenta.*

menta. Aristoteles cũ pentagono comparat animam: ut enim in simplici figura pentagoni, trigonus & tetragonus insunt potestate; ita quidem una est substantia quæ multis viribus sese fundit ac ostentat. Sed quia durum quibusdã videri posset, facultatem in vita præditis vocare animã vel formam, eamq; unicam statuere, cum classici auctores eam in varias species divisedrint; qua ratione id faciamus, exponendũ. Illud inprimis præfati, nos hic nomen facultatis nõ sumere pro relatione efficientis ad suũ opus, seu pro potentia; sed pro reipsa, ipsaq; caussa functionũ, ut vocat Galenus, ubi ait, est tertia anima sive facultas. & alias vocat tres animæ partes vel facultates. Ratio ergo est cur anima non sit secanda in tria genera, quia est forma corporis: cuiq; autẽ corpori una est forma, quæ probat, ut loquitur Aristoteles, τὸ τί ἦν, hoc est ut aliquid sit hoc quod est. unde fieri nequit ut plures sint formæ neque animæ unius corporis, non modo pugnantes, sed ne aliqua quidem ratione diversæ genere. Nec convincit Galeni argumentum, quo distinctas natura & loco esse conatur probare, quod diversa opera edant: etenim diversitas operum non tantum varietati causæ efficientis, sed & diversitati materiæ & instrumenti adscribenda:

6 Epid. 5. 5. & 5. libro & 6. libro De Plac. Hippoc. & Plat.

benda: quæ ipsa instrumenta varia structura & temperie prædita sunt, aptaque hinc, ut diversa exerceant munia. Oportebat itaque Galenum probare, diversa animæ officia non pendere à materia aut instrumento, ac tum demum animi diversitati adscribere potuisset. Nihilominus facultatum divisionem ad medicos usus aptatam, recteque exprimentem animæ varias aptitudines, recipimus.

CAPUT II.

De tribus Facultatibus corpus nostrum gubernantibus. & primo de Naturali & ejus divisione, De pocreatrice, nutrice, formatrice.

ET *quia tria opera maxume diversa in humano corpore excellunt, fit ut tres facultates diversæ distingui possint. Actionum enim genus triplex est. aliud nobis commune cum plantis, seminibus, animantibus, ac omnibus viventibus, generatio scilicet & nutritio. aliud perfectioribus tantum animantibus commune est, sensus scilicet & motus aliud medium videtur inter hæc duo; videlicet vitam spargere per totum corpus. Ex his Galenus colligit, aliam facultatem esse ani-*

animalem, aliam vitalem, aliam naturalem. Sanguinis purior magisque aërea & vaporosa pars quæ ex sanguine exhalat, dum in hepate coquitur à spiritu hepati ingenito, eoque perfunditur, fit spiritus, quem Galenus cum Stoicis naturalẽ vocat; Plato, concupiscibilem, ob cupiditatum quas parit multitudinem: ab Aristotele vegetativa dicitur. Dicuntur autem Naturales, quod instrumenta sint animæ, cum nutriendi officia corpori præbeant, ideoque crassiore & humidiore natura constant. nutritio enim concoctione perficitur, ad modum elixationis, à calore nempe uvido multoque. Hic autem calor commodius non potuit collocari quã in instrumente aliquo crasso. Vnde in hepate colligimus spiritus esse crassos & humidos. Hujus spiritus quantum in corde per venam cavam invehitur, ibi elaboratur, tenuiorque redditur, ac in aëris naturam abit: hinc serpit ad sinistrum cordis sinum, ibique fit spiritus vitalis, fervens & acer, qui toto, per arterias, funditur corpore, vivificoque nectare cunctas rigat partes. Est vitalis hic menti minus idoneus, nisi à cerebri insita vi dometur stabiliorq; reddatur. Anima enim quæ quieto, minimeque præcoci utitur spiritu, prudens fit; unde & senes junio-

Naturalis spiritus.

Vitalis spiritus.

Animalis spiritus.

ribus prudentiores sunt. experientia idem convincit in phreneticis, spiritibus enim calore æstuantibus, nec sentiunt nec intelligunt. Vt autem ferventior hic spiritus minus idoneus ad cerebri officia, ita quoque idem spiritus crassior & humidior; ut in lethargicis & comatosis videmus. portio itaque vitalis spiritus, quæ per carotidas arterias (quæ per cervicem ascendunt) in cerebri basin rapitur, contextuque illo admirabili, qui & retiformis dicitur, mitigata, mox in cerebri ventriculos rapitur: ibi cerebrum vi sua insita hunc spiritum moderatur, qui alioqui, ut dicit Alexander Aphrodisæus, est velut equus indomitus. Hunc Spiritum animalem, vult Galenus primum esse animæ instrumentum, propterea que animalem dictum, quod solis animalibus insit, non plantis: nam, ut dicit Aristoteles, animal ob sensum primo tale est. quæ enim sensum habent, non solum vivunt, sed & animalia sunt. Itaque naturalis spiritus, primus est in serie spirituum, qui aliis spiritibus se præbet alimentum.

2. De ani.

Naturalis facultas.

Naturalis *itaque* facultas est, quæ ex jecore, venarum adminiculo, universo corpori alimentum præbet. *hæc Græcis dicitur* θρεπτικὴ, *hoc est altrix: vel* ἐπιθυμητικὴ, *hoc est concupiscibilis seu appetitrix.*

trix. hac ferimur in voluptates.

Multiplex est harum facultatum differentia, ut patet ex Galeno De naturalibus facultatibus. hac ratione recte dividi possunt, ut aliæ facultates naturales sint quibus administratur, aliæ quæ ministrant. illæ autem quibus administratur, sunt, primæ naturæ opera, ac veluti capita. Dividuntur in Procreatricem, (quæ & Generatrix dicitur) in Nutricem, & Auctricem. Comprehendit Procreatrix Alteratricem, & Formatricem omnium membrorum. Etenim dicit Galenus primi Naturalium facultatum sexto, Rerum generatio, simplex naturæ actio non est, sed ex alteratione & formatione composita. ut enim os vel vena fiat, alteratam oportet substantiam unde fit. Propterea effingi debet, ut decentem figuram & posituram habeat. Auctrix autem & nutrix, illæ unicæ sunt, nec dividuntur in alias: nisi quod ministrantes illis inserviant. Sunt autem ministrantes facultates, quæ scilicet alimenta præparant & suggerunt nutrici facultati & auctrici: hæ sunt Attractrix, Retẽtrix, Concoctrix: quæ dividitur ratione diversæ materiæ quam coquit; hinc alia Chymifica, alia Sanguifica interdum à Galeno vocatur: & Expultrix. Alii addunt, quæ Adpo-

Divisio naturaliũ facultatũ.

Gal. nat. fac. 4.

Generatrix.

Auctrix. Nutrix.

Famulantes.

nit, Adglutinat, & Adsimilat. Tunc Nutritio. *enim nutritionem fieri arbitratur Galenus, cum is qui convertitur ad alimoniam cibus, corpori undique similis factus fuerit, quod assimilare medici vocant. Itaque recte hæ facultates ab Avicenna dictæ sunt ministrantes, quod altrici facultati, ut munus suum obeat, operam dicarint.*

Procreatio quid. *Prima itaque inter eas quibus ministratur, est* Procreatio, *quæ* definitur *à Galeno primi De facultatibus primo,* motio novam substantiam ducens. *Vt autem quæque substantia in aliam commutari possit (ut semen in os aut nervum) ea propriæ substantiæ mutationem subire debet, alioqui eadem substantia maneret. eademque apte ad suam naturam conformari postulat: his enim absolvitur pro-* Formatio. *creatio.* Est *autem* formatio, geniti animalis congrua delineatio, & partium ejus in situ, cavitate, figura, & connexu decens positio. *Hæc caloris beneficio perficiuntur. calor etenim quatenus calor, mutat atque alterat, heterogenea segregat, homogenea congregat: quatenus vero est divinus, partes quasque suo situ locat & format. mutatione igitur & conformatione absolvitur procreatio. unde generatio non est commixtio viri cum muliere.*

diere, sed est promotio formæ, de potentia in actum. Hæc autem vis semini inest, quæ non ex copia, sed vi spectanda. semen à toto & solidis partibus manat; unde & magna vis spirituum illi inest. etenim hujus causa, arteriæ ab aorta testibus inseruntur. & ab hepate venæ naturalem vim testibus invehunt; & nervi, per spinæ medullam animalem vim præbent. Hinc semen corpus est omnium viribus ornatum, quod naturæ rationem gerit, ac animal procreat uteri proprietate excitatum. Nam statim vis conformandi exsurgit, quam nonnulli idolum vocant & simulachrum generantis. Hæc procreatrix facultas cum suum officium fecerit in fœtu effingendo, quumque dentes protulit, tunc feriata silet, ac nutritionis officium sagax natura init: hinc sensus ad ἐνέργειαν ducuntur, ac movendi hinc vis appellit. Immortalis vero mens nostra animæ, non cum semine traducitur, sed à summo Deo creata, in infantis corpus commigrat mense quarto; quo tempore cerebrum, omniaque cætera absolvit vis procreatrix. Etenim vis quæ in semine delitescit excitata à proprietate corporis uteri, ad effingendũ fœtum se vertit. ita spiritus, qui in semine, ad spiritum recedit. solidæ partes, quæ in semine sunt, in solidarum partium sub-

Semen. Mens. Fabrica fœtus.

ſtantiam faceſſunt. Ita collectus in ſe ſpiritus partium articulator atq; opifex ab Hippocrate dicitur. Genitura, *inquit*, in pellicula eſt, & ſpiritum habet intro & foris. & *poſtea dicit:* caro augeſcens à ſpiritu articulatur, & abit in hac unumquodque ſimile ad ſimile; denſum ad denſum, rarum ad rarum, humidum ad humidum, ſiccũ ad ſiccum: & unumquodque in propriam regionem abit, juxta cognationem ad id unde genitum eſt. atque, *inquit*, hæc cuncta, auctore ſpiritu, articulantur. *Ex mox ſubdit Hippocrates*, Articulato jam puero, formis membrorum elucentibus, & oſſa duriora fiunt & cavantur, atque hæc à ſpiritu fiunt. *Merito profecto Hippocrates munus formationis & ſtructuræ ſpiritibus attribuit, cum in illis ceu propria ſede formatrix facultas conſederit quæ partes format.*

Lib. De natura fœtus.

Series procreationis.

Hac ſerie fit procreatio. Corpus ſeminis in rudimenta quædam ſe expandit; id dum fit, in utero rudimenta illa exprimit, rudia quædam exordia partium ſimilarium inſtar tenuium filorum intertextorum. ex mero ſemine hæc ſtamina ſunt concreta, habitaculaque ſunt caloris nativi. his non affatim ſed paulatim aſperſus maternus ſanguis qui menſtruus dicitur, ibi con-

concrescit, carneamque molem efficit, similaribusque partibus alimento cedit. à similaribus partibus instrumentariæ integratæ, totum fœtum absolvunt. Similares vocamus simplices sui similes: ut os, nervus. Instrumentarias, cor, cerebrum, brachia. Ex his quædam principes partes sunt: quædam servientes: & ex his ortæ. Et quædam ab his reguntur, quædam non. Principes dicuntur, quæ virtutem ex se promunt, aut succum, quorum officio vita carere nequit. quare harum partium ratio in curatione maxume est habenda. quædam partes imbecilles sunt, ut adenes, ut cutis: in has principes partes se exonerant. quasdam procreatrix quoque facultas dedit nutritioni; ut ventriculum, hepar, lienem, atque venosum totum genus. quasdam vacuationibus naturabilis instituit, utramque vesicam & intestina.

Partes corp.

Quod demum alteratione & formatione procreatum fuit, in nutricis postea potestatem venit, quæ est vitæ totius comes; tamq; late se fundit ejus vis, ut hæc plantis nobiscum communis sit. Est etenim naturæ ipsius hoc opus: nam est illa naturæ vis, illudque studium, ut id quod eam habet conservet; id fit nutriendi officio. Sensus vero & motus propria animalium sunt: quare dicit Galenus, Stoici hæc ani-

Nutrix.

Sensus & motus. 1. Nat. fac. 1.

mæ, at nutritionem & accretionem naturæ opera vocabant. ita, inquit Galenus, animal à natura ſimul & anima gubernari dicimus: ſtirpes à ſola natura. Eſt *autem* altrix facultas, vel nutrix, *ut ſcribit Galenus*, quæ alimentum in corporis ſubſtantiam convertit, eique aſſimilat, ut reſarciat quod exhauſtum eſt. *etenim ut idem ille docet, quum diſſolvatur perpetuo effluxu corporis noſtri ſubſtantia, comeſſe neceſſe eſt, ut quod exhauſtum eſt, reſtauretur: quod fit, dum id quod alimenti loco aſſumitur, illi ſimile factum fuerit quod effluxit. quod fit, cum is ſuccus qui nutriturus eſt, à vaſis excedit, perque totam partem ſpargitur, eique aſſimilatur: id cum fit, corpus nutriri dicitur. Si quidem par quantitas apponatur ei quod effluxit, priorem habitum conſervabit: ſi uberior, ſaginat: ſi parcior, extenuat.*

6. Epid. 3. 5.

Quid nutrix.

1. Nat. fac. 6.

1. Sanit. tuendæ.

CAPUT III.

De Nutritioni famulantibus, Attractrice, Retentrice, Coctrice, Excretrice, Agglutinatrice &c.

Miniſtræ.

PERFICITUR *autem nutritio, auxiliaribus & miniſtris facultatibus, Attra-*

Attractrice, Retentrice, Concoctrice, Expultrice. Cuique parti sua vis est attrahendi. hac enim fuit fœcundata à spiritibus hepatis, qua quod illi est familiare, ex sanguine prolectat; quod noxium & infensum, à se ablegat potentia expultricis. Attahit autē pars eo fine, ut sibi jungat quid, & suaviter eo fruatur: quod dum fit, retinet: dumque diutius continet, id coquit, ac in naturam propriam transfert. Quatuor hæ facultates nutritioni necessariæ. Vis trahendi in œsophago elucet, coquendi in ventriculo, & hepate: in intestinis expulsio, coctrix infirma; reliquæ absunt. Recte dixit Hippocrates, omnium una est influxio & conspiratio: quare aliud ex alio trahit membrum. attrahit quidem id quod est valentius: valentius vero aliud est alio tempore: ut quum ventriculus alimento turgescit; quumque hepar vehementer appetit; id valentius trahit. at jecore saturato, ventre inedia languescente, commigrat in eum valentior trahendi vis. Aliæ autem partes puro alimento, aliæ crasso & turbido; aliæ tenui & halituoso nutriuntur: quare & talem quoque attrahunt. lien quod in jecore crassioris est allicit, eoque fruitur. unde & aliquid in omentum, lactes, intestina, ventriculum trahitur. sic alio tempore ven-

Attractrix.
3. Nat. 13.
1. Nat. fac. 14.
2. Nat. fac. 3.
2. De nat. fac. 24.

ventriculo alimentum affundit, alio iterum elicit ex eo. per eadē ergo instrumenta, ac ductus eosdem, attrahunt partes & rejiciunt à sese. Est autem attractio duplex. Prima, quæ fit successione ad id quod vacuatur, quemadmodum folles attrahunt aërem. hac tractionis specie, semper id attrahitur primum quod est levius. Altera tractionis species est, qua trahitur id quod familiare est & amicum: ut ferrum à magnete. hac tractione trahitur interdum id quod gravius est, modo id cognatum natura. Arteriæ utroque hoc modo attrahunt. etenim vim habent à corde, qua dilatantur & contrahuntur. Omne autem dilatatum ad se trahit ex vicinis: unde arteriæ quæ in cutem finiuntur, aërem attrahunt, quæ vero in oscula venarum desinunt, halituosum sanguinem ex illis eliciunt, & ex intestinis id quod levissimum est attrahunt. Arteriæ itaque quatenus instrumenta cava & dilatabilia, semper id quod levius est primū attrahunt: at quatenus nutriri postulant, ab illis id quod conveniens est in tunicas attrahitur. Quod autem arteriæ ex vicinis trahit, argumento est, quod præcisis arteriis & venæ inanes conspiciuntur, effluxo nempe sanguine. Hoc trahendi officium præstatur fibris & villis rectis.

5. Nat. fac. penult.

4. De usu part. 17.

Reten-

Retentrix facultas à Galeno demonstratur pulchre quomodo in utero sit: de Naturalibus facultatibus tertii quarto & tertio capite. Retentrix.

Coctio est alteratio in propriam ejus quod nutritur qualitatem. *Vt in ventriculo propria tacitaque substantiæ vis cibum in chylum vertit: in sturnorum ventre cicuta, (nobis indomita ac invicta, hac recondita vi in chylum & sanguinem abit: Sic alimentum hac alteratione propriam exuit naturam, ac in aliam transit speciem, ut in sanguinem, bilem, vel melancholiam. quare quot sunt coctiones, tot sane substantiæ mutationes erunt, priusquam in propriam cujusque qualitatem mutari possint. Sic in ventriculo chylus: in jecore sanguis: in solidis partibus ros efficitur. A ventriculo itaque propria ejus qualitas chylo imprimitur: quam cum habet, coctus dicitur chylus. Hæc coctio in ventriculo ad modum elixationis perficitur, quæ fit calore uvido. hinc dicebat Hippocrates: vigilans calidior exterius, dormiens è contra. Empedocles philosophus putrefactione cibos coqui putabat. cujus opinionem sequuti Veteres,* ἄσηπτα *vocabant, quæ nos* ἄπεπτα. *Sed hepar coquit, ac in sanguinem vertit chylum in se attractum, divina illa facultate sanguificatrice,* Coctio. 2 Nat. fac. 7.

trice, quæ αἱμάτωσις appellatur. ita in tertia concoctione, sanguis sua forma exutus, ros fit, & in solidarum partium, à quibus coquitur, qualitatem mutatur. Vt autem solidæ illæ partes multæ sunt, sic & variæ concoctiones tertiæ existunt; aliter enim os coquit, aliter aliæ partes. Omnibus tamen idem finis est, nimirum ita alterare alimentum, ut postea facile in nutrimentum partis abeat. hæc alteratio donec in similitudinem alendæ abeat particulæ, dicitur Gal. 8. *coctio; ubi autem jam apponit, dicitur nu-* κατὰ τόπους. *tritio. Quare solo fine differunt: coctio enim ad partis qualitatem mutat alimentum: at nutritio in partis substantiam vertit alimentum.*

Expultrix. Expultrix est facultas naturalis, qua singulæ partes supervacanea excernunt. 3. Nat. fac. 3. Ut partes, *inquit Galenus*, ex sese mutuo trahunt alimentum, ita altera in alteram quod supervacuum est deponit à se. *Maxume autem potentibus id licet: hinc fluxionum causæ. Habet enim quæque particula germanum quoddam robur, quo quod supervacuum est prosequitur. Vbi igitur aliqua pars hoc robur exuit, tunc in illam ex omnibus partibus fluunt excrementa: robusta enim, quasi onus in sibi vicinas deponunt; hæ iterum in alias si imbecilliores, dum in maxume imbe-*

cillem

cillem procumbat ; hinc enim in aliam transfluere nequit, utpote nec fortiore id recipiente, nec laborante id expellere valente. Eisdem autem effluunt ductibus ad centrum corporis, per quos prius subierant in hepar & circumferentiam ; ut, Hippocrate auctore, in iis qui altero crure mutili sunt, his statis periodis copiose effluit sanguis sine ullo incommodo. At, ut docet Galenus, pars non prius abjicit materiam quam attraxit, vel aliquod ejus excrementum, quam maxuma pars eorum transierit in contrarium affectum. sic venter satiatus, chylum dimittit. sic vesicæ quod attraxerunt quando id multitudine distendit, vel qualitate mordens molestum est, his irritata facultas expultrix ejicit. etenim excrementa cum diutius in corpore moram trahunt, putrescunt, atque mordacia ac infesta iis quæ continent redduntur. 3. Nat. fac. 12.

Agglutinatoria hac ratione perficitur: Inquit Galenus, sicut animalibus edendi finis est ventris impletio, sic quoque particula apponendi finem facit cum convenienti humore est impleta. Is humor sic appositus, ab aliis partibus eripi nequit: sed qui in venarum sinubus est nec adhuc adglutinatus, hanc vicissitudinem subire potest. Quædam partes numerosam desiderant Agglutinatio. 3. Nat. fac. antepenultimo.

derant

derant alterationem, ut os: est enim qualis carnibus sanguis, talis ossibus medulla. Carnes autem & viscera exigua alteratione nutriuntur. Attractum alimentum primo parti adponitur, dein agglutinatur, mora crassius redditur, tandem assimilatur. Sed assimilari & in eandem formam duci nequit, nisi societatem aliquam & cognationem habeat in qualitatibus cum parte nutrienda. Hinc nec quodque animal quolibet cibo nutriri potest, nec quibus nutriri potest, iis protinus. Ideo multis instrumentis opus fuit, ut quodque ad partis nutriendæ qualitatem propriam traduci posset. Vt enim ex sanguine os fiat, necesse est varia alteratione ut dealbetur & indurescat. propterea & excrementorum vehicula desideravit natura, ne excrementa salubribus succis officerent; propterea receptaculis opus fuit excrementorum dum luxuriaverint. Alia itaque instrumenta præparant alimenta, alia separant excrementa, alia deferunt. Quomodo appositio differat ab agglutinatione, pulchre docet Galenus De naturalibus facultatibus, libri primi capite undecimo, in hydrope. & qua ratione inter se distent agglutinatio & assimilatio, eodem loco eleganter docet Galenus in alpho morbo. & quanta sit qualisque

Assimilatio. προσφύσις. 1. Nat. fac. 10.

Appositio, quæ Græcis πρόσθεσις. quo modo differat ab agglutinatione.

lusque ventriculi actio, demonstrat Galenus, libri tertii naturalium facultatum septimo.

Hæc trium facultatum naturalium munera, tribus fibrarum generibus absolvuntur. Sunt fibræ aliæ rectæ, in longitudinem porrectæ: aliæ transversæ, quæ ad rectos angulos in rectas incidunt: aliæ obliquæ, quæ ad impares angulos incidunt in rectas fibras. Facultas attractrix, rectis utitur fibris: expultrix transversis. retentrix obliquis fruitur fibris. Galenus tertii De naturalibus facultatibus capite undecimo, Quod, inquit, ex unica tunica constat instrumentum, ut vesica, folliculus fellis, uterus & vena, omnia fibrarum genera obtinet. At quæ ex duabus tunicis composita sunt, in his, obliquis fibris miscentur rectæ, tantumque in una tunicarum eaque interna, deprehenduntur, ut in arteriis & alvo; nam transversæ tantum in unica tunica sunt eaque externa. Sola intestina omnium instrumentorum, inquit Galenus, ex duabus tunicis, atque harum utraque ex transversis fibris conflata sunt. Fibræ. 3. Nat. fac. 1. 5. De usu part.

Auctricis facultatis ministra est nutrix & alteratrix: huic proprium est, in omnem partem proferre quæ jam genita nataque sunt, manente eadem forma. Auctrix. 1. Nat. fac. 7.

quod

quod solius naturæ munus est: nec est in rerum natura quicquam quod servata eadem continuatione extendi possit à nobis in tres dimensiones ulla arte.

Sed antequam abeam, restibilis definiatur quæstio gravissima, De innati calidi per anni tempora mutatione: quæ etiā omnium doctissimum Fernelium exercuit libri quarti nono. Vita certe nostra nihil aliud est quam mori. tam diu enim vivimus, dum flamma nativi calidi suam * *eclampsin sortitur in humido primigenio: quod dum fit, splendet nobis vita, unaque quod dum fit, absumitur humidum primigenium, quo absumpto extinguitur vitalis lux. Nutricatu quidem cottidie resarcitur id, non tamen eadem integritate: argumento est nostra mortalitas. Sed, si ita atteritur perpetuo calidū nativum (hoc est humidum primigeniū, spermaticum, perfusum calore & spiritu) videbitur illud non posse abundantius esse hyeme quam æstate superiore. huic sententiæ reclamat Hippocrates. Et ex adverso: tantum perire videtur calidi nativi, quantum ascititii sibi acquirit calidi. Verum in præcedente æstate plurimo ascititio calido occupatum fuit: Itaque tunc minus erat quam sequenti hyeme. Alioqui qui jam febricitat plus habebit calidi nativi,*

[Margin notes: * id est emicationem. — Quæstio. Quid calidum nat. — 1. Aph. 15.]

tivi, quam postea cum jam febri defunctus erit. Natura calidi nativi recte explorata esse debet, quo difficultas cedat, Calidum quid vocemus nativum, modo diximus. illud autem est duplex, fluens & fixum: fluens in corde stabulatur, totique corpori per arterias affluit: fixum est in solidis cunctis partibus. Fluens itaque ille calor poterit augeri hyeme, quod voluit Hippocrates. sed fixus ille in partibus calor primigenius humido spermatico constans, à fatali suo calore perpetuo conficitur. Hac itaque ratione, æstate superiore calidum erat uberius, quam sequente hyeme: nimirum fixum calidum; non autem fluens, quod à corde manat. Scribit hoc Galenus, duplex esse calidum nativum, alterum nimirum in corde, & fixum, quod nequit eadem bonitate augeri.

Solutio.

Calidum nat. duplex.

8.vs.part.3

CAPUT IV.

De Vitalibus facultatibus.

COR *perfectis animantibus datum est, ut sanguis arteriosus & vitalis procrearetur; & ut calor visque vitalis toti corpori impartiretur. Ab hoc, tanquam uberrimo de fonte vivificum nectar*

ctar procedit, unde partes omnes decorem suum tuentur. Aristoteles naturalẽ vim unà in corde ponebat: sed his rationibus optume medicorum sententia firmabitur: Quæcunque ita comparata sunt, ut possit unumquodque illorum labefactari aliis inviolatis, ejusdem ea non sunt substantiæ. ut parti quæ ἀτροφίᾳ laborat, naturalis vis deest, vitali integrâ, alioqui putresceret. in pestilenti febre contra, pulsus est imbecillis, vitalis vis laborat, nec extabescit æger. Præterea Aristoteles asserit facultatem in ea parte esse, unde ejus nascitur instrumentum; putavitque venas à corde germinare. dicimus nos, hepar non esse efficiens venarum principium; nam est eadem vis efficiens omnium partium: nempe procreatrix fœtus. neque est principium materiale generationis venarum, quia hepatis materia est sanguinea, venarum vero semen. Sed potest tamen hepar dici principium venarum propter finem; quia venæ sunt propter hepar. Vel hepar est pincipium venarum originis & implantationis. id declarat dissectio fœtuum qui utero gestantur. recipiunt namque nutrimentum ex materno sanguine per umbilicum, in quem subeunt arteriæ duæ atque una vena: vena rectà tendit in hepar ipsum; arteriæ ad vesicam, ac inde repen-

Dubium.

Num hepar venarũ principiũ.

repentes per spinam inseruntur in cor, nec hepar attingunt; & vena in hepar inseritur, nec cor attingit. Præterea venæ portæ nullum est commercium cum corde. piscibus cordi vena nulla inseritur, licet sanguinem habeant. Cum itaque, ut dicit Aristoteles, in ea parte facultas sit, unde ejus oritur instrumentum, cumque venæ à corde non nascantur, naturalis facultas inde non derivabitur, sed ab hepate. Verum cum arteriæ ductus suos habeant à corde, etiam ibi stabulatur vitalis vis: cujus arteriæ instrumenta sunt.

Vitalis facultas est quæ ex corde per arterias vitam universo corpori afflat per spiritus: qui, cum tenuissimo sanguine, in sinistro cordis sinu generati, inde in omnes partes dimanant; ac vivifico illo nectare eas rigant. *Hanc vim Stoici θύμωσιν, vel θυμοειδῆ, id est, irascibilem & animosam vocant; quod à corde ira procedat: vel, ut inquit Plato, & Galenus, quod hæc vis ei insit.* Vitalis facultas, quid.

Sunt tres functiones hujus vitalis facultatis, affectuũ concitatio, pulsuum effectio, spirituum vitalium generatio. Primo dicendum de affectuum concitatione. Utitur hæc facultas vitalis, ad sua munera obeunda, spiritu vitali, qui ut Functiones vitalis facultatis. Gal. De Platonis & Hippoc. plac. 7. Affectus animi.

varie comparatus fuerit, ita multifariam θυμοειδῆ facultatem concitat. hinc varia hominum pectora & mores proficiscuntur, pro diversa crassitudine & raritate horum spirituum, in quibus hæc animosa facultas sedet. Varie autem afficiuntur hi spiritus ab alimentis, & ab externo aëre: unde fit ut qui populi frigore strictas mundi partes incolunt, ob densos spiritus, qui ex sanguine fluunt crasso, animosi ac formidabiles sint, quique intrepide periculis se objiciunt. Quæ naturæ conditio in Asiaticis desideratur; qui molles, labascunt duro aliquo incommodo; quia exiles habent spiritus, ob tenuem quo præditi sunt sanguinem: spiritusque propterea habent cito evanidos: irâ incandescunt quidem ocius & acriter bellum ineunt, sed ad primum sanguinis intuitum labascunt. At Europæi conspecto sanguine, acrius in hostem insurgunt, ac in pugnam incalescunt ardentius. Quod discrimen animorum in bello civili observatum, his expressit Lucanus:

Animosa vis.

Asiatici cur molles.

Europæi cur fortes.

Quicquid ad Eoos tractus, mundiq; teporem
Labitur, emollit gentes clementia cœli
Omnis in Arctois populus quicumque pruinis

Nasci-

Nascitur, indomitus bellis, & mortis
amator.
Fœlices errore suo quos ille timorũ
Maximus haud urget lethi metus.---

De spirituum vitalium generatione
dicimus, quod eximia & illustris illa re-
rum natura à summo Deo rebus indita,
vim creandi spiritus vitales in corde po
suit, quod pulsat perenni & constanti me-
u semper: cujus assiduitate perpetua, fit
spirituum vitalium generatio. Hic spiri-
us calorque vitalis, aëris frigidi occur-
um expetit; quo defraudatus, collabi-
ur. Etenim, ut scribit Galenus, calor,
e evanescat evaporatione, perpetuo re
integratur frigore. Quatuor autem cau
s calor interit. aut vehementia dissi-
ante calorem: quemadmodum dicitur
najus lumen obfuscare minus. vel à suo
ontrario: quemadmodum aqua extin-
uit ignem. denique copiâ affusi nutri-
enti, suffocantis calorem: ut nimium
leum ellychnii flammam: &, quemad-
odum scribit Hippocrates, ex hac causa,
abitissima constitutio corporis, quæ in
ummum evasit, qualem in athletis cer-
ere est, summè periculosa, eo quod spiri-
us vitales copia affusi nutrimenti suffo-
entur. vel calor extinguitur inopia ali-
enti, ut cum flamma angusto loco coër-

Spiritus vitales, eorumque ortus, & principatus vitaliũ fac.

Galenus. 6. Epid. 6. 1.
Caloris interitus ex quibus.

cita marcescit: ut in cucurbitulis medicis, cum flamma aëre defraudatur: sic in hominibus quum fauces præcluduntur & cutis spiracula. hæc incommoda abesse debent ut spiritus vitales rite generentur.

Pulsuum effectio.

Quum itaque cor viscus nobilissimum sit, quod naturaliter ipsum per se micat, fontemque habeat nativi caloris nectarisque vivifici, unde partium omnium solidarum spirituumque fluxa vivacitas recreatur atque reficitur, hoc sedes est spiritus vitalis. propterea summus Deus rerũ gubernator, vim agitantem perenni motu in corde posuit, quam pulsum vocant. qua vi spiritus generantur & conservantur, aërem quum dilatatur attrahendo, & quum contrahitur fuligines excludendo. Arteriæ eadem vi cum corde moventur, distenduntur, & se submittunt, ut excrementa excludant, ac alimenta spiritibus adducant. Quare cordis coagmentatio tribus intexta est villorum generibus, quibus diastoles & systoles officia continentur.

Respirationis causæ.

Sed & cordis calorem respiratio fovet. Respirationis in universum sunt tres causæ: nimirum usus triplex, instrumenta triplicia, & causa efficiens una. Usus triplex, nempe caloris temperatio, spirituũ nutritio, & fuliginum exclusio. instrumenta

menta triplicia, larynx, pulmo, & thorax. Causa efficiens una, voluntas qua in vigilantibus movet musculos ab electione, in dormientibus ab instinctu. Id est actio musculorum, thoracis, in vigilantibus est voluntaria ab electione, in dormientibus vero ab instinctu natura.

CAPUT V.

De Animalibus facultatibus, & de Sensibus externis.

QUEMADMODUM *vegetandi vis muta & caca nihil prater alimentum requirit: & suas omnes gestiones in id confert: sic vis animalis sagacior in rebus extra nos positis versans & vita prasidia quarens, sensibus, omnium rerum nuntiis, notiones in se comprehendit, ut vita prasidia amplectatur, ac perniciosa à corpore rejiciat. Hac facultas in cerebro, arce quadam sublimi & specula sedet: etenim concusso compressoque cerebro, sensus & motus in animali stupent & abolentur. In phrenitide medici capiti adhibent remedia, non cordi, quod facultas lasa ab hoc morbo in cerebro consistat. sic & in apoplexia. Quod si hac vis in corde habitaret, cordi apte remedia admoverentur.*

Animalis vis stabulatur in cerebro.

Quid facultas animalis.

Dicitur vis animalis, quod animalibus tantum sit propria. Est *ergo* animalis facultas, quæ ex cerebro per nervos, ceu rivulos quosdam, sensum (*visionem, auditum, gustum, olfactum, tactum*) & motum in universum corpus transmittit: rerum demum conceptiones, intellectiones, & memoriam impartit, datque motum à consilio manantem, adminiculo nervorum. *Hæc, animalia ad ea capessenda quæ conducunt movet atque impellit: hæc gressum & musculorum motum perficit; ac omnem voluntarium motum. Hæc facultas animalis vim suam exercet in iis nervis, qui cavitatem non habent, irradiatione quadam, perinde ac radii solis aërem aquamve transeunt, ut testatur Galenus primi De symptomatum causis quinto. Dum enim patulos poros gerunt nervi, non solum irradiatione, sed & corporea substantia traductione à cerebro illabitur his facultas; ut in opticis nervis. Hæc denique facultas principatum in animali gerens, cogitationem, intellectionem, exactumque rerum judicium complet, ac perceptarum rerum memor est. His hominem Deus donavit, ut summo merito homo inter animantia cætera, divinum animal, multiplex, plenum consilii & rationis à Platone* &

& Cicerone sit nuncupatus.

Facultatem animalem dividimus in sentientem & moventem. sentientem, in internam, & externam: rationisque participem; & rationis expertem. Internam in cognoscendi, & appetendi facultatem. cognoscendi iterum dividimus in imaginationem, cogitationem, & memoriam. Externus autem sensus fungitur suo munere vel contrectando, ut gustus & tactus: vel corporis interventu sentiunt, ut auditus, visus, olfactus. Divisio facultatum animaliũ. Interni. Externi.

Est ergo sentiens facultas, quæ rerum omnium extra nos positarum varietates & discrimina dijudicat & discernit, in cerebro residens. etenim rerum omnium ideas, characteres, & quasi umbras sensuum famulatu haustas contemplatur, discernit, & dijudicat. Omnium enim sensuum imagines huc ad sensum communem feruntur; quemadmodum ex peripheria circuli linea omnes in centrum fluunt. sic & à sensibus quidam meatus patent, per quos accepti rerum characteres & ideæ quasi vivæ imagines & umbræ rerum, ad cerebrum affluunt. Harum judex & æstimator est sensus communis. Instrumentum primarium hujus facultatis est spiritus animalis, qui ex vitali fabricatur, quum per venas jugulares & Sentiens vis communis. Spiritus animalis.

arterias carotidas, per regionem cervicis, in contextum admirabilem, qui in cerebro est, delatus, vi cerebro ingenita, in animalem vertitur spiritum. ibi novo fulgens decore, ad omnia munera sentientis facultatis apte instructus, officia sentientis animæ per sensus exequitur externos; ut visum, auditum. Plato in dialogo De natura, dicit: Quinque quum sint externi sensus, duo sunt crassissimi, tactus terreus, & gustus aqueus: duo tenuissimi & purissimi, tributi elementis purissimis, visus igneus, & auditus aëreus: inde fit ut illis maxime delectetur corpus, his mens. odoratus medius est naturâ inter utrosque; qui nullo elemento tribuitur, sed substantiæ cuidam mediæ inter elementa: scilicet halitui. Fit autem halitus cum aut aër in aquam, aut aqua in aërem transit. *Hæc Platonis sententia hac ratione stabilitur: Tales sunt sensus, quales sunt res ipsis subjectæ: nam analogiâ illis respondere debent.*

Odoratus.

Auditus. *Formatur auditus, cum auris ab ictu aëris sonat: hoc est, cum auri ab ictu invehitur aër sonans: qui blande ferit & concutit ingenitum auri aërem, ut ea motione totus strepat & personet. ille aër ingenitus in imo auris anfractu sedens, mem-*

membranæ crassioris meningis involvitur, in quam membranam auditorius nervus fusus explicatur, qui exceptum sonum ad communem sensum defert qui in cerebro est.

Odor fit, cum per aërem aut aquam fusa qualitas per nares ad cerebrum evehitur. Odor ut fiat.

Visio formatur, cum illustratum medium, ut aërem, rei color afficit: qui aër imaginem oculo imponit, & per opticos nervos in cerebrum ad communem sensum fertur. Pulchre Plato in Timæo, definit, colorem flammam à singulis corporibus emanantem, habentem aptitudinem ut à visu commode sentiatur. *Hac definitione indicat Plato, colorem esse natura fulgidum: fulgor autem est ignitorum corporum. Celeberrima quæstio in hac arena versatur: ob dogmatum varietatem & auctorum gravitatem, Num visio fiat foras è conspectu erumpente lumine, quod cum externo junctum coëat. Talis fuit Platonis sententia in Phædro, ubi hanc luminum coïtionem vocat* συναφίαν, *hoc est juncturam, coitionem. Eleganter hac de re Galenus septimo de Dogmatibus Hippocratis & Platonis, & primò De symptomatum causis, & Macrobius septimi Saturnalium decimo-* Visio. Color quid.

quarto: Gellius vero, quinti libri decimo sexto, & Valesius libri secundi vigesimo sexto: & Fernelius, sexti decimo. Hos locos consulant qui quæstiunculis delectantur. nos, in Institutione hac, instituti nostri memores, hæc accidimus. diverticula hic vito; ne filum nostri instituti confundatur, & tenebræ ne finem medicinæ, ad quem hæc confero, involvant à lectoris oculis. Nam hoc solum hic mihi studium est, ut hoc brevi scripto discat lector, quo spectent cuncta quæ in medica arte traduntur, utque illa uno quasi intuitu conspiciat, totamque œconomiam medicam complectatur.

Gustus. *Gustatus oritur quum liquidi quid spongioso linguæ corpori admovetur, mox ejus imago ad communem sensum ut spiritus animalis fertur. Quare sicca, quæ fundi nequeunt, sensus saporis non percipit: ut illis quibus causo implicitis lingua torretur arida.*

Tactus. *Tactus fit, cum tactilis qualitas cutim ferit.*

C A-

CAPUT VI.

De Sensibus internis, & num fascinatio & miracula fiant imaginatione.

DE externis sensibus hactenus: jam de internis agendum, qui suum domicilium in cerebro habent, scilicet de Imaginatione quæ phantasia dicitur, cogitatione, intellectu, memoria. Sensus, dicit Galenus, magis consistit in patiendo quam in agendo: quare dicimus omni sensui esse commune, ut perpetiendo sentiat. Etenim quodque sensus instrumentum mutari debet & affici à qualitatibus corporis. ut si paries à me videbitur, oportet ut oculus, ejus imaginem excipiat; quare tunc patitur aliquid & immutatur oculus. Verum hæc alteratio non est sensus, sed alterationis dignotio & perceptio, id est, cognitio & apprehensio. quum scilicet facultas quæ in nervis est, affectiones quæ instrumentis sensuum contigerunt, in cerebro sedenti primario sensui renunciant. Ille tunc imagines ante se positas inspicit, maxume quum turbulenti spectrorum & imaginum incursus à sensibus hausti feriantur. tunc enim vires suas colligens, sibi hanc operam navat

Gal. 1. De sympt. caus.

7. De Plac. Hippoc. & Plat.

Phantasia.

primarius sensus, ut quæ altius infixæ fuerunt imagines promat: indeque imaginatrix surgens facultas, illa spectra & imagines fingit ac expoliri satagit. Avicenna & Algazelus tantum huic phantasiæ tribuunt, ut & miracula hac edi existiment; his ducti rationibus: Anima est forma materiæ expers, intelligentiis, quæ sunt orbium cœlestium motores, proxuma. Hæc autem anima vi imaginationis ita excoli potest, ut non in sibi datum corpus solum, verum in quamlibet materiam sine instrumento aliquo agere possit; homines sanare, illisque rursus morbos inferre; elementa spoliare naturali vi, ut nec ignis urat: prophetare: miracula edere, cum scilicet imaginatio extollitur benigno siderum concursu. Si tunc vehementi imaginatione, Saturni, Iovis aliorumque planetarum intelligentiæ imagines hauriantur; sic enim reddi animam nostram intelligentiæ imaginem, ideoque omnem materiam ei parere.

Miracula num imaginatione edantur, & fascinum.

Imaginatio est actus animæ simulachra sensibus apprehensa intellectui repræsentans; eo fine data à summo Deo, ut simulachra à sensibus accepta servet in illorum absentia, illaque cum opus est intellectui repræsentet. *Non ergo impellit corpus, nisi quatenus imaginus obje-*

Quid imaginatio, & eius vis. & nũ mira faciat. & num fascinet.

ctione

ctione appetens excitatur ad fugam vel amplexum rerum. Sed illa miracula admiranda imaginationi tribui non possunt, cum concepta illæ imagines, res nullæ sint, sed rerum veluti umbræ, quales in speculis apparent. Non enim sunt veræ formæ, ex materiæ potentia enatæ; etenim ab his res denominari solent. Sed in speculo quod lapis apparet, non lapideum propterea speculum vocamus, nec medici cerebrum ægrum, cum morbum imaginatur, dicitur. & forma omnis vera, cum subjecto cui inest ostendi potest. hæ imagines in minima pupillæ parte totæ insunt; quare plurimum à formis materiæ inhærentibus, & ex ea eductis differunt. Præterea, omnia generant sibi similia, vel deteriora; nec res naturalis potest quicquam supra suam naturam producere. Hæc autem simulachra non sunt res veræ, sed rerum effigies & umbræ. Itaque & hoc solum possunt agere, significare nimirum, figurare, repræsentare. ut ducis imago nihil idem potest quod dux, exercitus instruere, in hostes educere, opem ferre; sed repræsentare solum ideam. Sic in speculis nulla fit alteratio ob res, hoc est, ob imagines conceptas; ita nec imaginatio nos mutat: est enim à summo Deo condita Imaginatio, ut repræsentet & exprimat

mat significando. Quoc si ergo in corpus cui inest nihil agit, quomodo ergo in alienum? Accedit etiam illud ab omni saculorum memoria confirmatum, quod sola illa actiones extra efficiens aliquid efficiũt, qua in effectore non manent, sed transeunt in passum. sed imaginatio est actus manens in imaginante, quippe sensio quadã est, nec mutat aliquid, quemadmodum oculus non mutat parietis quem inspicit colorem. Effigies itaque in phantasia recepta nihil aliud faciunt quam referre & representare. id ex eo patet; Quod animal hujusmodi phantasmata nec intra se amplectitur, nec refugit, sed res ipsas extra se positas persequitur, qua quodam charactere expressa fuerant. Dicit Pomponatius Imaginatio in conceptu est efficax. est enim idea, ad cujus exemplar virtus formatrix fœtum effingit. sic pannos pavonibus obtendunt varie pictos, ut pulli varient coloribus. Respondemus, externus calor incubantis pavonis non prabet formam, sed calorem roborat atque auget internum: alioqui nec ex anseris ovo incubans gallina excluderet anserem. Dicit iterum Pomponatius, liberi similes sunt parentibus: id fit ex imaginatione. Respondemus, id fieri vi seminis; etenim animalia qua pollent vi imagi-

nandi,

pandi, cæca quamvis fuerint, tamen patribus similem prolem proferunt. Sic in hominum vita evenit: sæpe procreatur qui caseũ abominetur, quamvis id nunquam in mentem matri venerit, quod scilicet avus aut proavus eundem caseum fastidierint. Quare non imaginationi, sed semini id adscribendum. Sic & calculosi & podagrici nascuntur ex seminis inquinamento, dicit Pomponatius. fœtus tamen afficitur à matre; igitur imaginatio in alienum corpus agit. Respondeo, fœtus non est diversum corpus, nam eodem sanguine & spiritu alitur, & cum mollis massa sit, facile signatur: at quum adultior fuerit, rarissime notatur. etenim tunc ex repentina mutatione interficitur vel ejicitur. Accedit & illud, quod subiti terroris notas potius quam rerum petitarum signa excipiat fœtus: at in illis trepidationibus, spiritus non inserviunt imaginationi: subito enim motu trepidat perculsum animal, antequam imaginetur. Quare ea notæ sunt à spiritibus, & non ab imaginatione. Dicet quis: Observatum est, anus solo intuitu vel imaginatione infantulos nulli alii causæ obnoxios vertisse in tabem. Respondemus, id non fuisse vi imaginationis, sed propter crudelem trucemq; aspectum, unde fœdo

illo

illo intuitu terrentur infantuli, ac motis spiritibus ægrotare incipiunt, maxume si languidior fuerit puer, minimeque ala-
7.Lib.2. 5.Symp. 7. *cer. Sed dicet quis: Plinius & Plutarchus de mulieribus Thybiis mira narrant: & id facere videtur Plinii opinionem probabilem, quod geminas habeant in singulis oculis pupillas illæ veneficæ. quod & Cicero, ut testatur Plinius, asseruit. Respondemus; geminam pupillam non plus posse simplice, nisi quod geminam recipit speciem ejus rei quam inspicit; quam tamen speciem, anima unam unius rei speciem judicat. & in nobis nervi optici, per quos spiritus vectores facultatum feruntur, gemini sunt. Sed illi oculi geminis pupillis fœdi sunt in turpi vetula, hinc trepidationem majorem inferunt puerulis: quemadmodum & bubonum oculi coruscantes in tenebris cordatos quoque viros terrent. Sed dicet quis: Scripsit*
Charadrios. *Plutarchus, charadrium avem (quam icterum putant, alii galgulum, Hadria-*
5. Problem. 7. *nus Iunius Rupicem vertit) ab icterico visam, croceam bilem ad se trahere, morboque laborantem liberare. Plutarchus eodem loco putat, invidiam imaginatione proprium tabefacere corpus, & etiam contaminare alienum: causamq; harum rerum refert ad effluvia, quæ ex tali surgentia*

entiæ corpore, ad alios & perveniunt, aliosque lædunt. Respondeo; quamvis charadrios avicula attraheret bilem, tamen non liberaret à morbo; qui est obstructio & intemperies hepatis. Et quomodo effluvia ad se traheret charadrius, etenim oculis connivet, & caput sub alis condit? Sed dicat quis: Imprimunt fascinatores imagines dirarum imaginationum suarum spiritibus, unde fomitem fascini aliis invehunt. Respondemus, Vt Sole aërem relinquente nihil lucis in aëre remanet, sic nec spiritus ab anima deserti, quicquam ejus habent luminis: ut cuneus ab artifice relictus, nullam cudendi vim habet.

Cum igitur imaginatrix facultas simulachra à sensibus hausta diu retinet, primarius sensus illam vim promit quæ dicitur cogitatio, quæ imaginum varietates discernit ac dijudicat: cumque exacte eas distinxit, tunc in opus erumpit conservatrix earum facultas quæ illas cerebro imprimit citra materiæ ullum vestigium, diciturque memoria, quæ hæc spectra aliquando inspicit, & se certo aliquo tempore ea vidisse meminit. Sunt itaque hæ, nempe imaginatio, cogitatio, memoria, facultates primarii sensus, nobis cum belluis communes. at belluæ nihil Cogitatio. Memoria.

hil his sortiuntur præstantius.

Cum autem his cogitationibus, & etiã vigiliis & laboribus exhauriantur spiritus animales, his DEUS *Optimus Maximus vinculum injecit, nempe somnum. quod est vinculum primarii sensus: quo primario sensu sopito, & reliqui externi sensus consopiuntur. ab Aristotele definitur, facultatis animalis quies. hoc est, sensus communis vel primarii Finis somni, est restitutio virium & spirituum per vigilias exhaustorum. Causam materialem somni non videtur satis descripsisse Aristoteles, ut qui potius comatis quam somni attulerit. horum tamen summum discrimen est apud medicos: nam à somno quis facile excitatur: coma vero est inexpugnabilis dormiendi cupiditas. Causa materialis somni est suavis & benigna sanguinis & spiritus vitalis anathymiasis in cerebrum delata, qua ad instaurationem virium & spirituum fruitur. cerebrum etenim ab inopia spiritus animalis se colligit, primum sensitivum, & avide rapit illam anathymiasin. ut somnus nihil aliud sit, quam id tempus quo suo pabulo nempe anathymiasi illa fruitur cerebrum, quam vertit in spiritum animalem. etenim si quis continuo vigilet, exhausto cerebro & absumptis spiritibus, facile*

Sõmnus.

Causa somni.

6. Epid. 5.

ile in delirium, & ſiccam cerebri intemeriem is incidit, quam κατοχὴν vocant. auſa autem tres ſuavem ſomnum pro- rre ſolent, vaporis ſomniferi ſuavitas, rebri temperies, & mentis tranquillis.

Appetendi quoque facultas animalibus eſt. quæ nihil aliud eſt, quam cum co- oſcendi facultas rem quam ſalutarem bi objectam judicavit, eam appetit inte- ore quadam animi agitatione; unde im- ulſum animal eo movetur, ut optata con- quatur, & amplectatur. eaque vis ma- ix vocatur, quæ ſpirituum opera ſua unera exequitur, qui in prima parte rebri elaborati, hinc ad poſteriorem rtem delati in ſpinæ medullam labun- r, ac motum præbent. Appetitus. Motrix vis.

Hæc de facultatibus cognitio medico l dignoſcendum, prædicendum & cu- ndum neceſſaria eſt. Velim profectò, ter legendum medicorum ſcripta, perpe- o cogitet ſtudioſus, quamnam ad medi- nam faciendam, illa, cui inhiat, lectio, ferat utilitatem. Quam hic ita habe- Deſcripſimus primum breviter ele- enta, ex quorum concurſu temperamen- enaſcuntur corporis totius, & ejus par- m. Ex temperamentis naſcuntur nu- itii ſucci, & humores: ex ſuccis, ſemen geni- Vtilitas notitiæ elementorum, Temperamentorum, & Facultatũ.

genitale: ex ſemine & ſanguine corporis partes, & calidum innatum, ſpiritus, & facultates animi: & ex horum commoderatione ſanitas; horumque ex diſſidio, morbi eorumque cauſæ. Propterea diſcimus hiſtoriam concurrentium elementorum, ut ſciamus, ex horum concordi pace temperamenta conſiſtere, ac ſanitatem: ex horum vero diſcordia temperamenta perverti, & ſobolem morboſam ſubnaſci, adeo ut etiam ſuccorum vincula laxentur, & calidum nativum una cum facultatibus opprimatur. Deinde temperamentorum œconomias diſcimus, quo temperie totius corporis cognita, & partis quæ obſidetur peculiari natura perluſtrata, rite remedium, quod morbus evocat, in uſum vertatur. Nam, ut docet medendi Methodus (cujus munus eſt, omnia quæ diſcuntur in medicina, ad uſum caute vertere) cum quis æger eſt à toto corpore vel vitio partis, illa ægritudo ejusque cauſa indicat contrarium remedium, quo morbus, hoc eſt intemperies, vel infarctus, vel tale aliquid, ejusq; cauſa exigatur. Cum id jam decretum eſt ex lege Methodi medicæ, quo remedio nimirum contrario fugari debeat morbus & ejus cauſa, hoc non ſufficit ad curandum, ſed reliquæ indicationes una ad cenſum hunc vocandæ.

Quare

Quare medicus inspicere debet temperamentum totius corporis, & partis afflictæ: cum scilicet sint illa paria remedio quod morbus ejusve causa postulat. Accidet itaque aliquid temperies à decreto jam remedio; vel admittet jam à morbo quæ petitur remedii quantitas. &, ut hoc recte fiat, propterea ediscimus temperamentorum historias. non, ut male olim fiebat in scholis, propterea, ut de temperamentis disseramus, (in quorum explicatione mille quæstiunculas inferebant professores, ac à vero eorum usu abducebant juventutē,) sed ut decretum morbo morbique causæ contrarium remedium corpori adhibeatur, examinato eo ac efformato ad corporis partisve cui adhibetur, temperiem. Præterea horum necessaria est scientia, ad dignoscendum, & præsagiendum: dum notamus quæ temperies quibus morbis morbificisve causis facile pervertatur: nec quantum à nativo genio abierit corpus & pars. Deinde, ut ad usum facultatum veniam earumque functionem, ita etiam de his statuendum, nos eas discere, non tantum ut illas noscamus, & de illis disseramus, sed ut ad dignoscendum, prædicendum, & curandum eas conferamus. Nam ex his innotescet nobis ægri vis. Itaque cū morbi natura pervestigata fuerit, ejus-

ejusque causa cognita, illis medicina opponet contrarium remedium. Sed hoc non satis est ad medendum: sed opus est ut à morbo ejusque causa decretum remedium limetur à temperamento totius, vel partis ægræ, ut jam diximus, & dein etiam à viribus; Hæ noscuntur ex facultatum functionibus. Itaque num contrarium hoc remedium, quod etiam corporis totius & partis ægræ temperies jam admisit, vires etiam ferant, decernendum est ex facultatum jam explicatarum functionibus fractis, vel vegetis. quare harum historia nosci debuit. Dein, in morbis, ad noscendum, quæ pars ægrotet, facit facultatum cognitio. & ad prædicendum; nam vires cum morbo semper conferuntur dum hoc agimus. Ita etiam, quæ jam De humoribus dicemus, ad medici exercitationem per morbos abducemus. Qui autem scire velit, quo modo hæ facultates se fundant per singulas partes, & in quibus præcipue partibus singulæ harum vires exerceantur, legat pulcherrimos Galeni libros De usibus partium humani corporis.

I. HEUR-

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER IV.

DE HUMORIBUS.

CAPUT I.

Quid sit humor, & quot sint; Qui, & ubi gignantur; Quales nutritii sint humores: & de sanguine.

HIPPOCRATES *libro De natura humana posteaquam demonstrasset, omnibus rebus quatuor elementa esse communia, nempe calidum, frigidum, humidum, & siccum; aliud praterea elementorum genus nos docuit, quod omnibus rebus non est commune: nimirum humana natura peculiaria elementa, sanguis, melancholia, pituita, & bilis. De his humoribus hac indaganda: quid humoris nomine intelligamus: quot & qui illi humores sint: quis eorum in corpore usus: & qua*

Quid perpendendũ de humoribus.

quæ eorum propriæ dotes.

Quid sit Humor.

Humores sunt substantiæ humidæ, ex eorum, quibus vestimur, & poculentorum mistione genitæ, ut exhaustum in corpore resarciatur. *Sunt enim corpori familiares; ab his enim, ut dicit Hippocrates, constituti sumus & alimur.*

Quot & qui.

Hi sunt quatuor, Sanguis, Pituita, Bilis, Melancholia. Hos Hippocrates demonstravit omni tempore, omnique ætate in homine esse; etsi alii aliis temporibus uberius vel parcius dominatum teneant.

Vbi gignãtur, & unde.

Hi humores gignuntur ab hepate, ex chylo, vi ventriculi præparato; sola materiæ & coctionis varietate distincti. Nam quæ pars chyli temperatior est, in sanguinem ab hepate vertitur, quæ modum ubique excedit, flava bilis; quæ mediocritatem non attigit, pituita; quæ vero ex coctione subsedit, melancholia dicitur.

Quales nutritii sint humores.

Humores hi universum ut corpus recte alant, rite comparati esse debent in substantia, qualitate, quantitate, loco, & mistione: certos enim in his limites habent, quos si desiderant, morbos præbent. Habent enim humores ambitus certos in calore, frigore, siccitate & madore, tenuitate, lentore, & in mixtione, ut eleganter demonstravit Hippocrates libro De veteri medicina. Sic bilis effluens ex proprio loco, erysipelata

ſipelata generat, & herpetes: pituita, œdemata: melancholia, cancros, ſanguis effuſus in pulmone, tabem. Chylus ex ventriculo ad hepar per meſaraicas venas labitur, ibique dum mutatur, ob venarum anguſtias quæ per hepar ſparguntur, proxume carnem hepatis attingit, & hamaroſios vi, quæ in hepate reſedit, in ſanguinem transformatur: ſunt enim illæ venæ tenues admodum, hinc facile his ſubſidiis ab hepate coquitur.

Sanguis duobus modis intelligitur: primo, pro omnibus quatuor humoribus qui in venis continentur, quibus apertis effluit ſanguis quatuor humoribus præditus, totum corpus nutriens. Secundo modo ſumitur pro puro illo & ſincero humore, qui proprie Sanguis dicitur; *ab aliis tribus humoribus ſecretus. de illo hic agimus.* Hic eſt ſubſtantia mediocri, media craſſitie, colore rubeo, ſapore dulci, quia à calore moderato genitus: calidus & humidus. *Quod autem Galenus aliquando dixit, ſanguinem inter cunctos humores eſſe calidiſſimum: id ita accipiendum, niſi bilis permiſta fuerit copioſiſſimo ſanguini, nutrire non poterit. Ergo omnium ſuccorum qui corpus nutriunt, ac partes calidioris temperici efficiunt. ſolus ſanguis eſt. Vere creſcit: nam, dicit Hippocrates,* Sanguinis vox homonyma. Sanguis qualis.

ver ejus naturæ affine: argumento, quod eo tempore hominum vividus color maxume efflorescat, tum & dysenteriæ & hæmorrhagiæ eveniant. Si autem sanguis putredine, vel alterius materiæ mistione ab his qualitatibus abeat, vitiosus dicitur: nam fit vel flavior, vel tenuior, vel calidior, vel amarior, vel salsior, pituitosior.

Sanguis frigidus Aristoteli.

Aristoteles ex Hippocratis libello De corde, sanguinem frigidum existimavit: ubi dicit Hippocrates, Sanguis natura non est calidus, ut nec alia quæpiam aqua, sed calescit. quasi dicat, sanguinem tantum calere spirituum permistione, alias natura frigidum; quia dicit Aristoteles, sanguis etiam effusus coagulatur in aëre calido; coagulatio est à frigore & siccitate. imo, inquit, sanguis calet, ut in lebete aqua fervens.

Gal. de tumoribus.

Respondeo cum Galeno, non tantum frigida congelari. ut pix & resina monstrant. sed id si detur, Aristoteles tamen eam congelationem rejicit in fibras sanguinis.

2. De part. animalium 4.

Quod ait sanguinem calere à corpore, quemadmodum aqua ex lebete; id hoc argumento labefactatur: quia detracto sanguine corpus refrigeratur, lebes effusa aqua non.

Copiæ sanguinis notæ.

Dominatum sanguinis indicat color faciei rubicundus; habitissima constitutio corporis, sine multa copia adipis; miti & halituoso calore perfusus;

ab

ab exercitio inturgeſcens; animus hilaris; venæ tumentes: ſuppreſſa evacuatio ſanguinis; oculorum venæ rubentes; ſudor copioſus. hæc de ſanguine.

CAPUT II.

De Pituita.

PITUITA naturalis, ſubſtantia eſt lenta, colore alba, inſipida, frigida & humida. *Talis pituita naturalis nullũ habet receptaculum quo expurgetur: quia alterari deſiderat, non vacuari: & frigidas partes alere poteſt, ut cerebrum: ...um in ſanguinem verſa, calidis partibus in alimentum cedit. Ex pituitoſo cibo in ventriculo generatur. tamen inde non ſe ...uitur, quod in hepate non gignatur. nam in fœtu qui utero geſtatur, tota ſangui...is maſſa ab hepate eſt, nec quicquam à ventriculo. Vſus pituitæ eſt hic: niſi enim ...ituita reluctaretur, in animantis corpo...e, incendio bilis conſumerentur omnia, ...uod enim in univerſo eſt aqua, id in ani...antis corpore eſt pituita.* 2. Natural. facult. 2. Vſus pituitæ. Vnde naſcatur. 1. Natural. fac. 3. & libro De atra bile. Vſus.

Eſt pituita triplex: alia ad nutrien...um apta, quæ alimentaria dicitur, cum ...nguine mixta; & in tota ea ſanguinis ...aſſa, eſt pars quarta: alia ſupervaca- Triplex pituita.

nea, quæ aut naturalis, vel præter naturam. Naturalis pituita supervacua. *Naturalis supervacanea, (ut quæ in capite, ventriculo, intestinis hæret) nulla putredine fœdatur. intestinis data, ne perpetuo bilis incursu (nam tertio fere die se folliculus fellis in intestina exonerare solet) intestina erodantur, nimisque stimulentur.* Supervacanea præter naturã. *Præter naturam est acida, & salsa: ambæ in venis consistentes. acida, nimio frigore talis evasit, non quemadmodum vinum; nam quæ à putredine ita acescunt, servant quoddam ἐμπύρευμα: tale nihil est in acida pituita. salsa, calida est, fit ex pituita putredine, vel ustione, vel ex mistione salsi & serosi humoris, vel bilis ustæ.* Aquea pituita, & vitrea. *Extra venas est aquea pituita; & alia vitro similis, & muccosa, vi caloris genita, quæ cum vi detinetur in aliquo loco, acerbissimos dolores invehit, ita ut Galenus calculo se laborare,* 2. De locis. aff. *cum hæc illi molesta esset, putarit. quæ vitrea, si iterum vi caloris coquatur, gypsea* Gypsea. *dicitur, quæ in calculos & tophos abit in arthriticis. Acida frigida est, hinc aquea, dein vitrea.* Signa pituitæ copiosæ. *Signa luxuriantis pituitæ observantur ex rebus naturalibus, ut temperamento totius & partium principum: à facultatibus omnibus; & à rebus præter naturam, ut morbis: & rebus non naturalibus, ut aëre, cibo, potu, motu, quiete,*

quiete, somno, vigilia, retinendis; & animi affectibus. Cum hæres conspirant ad pituitæ generationem, tunc ea luxuriat. Segnes facit, obesos, somnolentos, colore non roseo, stupidos atque iis, ut Cicero ait, anima pro sale, veluti suibus data est.

CAPUT III.

De Bile.

BILIS substantia est tenuissima, levissima, reliquis humoribus veluti flos vini supernatans. *colore naturali est citrina, qualis color cernitur in malo citrio: calida & sicca: sapore amara: genita ex calore hepatis, & chyli materia ad flammam paratiore. respondet æstati, isto argumento, quod tunc morbi biliosi corpora nostra affligunt; ut febres ardentes, & vomitus biliosi. Omnia in corpore nostro gelido stringerentur rigore, nisi flava bilis obstaret. frigidiores partes calefacit, partibusque calidioribus una cum sanguine nutrimentum præbet: sanguinem fluxum reddit, ut prompte venas trajiciat.* Natura bilis. Usus.

Bilis autem duplex est: Alia ad nutriendum apta, quæ dicitur Alimentaria, Duplex bilis.

ria, utilis, imo necessaria omnino. Alia supervacanea, quæ aut naturalis aut contra naturam. Alimentaria bilis est quarta pars sanguinis, quæ in venis est tenuissima. crassiores sanguinis partes attenuat, ut prompte per venas pervehantur: partesque frigidiores calefacit. Si languidior fuerit calor, bilis pallida generatur, quæ ad citrinum colorem non surgit, utpote non satis excocta; cumque vi fracti caloris à sanguine secerni nequeat, vertitur in ichorosam humiditatem: hinc febres synochi non putridæ. Bilis hæc alimentaria non naturalis redditur vel propriæ substantiæ corruptione: (unde herpetes, tertianæ febres, & ardentes) vel alienæ substantiæ permistione (ut bilis sanguinea, pituitosa, melancholica.) Hinc bilis quædam crocea, rubea, viridis & ad nigredinem tendens.

Bilis nutritia. Pallida bilis. Varia bilis

Bilis supervacanea naturalis est ea quæ à folliculo attracta, naturali modo extra venas subsistit, genita ex tosta bile alimentaria quæ in venis continetur, & proprio ductu in intestina evacuatur, ut ea vellicatione ad egerendum excitet. & ut detergat pituitam muccosam quæ est in intestinis.

Supervacua naturalis bilis

Bilis præter naturam est quadruplex: vitellina, porracea, æruginea, & isatodes.

Bilis præter naturam quadruplex.

des: ut enim varie torretur, ita & multifariam coloribus insignitur. Vitellina similis est ovi vitello veteri & crudo; estque flavior, calidior, crassior flava bile: oritur ab ustâ flavâ bile, caloris vi. hinc ex flavo, igneum colorem; & ex tenui substantia dissipata vi caloris, crassiorem suscepit consistentiam. Vnde cum flava bile sit calidior, non videtur Avicenna recte contendisse hanc fieri, quum miscetur portio pituitæ, flavæ bili; quia esset frigidior flava bile. at omnes medici calidiorem dicunt. Galenus dicit pallidam bilem fieri, cũ miscetur flava bilis aqueæ humiditati: vitellinam vero consumpta humiditate aquea. Plato in Timæo, liquidum ichorem vocat hanc aqueam humiditatem. Diocles antiquus medicus dicit, omnibus humoribus peculiarem ichorem adesse; eo ichore quum spoliatur bilis, vi caloris, vitellina redditur. hæc est sententia Galeni. Quod vitellina bilis non oriatur ex mixtione pituitæ, ut putat Avicenna, his rationibus convincitur. Vitellina bilis est crassa & summe flava, ergo non fit permistione pituitæ; nam hæc pallidiorem redderet. pallidus color species tres auctione diuersas sub se habet; harum summe intensam ξανθὴν, hoc est, flavam vocant. colorem lumine remis-

Vitellina. Contra Avicennam. 6. Epid. 2, 38. Ichor. Vitellina bilis unde. Pallidus color.

ſum ὠχρὸν, hoc eſt, pallidum: medium πυῤῥὸν, quod eſt ruffum, vocitant. Singulique ſuum ambitum habent ad inferiores gradus. Plato in Timæo demonſtrat πυῤῥὸν, hoc eſt ruffum, ex flavi & fuſci contemperatione produci: pallorem, flavi & albi copula generari. Cum ergo Galenus vitellinam bilem ἄκρως ξανθὴν, hoc eſt ſumme flavam vocat, non ea fiet ex pituitæ miſtione. Hæc vitellina bilis in venis generatur & in hepate: at porracea, æruginoſa, & iſatodes frequentius in ventriculo oriuntur. Porracea, porro ſimilis, oritur ex cibis calidis in ventre corruptis, nec in chylum abeuntibus: ex eduliis malis, ut à braſſica, beta, & olerum uſu. Aliquando tamen in venis gignitur, & decumbit in ventrem. Itaque calorem indicat præter naturam, vel olerum naturam. Quare ſæpe, at non ſemper, naſcitur in ventriculo. Æruginoſa ferri ærugini ſimilis, gignitur ex corruptis eduliis, vel ex vitellina bile nimium aduſta. Quare vitellina bilis & porracea cum in ventriculo generantur, naſcuntur ex corruptis eduliis: cum in venis, oriuntur ex vitellina uſta. Iſatodes cæruleo colore eſt obſcuriore, ex æruginoſa magis aduſta oritur, ut teſtatur Galenus ſecundo Prognoſtico aphoriſmo trigeſimo nono. Avicenna

Vitellina ubi gignatur: & ubi aliæ.

Porracea.

Aeruginoſa.

Iſatodes.

na Zinariam bilem statuit barbaro nomine, tam alienam à natura, ut sit in venenis. dicit etiam ex porracea generari, quum adeo torretur ut in albedinem abeat, quemadmodum in carbonibus evenit. Sed id absurdum: esset enim humor, sine humiditate actu & potentia; non magis humor quam calculus. Signa abundantis bilis elucent ex rebus naturalibus: hoc est, temperamento totius & partium, calido & sicco, quique calido sunt hepate. à facultatibus naturalibus, vitalibus & animalibus. à rebus non naturalibus, ut est aër, potus & catera talia: & rebus prater naturam, ut morbo. ex solemni evacuatione suppressa.

Zinaria bilis.

Signa luxuriantis bilis.

CAPUT IV.

De Melancholia.

MELANCHOLIA *est triplex: Alimentaria, & supervacanea: qua aut naturalis, vel prater naturam.* Alimentaria ad nutriendum apta, est quarta pars sanguinis crassior, acerba, frigida, & sicca, quantum humoris indoles ferre potest. *Servit alendis membris frigidis & siccis, qualia sunt ossa; & vinculo quasi retinet spiritus & calorem, ut*

Alimentaria.

ſiant conſtantes nec evaneſcant. unde hi
Physic. *prudentiores, ut ſcribit Ariſtoteles. eſt enim, auctore Avicenna, ſpiritus & caloris vinculum. dicitur ſuccus melancholicus, non atra bilis. Hujus ſucci duplex in corpore eſt finis, unus τοῦ εἶναι ἁπλῶς, alter τοῦ εὖ εἶναι, hoc eſt, ut ſit animal ſimpliciter, ob fibras: & ut melius ſit. Nam fibroſæ ſiccæque partes hoc nutriuntur cum affuſo ſanguine: & retinet ſpiritus & calorem. maxime per corpora circumfluit autumno.*

Supervacanea. 2. Nat. fac. 9.

Supervacanea melancholia quæ naturalis dicitur eſt craſſior fæx ſanguinis: à liene prolectatur, ac ventriculo confert ad retentionem, & ad famem excitandam.

Alia eſt præter naturam, quæ atra bilis dicitur. Galenus ſecundi naturalium facultatum ultimo, dicit, huic nullum nomen inditum fuiſſe, niſi quod eam quidam radentem & acidam appellarunt: quia acris ſit in modum aceti, corpus & terram radit, & ebullitione fermentat terram. nam dicit, ex uſtione acredinem aſcivit, ac in cinerem quaſi abiit. nam naturalis ſupervacua eſt quaſi fæx non uſta, at hæc, quaſi uſta fæx.

Atra bilis triplex.

Eſtque triplex, vel ex vitellina bile, vel ex ſanguine, vel ex melancholico ſucco naſcitur. Galenus libro ſecundo

cundo Naturalium facultatum dicit oriri, cum vel calore uruntur, vel putredine fervescunt. differunt calore, ut humor fuerit unde oriuntur. A melancholico succo quæ fit atra bilis, ita differt à prisca sua natura; quâ fæx usta à non usta. nam acris evadit, & terram fermentat: non tamen ita ut illa atra bilis quæ enata est ex vitellina bile; nam ea est omnium pessima: tanto malignior, quanto bilis est succo melancholico acrior. in terram effusa, fermenti more eam attollit & radit; splendetque. hæc in perniciem ægri semper excernitur: nã omni seri sui benignitate spoliata est ab æstu; quare effera, omnia corrodit & cancrosa efficit. Quæ fit ex sanguine usto, omnium est mitissima. vide Galenum ad Aphorismum decimum-quartum, libri secundi Prorrheticon: & Hippocratem De aëribus, locis, & aquis. Negat doctissimus Fernelius à sanguine fieri. Verum Galeno statuitur ea quæ ex sanguine, semper mitior, quam quæ à succo melancholico fit; igitur diversa. Aëtius etiam dicit omnem ætatem quartana corripi. Ex succo melanch. E sangui. ne.

Avicenna adjecit atram bilem ex pituita. Respondet Manardus 9. epist. 2. & Hippocrates negat in ardentissimis febribus, & in thorace, partium omnium cali- Num ex pituita. 2. Progn.

dissima, atram bilem ex pituita oriri posse. Igitur nec unquam, nec usquam id eveniet: Et pueri qui epilepsia tentantur, nunquam fiunt melancholici. Equidem agnosco ex dulci pituita sanguinem, ex sanguine bilem & melancholiam gigni, & ex his tandem atram bilem: sed, ut pituita segregata à sanguine in atram abeat, negamus. Nam quæ extreme distant, mutari in se invicem nequeunt, nisi per media. sunt autem extremi colores albus & niger. albus non nisi per pallidum, rufum, flavum, rubrum, in nigrum mutari potest. Deinde, segregata à sanguine pituita, vel resolvitur in flatus aut aquam, vel concrescit in vitream, vel gypseam, aut corrumpitur in salsam. & usta pituita nunquam acescit.

Signa sunt, hypochondrium sinistrum distentum flatibus, &c. apud Fernelium de signis; ibi omnium humorum signa pulchre refert. Succus melancholicus non concrescit: sanguis concrescit.

Propriæ itaque cujusque succi dotes, hæ. Pituitæ, ut in sanguinem coctione facescat, artusque riget. Bilis, ut excretricem vim intestinorum irritet, & à pituita ea liberet. Melancholiæ, ut acerba vi ventrem tendens, firmet, & in amplexum ciborum cogat, dum coquantur. Sanguinis, ut nu-

ut nutriat & calefaciat : tantum enim caloris, quantum ſanguinis obtinemus.

Sed dum nos hæc, quæſo, memor ſit ſtudioſus, ut in exercitationem medicam hæc abducenda putet. Hoc enim ſcopo, nimirum ad dignoſcendum corpora, ſigna, morbos, & eorum cauſas, hæc diſcimus. præterea ad prænoſcendum, & curandum. Ab humoribus enim excretis, & ex eorum circumfluentium per corpora ſignis, plurimum juvamur in præſagiis, & dignotione morborum, & cauſis morbificis. Et in curando maxima Indicatio ducitur à cauſa morbifica, quæ ſæpe humor. Sed perpetuo menti hæreat, duplicem quemque humorem eſſe, nutritium alium, alterum vero excrementitium. Profecto ſi Paracelſus nutritium ab excrementitio potuiſſet internoſcere : non ita hos dilapidaſſet. Inſpicite à vena ſecta eliſum ſanguinem, nutritios humores videbitis. Dum enim conglobata fuerit illa ſanguinea maſſa, in ſupremo loco purpuraſcentem bilem videbitis : volvite maſſam, in fundo atra melancholia erit : media ſi inſpexeritis, lenta notabuntur, pituitam vocamus ; & omnia hæc, purpureo quodam colore à mero ſanguine imbuta. Vocent alii ſulphur hæc, ſalem, mercurium, de nomine cum nullo contendo. Sed in folliculo

liculo fellis alia bilis est, excrementitia illa. an, ô Paracelse, Asclepiadum schola unquam dixit corpora ex his constare? ex his nutriri? cancros potius ex his contaminatis asseruit. Cum itaque necessaria sit medico cognitio rerum earum ex quibus constamus, & Hippocrates demonstrarit nos constare ex humoribus quos ex sanguine materno hausimus; ratum sit, necessariam de Humoribus scientiam esse. Quibus autem modis integros humores, & temperies corporis tueri liceat, eleganter docuit Galenus, libris De Sanitate tuenda, & De Alimentis: quare ego supersedeo.

I. HEUR-

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER V.

DE PROCREATIONE HOMINIS.

CAPUT I.

Quid ſit Semen. Unde effluat. Mutili cur integros procreent pueros. Semen quo modo generet hominem. De muliebri ſemine.

DEus *optimus maximus, maris, & fœminæ permiſtione, novus ut fœtus ſoboleſceret in caduca hac mortalitate juſſit. Propterea ſemen fœcundum ut in horum corporibus adoleſceret voluit. Hoc autem ex humoribus, de quibus hactenus, primordia ducit ſua. Etenim cuncta corporis partes ſanguinem (in quo quatuor nutricios humores ineſſe demonſtravimus) ſibi dicatum prolectant: quo hunc apponant,*

Homo cōſtat ex quatuor humoribus.

nant, agglutinent, & assimilent. Quod ibi tum superest, in seminis abit materiã. Nã testes, per vasa semini dicata, à vena cava & arteriis sugunt putum purumq; sanguinem; hæc iterum ab aliis venis ac arteriis grandioribus; quæ iterum ab exilibus proliciunt; quæ nutricatum deferunt singulis partibus, & ex illis bibunt id quod restibile est ex nutricatis solidarũ partium. Ita ex quatuor succis, qui in semine sunt, gignitur homo. quod semen cum misceatur cum semine menstruo (in quo oculis & manibus tangi possunt quatuor humores) quis quæso tam veritatis osor hos à fabrica humana ut excludat? Cuncta quæ in lucem veniunt res ex semine nasci videntur, cui Deus mundi architectus vim quandam indidit, qua species quæque perpetuarentur. Seminis itaque natura est nobis perspicienda & vis, quo sciamus, quomodo humanum corpus procreatum sit. Cum autem nihil melius rei alicujus naturam aperiat definitione; eam scribamus duplicem: unam brevem, memoriæ accommodam; alterã, doctrinæ causa, paulo prolixiorem.

Quid semẽ, definitur. Semen est corpus spumosum, in testibus elaboratum, procreandi hominis causa. *Vel*, est corpus similare spumosum, dilabens à toto corpore, in testibus

bus elaboratum, quod in uterum ejaculatur, ut ex eo homo procreetur. *Hanc si definitionem explicavero, postea iure supersedebo. Dixi esse corpus similare; nam ita hoc esse demonstravit Galenus ex sententia Aristotelis, Athenæi, imo & ex sua. Nam qualibet vel minima pars seminis est semen; etiamsi quod primo prodit crassius sit, quam quod ultimo.* I. De semine 5.

Diximus, esse Corpus spumosum: ita Galenus lubenter amplectitur fabulam Veneris natæ mari spumoso. Sed qua causa spumescit? ut Spuma nascatur, opus est corpulenta materia, & vaporosa: & ut talis materia agitetur motu, vel calore, vel utrisque. Semini est corpulenta materia, quia est excrementum ultimi nutricatus; vaporosæ illi materiæ loco est spiritus vitalis; non autem flatus: nam si is hic esset, non seminis ejectione animalia languescerent plus, quam à sanguine effuso. calor junctus motui hic, efficit in materia seminali spumam ex Hippocratis etiam sententia. I. De semine 5. Cur spumosum semen. I. De semine 11. Lib. De genitura.

Diximus præterea in definitione, semen emanare à toto corpore; ita loquitur Hippocrates libro De genitura, semen à toto corpore deciditur, hoc est, à solidis partibus, & etiam mollibus, & ab omni humido, hoc est à sanguine, & cæteris succis.

itaque

itaque à toto corpore manat semen. Sed quo modo à toto deciditur? Galenus primi De semine undecimo, scribit semen non fieri ex colliquatione totius corporis, sed ex coctione sanguinis. At nonne bellum gerit Hippocrates cum sua propria sententia, qui ait à toto fluere semen corpore: & tamen affirmat (& vita hac hoc docet) integros fœtus procreari ex mutilis parentibus? Sed respondet Hippocrates, mutili parentes tot habent membra, quot filii integri. Quare Hippocratis sententia non fuit, quod semen à qualibet parte effluat, ea ratione ut ex digito patris gignatur digitus filii. Recte itaque accipiatur Hippocrates. Natura sagax non ex una parte principe voluit semen proficisci, ne concidat animal: sed ab omnibus. non tamen ut à brachio quod funditur semen, brachium gignat; quamvis, ut mox dicemus, similitudinis in brachio causa esse possit. Nam omne semen stabulatur in testibus, idque decus suum induit, quo prolificum evadit. Itaque cum Hippocrates scribit, semen à toto corpore venire; si intelligere id velimus de seminis materia, certe illa decidua est à plurimis partibus corporis: sed procreatricem vim bibit à testibus. Sed quo modo mutilus pater refert integri pueri membra? δυνάμει dico ea

4. De Morbis. Semen unde effluat.

Mutili cur integros procreent pueros.

habet.

habet. quia in ſemine à toto deciduo, quod excultum eſt in fœcunditatem à teſtibus, ea vis indita eſt, quæ totum puerum procreet. Itaque non fuit hæc ſententia Hippocratis, ut ſemen à toto fluens, quælibet totius pars, progignat talem partem; ut quod à brachio funditur, brachium gignat, ut philoſophi male illum intellexere. Sed dicet quis, ſi ſemen à toto corpore deciditur, ergo in cunctis partibus aderit ſemen. itaque dubitamus, cur ſpermaticæ abſciſſæ partes non revocentur: nam cum genitæ ſint ex ſemine, eo etiam nutriuntur: cur ergo non repullulant? Cum itaque hoc non eveniat; videbitur certo ſemen non dimanare à toto corpore. Reſpondemus, generatur quidem in partibus ſolidis ſemen; at non ea copia, quæ generationi par ſit, ſed nutritioni ſufficit. nec etiam vaſa habet ſemen, quo reponatur, & tam diu hærere poſſit. Vena tamen renaſci poteſt, ob tenellam naturam; arteria non ita. Ergo ſemen non fit colliquato corpore, ſed à ſanguine cocto etiam in venis quæ prope à partibus ſolidis abſunt. Propterea dicimus ſemen eſſe partem ſuperfluam, ratione partis producentis: nam eſt utile excrementum.

Dubium.

1 De ſem. 12. & penult.

1. De ſem. 13.

Diximus in definitione, A teſtibus elaboratum. nam ibi fœcundam vim, ulti-

mum-

mumque decus induit. Nec id reclamat Galeno, secundi * De semine quarto, dum in vasis semini dicatis hoc elaborari scribit. Non enim propterea credendum est, perfectius in testibus non effingi: argumento sunt Eunuchi; nam hi, etiam illæsis vasis spermaticis, non gignunt. & his abripitur corpus in alienam qualitatem; quod insigni testium vi spoliati vivant. etenim testes non aliter vim suam trajiciunt per totam corporis œconomiam, quam vis vitalis & animalis. Vt autem hæc pars Definitionis recte intelligatur, tria enarrabo, primum, quo tempore hæc vis elaborandi semen floreat in testibus. secundum, quo modo semen alliciatur à toto corpore ad testes. tertium, num semen exacte in testibus fœcunditatem bibat. Scribit Hippocrates hanc vim in testibus efflorescere, dum hirciunt homines, hoc est ea ætate, qua vocem graviorem edunt, & venerem agnoscere incipiunt; nimirum à decimoquarto anno. Quo vero modo alliciatur semen ad testes à toto, difficile scribi potest: puto tamen id fieri non alia vi, quam tali, qua pharmaca adducunt purgandos succos. & quare hos trahunt pharmaca? propter similitudinem qua illis consociabilia sunt. talis similitudo est inter testes & sanguinem coctum seu semen. Et ut phar-

* & 14. De usu part. 11.

Testes faciunt semen.

6. Epid. 1.

pharmaci vis venit ad humores ducendos, non aliter vis testium ad sanguinem coctum: nam totum hæc vis corpus pervadit, & in testibus viget sincerissima seminis qualitas. Num vero exacte in testibus fœcunda vi imbuatur semen, jam indagandum. Dicimus fœcundari semē à testibus, non tamen exacte. imo idonea esse debet materia ea quæ accipiet vim formatricē, & in testibus elaborari, quo hac vi rigetur à testibus. Verum testes ipsi hac vi perfunduntur, à toto & à partibus principibus, & maxime à spiritibus vitalibus. ob id scripsit Galenus, semen plene rigari ac perfundi spiritu vitali cum elaboratum est in testibus. Itaque vis illi formatrix semini elaborato in testibus affunditur maxime à spiritu vitali. Et hoc forte voluit Aristoteles, ubi scribit semen esse fœcundum propter spiritum. Fœcundum semen intelligit, quod decoratum est vi formandi. Sed cur ob spiritum est semen fœcundū? quia inquit Aristoteles, in semine est vis respondens elemento stellarum: quia sicut generat cœlum & conservat elementa; à quri hæc vis generat & conservat semen fœcundum. Si itaque semen fœcundum est ob spiritum vitalem quod vis procreatrix in semine stabulatur, itaque hæc vis affluet testibus.

1. De sem. cap. penul.

2. Generat. animal. 3.

Dixi-

Quo modo excipiatur utero.

Diximus præterea in Definitione: id in uterum ejaculari: per uterum intelligimus ejus collum & internum spaciũ. Semen propellitur tensione spermaticorum vasorum à viris in collum uteri mulieris, & in fundum uteri (cum concipit mulier) trahitur. At fœmineum semen effunditur tam in collum, quam in fundum uteri, ut testatur Galenus, libro de Vteri sectione, ex anatomicorum sententia, qui prodidere, vasa quædam ad collum uteri deferri; alia autem, his ignota, ad uteri apices. Sed his reclamat Fernelius; nam, ait, hoc semen in ingravidata muliere si in fundum effunderetur, putresceret. Respondemus: Natura sagax tunc uteri maxime in collum effundit semen; & exigua pars seminis quæ in fundum præcipitata fuit, una cum lochiis extruditur in parturigine. quin Galenus asserit in ingravidatis animantibus conspici semen super membranam allantoiden. Postremo in Definitione diximus, ut ex eo homo procreetur: hic est finis optimus.

2. De semine 1.

Quo modo generet semen hominem. Lib. 1. de semine.

Sed quo modo ex semine gignatur homo, non convenit inter Hippocratem & Aristotelem. Nam Aristoteles putat semen tantum concurrere cum sanguine muliebri ut efficiens causa, postea evanescere, cum officium fecit in sanguine

men-

menstruo elaborando. Hippocrates contra, id ponit & efficiens & materiale. idque probat initio libri De natura pueri, in genitura psaltriæ, elapsa sexto die. Sententia itaque medicorum & ipsarum mulierum est, cum fit conceptio, semen retineri in utero; dum illud totum elabitur, irrita est conceptio atque frustra. Docet Galenus, in semine contineri vapidam partem, & corpulentam: vapida parte, hoc est spirituosa, concurrit semen activa vi; at corpulenta sua parte, concurrit ut materia passioni exposita. hac ratione fugabitis philosophorum hac de re controversias. Cum autem dicit Galenus muliebrem sanguinem convenire ut materiam; semen, ut agens ac vim effectricem: dicere vult, quod in semine vis effectrix multis parasangis excellat materiam ejus: ex adverso, in muliebri sanguine efficacior est materia, quam vis agendi. nam semen majori vi spirituum vitalium turget; non ita sanguis.

Semē concurrit active & passive.

14. De usu partium 7.

1. Sanit. tuend. 2.

Hæc hactenus de virorum semine: jam addamus quid de muliebri. Colligimus ex Galeni libro primo De semine, capite quarto & quinto, etiam usus aliquos esse semini muliebri. Ab hoc rigatur uteri cavitas; cum virile non ea copia elidatur, quâ totum uterum occupet: sed mi-

De Muliebris seminis usu.

scen-

scentur hæc semina, in unam compagem. Vtile etiam hoc semen, ad fabricam allantoïdis tunicæ. Deinde etiam est semini virili pro esca, ineunte conceptu. per escam non verum alimentum accipe, sed quasi alimentum: nam semen non vere & exacte alitur.

CAPUT II.

De Fœtus formatione. & de Secundinis. de Temporibus fœtus. Num mas vel fœmella gestetur.

1. De semine 10. SUPEREST *ut de fœtus formatione agamus. Dicimus fœtum fabricari à formatrice vi, quam vocat Galenus vegetabile principium. Et tamen de hac vi formatrice dubitare videtur Galenus: verum secundi De temperamentis ultimo, formatricem hanc agnovisse videtur. Scribit ibi Aristotelem dubitasse, utrum hæc vis formatrix prodeat ex elementis; hoc est, num sit ex temperie calidi, frigidi, humidi, & sicci: vel num potius sit quid aliud ab elementis. Credendum est, inquit, cum calidum, siccum, humidum, frigidum, sint instrumenta fœtus formationi dicata, formam quid aliud esse ab elementis & à temperamento: & quod tem-*

temperies accedit ad fœtum efformandum ut instrumentum, & agens secundarium: sed vis formatrix hæc, prodit ex forma parentis, tanquam princeps actionis. Hæc itaque vis effingit fœtum, at non ex quavis materia, sed ex sanguine, & utriusq; parentis semine: Et hac etiam lege, ut non cunctæ partes ex eadem materia procedeant, nec ut eodem tempore proferantur. Ne quid confundamus, primo de membranarum productione agam, quibus involvitur fœtus, mox ad fœtum me vertam.

Membranæ fœtum involventes tres.

Tres sunt membranæ quibus includitur fœtus. Prima appellatur choroides, extima omnium: hæc utero adnascitur orificiis vasorum, hoc est osculis venarum & arteriarum: quo hujus combinationis beneficio hæc membrana plurimam venarum & arteriarum sobolem accipiat. Tota hæc soboles tandem in binas venas totidemque arterias abit, quibus advehitur nutricatus fœtui. Hæc membrana non cingit totum fœtum, sed, instar fasciæ, tantum pectoris & abdominis partem. Fabricata fuit hæc tunica ex utriusque parentis seminis parte impuriore. Hujus internæ parti adnectitur allantoides membrana, quæ fabricatur ex semine mulieris solum, cum in profundum uteri proji-

ciatur; & totum fœtum cingit. rigatur venis & arteriis; quibus adnectitur secundinis, hoc est chorio. & cum secundina non involvat totum fœtum, hæc allantoides ultra chorion hæret utero, non autem adnascitur utero ut chorion, sed illi adhæret solum. Hac membrana servatur lotium. Vrinalis enim meatus prodit à fundo vesicæ fœtus, & pervenit ad cavitatem illam quam efficit allantoides & amnios. Nam tertia tunica est amnios: tenuis illa totum excipit fœtum; & jungitur secundæ tunicæ, beneficio vasorum umbilicalium. Pronascitur ex utriusque parentis semine impuriore: sed non adeo impuro ut illud, ex quo chorion. sudoris hæc receptaculum dicitur. Vesalius quartam addit tenuissimam, quæ amplectitur totum fœtum; quæ interdum prodit cum fœtu, sed sæpius cum secundinis. indusiũ vocant. usus ejus, ut sordes crassiores accipiat. Fæces nullas excernit infans; nam ex sanguine puro nutritur: quare nec his tunica debetur. Hæc est Galeni sententia. qui volet accuratas de his observationes, legat Aurantium De formatione humani fœtus; qui quædam, usu secandi, in humano corpore aliter observavit, & profecto scitu digna & necessaria. Ego hic, qui depingo synopsin quasi ad lectionem veterum,

rum in Institutionibus ab eis abire nolui, quo rectius illi intelligantur. Id tamen fateor, Aurantium optime quamplurima observasse, & vere: ut ea quæ de corticosa substantia uteri dicit in ingravidatis, ego ita deprehendi sectione mulierum, & quæ de placenta uteri, cotyledonibus, de venis & arteriis uteri, vasis umbilicalibus, & de uracho optime ille in parvo illo libello De humano *fœtu.*

Iam ad formationem fœtus redeo. Hæc ut commode percipiantur, hac hypothesi utemur, Non cunctas particulas fœtus ex eadem materia fabricari. nam quædã verbascunt ex solo sanguine. etenim, ut testatur Galenus, *hepar & cor ex sanguine sobolescunt. eo tamen discrimine, ut hepar ex crasso è venis effuso sanguine; cor vero ex tenui per arterias dimanante effectum sit. at cerebrum ex tenuissima parte seminis, vim ad centrum rapiente spiritu. Vnde illud observabile,* Flatus *natura sua ad peripheriam ferri corporis, verum spiritus, ad centrum, ob sui tutelam: nam est principium per se mobile. At crassior pars seminis ad circumferentiam propellitur. unde effingitur cranium: ut sua crassitie sua sit propugnaculum & quasi tutela tenuiori semini & spiritibus Itaque hoc ratum sit, aliquas partes ex semi-*

Partes unde quæque fiant.

Gal. De format. fœtus 2. & 1. De sem. 8.

Flatuum & spirituum contrarius motus.

ne, nonnullas vero ex ſanguine gramineſcere. Secundo, talem ponemus hypotheſin, cunctas partes non eodem tempore pronaſci. Cum enim ſimilitudo quadam intercedat arti cum natura, cujus ars imitatrix eſt: cumque ars non omnes partes in fabricis ſuis ſimul abſolvat: nec naturam id facere putabimus: utpote cui illud ſtudium perpetuo adſit, ut ab imperfectis ad abſoluta prorepat. Quin uſus illum morem naturæ aperit: nam in abortivis fœtibus id conſpicuum eſt: quin dentes, & in brutis cornua poſt emicare ſolent. Quare non immerito dubitat Galenus de ſerie filoque quo enaſcuntur in fœtu partes: & ingenuo illo verbo utitur, neſcio. Sed ſi quid veriſimile liceat proferre, dicam hepar primo, ſecundo cor, tertio cerebrum exſplendeſcere. Id puto innuere uſum partium. Nam ut genitus fœtus aleretur, non neceſſe fuit ut micarent arteriæ: quin minime viſu vel auditu opus fuit: etenim plantæ vitam prius vivit novus fœtus, atque ita nutritur.

Partes nō cunctæ ſimul creentur.

Propterea agnovit Galenus quatuor in fœtu tempora: quæ perpendi exacte debent. Quatuor etiam temporibus fœtus abſolvitur ex Hippocratis ſententia. Primum, dum adhuc ſemen apparet: qualem in eliſione facta à pſaltria, ideam notavit

Quatuor fœtus tempora.

tavit Hippocrates: hanc substantiam vocat non fœtum, sed genituram. sexto die psaltria eam excussit, & characterem non solius sanguinis, sed & seminis præ se ferebat. Secundum fœtus tempus est, cum illa moles carnea apparet, ita ut non æque semen in ea conspicuum sit: attamen necdum in carnea hac mole elucent efformata viscera, sed rudimenta tantum eorum quædam adumbrata sunt. Tertium tempus est, cum jam viscera efformata elucent, ita ut etiam in reliquis partibus fœtus appareat conformatio; quæ tamen conspectior exsplendet in visceribus, quam in cæteris partibus: & hoc tempore dicitur ab Hippocrate fœtus integer. Vltimum tempus fœtus est, dum is movere se incipit: & tunc non amplius fœtus, sed infans appellatur ab Hippocrate. Sed dices, quodnam est tempus fœtus, quodnam infantis? Fœtus tempus, ex sententia Hippocratis, est plerumque quadraginta duorum dierum, ad spacium, quod longissimum est: ultra quod tempus si excurrat fœtus, inquit Hippocrates, graviter affligetur, ac brevi morietur. Diximus longissimum tempus fœtus esse quadraginta duorum dierum, vel, ut idem ait Hippocrates, paulo brevius, vel paulo longius. nam masculus trigesimo, vel vigesimo

Lib. de octomestr. & De nat. pueri.

quinto die absolvi potest. si fuerit fœmininus fœtus, absolvi poterit trigesimo sexto die, & plerumque quadragesimo secundo. Quod longe prolixius excurrere nequeat tempus hoc, probat Hippocrates à lochiis; Nam ut lochia coacervantur in fœtus formatione, ita & in puerperio excluduntur: at quadraginta duobus diebus illis defunguntur: si vero marem pepererint, triginta diebus lochia puerperis fluunt. Et ineunte parturigine, copiose fluunt proximis diebus lochia, quæ eunte die sensim acciduntur: ita ut in fœminino fœtu exarescant quadragesimo secundo à partu die; in masculo vero fœtu, trigesimo finiuntur. Eodem itaque modo ut effunduntur lochia, ita & coacervata fuere in primo ingravidationis tempore. Nam ineunte conceptu, coacervatio hujus excrementi fit perampla. nam exilis fœtus pauco nutricatu eget. propterea uberrime ilico à partu erumpunt lochia, & sensim sistuntur. Hæc etiam testatur abortus: nam, inquit Hippocrates, si abortiat mulier fœmellam quadragesimo secundo die, integra erit efformatio. sin marem, trigesimus dies integrum dabit. Ita habemus tempora fœtus. Hoc Carmen id fere dicet:

Puerperia.

Sed

Sex in lacte dies; ter sunt in sanguine terni:
Bis seni carnem: ter seni membra figurant.

Hic prima pars, exprimit genituram dictam Hippocrati seminiformem. secunda pars hic notat carniformem molem, in qua principum partium nondum conspicua admodum rudimenta: fœtus dicitur Hippocrati. tertia pars delineat tria membra, hepar, cor, cerebrum, & caterarum indest adumbratio, ramificatio quodammodo Hippocrati. Quarta designat articulata cuncta, cum jam calcitrat & movetur; dicitur puer & animal Hippocrati. Tempus vero infantis apud Hippocratem, libro De natura pueri, est, cum puer movetur. id fit in masculo, mense tertio: in fœmina quarto mense. Nam mas ex semine crassiore concrevit, unde cum citius stabilimentum sumat, etiam citius movetur, calidiore vegetioreque semine natus. Et si quid certi sit ad dignotionem gestati fœtus, num masculus vel fœmina, non rectius quam à motus principio id accipimus. Ita de tempore fœtus & pueri vere ratiocinamur, modo unicus gestetur fœtus.: sed quid si gemelli? eorum procreationis causas videamus.

Tempus infantis.

Num mas vel fœmina gestetur

CAPUT III.

De gemellorum procreatione. & Fœtus in utero alimento. & de similitudine pueri cum parentibus. & cur mas vel fœmina gignatur.

Lib. de nat. pueri. & de octimestri.

SCRIBIT *Hippocrates unica venere gigni gemellos; quod in diversas uteri partes abeat semen: nam obtusos angulos cùm habeat uterus, id facile eveniet. Argumento sunt canes, qui unica venere plurimos fœtus concipiunt. Ita in muliere si in diversas partes se insinuarit semen satis copiosum, fient gemini membranis distincti: sin non satis copiosum in alterum sinum abierit semen, in alterum autem copiosum & fœcundum, simul procreabitur fœtus & mola, vel quid simile. Si gemini fuerint ejusdem sexus, fœtus uterque eidem secundinæ involvetur: attamen intercessione tenuissimæ membranæ interstinguentur. Sin diversi fuerint sexus, etiam peculiares sortiuntur membranas involventes: Nam mares fiunt ex simili semine.*

Alimentũ fœtus in utero.

1. De semine 7. & 5. aph. 37. De natura pueri.

Iam de fœtus alimento. Scribit ex auctoritate Hippocratis Galenus, fœtum non solum ex sanguine, sed etiam ex lacte nutriri.

teriri à sanguine, nimirum arterioso & venoso, qui à toto corpore allabitur utero. Allabitur hic sanguis longe alia ratione utero, in fœta muliere, quam cum his non ingravidatis, singulis mensibus excluditur. nam tunc exclusus à cæteris partibus, ad uterum propellitur; non autem attractus utero affluit. at in fœta attrahitur sanguis sensim singulis diebus. propterea asserit Galenus in semine vigere vim tractricem, coctricem, & expultricem. Attrahit itaque sanguinem, cujus puriore parte pro nutricatu fruitur, ac in substantiam fœtus migrat: alia pars facessit in lac, altera fœdior pars in excrementa abit. Sed quò ablegatur hoc excrementum? Duo habet receptacula. nam inter allantoidem & amnion membranas, maximeque ea regione qua effunditur urina, deponitur. alterum receptaculum est in venis corporis uteri; & in puerperio una cum lochiis excluditur. Fœtus itaque quocunq; tempore fruitur sanguine materno; sed postremis mensibus lacte etiam alitur, cum turgent mammæ. 1, De causis sympt. 2. Lib. de atra bile, 8.

Addamus jam quædam de similitudine liberorum cum parentibus. Causa hujus rei est formator ipse, qui est vis ipsa formatrix. Sed quo modo? Ut hoc eluceat, indaganda erit causa similitudinis quæ fit Similitudinis causæ cum parentibus.

 secun-

secundum speciem, dein secundum sexũ, ultimo secundum effigiem. Galenus secundi De semine secundo, quærit, cur non potius sequatur similitudo speciei patrem, cum ille robustam vim seminis effundat; sed potius matris ideam ducat? ut ex capra & ariete pronascitur hircus vel capra, non ovis. 2. De sem. *Hoc fit, inquit, quod fœtus non solum gignatur beneficio facultatis, sed etiam materiæ. & cum duplex sit principium conceptionis, agens & materiale: quamvis menstruus sanguis utroque gaudeat, materiale tamen potissimum agnoscit, & semen, agens principiũ, uberrimum sortitur. Cum itaque speciei similitudo assecla sit materiæ & substantiæ, quæ maxime in matre florent, ideo potius proles referunt speciem maternam. Alterum, cur modo mas, modo fœmella nascatur, causam esse dicit Hippocrates,* De nat. pueri. 14. De us. part. 7. *robur vel infirmam vim seminis, utriusque parentis, jam commixti. Validum voco semen crassius, siccius, calidius. Si itaque mixtum semen utriusque parentis debile fuerit, tenue, aquosum, fœmina progignetur. Sin alterius parentis semen vegetum effloréscat, alterum vero imbelle;* Cur mas vel fœmella generetur. *si superarit imbelle, sive ex viro sive ex muliere exilierit, fœmina fiet. si robustius superarit, mas gignetur; si utrumq́; æquali*

æquali robore ſplendeat, fiet hermaphroditus. Monuit Hippocrates, imbelle fœmineumque ſemen à patre prodire poſſe, ut & validum ex muliere: quamvis hoc rarius fiat. Vſus hæc notavit. nam quidam mariti ex uxore ſolas fœmellas gignunt: cum aliis congreſſi, & mares procreant; quia ſemen meretricis hujus robuſtius eſt uxoris, & uterus calidior. ita mulier cum apud primum maritum fœminas proferret, interdum ex ſecundo maſculos; quia jungitur calidiori mari. Quare ex ſemine patris producitur & fœmella: & ex matre maſculus. nam ab eodem homine ſemen vegetum, & languidum etiam effluit in una venere, ita ut poſtrema ejaculatione imbecillius prorumpat ſemen: ut uno concubitu & maſculus & fœmineus fœtus ſeminetur. Hermaphroditus.

Sed quænam eſt cauſa quod maſculi cubent in dextra uteri parte, fœmina verò gignatur in ſiniſtra? Quia dextra pars eſt validior ſiniſtra, ob hepatis ſitum, & vaſorum irrigationem: nam ampliores venæ dextram uteri partem pervadunt, unde calet dextra pars uberius. Præterea validius ſemen excidit dextris mulierum & virorum teſtibus. Fieri tamen poteſt ut à dextro teſte profectum ſemen ſiniſtræ uteri parti inferatur; ita à ſiniſtro viri Cur mas in dextris geratur. Gal. 2. De ſem. 5. & 14. uſu part. 7. Hip. De ſuperfœ.

teste in dextram uteri partem elidi poterit. Unde videtur quod uterus potior in hac re est semine: nam novem menses is à fœtu habitatur: sed tam diu non perennat semen: imo post sex dies hoc commigrat in aliam ideam rubram & carneam. Itaque robustum semen ejectum in sinistras, earum frigidiore habitu languescet ac effœminabitur: ex adverso languidius semen dextris ab utero acceptum, vegetabitur ac virescet in virum. Attamen, ut scribit Galenus, plerumque dextris mares gestantur partibus uteri. fieri tamen potest, ut à sinistro teste immissum semen in dextram uteri partem procreet fœmellam: quod nimirũ valde langueat semen interdum, adeo ut nec vegeta uteri dextri pars in vigorem masculum erigi possit: & ex adverso evenit.

14. De usu part. 2.

6. Loc. aff. 5.

Cur gemini masculi, vel fœminæ.

Sed quæ est causa in gemellorum generatione, ut nunc ambo mares sint, nunc fœminæ, nunc mas & fœmina? Docet hoc Hippocrates, libro De superfœtatione: cum nimirum semen valida vi nitet jam mixtum utriusque parentis, & jam secessionem fecerit in duas partes in utero; ex robusto hoc semine proveniunt mares; sin debile id fuerit, fœminæ; si vero altera pars seminis evalescat tantum robore, mas & fœmina creabuntur. Hæc etiam

unica

unica venere evenire poterunt: nam sæpe evenit ut postremo emissum semen langueat magis.

Investigandæ jam sunt causæ similitudinum & dissimilitudinum ex effigie parentum; nam hactenus de similitudine speciei, & sexus. Galenus cunctas causas ad semen refert: nam & mascula & fœminea proles, modo patri, modo matri similis evadit: modo partem aliquam refert parentum, modo nihil. Plerumque tamen patri filius similis est, ob vim masculi seminis. At cur non semper patri similis est? Hippocrates libro De superfœtatione, & De Aëribus, locis, & aquis, hoc docet: nam hæc similitudo nascitur à semine, quatenus id dimanat à tota corporis œconomia. hoc est, nonnunquam plus effluit à patre, interdum à matre; ab hac copia est hæc similitudo. Ita aliqua pars in liberis matrem refert, alia patrem, ut copiosius illud ex parentis utriusque partibus affluxit semen. Hinc est quod morbosi parentes tales etiam proles proferant, surdi surdastros, cæci cæcos. Hæc est causa similitudinis. Sed quo modo semen in causa erit dissimilitudinis? Galenus refert cunctas causas in semen. inficitur interdum semen, tempore veneris, vel ingravidationis, valida ab imaginatione paren-

Similitudo effigiei.

Dissimilitudinis causa.

parentum. ut si pater, dum hoc agit, imaginem quandam valide conceperit mente, filius hujus characterem exprimet: sin matris imaginatio fortior fuerit, hanc testabitur effigie sua foetus: ut si Æthiopem cogitet, quod de Chariclea narrat Heliodorus, quæ alba, ex Æthiopissa nata fuit. Ita ἀμέσως semini indetur talis vis. alias μέσως, per sanguinem mulieris, cum imaginatio post conceptum inficit foetum. Cum nimirum tunc imaginatio mulieris sanguinem foetus nutricium inficit: nam in eo non solum est principium materiale, sed etiam effectivum: & alumno suo imprimit hic sanguis conceptam à matre imaginem. Ita si mora petet ingravidata vehementer, vi imaginationis fortis, imprimet semini & sanguini menstruo notam. ita, ut dicit Hippocrates, si carbones petat ingravidata, & hos comedat, in capite nota erit carbonis. dicit in capite: nam ibi habitat imaginatrix.

De superfœt.

CAPUT IV.

De Fœtus conceptione. quo modo ea fiat. Semen quodnam fœcundum. quibus opus ad conceptionem.

Quid sit conceptio.

SED *videamus jam quid sit conceptio, & quo modo ea fiat.* Conceptio est vivi-

vivificatio seminis fœcundi, ad formandum fœtum. *Suffecerit illa: sed ut omnia includamus mox notanda, addamus*, Prodiens à proprietate corporis uteri; concurrente maris & fœminæ concubitu, propter speciei conversationem. *Hac historia serie quadam à nobis explicabitur. Primo itaque indagabimus, Quomodo fiat conceptus. secundo, definitionis partes enarrabimus: nam causam insana libidinis, schola parcens, omittere volui. Modus conceptionis hic est, cum jungitur foemina viro, vir ejicit semen in collum uteri: foemina in uterum; & in ejus collum. Vteri collum tunc aperitur, & prolectat semen, ac id arctissime amplectitur. Et tunc proprietas uteri peculiaris, agens in geminum illud sementum, efficit in foecundo illo natura horto unum corpus ex utroque semine, & vivum semen. Nam hanc vim à summo* D E O *habet uterus, qua robur & facultatem sopitam in semine evocet* ἐκ δυνάμει *in* ἐνέργειαν, *quo expergiscatur, ut attracto sanguine menstruo, commodissimo alimento, fabricet fœtum. hoc modo fit conceptio. Inde facile definitionem intelligemus. In ea diximus esse vivificationem: Nam etiam si semen foret quam maxime foecundum, nunquam tamen fiet conceptus, ni semen vivi-*

Quo modo fiat conceptus.

Explicatio definitionis.

vivificetur: vivificabitur autem ab utero foecundo.

Vteri vis

Diximus: Seminis foecundi: Etenim potis non est uterus ut quodlibet semen vivificet: sed solum id potest in foecundum. Nam foecunditas quæ habitat in utero, non infert foecundam illam amœnitatem semini, sed δυνάμει *jam ante semini inerat. quæ cum sopita jaceret, debebat ab utero excitari, & vivificari. Nam creatæ virtutes, non possunt materiæ, potentiam, quam non habet ante, donare: nec sine ea formam imprimere: alioqui quidlibet ex quolibet oriretur. Id autem non fit, quia qualibet res potentiam non habet cujuslibet formæ: itaque semen debet esse foecundum.*

Semē quod fœcundū. 2. De sem. 6.

Seminis foecundi nomine intelligo copiosum, quod per uterum expandi queat, & propterea lentum, & non aquosum, ne effluat; calidum, in quo formatrix vis splendeat: quo fiat ex gemino semine corpus unum vivum, in quo sit motus principium unum, ut docet Galenus decimiquarti De usibus partium septimo.

1. De sem. 10.

Diximus in definitione, ad formandum foetum: nam, ut scribit Galenus, vegetabile principium est in semine: hoc est, formatrix, quæ effingit venas, arterias, nervos, ossa, & cæteras spermaticas partes. In definitione posuimus, prodeuntem vim

ex

ex proprietate corporis uteri. Hæc enim proprietas principatum gerit inter vivificandi organa: quamvis alioqui eucrasia quadam opus sit utero: hoc est, ut calidum nativum suam eclampsin ibi habeat. quod est instrumentum adjuvans: nam si intemperie valida tactus fuerit uterus, non concipiet, non aliter ac in hepate hæmatosis immemor redditur sui officii, à soluta temperie, si stupeat calidum nativũ ejus; quod secundarium est ejus muneris instrumentum. Ita etiam in utero evenit; in quo tunc etiam retentrix vis sese erigit; & clauditur vehementer os uteri: nisi superfoetatio fiat. 14. De usu part.

Diximus in definitione, concurrente maris & foeminæ concubitu Duo hic explicanda, Num opus sit congressu: dein quibus ille absolvatur. Galenus secundo de semine quærit, cur opus sit fœminæ mare, cum ipsa semen foecundum gignat? Cum eodem respondemus. foemina non solum conceptu gaudet, sed etiam foetus nutritioni vacat, hinc illi evenit copia sanguinis: sanguinis autem copia est illi à frigore: & propterea non adeo foecundum semen profert: igitur illi opus est viro. Cap. 4.

Vt autem recte instituatur hæc consociatio maris & mulieris, quædam à viro, quædam à foemina, quædam ab utrisque postu- Quibus opus ad conceptũ.

postulantur. A mare, temperies, & matura ætas: à foemina, ut cum menstrualis adhuc sit, illi menses non appareant eo die valide. Si enim nondum menstrualis fuerit, cum his ora venarum & arteriarum nondum pateant, adeo lævis est uterus, ut semen hærere illi nequeat: nam asperitate quadam opus est. Præterea commodam temperiem gerat uterus, vel saltem viro
5.aph.62. *contrariam. Situs quin etiam orificii uteri sit rectus. Utriusque autem ratione, petitur venusta voluptas tempore opportu-*
14.De usu part.20. *no. Id tempus indicat Hippocrates libro De puero, dum menses constiterint, jam*
6.Epid.1. *jam à purgatione solemni mensiũ. Quamvis alioqui jam, cum velitationem primam movent menses, conceptus felicitari possit: non tamen cum jam vastum impetum nacti sunt: nam abluunt unaque rapiunt semen. Post purgationem menstruam est siccior uterus, & semen avidius attrahit. Sunt tamen quædam, quæ non concipiunt, nisi cum jam jam sistent se periodicæ illæ fluxiones: nam harum os uteri à fluxione connivet valide, & non ita rectum est. Pridie antequam se sistant*
3. De Republ. *menses, hæ conceptui studeant. Plato vult ut viri à trigesimo ad quinquagesimum annum; mulieres à vigesimo ad quadragesimum liberis operam dent: ita fortes crean-*

reantur fortibus; nam tunc emicat ca-idi vis. Foeminæ si seniores fuerint, illa omœria sanguinis tabescunt; & sibi so-um eum gignere potest calor tunc, ut eo anguine mulier nutriatur. & iuniores um crescant, copia sanguinis etiam frau-latur, qua & sibi & foetui ea par sit. deo caveant mulieres ne nubant ante ecimum octavum annum; nam vel bortus vel mortis discrimen facile in-urrent.

Tandem diximus in definitione, Pro-ter speciei conservationem. finem addi-mus, nam de re bona agimus. 4 De causi pulf. 2.

LIBER V.

De signis conceptionis. De notis fœcunditatis. & Num marem vel fœminam gerat. & num Geminos.

DE signis conceptionis acturi, pri-mum proponamus notas foecundita-s: dein conceptus signa; tertio signa quæ tant masculum vel foemellam gestari. Signa foecunditatis proponens Hippo-ates, ait capitis lotione opus esse, utque cetur linteis, omnis odoris expertibus: & spera galbanum sinui muliebri subdat: mane capitis verticem calfacias, dum adhuc Num fœcunda. Lib. De superfœt.

adhuc cibi expers est: si galbanum olet, foecunda erit: alioqui non. Ita etiam in 5. Aph. 59. *Aphorismis suffiri jubet mulierem styrace, thure, myrrhâ. si odor nares & os feriat, foecunditatem arguet. nam nulla astrictio odoram vim intercipiet: hoc est, nulla angustia, densitas aut durities occupabit uterum; quæ soboles sunt validæ dyscrasiæ uteri. His adjicit Avicenna, ut hordeum primum maceretur urina viri, dein foeminæ: si germinat, terræ commissum, foecunditatem denotat.* Et Ar. 3. De gene. animal. 5. *addit etiam, urinæ inspergi sulphur, &, si die procreet urina vermes, foecunditatis argumentum esse. Calidiores temperie, masculos ut plurimum gignunt: & quibus turget dexter testis.* Num conceperit. *Num mulier conceperit, ita deprehendes. si semen non elabitur. & ab osculo uteri clauso. Sed obstetrices monendæ, mollem hanc clausionem esse debere, sine duritie oris uteri à tumore præter naturam. præterea menses consistent, sine febre & rigore; sed cum nausea, vel pica; hoc est, rerum alienarum desiderium aderit, à malis succis ventriculo conceptis. Sed dices, Affirmat Galenus* 14. De usu part. 7. & 2. De sem. 1. 5. aph. 55. & 57. *quinti Aphorismorum sexagesimo, quod & emicantibus mensibus utero gerat nonnunquam mulier. Imo dicimus & profluvio muliebri hanc tentari posse: nam*

vena

venæ quæ sunt in collo uteri, interdum effundunt χυλῶς illa retrimenta, quæ in uteri venis & quæ inter secundam & tertiam membranam colliguntur. ita in profluvio illo albo fit. Sed quo modo igitur sciemus, dum ita effluit sanguis, num conceperint? Hoc internoscemus ex sanguinis copia & qualitate, quibus differt hic sanguis ab eo, qui eliditur muliere à foetu libera: Quia in ingravidata, paucus & malus emanat: colore foedus; nec foetui nec foetæ utilis. Ille sanguis in ingravidatis egreditur tantum per venas colli uteri, non etiam per venas corporis uteri. Præterea ex motu quoque quem mulieres sentiunt circa uteri regionem, quod concepit mulier significatio adfertur. Sed id evenit etiam ex flatibus. verum. at tunc non erunt turgidæ mammæ cum papillis. sed tument mammæ tunc demum, cum venter tumet, hoc est ultimis fere mensibus. Illud tamen videri possit à natura alienum, mammas nimium turgere ultimis mensibus. nam cur verò potius primis mensibus surgunt mammæ? jam enim tunc circumfluit plurimum excrementitii succi. Respondemus: Primo tempore excrementum in venas uteri ablegatur: & tandem, his repletis ac tensis, alio sanguis truditur. accedit etiam

Gal. de Præcog. cap. 8.

7. aph. 62.

Cur mammæ turgeant, & quando.

14. De usu part. 4.

etiam tumor abdominis, qui venas jam repletas premit. Sed dicet quis, Quomodo primis mensibus uterus membranosus & tenuis tot excrementis erit par? nam tensione illa uterus tenuissimus redditur.

Vterus mire mutatur in gravidis

Credite Aurantio & mihi, qui hoc vidi in secta gravida, uteri substantiam in ingravidatis non attenuari, ut hactenus creditum fuit, sed crassescere. imo tunc uterus à membranea substantia abit, cui similem substantiam toto corpore non invenias. Est enim spongiosa instar spongiæ, & in multos cortices divisibilis, & pervia pumicis more, si exceperis externam tunicam quæ à peritonæo est. In absoluto fere foetu uterus duorum pene digitorum crassitiem æquat. quare his etiam excrementis par erit. Cum vero tandem repletus fuerit totus uterus, pressioque abdomini ultimis mensibus à tumore adsit, quæ venas uteri comprimit repletas, sanguis alio viam affectat: & quo potius, quam ad spongiosam inanitatem glandularum, & genuinam, ob cognationem quæ illi est cum mammis, feratur? eo igitur cursum suum sanguis ille flectit. Præterea ingravidatis concavi oculi sunt & subalbidi: nam fraudantur hi animalibus spiritibus: qui cum à vitalibus fabricentur, jam non æque ad cerebrum,

sed

sed potius ad uterum feruntur. Avicenna meminit urinæ ineunte prægnatione, subalbidæ, tenuis, cui grana quædam innatare dicit. sed hoc vanum est: nam nec per uterum, nec per uteri venas labitur urina.

Iam pauca symbola dicam unde noscamus num masculum, vel foemellam gerat utero mater. Hippocrates libro De natura pueri, & De formatione foetus scribit: Si masculus foetus gestetur, primo intumescet dextra mamma; & oculus dexter vivacior erit. Causa est, quod hic maxime in dextra uteri parte concipiatur: Et colore vivaciore erit mulier: nam cum mas nutricatum attrahat, vim illam masculam toti corpori affundit, non aliter quam testes. Sed non debet mulier aliis, verum sibi tantum comparari: hoc est, num ingravidata jam venustior sit quam à foetu cum esset libera. & num eadem, qua ante, victus ratione utatur. nam si meliorem, jam postquam concepit, vitam inierit, etiamsi fœmellam gestet, meliori colore pingetur, quam ante. ita si marem gerat, & susque deque vivat, pristinus color deformabitur. Sed inter cuncta, motus infantis fidissimum symbolum est: nam vehementius se movet mas: Sed & foemella interdum hoc facit. Num marē vel fœmellā gerat mulier. 7. aph. 42.

cit: propterea prudenter subdit Avicenna, id mas facit ante quartum mensem: nam is incipit moveri tertio mense. Et mulier sentiet motum in dextra parte uteri, si sit mas; & brachii dextri pulsus validius feriet: contra, si fœmella. Addit Avicenna, dextram mammam non solum turgere, sed etiam lac fundere. Hoc, inquit, lac speculo inferes, soli expones: si id concreverit instar gemmæ, marem gerit; si diffluit, fœmellam. nam dum mas geritur, vegetat calor, unde lac crassius pronascitur. Addit Hippocrates, si lac super lactucam spargatur, si effluat, foemellam gestari denotat. &, dicit, si lac farinæ misceatur, eaque massa igni apponatur: si torreatur, marem; si dissolvatur, foemellam præsagit geri.

An Gemellos gerat.

An vero ex Gemellis gravida sit, & ante parturiginem, & in ea præsente agnosci potest. Ante, si vastus sit abdominis tumor, & illi mulieri insolens hæc amplitudo. In parturigine id notari asserit Avicenna ex umbilico primi erumpentis foetus; is si nodum habeat aut rugam, significatio fiet alterum restibilem in utero esse foetum.

CAPUT

CAPUT VI.

De menſtruo ſanguine. Et cur viri non ſint menſtruales. & quod mulieris ſanguis ſit calidior viri. Quibus non fluant menſes, & quibus parcius, vel validius fundantur. Qua copia ferantur. Muliebritas quid ſit.

ITA *ſummus* DEUS *effinxit ea animantia quæ vivum fœtum edunt, ut quamplurimo ſanguine circumfluant, quo dum vitalem in auram nondum conceptum tulerunt fœtum, is alatur ac creſcat. Dum vero menſtrualis mulier à fœtu libera & expedita eſt, is ſtatis periodis, rataque viciſſitudine ſingulis fere menſibus erumpit & ſiſtitur.* Eſt *itaque* ſanguis menſtruus, ſanguis excrementitius, qui in mulieribus non ingravidatis nec lactantibus, à decimo tertio anno uſque ad quinquageſimum egreditur ſingulis menſium periodis, per venas uteri, quo ſana degat mulier.

Diximus eſſe hunc ſanguinem excrementitium: Nam ut ſemen eſt excrementum partium ſolidarum, ita ſanguis menſtruus eſt partium carnoſarum excrementum. hoc eſt, ſunt reliquiæ ſan- Definitionis explicatio.

guinis redundantis, quæ in mulieribus copiosiores sunt quam ad nutritionem sit opus. idque ex eventu; quod corpore prædita sint minus perspirabili, ac densiori quam par sit, ac quam viri corpus: argumentum est in venæ sectione quæ fit emissio sanguinis, quam largiorem ferunt quam viri. Variæ sunt opiniones de hoc sanguine. Breviter, ut nodos solvamus, perpendemus, duplici idea sanguinem hunc muliebrem notari; vel ratione mulieris, vel ratione fœtus. Si ratione mulieris illum intueamur, erit tota vi excrementitius. propterea si aliqua ejus moles supprimatur, hoc non sine incommodo mulieri eveniet: nam copia peccat. Dico sola illum copia primum peccare: nam tūnc qualitate alteri sanguini est simillimus. Nam est superfluitas tertiæ coctionis partis sanguineæ. Si autem præter naturam cohibeatur in denso corpore, magnas calamitates adferre solebat, dum vel ruit orgasmo concitus in partem aliquam principem, cujus officio vita carere nequit: vel dum in corpore putrescit. Alioqui sanguis menstruus non est vitiatus; imo potius benignus, purpureus que dicendus est, utpote qui fluat ex venis & arteriis. Similis enim est hic sanguis cruori mactati recens agni: consistentia mediocri

diocri, sapore dulci; ac in terram effusus concrescit. Nec illud rationi consonum est, sanguinem utero vel aliqua parte contineri tam diu, donec excernatur. Nam toti massæ sanguineæ manet junctus: & postea, distentis sanguine vasis, per anastomosin excluditur, utpote excrementum superflui alimenti. Hanc autem excretionem promovent naturæ vis, meatuum libertas, & materiæ præparatio. Si ita contaminatus esset hic sanguis, ut quidam putant, profecto mulieres à longis morbis exhaustæ, illum deponerent, nec eo pro nutricatu fruerentur, cum his nunc sanguis, ex naturæ lege, sistatur menstruus. Ita ratione mulieris sanguis ille est excrementitius. Si intueamur hunc sanguinem ratione fœtus, dicimus in eo esse principium non quidem procreationis, sed molis: plus enim materiæ habet quam actus. fertur per venas & arterias in fundum uteri, ibiq; diastole arteriarum lateranarum & secretione purior factus, in alimentum vertitur fœtui. Nam in sanguine tres partes deprehenduntur. una utilis, nutritioni dicata utero concepti fœtus, & quantum ad mammas surrigitur; ex qua parte lac procreatur. altera incommoda est nutritioni; hæc in uteri membranis & venis colligitur,

& in parturigine excluditur.

Cur viri non sint menstruales. Gal. 2. De sem. 5.

Sed cur viri ignorant menstruã hanc sanguinis eruptionem? Galenus scribit hanc evenire ex muliebri quadam imbecillitate. Sed quæ hæc imbecillitas, & unde? ex frigore quo illæ viros superant. hoc illud est, quod dixit Hippocrates, Mulier ambidextra non est. nam tanto calore non perfunduntur, quo utraque excellant parte. Amazones quamvis abscinderent uber dexterum, quo robur in brachium iret, tamen non potuere efficere ut ambidextræ evaderent. in causa est frigidior temperies. In viris autem calor validus gignit & exhaurit sanguinem; nam à calore tenues evanescit in auras. Sed his refragari videtur Hippocrates, qui scribit, Mulierem habere sanguinem calidiorem viro. Respondemus ex Galeni sententia, qui scribit, in maribus pulsus esse majores ac vehementiores: in fœminis esse frequentiores & velociores. Quia calor in maribus splendescit vehementius, & arterias ferit gravius. Ex adverso evenit fœminis: nam in his, ait, circumfluit sanguis excrementis plenus, cujus causa fœminarum calor eventationis indigus est. quare pulsus æquat magnitudinem atque vehementiam non passibus æquis, hoc est, frequentia & velocitate. Ex quibus

Hipp. De morbis mulierum. Mulier habet sanguinẽ calidiorem viro. Gal. 3. De causis puls. 2.

bus colligas, caliditatem bifariam occurrere, vel ut est innata, vel ut est ascititia. Certe calore innato partibus, magis viget virile corpus. inde pulsus his major ac vehementior. Sed ascititium calidum, quod nimirum micat in humoribus & excrementis, hoc vegetius micat in mulieribus. inde pulsus nactæ sunt frequentiores & velociores. Quare calore ascititio fœmina superat marem. Et passim dicit Hippocrates, virum esse calidiorem muliere. Quare illud notandum, Hippocratem non dicere fœminam esse calidiorem viro, & propterea habere sanguinem calidum: sed dicit fœminam habere sanguinem calidiorem. Alia profecto sententia est ejus qui affirmat calorem sanguinis nasci ex solidarum partium calore: & aliud is affirmat, qui asserit calorem solidarum partium auctorem sui agnoscere sanguinis calorem. Qui enim profitetur calorem sanguinis pendere ex solidarum partium calore, is asserit calorem innatum, qui habitat in solidis partibus, & earum partium solidarum temperiem (ex qua pendet calidum nativum) eo calore excellere. Qui vero pronunciat calorem solidarum partium pronasci à sanguinis calore, asserit calorem ascititium florere in eo corpore. Itaque cum Hippocrates

ſcribit, fœminam viro calidiorem, id ſumendum de advena calore. nam ait, eas calidiores (non ἁπλῶς) quod ſanguinem gerant calidiorem. Inde eſt quod maribus pulſus ſint majores: nimirum ob calidum innatum vegetius: at in fœminis frequentiores & minores, & celeriores, ob calidum alienum. Hoc itaque calidum nativum in cauſa eſt quo minus menſtruis tententur viri.

Quibus nõ fluant mẽſes. 5. aph. 50. & 51.

Præterea in Definitione diximus, In mulieribus ingravidatis & lactantibus menſes non egredi: nimirum ea copia quæ fœtu vacuis fundi ſolent: ita enim accideretur puero nutricatus. Vt etiam evenit dum lac fundit: nam nec tunc large funduntur, ut ſolent alias. Nam, ut ait Plato, fucum facit natura blandum in lacte: quod, nihil aliud eſt quam albore fucatus ſanguis menſtruus: quo à crudeli cruore veſcendo hominem alienaret. Deinde in definitione diximus, A decimotertio anno menſes fluere, ad quinquageſimum. Hippocrates libro De morbis virginum ſcribit, tenellulis illis ante decimum tertium annum ductus vaſorum eſſe ſtrictiores. & hæ creſcunt, ſanguiſque illis in incrementum abit. Nec vetulis: in quibus cum non ita calor floreat, ut poſſit ſanguis exhauriri: nec etiam mode-

ratius

ratus calor vigeat, sed potius frigus quoddam habeat illas, non mirum si inopia sanguinis ille fluxus arescat. Cum ponimus menstruales annos illos qui inter decimum tertium & quinquagesimum sunt, nolim ita concisim intelligi, sed plerumque id evenire. quibusdam enim emicari post decimum tertium annum, aliis à quinquagesimo cunctantius sistuntur; ut fuerit peculiaris cujusque temperies.

Sed quibus mulieribus parcius, quibus effusius feruntur menses? Quædam candidæ mollesque sunt mulieres: aliæ asperæ & fuscæ. Si tenellulæ illæ fuerint, quales candidæ & molles, hæ circumfluunt excrementis, ac his ultra quinquagesimum annum menses funduntur. at in asperis & fuscis, quinquagesimum annum menses non attingunt. Si semen virile fœmineum, vincit virile mulieris, inde nascuntur viragines, biduo menstruales, & diebus sedecim vel octodecim puerperiales. Sin viri fœmineum semen evicerit fœmineum mulieris, mulier inde sata succi plena erit triduo menstrualis; & viginti quatuor vel viginti septem puerperialis: Sin quatriduo, triginta sex: Sin fœmineum mulieris jus exerceat in fœmineum viri, inde nata erit mollissima, quam vo-

Quibus mulieribus valide fluant, & quibus parcius. 6. Epid. 3. 70.

Viragines, mediocres, & mollissimæ.

cat Hippocrates ὑδατανοῦσαν *sexti epidemiων prima. pallidæ hæ sunt, & menstruales quinque dierum: fereque sunt puerperiales ad quadragesimum quintum diem à partu. Has periodos nec transcendere, nec antevertere, nec inhibere debet hæc effluxio. Et puerperia exitum habeant liberalem & liberum. Addidimus in definitione, singulis mensibus hos fluere: nam inde nomen habent. Effluunt autem triũ vel plurium dierum spacio. quin saltem tres dies ut fluant, naturæ lex jubet. Scribit Paulus, quibusdam ultra duodecimum diem excurrere has purgationes. Tempus Hippocratis, ob sobrietatem, qua excrementa fugabantur, non novit in mensium fluxu spaciosius tempus quam trium dierum, aut paulo plurium, hoc est quinque dierum menstruales: Nam mollissimæ replentur celerius; viragines autem serius: ita purgantur quidem illæ diutius, hæ vero celerius. Harum purgatio fere est bidui; illarum est quinque vel septem dierum: Moises hunc terminum statuit. Sed jam gulæ ventrique deditæ sua inertia excrementa congerunt: Ideo nec certam mensium copiam quæ ex naturæ lege fluant, docere possumus. Optima tamen mensura erit, convenienter prodeuntis sanguinis hujus* * εὐφορία. *illa enim*

Copia quæ ferantur menses.

* Hoc est, si mulier recreetur, alacriorq; inde fiat.

enim index optimus. hunc sanguine decenter ferri in substantia, copia, qualitate, tempore, & excernendi modo. Hippocrates scribit, menses elidi copia duarum heminarum Atticarum, hoc est, octodecim unciarum: paulo plus vel minus, inquit.

Diximus in definitione, Per venas uteri: nimirum quæ fundo & ejus collo inseruntur. Sed cur assuetis periodis fertur sanguis ad uterum? quia à natura hic imbecillis est, eo igitur protruditur. sed cum fœtum habet, ab eo trahitur. 1. Epid. 2. 58. & 69.

Tandem hoc adjecimus definitioni: Quo sana degat mulier. ut nimirum sanguis elabatur ex natura ductu: id cum fit, non æque morbis tentantur mulieres ac viri. nec, si his involvantur, ita in discrimen trahuntur, beneficio mensium. Ex hac itaque definitione intelligimus, menses ferri debere, si nulla sit excusatio morbi, mœroris, unde sic emacruerint ut nihil restibile in iis sit evacuandum; nulla etiam ingravidationis, lactis nutritii, aut ætatis. Illa purgatio merito muliebrium nomen habere potest. nam videtur ipsa, ipsa muliebritas, ut placet Hippocrati, cum ait; Phaëthusam, olim naturaliter menstrualem, non potuisse γυναικοῦσθαι, hoc est, mulierescere, & mu- Muliebritas est in mensibus.

 liebrita-

liebritatem rursus nancisci, quam prius amiserat ex viri exulantis prægrandi mœrore, cum ei sedulo medicatum fuisset ad menstruorum suppressionem. sed hirsuta penitus evasit; & barbam produxit, & vocem gravem edebat. Ergo menstruorum causa est ἡ γυναικεία φύσις καὶ χροιὴ, hoc est natura muliebris, & color, vel potius superficies perpolita & lævis. nam Pythagorei olim omnem corporis superficiem χροιὰν vocabant. Fundamentum itaque naturæ muliebris est uterus, cui summus rerum opifex DEUS ingeneravit amorem gignendi, ac tum velut fundum concupiscentiæ condidit, qui nutriendo contineat, & continendo concipiat, unaque fundatur cum semine alimentum, & per hystericas venas sanguinis allapsus; unde coagmentatio est, sive παρέγχυμα viscerum, & intertexta fibris nervorum caro, unde musculi & cutis. Etenim jecur ἰκμάλεον, hoc est, gratiosi succi fons, affinitate quadam voluptuariæ concupiscentiæ utero morem gerit, ac rigat sanguine fundum matricis, concipiendo, gignendo, & nutriendo. Facit autem ipsa uteri concupiscentia, & venus ipsa, ut viam ad uterum affectet sanguis promptius: nam ea mulier bis vel sæpius mense, menstrualis apparet, διοχλουμένη, καὶ ἱμειρομένη, καὶ συνε-

6 Epid. in fine.

χροιὴ, quid.

σοῦ

ἐὸν ἀνδρί. Periodica autem mensium excretionis causa est repletio carnium & venarum in corpore, quod est * δυσδιαφόρητον. *Repletionem parit edacitas cum hæmatosi valida hepatis, & exigua distributio, otiosa vita.* *Id est, vix perspirabile.

CAPUT VII.

De Partu, & quod septimestris vitalis, & cur non octimestris. & cur mulier non certo tempore pariat. puerperalia ut fundi debeant. Signa partus.

NATURALIS Partus est exclusio infantis qui in caput prodit tempestive, id agente vi uteri expultrice, eamque fœlicitante fœta & fœtu, cum utriusque salute. *Nam pariendi omnium optima ratio est, fœtu sua sponte in caput progresso: nam consectaria partes facile cum se extendant, una non ægre prodeunt: ita parentum & obstetricum votis respondet.* Quid sit.

Definitio docet tempestive fœtum prodire debere. Scribit Aristoteles, à septimo mense, ad undecimum tempestive puerum nasci. addit tamen, sæpius nono & undecimo mense nasci puerum: verum omnium rarissime octavo. Hippocrates à septimo 7. Lib. De hist. animal. Lib De septimestri, & octimestri fœtu.

undecimum etiam ponit, ita ut undecimum non superet. nam, inquit, quæ putant se ultra undecimum gestare utero, falluntur à flatibus, quibus septimanis aliquot ante conceptum intumuerant. nam hæc flatuum moles, mox excipiens ingravidationem, ejus falso suspicionem ante dedit. quare censet Hippocrates, undecimum mensem superari in ingravidatione non posse.

Elegans dubitatio. *Sed quænam causa est, cum cætera animantia stata partus tempora sortita sint, mulieri vagum & incertum id evenerit?*

7. Hist. animal. 4. *Animantia cetera certum tempus illud à summo* DEO *ad partum habent quo jam adolevere in justam magnitudinem. ea de causa grandiora animalia, serius pariunt: nam majori spacio his opus est ad fœtus absolutionem. Eadem etiam de causa masculus citius à matrice abit quam fœmina, quod, cum calore fulgeat, uberius in se trahat alimentum: & inde citius incrementa ducit, & se movet promptius. quare tunc parturigo in procinctu est, cum maturuit in magnitudinem decentem*

Hipp. De nat. pueri. *fœtus. Præterea cum jam in suam magnitudinem adolevit nova soboles, spoliatur suo nutricatu, cum ei par mater non sit. hinc calcitrat, disruptisque membranis facit viam vi. Inde, si mentem intendas,*

inno-

innotescet, cur, præter mulierem, cætera animantia stato tempore pariant: Cum enim varie pastum ineat mulier, variè etiam magnitudinem trahet fœtus, modo cunctantius, modo celerius. Bruta vero eidem pastui perpetuo indulgent; quare ab eodem nutricatu crescet fœtus & augescet, eodemque spacio perficietur.

Sed si septimestris fœtus vivit, cur non etiam octimestris? Causa est, quia eodem mense movetur, & editur. sed novimestris vivit, quod octavo mense cum moveatur, tandem nono operam dat eruptioni: itaque uno mense octimestris ille non perferet geminos labores. Sed objiciet quis; Hæc ratio non omnino firma videtur: Nam si cæteris cunctis mensibus, quibus nascitur fœtus vitalis, ante motu percellitur, cur & octavo qui nascitur fœtus, non etiam septimo movetur mense? etenim qui in lucem progreditur decimo, is movetur nono mense. Quo itaq; aucupia sophistarum fugentur, ita ducemus hanc rem ex arbitrio Hippocratis: hic longâ experientiâ doctus scribit, in totius gestationis historia tres quadragenarios pessimos esse: primus quadragenarius est in primo conceptionis mense: in hoc vehementer affligitur fœtus: secundus quadragenarius est in octavo mense: hic

Fœtus octimestris nô vitalis.

Lib. De septimestri partu. Tres quadragenarii pessimi.

hic monstris & mutilatis dicatus est mensis. ultimus est quadragenarius, cum jam in lucem prodiit puer. hic quadragenarius continetur quatuor primis puerperii diebus; tunc enim incurritur variis injuriis puer, ab insolentia aëris, alimenti & tegumenti. His ita positis, cum in octavo mense vigescat vis secundi quadragenarii, qui maxime affligit fœtum, cumque hunc excipiat injuria tertii quadragenarii omnium pessimi, pessundatur infans, impar tot injuriis. Nec hoc Aristoteli pugnat: qui ait, non omnem fœtum octimestrem esse vitalem, sed in Ægypto, ubi scrophâ albâ fertiliores matres hæ validos proferunt fœtus, injuriarum solemnium contemptores. Quare tempestive erumpit fœtus à septimo ad undecimum mensem. Plerumque nascuntur nono, rarius decimo, nec crebro undecimo, rarissimè octavo: nam eo mense, ni fœcundissima fuerit mater, natus moritur.

Gal. 3. Facult. 3. *Diximus in definitione, Id agi à vi uteri expultrice: cum enim primum arctissime conniveret uterus, tempore parturiginis ita se laxat, ut animal totum evomat. At quo modo illud fiat, inquit* 15. De usu part. *Galenus, hoc solus ille novit, cujus opera admirari possumus, intelligere non possumus. rectè Avicenna vi* DEI *excelsi illud*

illud fieri accinit, ut citra noxam uteri os ita se aperiat. certè τὸ θεῖον principatum obtinet causarum omnium, quod in hac naturæ historia potissimum elucescit: quod est ipsa vis D E I; *ac nefas est illam ad examen vocare, nulli subjectam Categoriæ, sed omnium potentissimam.*

Positum est in definitione, eam fœlicitari exclusionem, uteri excretrice, fœtu, & fœta: Nam partus pari contentione suscipitur uteri atque fœtus. Vteri quidem, nimium gravidati; proptereaque sarcinam studentis deponere. Fœtus autem, nutricatu & spiritu defraudati, ob molem corpoream & cordis calorem: proptereaque viam ad exitum affectantis, ubi est expiratio. quæ non erat in utero, & lactis ad nutricatum ubertas. Itaque ad partum non solâ expultrice uteri opus fuit, sed infantulus maximè operam suã adhibere debet, quo ruptis membranis, in vitales auras evadat. Quin & ipsa mater opportune suam operam admovebit, nitendo: jam tunc cum laxatus est uterus, & os ejus hiatu patet: tunc intensis pressisque abdominis musculis elisioni studium omne conferat, cum vivido quodam conatus. Merito reprehendit Galenus obstetrices, quæ primis doloribus, nondum uteri cervice patente, sedi, parturigini dicata, 3. Nat fac, 2. & 12.

dicata, imponunt parturientes: quo fit, ut fracta misella muliercula irritis conatibus tandem fatiscant: Cum alioqui, cervice patente uteri, animosè ac strenuè ad hoc bellum concitandæ essent ab obstetrice.

Addidimus definitioni, cum utriusque salute: Nam ille est naturalis partus, quo non perit puerpera. Servatur facile, cum à parturigine commode feruntur lochia. Quod fit trigintaquinque dierum spacio, & ad quadragesimum secundum. nam fœmella cunctantius procreatur, hinc restibilia trahit excrementa plurima, crassiora, & frigidiora; quæ non facile excludi possunt. sed interdum longe curtius finiuntur, ut mox dicemus. Sed quo modo purgari debent lochia in puerperis? primis diebus plena manu fundantur, ad sesquicotylam; quæ implet uncias tredecim, & se pedetentim sistant, dum ita duos, tres, vel quatuor dies ierint. Dum enim puerperia purgamenta ante diem sistuntur, calamitosa sunt. Nec profusio copiosa primis orta diebus repente suppressa, in vicem subit purgationi debita. Est enim consentaneum, ut si fœta mulier fuerit menstrualis trigesimo quinto die à fœtu concepto, atque id semel tantum, integris rebus pueri; eadem fœtum enixa, pari dierum nume-

Lochia ut fundi debeant.

numero ſit puerperialis. quo exhauriantur reliquiæ menſtruorum in venis majoribus & circa locos muliebres ſtabulantium. Itaq; intra quadrageſimum quintum diem partus hiſtoria hæc peragitur, prout periodus menſtruæ purgationis brevior aut longior eſſe ſolet. Nam quæ ſunt biduo menſtruales, ut ſunt viragines, dies octodecim exigunt in puerperiis, quæ triduo, viginti ſeptem: quæ quatriduo, triginta ſex: at menſtruales quinque dierum, puerperiales ſunt ad quadrageſimũ quintum diem à partu. Infans etiam in naturali partu ſuperſtes ſit: Itaque non mole nimia aut acciſa peccet. Si enim mole nimia turgeat fœtus, ni illa quatuor aut quinque dierum ſpacio evaneſcat, perit puer: validam enim mutationem is ſubit in tertio, ut diximus, quadragenario. in utero, præter umbilicum, omnia clauſa erant; jam os, nares, nates, veſica patent, & ſua excrementa reddunt, & umbilicus clauditur. Quare ut hæc ferat puer, robore opus eſt. Quo autem roborentur fœtus, ſuadet Galenus, ut ilico à partu puer aſpergatur ſale, quo arctior ſuperficies evadat corporis: nam ita aëris injuriam non æque percipiet. Abluant aquâ ſalsâ ilico infantem: lacte alatur optimo. Pravum fit lac à venere: nam ejus copia

Hip. libr. De natura pueri.

1. De ſanit. tuenda 1, & 12.

&

& qualitas nutricis, à venere corrumpitur. Copia, nam sanguis menstruus ita cursum suum flectit ad uterum, qui jam mammis debebatur: quare lac tabescere incipit qualitate etiam mala, venus contaminat lac, fœdoque odore id afflat: quod illi evenit dum à testibus & utero muliebri totum corpus fœmineum alterationem quandam in venere subeat, cujus ideam sanguis lacti importat. Præterea à venere lactantes mulieres novam nonnunquam sobolem concipiunt, quæ omnia lactis prædia absumit: nam & copia illi opus est; & optimam lactis partem prolectat. ita quod impurum restibile haret in sanguine, mammis conceditur solùm, cum maxima pueri calamitate. fugiant itaque lactantes fœminæ venerem, quo venustiorem fœtum ac sanum quam maxime nutriant.

Compendiosa ratio historiæ partus. *Iam finem fecero, si paucis repetiero necessaria quædam de tempestivo partu. Est is tempestivus, nec ante diem, cui præeunt periodi conceptionis,* * τυπώσεως, *& motus. Nam concepti fœtus à virili semine utriusque parentis, proptereaque suam adepti* τύπωσιν *die trigesimo quinto, bis tanto (hoc est septuagesimo die) moventur. Ex quo ter tanto, hoc est postquam compleverunt ter septuaginta dies gravidita-*

* Conformationis.

ditatis, perfecti & vitales eduntur in lucem. Hoc est quod dicit secundi Epidemiωn tertia: Quicquid movetur septuagesimo, triplicatione perficitur. hoc est, ducentis & decem diebus: qui septem faciunt menses. unde Iurisconsultus: septimo mense nascitur perfectus partus; id jam receptum est, propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis. Sin verò utriusque seminis prolifici non ante quadragesimum quintum diem descripta sit τύπωσις, & expressa: non ante puer movebitur, quàm ejus temporis duplicatio nonagesimum diem absolverit. ex quo inita triplicatio & absoluta, partum edet perfectum, mensibus novem exactu, qui continent, suo velut ambitu, ducentos septuaginta dies. Itaque naturalis partus, qui verus est τόκος, est hic, cujus inoffensa fuit gestatio, & qui exacto graviditatis tempore præscripto, sua sponte, foras affectat viam vitalis, materna & uteri virtute adjutus. Itaque nihil editur à fœta vitale, ante perfectum partum: perfectus verò est, septimo vel nono mense. Itaque cum octimestris, serius aut citius his mensibus erumpat, significatio erit aliquid sinistri evenisse fœtæ, & fœtui: quod vel septimestrem partum tardarit, vel anteverterit novimestrem. Sed cur non septimo

Partus naturalis.

mense

mense exigitur fœtus, postquam moveri cœpit septuagesimo, cum fausto pede iret fœtus à conceptione ad τύπωσιν, & inde ad κίνησιν? remora est mœror matris interdum, qui protraxit, impressa imbecillitate fœtui, ad octimestrem hunc partum. hoc etiam fit vitio aëris & diætæ. Nec
5. Aph. *etiam septimestri partu vitalis est fœtus, si partio novimestris illi debebatur. Cum*
Signa partus. *mulier est propinqua partui, crebro spiritum ducit; & insolito dolore cor feritur, hoc est stomachus, ab extento infante.*

CAPUT VIII.

De Monstris.

MONSTRA *ortus sui causam agnoscunt conceptionem depravatam; quæ est vivificatio seminis depravata. opus itaque hic etiam erit concubitu, & semine, unde nascatur monstrum, & mola. Propterea jure ita monstrum definimus, quod est animal male compositum in utero. Mala enim si non adsit compositio, deformationem etiam monstrificam nesciet animal. Quare malam compositionem perpetuò sociam trahet: sive illud monstrum enatum sit ab intemperie, vel à soluta unione. Compositio mala ha-*

res,

ret, in mala conformatione, magnitudine, numero, situ: mala autem conformatio, in superficie, figura, meatu, & cavitate. Vitium superficies facit, cum animal rugosum & inæqualitate deformatum pronascitur. In figura monstri quid gerit, cum totum corpus aut ejus pars à suo charactere abit. In meatu, ut si optici nervi clausi fuerint. In cavitate, ut si abdomen ingenti à mole turgescat. In magnitudine, ut si brachium longius aut brevius fuerit. In numero, si quatuor, vel unum adsit crus. In situ, ut si hepar in sinistris consederit: & si ossa sede suâ exuta sint. Cum autem monstrorum tam polydædala varietas ludat, quæ quæso maxima horum causa erit? eritne illa in semine, vel sanguine menstruo? Cuncti fere medici & philosophi asserunt monstra gigni vitio materiæ, & non crimine agentis. Quam ad rem hac demonstratione utuntur. Natura ducitur ab intelligentia erroris experte: itaque natura peculiari sua vi erroris est expers: quare omnis error materiæ asscribi debet. Aristoteles huic sententiæ subscribere videtur, qui ait monstra fieri materiæ vitio: & Galenus, qui demonstravit ornatum ac decus à superiori divina emanare causa; etiam materiæ deformitatem ac errorem apponit. Si tamen

Causa monstrorũ

4. De gen. animal. 4.

2. Decret. 2.

tamen rem ad Lydium lapidem examinaverimus, aliud videbitur. Aristoteles auctor est, artem esse naturæ æmulam; quod hæ maxima jungantur cognatione. At ars vitia sentit & à materia, & ab artifice. similiter itaque in rebus quæ naturâ constant, vitium non solum faciet materia, verum etiam agens. Propterea scripsit Aristoteles, monstra esse naturæ errores; ut artis errores, ea, quæ male ab ea fabricata sunt. Quin Aristoteles subdit, monstra pronasci ex corruptela seminis. nonne ergo nascuntur illa vitio agentis? nam Aristotelis sententia, semen agendi vi tantum, ad fabricam fœtus concurrit, & non ratione materiæ. Si itaque, ex Aristotelis sententia, in semine vis sobolescit agens, principiumve activum; & monstra fient ex semine corrupto. itaque monstra fingentur agentis, & non materiæ crimine. Scribit etiam Galenus mole auctiore in vitio corpora esse, quæ ita increscunt, ob vegetum facultatis robur, aut ob materiæ affluxum uberiorem. at molem nimium attenuatam à fracta facultate, materiæque inedia evenire. Quare monstra concipiuntur & materiæ, & agentis seminis crimine. Nec illud inficiamur, naturam rata lege ferri, nec unquam extra recti lineam in errorem deflecte-

Lib. De causis morborum 9.

flectere, sed intelligentiâ quâdam dirigi erroris nesciâ: at non rite hinc conficias, vitio agentis nihil peccari. Quod ut eluceat, compertum esse debet, quanam sit differentia inter naturæ & artis molitionem. Cum quid fabricatur ars, illi opus est materia ex qua surgat opus, instrumento, & artifice. Si in aliquo horum vitium fuerit, culpabitur inde ars. In naturalis rei fabrica, tribus etiam opus est, naturâ ipsá, agente secundario, hoc est, instrumento & materia. Quamvis tamen his tribus in natura, & in arte opus sit, hoc tamen discrimine differunt, quod artifex, etiam nactus fuerit commodissimam materiam, & promptissima instrumenta, in eo tamen absolutissimæ artis suæ encheiresis quandoque languet, & deformis editur fabrica. At in rebus natura constantibus, dum instrumentum vitii expers fuerit, nec materia contumax fuerit ad typosin, necesse erit ut id quod fabricatur, venuste integrescat: nam in principe actore, nimirum natura, nefas est errorem cogitare. sed hunc agnoscit agens secundarium, nimirum instrumentum. Itaque si fœdatum fuerit malignitate quadam semen, ob calorem quem habet à delatoribus spiritibus vitalibus: cuius actio à temperie bona fœlicitatur, à mala

mala depravatur; hic calor est agens, at non principatum agendi tenet, sed est actor secundarius, & pro instrumento est actori. Propterea vitium facit in monstris agens causa instrumentalis. Et Aristoteles prodidit, ratione loci, hoc est uteri, etiam proferri monstra: ut si uterus minor fuerit. Itaque monstra eduntur triplici vi, nimirum materiæ, instrumenti, hoc est agentis secundarii; & uteri minoris; sed raro evenit uteri vitio.

4. De gen. animal.

Quæ causa ideæ monstrosæ.

Sed quanam causa est quod hoc vel illud monstrum nascatur? Varietatis hujus causa est efficiens varium, veluti mala conformatio, vel vitiosa magnitudo, numerus, situs partium. Conformatio si violetur, ejus vitium conspicuum erit, in superficie, figura, meatibus, vel cavitatibus. inde si deformem sui ideam ducat monstrum, hoc ex materiæ iniquitate ortum ducere ponit. non quidem quâ hæc materia peccet copiâ, sed quia extra naturæ suæ lineam abiit materia in suæ substantiæ modo, aut qualitate. Dum ex substantiæ modo materia peccat, ut cum illa contumaciam & indomabilem quandam vim spirat deformitatis minimeque materiæ æqualis, asperitas quædam monstrosa superficiem fœdabit, nec meatus erunt meabiles, sed præter naturæ legem clau-

clausi: ita cæci nascuntur, ob densiorem materiam. Sin materia in qualitate peccet, cum nimirum intemperata illa est, præferent vitia potissimum figuræ: ita scribit Galenus, oculos maximos, qui monstri quid inde gerunt, ex materia intemperie tacta pronasci. quod de magnis ille, nos etiam de parvis parum concinne effictis. Magnitudo partium etiam monstrum effingit, cum analogia corpori cæterisve partibus non respondet. hoc evenit ex materia quæ copia, non autem qualitate in vitio est, cum illa tanta est, quanta à natura triumphari nequeat. accisa vero magnitudo, à materiæ nascitur inopia; vel, ut auctor Hippocrates, ab exili utero. nec tunc aderit figura violata; quæ si adfuerit, significationem adferet intemperatæ etiam materiæ. Vteri tamen parvitas totum infantem pusionem facit: at materiæ inopia & totum fœtum, & ejus partem attenuat. Sed dicet quis, cùm monstra nascantur diversæ speciei insignita partibus; poteſtne homo nasci capite vituli? Philosophi hoc negant, historici asserunt; quid dicendum? Vtrique verum profitentur: philosophi; etenim potis non est, ut homo caput vituli gerat, ita ut edat functiones vitulini capitis. historici verò exempla spectant. Nume-

Artis med. 54.

Lib. 1, De morb. mul.

I rus.

rus etiam partium præter decus luxurians, aut fraudatus, monstri causa esse poterit. id fit vel ineunte jam conceptione, ex materiæ inopia; vel à concepto fœtu octavo mense: nam eo tempore plerumque ægrotat: & mutilatur. Sed cur non aliis mensibus mutilantur? Quia, inquit, Hippocrates, si aliis mensibus ægrotaverint, moriuntur. nam aliis in mensibus non ægrotant fœtus, nisi invicta quadam causa morbifica eos fatigarit. Si numerus partium luxuriarit, eæ partes referent ideam non alienam sibi à sexu, vel alienam. non alienam, ut si sextus accedat digitus manui: alienam, si hermaphroditus. Hoc fit vitio qualitatis & quantitatis materiæ, quæ non potuit commodè mitigari. Sed hæc materia vel est æque calida, vel æque frigida. si fuerit æque calida, partem superaddet ejusdem sexus, indeque surget in mare vel fœmina sextus digitus. Sin materia inæqualis fuerit, ita ut quædam calidior, alia minus calida, nascetur, ex copiosa hac materia, pars diversi generis. Situ à pravo etiam monstra nascuntur. situs malus oritur à mala qualitate, cujus ratione fit commotio, & ratione commotionis fit postea materiæ transpositio. & hoc evenire potest octavo mense: dum fœtus abs-

Hip. De octimestri & sept. part.

abſceſſibus tentatur. unde claudi naſcuntur.

Num vero primo conceptu dum typoſis fit, enata ſit monſtroſitas, vel octavo menſe, ita notabitur. Si mater referat ſe primis menſibus pravis cogitationibus indulſiſſe, vel ſi ipſa eo vitio tacta ſit, vel ſi ipſa parte aliqua mutila; in prima typoſi vitia induet fœtus: ita ſi uterus minor, cunctos tales pariet fœtus. Sin octavo menſe ægrotavit mulier validè, hinc illa injuria erunt. Studeant itaque fœtæ ut pravas pellant imaginationes: optimaque ut diæta fruantur. Ar. 4. gen. animal. 4. Quo ingravidationis tempore monſtra fiant.

Inter monſtra etiam videtur mola locum habere, inde dicta, quod characterem referat lapidis molendinarii, tardoq; quod ejus motui reſpondeat hæc moles. Eſt autem mola rudis indigeſtaque moles utero addita, quam cruditas edit ſeminis atque corruptio, unde eſt impedita corporis partiumque diſcretio & accretio. *Dixi eſſe rudem indigeſtamque molem: Nullam enim gerit formam quæ ſpeciem aliquam referat. quapropter uterus laborat tunc morbo in aucto numero: etenim illi additum eſt quod non deberet. Eſt autem hæc accretio phyſica, ſed informis. Vivit enim & creſcit more tuberum, quæ ὕδνα Græci vocant: non autem ſtirpium,* Mola quid. 14. Meth. 13. Anic. capite De mola.

ſuis partibus diſcretis, abſolutarum. Præterea addidimus, Eam edi ex ſeminis cruditate & corruptione: Nam ex depravata conceptione nata fuit. Hæc impeditio diſcretionis, impeditio eſt à ſeminis cruditate, quod in matrice conceptum eſt, nec foras elapſum. Cruditati ſeminis, quæ in teſtibus ortum habuit, multum adjicit oppreſſio quam facit muliebris quæ in procinctu eſt purgatio. hæc copia ſua obruit conceptum ſemen. Non enim à ſanguine ſemen nutritur, dum informatur fœtus; ſed à ſuo conſociali, quod eſt ſemen alterutrum, quod dominatu regitur informantis, tum maris, tum fœminæ. Eſt itaque mola velut quædam μώλωσις, quod illa ſit crudor quidam, quo vis exolevit gignendi ac diſcernendi à ſemine. nam καταμωλωύεσθαι Hippocrati eſt, à celeri motu & mutatione quieſcere refrigeratum. Quare, ex Hippocratis ſententia, gemina videtur cauſa molæ, ſemen ſcilicet craſſius, & menſtruus ſanguis craſſior, qui obruere poteſt ita ſemen, ut diſcretioni & accretioni operam navare nequeat. Sed Ariſtoteles ex ſolo menſtruo molam compingi ſcribit: Nam cum inter cuncta animantia ſola mulier menſtruis tentetur, hæc unica tantum mola laborat. Itaque ex ſolo menſtruo ſanguine illi mola naſci vide-

μώλωσις quid. 2. Epidem. De fratre coniugis Ariſtæi. De morb. mul.

4. De gen. animal. 7.

videtur, & nequaquam ex ſemine. Recte hoc Ariſtoteles ducit ex ſuis fundamentis, quibus conſentanea affirmat: qui aſſerebat ſemen ſolum efficientis cauſa ratione concurrere. Verum Hippocrates, Galenus, Avicenna exiſtimant, eam ex ſemine, interdum etiam ex abundanti craſſoque ſanguine combinari. Si enim ex ſolo ſanguine mola creſceret, virgines ea etiam nonnunquam turgerent; quod nunquam eveniſſe demonſtravit Galenus. Sed jam in his contraho vela, ne extra lineam inſtitutionum longius abeam. 14. De uſu part. 13.

I. HEURNII
SECUNDA
MEDICINÆ
PARS,
ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER VI.

DE MORBORUM DIFFERENTIIS.

CAPUT I.

Quid sit morbus.

HACTENUS *quæ ad Physiologiam spectant enarravimus, elementa, temperamenta, facultates, atque humores; quæ res naturales à medicis dicuntur. Iam ductus artis eo nos trahit, ut de his dicamus quæ horum sanitatem evertant, quæ in hac secunda parte, nempe* παθολογίᾳ, *breviter complectemur; videlicet affectus omnes præter naturam: nam ut scribit Galenus*, initium curandi est affectus dignotio; quemadmodum finis, remedium. *Vult autem Hippocrates naturas in prim is morborum esse considerandas* 2. Meth.

Sed ſingulorum quia nulla eſt ſcientia, ab univerſis initium ducam.

Res præter naturam tres.

Res igitur præter naturam ſunt tres, quæ corpus humanum male fatigant: morbus, morbi cauſa, & ſymptoma. Ut Sanitas eſt commoderatio ſeu diſpoſitio ſecundum naturam, potens edere actionem per ſe; Ita Morbus eſt conſtitutio præter naturam corporis viventis, primò & per ſe lædens actionem. *diciturque morbus quaſi* μοῖρα βίου, *fatum vitæ.*

Morbus quid. 1. Sanit. & 1. De Morborũ Diff. & 1. De ſymp. diff. Definitionis explicatio.

Definitur itaque morbus, Conſtitutio præter naturam. Conſtitutio rerum alia compoſita eſt ex forma & materia: alia eſt tantum quædam præparatio & conformatio, quam res quæque ſortita eſt ad actiones ſuas commodè exercendas. Prior conſtitutio ex elementis & rerum formis pendet: altera, ex temperie, in partibus ſimilaribus: in organicis verò ex ſtructura, ut in rebus artificio confectis: quemadmodum in gladio, præterquam quòd conſtet ex materia & forma, requiritur acumen & durities, ut ſit ad uſum promptior. quæ conſtitutio quaſi forma accidentalis eſt, quæ intendi & remitti poteſt. talis forma eſt morbus, non ut prior. Præter naturam diximus: nam in ametria conſiſtit ejus forma accidentalis, ut ſa-

sanitas in ejus symmetria. Dixi, corporis viventis: nam morbus cum actionem lædat, reponendus erit in ea re quæ actionem edit; ea est pars corporis. igitur nec humor, nec spiritus, nec calculi, nec lumbrici morbi sunt, sed tantum causæ. Diximus, primò lædens actionem: excludimus causas morborum, & symptomata, levioresque affectus. Actionem lædens, diximus; actio formæ debetur, quare excludimus materiæ vitia, ut crassitiem, mollitiem, densitatem: eò quod ad essentiam formæ nihil conferant. æquè enim culter est ligneus atque ferreus; nisi quod hic diutius duret, & melius scindat. Materiæ vitia, quæ intemperiem sequuntur, sunt symptomata, non morbi.

Argenterius summis viribus utitur probare, morbum primò lædere facultatem, deinde actionem. cui respondemus, facultatem nihil aliud esse quam substantiam partium animatarum, quæ sanitatis habitu actiones exercet. ita ut abolita facultate, actio & vita perdatur. at actione læsa non statim perditur facultas. quare immediata causa actionis est sanitas, non facultas; & morbus causa est per se actionis impeditæ: Ideo medicus non curat facultatem sed morbum; ut in obstructo nervo optico. Argenterii definitio.

Tria ob oculos semper habenda: corporis partes, contenta & actiones: ex his est quicquid in nobis subsistit. In partibus morbi: in contentis causæ morbificæ fere: in actionibus symptomata etiam consistunt, morbus suum ambitum habet, uti sanitas: inde graves quidam sunt morbi; quidam sunt morbi leves: ita est sanitas perfecta, & alia non absoluta. Quod inter sanitatem & morbum ambigit corpus, neutrum dicitur, hoc est, nec sanum, nec ægrum; id suum quoque sortitur ambitum, ut proxime ad morbum vel sanitatem accedit.

CAPUT II.

De morborum variis differentiis, quæ ducuntur à partibus nostri corporis. Et de parte obsessa proprio morbo: & ab alieno cum afficitur.

Differentiæ morborũ unde, & quot.

MORBORUM *differentiæ sumuntur à partium nostri corporis varietate, in quibus consistunt: à natura membrorum: & ab adjunctis.*

Partes autem quum aliæ simplices sint sibique similes, ex elementis genitæ: aliæ organicæ, vel instrumentariæ, ex simplicibus partibus conflatæ; hinc oritur tri-

plex

plex morborum genus: nempe morbus similaris, δυσκρασίαν naturalemque temperiem pervertens partis simplicis: morbus organicus, qui instrumenti frangit proportionem: tertius morbus utrique parti communis, solutio continui dicitur; etenim incommodat functionibus partium similarium & organicarum.

Partes similares occupat intemperies calida, frigida, humida, sicca, simplex vel composita: quæ quum exsuperant, morbi sunt, & actiones lædunt. Intemperies octo morborum genera profert: quatuor simplices, ut calidos, vel frigidos, humidos, aut siccos: vel calidos & humidos, calidos siccos: vel frigidos humidos, frigidos siccos. Porrò hæc intemperies est vel cum materia, vel sine materia. Intemperies partis calida & humida sanguinis particeps φλεγμονὴ dicitur, hoc est inflammatio; si vehementi impetu incubuerit, & tumorem dederit. frigida autem & humida, pituitam conjunctam habet, unde (si tumor) οἴδημα. frigida & sicca, particeps melancholiæ, vel atræ bilis, scirrhus, si tumeat, vel cancer dicitur. At si misti humores tumorem fecerint, genuinum nomen trahet à vincente humore, ut phlegmone erysipelatodes: œdematodes: prout cum sanguine copiosiore, & Intemperies morbi.

pitui-

pituita vel bile profusiore, collectus fuerit tumor.

Materiæ morbi an sint.

Addit Fernelius præter morbos in intemperie, materiæ immoderationem; & formæ corruptelam. Verum qui medicinam cum philosophia conformem reddere conabitur, morbos formæ vel totius substantiæ eos duntaxat agnoscet, qui ex incerto, seu nobis incognito intemperiei gradu, dependent. Etenim forma partium majus & minus recipere, & tot morborum variationes sine certa pernicie subire nequit. Quos autem ponit materiæ morbos, materiæ intemperiem, ejusve puritatem, vel propriam formam sequuntur; aut occasionem externam; ut callus à corpore duro.

Morbi organicarum partium.

Partes organicæ nostri corporis ut ritè munia sua exequantur, apte compositæ esse debent in conformatione, numero, magnitudine, situ & conjunctione. unde tot morborum genera in partibus organicis esse possunt. Conformationis vitia conciduntur minutiùs: suntque vel in figura læsa, ut vatii, vari, capite acuminati: vel asperitate aut lævitate, ut aspera arteria si nimis exasperetur, & uterus qui aspredinem habere debet, si nimiam lævitatem nanciscatur, quâ fœtum retinere non potest. Deniq; in meatu vel

Conformationis morbi.

vel cavitate, quæ sunt aut angustiores, aut latiores: ut quando obstruuntur venæ, aut spiracula cutis. In numero, cum quid redundat vel deficit: ut in manu, accesserit si sextus digitus, aut si unus desit. In magnitudine, cum diminuitur, vel augetur nimium; ut vastitas unius cruris; & lingua si nimium concisa. In situ, si pars malè nectitur, locove suo recesserit, ut ossium luxatio, & linguæ vinculum.

In numero morbi.

M. in magnitudine.

M. in situ.

Tertium genus dicitur continui solutio. & est unionis communis: æquè partem similarem ac organicam tangit. Ex varia natura partium quibus incumbit, diversisque ex causis, varia sortitur nomina. ut vulnus à tenuibus rebus ad secandum aptis inciditur: fractura à duris fit: caries, in osse: contractio, in nervis: fissura, in osse. sic diversa nomina sortitur soluta unitas à forma vulneris; ut vulnus profundum, latum, penetrans, rotundum, in venis soluta unitas, dicitur ruptio venæ. apertio venæ fit vel ἀναστόμωσις, quando oscula venarum aperiuntur; quum copiosus sanguis impetu affluit, unde se laxant venarum oscula; vel oscula illa imbecilla facile cedunt. Cum ob raritatem venarum sanguis exilit & exsudat à venis, dicitur διαπήδησις, quæ etiam

Continui solutio.

à tenui

à tenui sanguine nascitur. ἀνάβρωσις *vel* διάβρωσις *dicitur, si venarum erosione prodit sanguis; ab acrimonia fit.*

Duplici ratione ægrotant partes.

Morbo qui parti insidet, duplex differentia à Galeno adscribitur, ut sit alter parti cui insidet proprius, alter adventitius & per consensum eam afficiens. quorum illum Primarium seu Primitivum, hunc Secundarium seu supervenientem appellare possumus. Galenus illum, affectum per ἰδιοπάθειαν *&* πρωτοπάθειαν*: hunc, affectum per* δευτεροπάθειαν *&* ὑστεροπάθειαν *appellat. Posterior hic efficacia morbi alia in parte consistentis parti laboranti impertitur, idque duobus modis, nimirum per Sympathiam, seu Progressum & communicationem, seu Concordiam, ut loquitur Plinius: aut Metaptωsin seu Transitum & Translationem. Per Sympathiam morbus fit, cum superstite priori morbo, alius ab ejus fomite alteri parti imprimitur: unde ab Archigene umbra affectus vocatur, ut cum ventriculi vitio caput tentatur. ideo etiam Sympathiâ parti laboranti remedia non adhibemus. fit tamen morâ ex Sympathiâ Idiopathia: hoc est cum pars diu alterius partis vitio laboravit, diuturnitate affectum proprium contrahit, qui (ut jam diximus) propriè* δευτεροπάθεια *&* ὑστεροπάθεια *nuncupatur, &*

Nimirum Idiopathia, & Deuteropathia.

Deuteropathia duobus modis, nimirum per Sympathiam, aut Metaptωsin.

Pro-

Protopathiæ opponitur. quare Idiopathia communis est Protopathiæ & Deuteropathiæ. Fit autem per Sympathiam morbus duobus modis, nempe sine materiæ communicatione, aut cum materiæ communicatione. Sine materiæ communicatione per Sympathiam tribus modis apud Hippocratē fit morbus; videlicet generis similitudine, operis societate, & vasorū communione. Generis similitudine fit vomitus bilis vulnerato capite, quia dura meninx detecta & ab aëre immutata trahit in consensum suæ affectionis omnes membranas, unde & ventriculum. Operis societate, ut osse brachii læso una læditur & actio musculi. Vasorum communione, ut in fractura calcis apud Hippocratem, quod illa sine magna contusione fieri nequeat, eo quod fiat tantum casu, hinc chorda maxima trium musculorum suræ convellitur: inde nervi affecti cerebrum delirio afficiunt: & per venam & arteriam insignem transfunditur materia ad cor, unde febris oritur. Cum materiæ communicatione per Sympathiam quando fit morbus, Hippocrati dicitur ἐπιγίνεσθαι, id est causæ morbificæ propagatio, ut si materia pleuritidis, superstite pleuritide ad pulmonem & cerebrum transferatur, unde peripneumonia & phrenitis. Quare omnis

Sympathia duobus modis ? morbū infert, nimirum sine materiæ communicatione, idque tribus modis. Gal. in Comm. in Hist. 1. Lib. 3. Epidem.

2. De Fracturis 16.

Aut cum materiæ communicatione, & Epigenesis dicitur.

omnis epigenesis pessima quidem est reapse, sed multo pejor habetur, quando fit propagatio in nobilissimas partes, quæ habent imperium in corporis universitatem, & quæ mutuo datatim materiam morbificam cum fœnore communicant. Nam tunc hæc duo mutuam tradunt operam in ægri perniciem: ita in phthisi pulmo & caput conspirant in mortem; ille quidem caput replendo; hoc vero perennem catarrhum fundendo & pulmonem opprimendo. Per

Metaptosis duplici fit modo; nimirũ per Metastasin aut Diadosin.

Metaptosin autem (id est Transitum seu Translationem totius materiæ morbificæ ab una parte in aliam) duobus modis morbus generatur: uno modo lege criticâ, ac proprie Hippocrati διάδοσις *&* διαδοχὴ *appellatur: altero symptomaticâ, & propriè* μετάστασις *Hippocrati nuncupatur; ut cum pleuritis transit in peripneumoniam. Nam* διάδοσις *apud Hippocratem semper in bonam partem sumitur; contra* μετάστασις, *in malam: unicus locus excipitur lib. 5. Aphor. 7. ubi in bonam partem usurpatur.*

Metastasis.

Nam Metastasis est mutatio morbi in morbum, translatione materiæ morbificæ à parte ignobiliore ad nobiliorem: ab exteriore ad interiorem: à parte quæ continetur in eam quæ continet. In hac translatione pars ignobilis quos exceperat succos à parte nobili (at jam morâ graviori pu-

putredine affectos) illi refundit per Palindromen refluxus, non recidivæ. Nam duplex est Palindrome seu regressus in morbis: una per Recidivam, quæ fit cum morbi exacti superstites sunt reliquiæ; aut cum causa morbifica perennis adest generatio, ut fit in hydrope per alienationem facultatis sanguificæ: altera per Refluxum, & hac proprie Palindrome nuncupatur: cujus causa est retractio aut Orgasmus. Fit retractio, quia pars empyeuma habet superstes, cum amplitudine venarum & arteriarum, quæ vi attractrice carnes ipsas præcedunt. Orgasmi causa est materiæ exclusæ feritas, quæ temperamento & corruptione calida est, substantiâ tenuis, & qualitate acris, ut evenit in morbis in quibus τὸ ὀξὺ aut τὸ θεῖον dominatur. Quemadmodum autem in tenui salutis spe tanta sæpe naturæ contentio est per Diadosin, ut mortis periculum auferat; ita etiam per Metastasin frequenter tota curationis spes præciditur. Sic in angina cùm fortis strangulatio, sævique doloris cruciatus & orthopnœa, præcipitis mortis causas in procinctu stare arguant, desperatio vertitur in spem, si erysipelas in cervice & sterno per Diadosin exortum, laryngis dolorem minuat, simulque largam respirandi faciat copiam. Eadem

Fit per Palindromē.

Palindrome duplex: una Recidivæ.

Altera Refluxus.

Hipp. 1. De morb.

Orgasmus.

Varius in morbis eventus à diadosi, aut metastasi.

spes

ſpes rurſum in deſperationem vertitur, ſi Eryſipelas per Metaſtaſin intrò reverſum peripneumoniam faciat, aut angina relapſum. Diadoſis. *Diadoſis contrario modo quàm Metaſtaſis contingit. nam fit tranſlatione materiæ morbificæ à parte nobili ad partem ignobilem: à parte interna ad externam: à parte quæ continet ad eam quæ continetur. Continet autem una pars aliam, derivatione, ſeu deductione vaſorum, & ſitu. His in tranſlatione accedunt concauſæ, meatuum amplitudo, materiæ tenuitas & quantitas, ſuſcipientis partis infirmitas, & excludentis robur. Ita à partibus noſtri corporis variæ trahuntur morborum differentiæ.*

CAPUT III.

De morborum differentiis quæ ſumuntur ab ipſorum indole.

A Propria morborum indole variæ ſumuntur differentiæ: nam inde dicuntur extremi, magni, acuti, mites: Continui, lethales, incurabiles, recrudeſcentes, periculoſi, ſalubres; manifeſti, occulti; Contagioſi, Venenati, Novi.

Morbi qui extremi. 1. Aph. 6. *Extremi dicuntur, ultra quos non ſunt alii. his adhibet Hippocrates extrema remedia.*

remedia. in his summa symptomatum adest violentia, ut in metastasi: vel impedimentum partis principis dominantis aut ministrantis: aut τὸ ὀξὺ, aut τὸ θεῖον.

Magni morbi quatuor de causis dicuntur: quia principem partem occupant, cujus officio vita carere nequit: vel vehementiâ symptomatum: aut quod sit malè moris morbus; vel quia magnam causam agnoscit: ut senes si implicentur febri ardentissimæ, qualis juvenibus evenit, lethalis est; nam oritur ex immensitate causæ; senile namque corpus frigidum. Magni qui morbi.

Acuti morbi dicuntur qui celeriter & cum vehementia historiam suam absolvunt, *horum non una est ratio. Sunt enim peracuti quidam, qui quarto vel septimo, quod longissimum, die finiuntur; in quorum censu sunt cholera, tetanus, & angina vera. alii sunt acuti simpliciter, qui quatuordecim diebus finiuntur; in quorum albo sunt pleuritis & peripneumonia, lethargus & causos. Alii sunt acuti non simpliciter, quos pragmatici vocant acutos ex decidentia, hoc est, ἐκ μεταπτώσεως, quod significantius ad rem, verterent ex degeneratione. hi finiuntur die vigesimo, vel vigesimo septimo, vel quadragesimo: hunc si superant, chronici dicuntur.* Acuti morbi varii. 2. Aph. 14.

Peri-

Periculosi. *Periculosi morbi fiunt, ex magnitudine causæ, symptomatum vehementia, & curandi difficultate.*

Contagiosi. *Contagiosi morbi sunt, qui contagii seminaria quæ habent, in alium transfundere possunt.*

Et quid contagio. *Contagio est communicatio ejusdẽ morbi à corpore in corpus. Dicimus esse communicationem: est ergo motus. in motu hæc consideranda sunt quatuor: id quod communicatur: corpus quod communicat: cui communicatur: & medium per quod communicatur. Id quod communicatur hic est res præter naturam: igitur vel morbus, morbi causa, vel symptoma. Hic morbi causa communicatur. quæ est corporea vel incorporea: incorporea, vel meræ qualitates, ut stupor à torpedine per tridentem piscatoris transmissa, qualitate communicatur ejus manui. sic morbi à veneno: at illi non communicantur per qualitates. Causa corporea, oportet ut illa sit mobilis loco, non solida. Igitur vel humor, vel spiritus, vel vapor contagium præbent; qui vapores & alterando interficiunt, ut alia plurima venena; quia sæpe moriuntur homines in peste sine ullo putrefactionis signo, ut refert Iacobus de Partibus suæ ætate accidisse. ut qui cum urinis illum accessissent, sine febre & aliquo symptomate, repente conciderent; quia alteran-*

Pestis Anno 1445.

[t]erando sine putredine interficiebat. Alioqui, cum putrefaciendo jugulat, hoc modo id evenire solet: vapor pestis labefactat calorem nativum, hinc humores putrescunt spoliati naturæ calidique nativi custodiâ. Vt itaque fuerit validus calor nativus, ita vel statim extinguitur sine putredine, vel colliquat humores putrefaciendo. Quod autem certam ætatem tan[g]at hoc malum, quemadmodum Dionysius Halicarnassæus scribit, vel quod subita pernicie, sine ulla ægrotatione sit calamitosa, ut Plutarchus in vita Romuli prodidit: & quod alias bruta animantia, alias fœminas, iterumq; his fere intactis, viros robore præcellentes invaserit: & olim, ut scribunt Orosius & Eusebius, fœtus in utero mulierum ac pecudum necârit: causa est, quod cordis intemperies certa, certo inquinamento veneni respondet. 2. Antiq. Roman.

Novi morbi dicuntur, quorum causa & natura minime nobis est cognita aut perspecta, ut olim mentagra Romæ enata: & carbunculus primum Romæ visus Lu[c]io Paulo & Q. Marcio Censoribus: & gemursa morbus, qui digitos pedum tantum invadebat. Sensit & nostra ætas novos, ut sudorem Anglicum, & morbum venereum, qui Apua Indorum videtur esse. Nov imorbi. Plin. 26. lib. 1.

CAPUT

CAPUT IV.

De morborum differentiis quæ sumuntur à tempore, & eventis quibusdam.

A Tempore quoque morborum differentiæ sumuntur: Inde dicuntur quidam longi, quidam breves, recentes & inveterati. Diuturni sunt vel causæ magnitudine: naturæve infirmitate, quæ excutere morbum nequit: vel mala curatione. Sunt & morbi continui, & intermittentes. Præterea morbi æstivi, autumnales, hyberni, vernales. Quidam sunt communes omni ætati & sexui, ut epidemii, endemii, sporadici. alii proprii & peculiares; ut morbi puerorum, juvenum, senum. hos describit Hippocrates tertio Aphorismorum. Sunt & connati morbi, & hæreditarii. maligni, & benigni. Maligni dicuntur, qui invehunt graviora symptomata quàm pro ratione propriæ essentiæ conveniat; vel quorum symptomata ad manifestas causas redigi nequeunt. Sunt & morbi ordinati & inordinati; crescentes & decrescentes. quique ab auctoribus nomen habent: ut ulcera Chironia, Telephia. Præterea morbi legitimi sunt & nothi. legitimi dicuntur, qui ex since-

Diuturni.

Varii morbi.

Ab auctoribus M.

ſincero & puro humore coriuntur, ut ex ſola bile, vel ex pituita ſola. nothi dicuntur, qui ex miſtis humoribus.

Hæ ſunt morborum cunctæ differentiæ. ſed & hi morbi variè miſcentur: inde & compoſiti morbi dicuntur & impliciti. Compoſiti, qui eandem ſedem occupant; ut in tumore præter naturam, inflammatio: eſt ibi morbus in intemperie, morbus calidus; in mala compoſitione; & ſolutione unitatis; nam eo tumore partes à ſeinvicem diſcedunt. Impliciti morbi dicuntur, qui in partibus diverſis conſiſtentes uni eidemque actioni officiunt, ut pleuritis & peripneumonia: ambo enim illi morbi quamuis ſedibus diſtincti reſpirationi noxii ſunt. Compoſiti M. Impliciti M.

Hic ſtudioſos iterum admonitos volo: hæc ab illis diſci, ut, cum homines remedia petent, conſulto ea aptent morbis. quod fieri nequit ni ſcias qui ſint illi morbi, & cujus ſint naturæ & indolis. Nam prima ad curandum indicatio ducitur à cognito morbo: is enim contrarium remedium à medico exigit. Quomodo deprehendes contrarium remedium, ſi neſcias id cui contrarium oppones? alia morbus in intemperie; alia is qui in mala conformatione hæret; alia qui in violata unione, expetit remedia.

I. HEURNII.

INSITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER VII.

DE MORBORUM CAUSIS.

CAPUT I.

Quid sit morbifica causa. & quotuplex. Earum divisio. quid externa, quid interna, & quæ eæ sint.

MORBORUM differentiis enumeratis causarum eorum indago ineunda, hoc ordine. primò quæ sit hujus indagationis utilitas ostendentes. deinde quid sit causa morbi. hinc quot causarum differentia, & quæ singulis morbis respondeant. Utilitas. *Utilitas ejus est, ut ait* Galenus*, quò his cognitis ac retusis, sanitatem reducamus; quod incognitâ causâ fieri nequit. Cum enim species morbi deprehensa fuerit, ea*

clidi

elidi nequit, ni causa ejus primum exscindatur: ut docet & hæc usui accommodat Methodus medendi, At causa, ni cognoscatur, exigi non poterit. nam, cum omnia pereant à suis contrariis, quemadmodum servantur à suis similibus, contrarium causis remedium invenire debebis. At hoc nunquam poteris, ni primum id agnoscas cui opponere contrarium velis. Igitur causæ morborum disci debent.

Morbi causa est, quicquid ad generationem morbi aliquo modo confert confert autem quod morbum constituit, gignit, auget, conservat. Constituit morbum ipsa forma corpori impressa. gignit causa efficiens. augent eadem causæ, si perseverent. Conservant omnes causæ quæ ejusdem generis sunt cum gignentibus, sed imbecilliores quam ut augere possint. Causarum, in omnibus rebus quæ gignuntur, quatuor genera sunt: materia: efficiens: forma: & finis. nos efficientem propius persequemur; nam illa proprie corpus immutat. Hæ in externas & internas dividuntur. Externæ dicuntur quæ foras incidentes corpus alterant. prisci occasiones vocabant, quod evidenter morbos præbeant. ut qui à calore febrem incurrunt, aut à frigore congelationem: occasio ejus morbi est à calore, vel frigore. Hæc à Græcis προκατάρχουσαι

Quid morbifica causa, & quætuplex.

Divisio causarum morbificarum.

Externæ

quasi præincipiens dicitur, & internã irritans; ab ea enim fit ferè motus initium, id quod significat προκατάρχειν. Hæ causæ ubi morbum dederint, absistunt, nec manent. Internæ. *Internæ causæ duplices sunt, Antecedentes, & Continentes. Antecedentes in contentis existunt, ab externis ortæ. verbi gratiâ, ex pleno victu, sanguinis copia succrescit tanta, ut venæ deducantur, unde sanguis in latus effunditur. cibi copia est evidens causa & externa. sanguinis copia inde orta, & venarum deductio, est causa antecedens. at effusus in latus & putrescens sanguis, est causa continens.*

Humores unde labefactentur. *Contenta igitur, hoc est, humores & excrementa, à quatuor rerum generibus labefactari possunt: sunt autem ea quæ assumuntur, geruntur, educuntur, & quæ retinentur. Quæ assumuntur sunt, alimenta, aër, cibus, potus, & medicamenta per quæcunque loca corporis immittantur, sive per os, nares, aures, sedem. Quæ verò geruntur, sunt ea quæ à nobis fiunt; ut motus corporis & animi, insolens gaudium, amor, quies & motus. motus, ut in aëre limpido, vel putrido: quique extrinsecus adhibentur; ut balnea, frictiones, cataplasmata, labor, vigiliæ, vulnerantia, periapta. Quæ educuntur, ut sudor,*

urina,

urina, & excrementa cætera: humor pharmaco excretus, lumbrici, calculi, caruncula, venus intempestiva, & immodica quæque evacuatio. Retinentur hæc eadem subinde præter naturam, pariuntque morbos, si peccent in substantia, quantitate, qualitate, agendi modo, & ordine.

Caput II.

De Aëre.

Inter *morborum causas externas, & censum eorum quæ assumuntur est aër, qui nobis cognatus semper adhæret, & sine quo vivere non liceat. Nobis hic necessarius; ut & res omnes non naturales à medicis dictæ: nempe cibus, potus, motus, quies, somnus, vigiliæ, excernenda, retinenda, & animi motus. à Galeno autem in arte medica dicuntur causæ salubres & conservatrices: quod corporis nostri commoderationem recte accommodata servare tuerique possunt. Inter hos aër maxime morbos parere solet; quod eo dum vivimus necessario fruamur. Propterea nō male dixit Avicenna, aërem nostrorum corporum & spirituum elementum esse, hoc est, veluti pabulum. etenim vita nostra nititur spiritibus. spiritus autem pa-*

ſtum ineunt ab attracto aëre, ut docet Galenus. quare ſanis & ægris aëris maxuma habenda eſt ratio. Aër ergo qui omnibus temperamentis ex æquo uſui futurus erit, ejuſmodi ſit oportet, ut non peccet in ſubſtantia, qualitate, agendi modo, & occaſione. talis fuerit ſerenus, purus, nitidus, tenuis, patens, nullis inquinamentis obſitus, vel putredinis corruptelâ fœdatus, vel uligine perfuſus; lenibus & ſuaviter ſpirantibus ventis difflatus, qui modice agitetur. Cui contrarius erit, qui cloacarum & paludum halitu infectus fuerit; ut olim Lerna inter Argos & Mycenas. ſic qui demiſſo loco montibus ſeptus nullum recipit perflatum: ſqualet enim ſitu, & nidorem contrahit, morboſque præbet ad pulmonem attractus. Hinc Columella de Catonis & Varronis ſententia, in emendo agro, aëris ſalubritatem inprimis ſpectandam docet. Nemo enim ſanus ſumptus debet in eo agro emendo facere, qui dominum ad fructus pervenire non ſinat, Aër ergo temperatus non parit morbos: omni enim temperamento convenit. At qui calidior eſt aër, exhauſtis ſpiritibus vires dejicit; (hinc Ariſtoteles Æthiopas & qui Lybias incolunt brevis ævi eſſe ait;) urinam minuit, quia ſudores prolicit; coctionem debili-

Lib. De utilit. reip.

Aër qui bonus.

Lib. 1. De re ruſtica.

Calidioris aëris noxa.

bilitat; bilem torridam facit, hinc morbi acuti. Frigidus aër coctionem promovet, cogendo intrò calorem nativum: humores incrassat; longos morbos parit & destillationes. Humidus aër torpidum corpus reddit, & cruditates humoresq; multos. Siccus spiritus collustrat, humores absumit; Attamen obstructiones prabet. Aër quem Barbari turbatum vocant, Latini impurum, fœdat spiritus & humores, nubemque & quasi caliginem iis inducit, ut scribit Galenus; quemadmodum serenus mentem exhilarat, & spiritus alit; quod innuit Hippocrates quum odores implere, oblectare, placare, conceptis verbis dixerit. Quem locum Ioannes Alexandrinus enarrans, Democritum Abderitam vitam mellis odore quatriduo sustentasse dicit; aut, ut alii affirmant, panis calentis odore, & Oribasius quadraginta dies aliquem vixisse asserit, solius mellis odore. scribendum ibi quatuor, pro quadraginta, numerorum facili lapsu.

Frigidi aëris vis.

Humidus aër.

Aër impurus.

1. Epid. 1.

6. Epid.

1. aph. 12.

Aër mutatur modo ad calidum, frigidum, humidum, & siccum. Vere temperatus est: inaqualis autumno: calidus æstate: frigidus hyeme. at hæ vicissitudines à naturæ ductu aliquando abeunt; ut ver non sit temperatum, sed imbriferum & aquilonium. sic & æstas sævit

Aëris mutatio ex anni tempore.

aliquando non ferendus ardoribus; modo humet. Id ubi evenit, Hippocrates graves morbos exspectandos asserit. at temporibus ex sua natura fluentibus, fiunt morbi non lethales sed secundi judicii.

3. aph.

Contaminatur contagio aër.

Aër aliquando contrahit squallorem atque situm, nidoribus plexus, à re tetrum spirante, ut ex sepulchris, lacunis: unde vim deleteriam contrahi nostræ naturæ adversam; à nobis contagio dicitur: Hippocrati νοσηρὴ ἀπόκρισις, *hoc est, seminarium contagii, vel, ad verbum, morbida excretio vocatur. sic conclusus aër in specubus, antris, & metallariis fodinis putrescit: hinc afflatus qui certo homines interimunt. Albertus Magnus de Puteo Patavii aperto refert, qui multos auræ afflatu interemit. refert & Georgius Agricola de quibusdam fodinis tetrum spirantibus.*

Lib. De natura hum.

Ventus quid & qui.

Ventus, soboles aëris, varie nostra corpora afficit. Est *autem* ventus, *ut refert Aristoteles,* exhalatio sicca, quam terra profundit, circum terram acta. *Plutarchus ex Anaxamandri sententia, ventum esse arbitratur aërem fluidum, à Sole ejus partibus liquatis atque fusis. Seneca esse existimat ventum, aërem in unã mundi partem fluentem.* Est *verò* ventus, exhalatio ex mari terraque hausta, quæ

2. Meteo. 4

3. Lib. De Placit. phil.

5. Natur. quæst.

quæ exprimitur aliquo, qua liberius exitus patet. *Sunt venti quidam locis quibusdam vernaculi. Atabulus infestat Apuliam: Calabriam Iapyx: Athenas Scyron: Galliam Circius: & nostram regionem* λὶψ *seu Africus.*

Hippocrates libro De aëribus, aquis & locis: aëris, regionisve salubrem, morbosam, vel pestiferam naturam ex ventis, aqua & terra, locorumque situ animadverti posse recte docuit; ut recte quomodo ad morbos inducendos aër compositus sit, scire possimus: ex aëre enim magna pars valetudinis pendet. Vnde Aristoteles, in situ urbium describendo, aëris salubritatem inprimis spectandam docet, ut valetudinis incolarum prima ratio habeatur. Ea, ut scribit Porcius Cato, optuma erit in ea regione, in qua nitent omnia, & in qua solum naturâ suâ valet. Nitor enim cœli, clementiæ & bonitatis terræ indicium præbet. Quam sententiam Catonis Varro explicans, inter alia dicit: illas civitates quæ palustribus in locis sunt, obnoxias esse corruptelæ; quod in eis crescant animalia quædam parva oculis incomperta, quæ cum aëre per nares in cerebrum, & per os in corpus trahuntur, & difficiles morbos pariunt. inde Iacobus Holerius scribit, in cerebro Itali scorpio-

Salubris regio unde, & situs habitationis.

7. Pol. 11.

1. De re rust. 25.

5. De re rust. 25.

Palustris aëris noxa.

Cap. 1. Praxis Med.

nem enatum ex odore basilicæ herbæ: nam minuta animalcula ita quoque cum aëre sorbentur. Vnde Scropha, auctor, ut Varro dicit, gravissimus, oppida sublimi loco posita, affirmat salubriora esse, quam quæ in valle sita sunt; quod bestiolæ si quæ innatæ fuerint, aut efflantur, aut aretudine citò pereunt: & si quid contagii conceperit, dissipatur, aut vi Solis exeditur. Sed omnium saluberrimus situs est ad auroram, quod illæ civitates hyeme solem, æstate umbram habeant. Intelligo ad auroram, ortum æquinoctialem, hoc est, cum contra urbem Sol radios suos fundit cum sub Ariete oritur. etenim horum aquæ, ut ait Hippocrates, sunt splendidæ, suaveolentes, & molles; quod Sol oriens eas expurget. Et, ut dicit Hippocrates, in tali tractu cœli quæ nascuntur plantæ aut mineralia, primam bonitatis notam habent: raroque homines morbo tentantur in tali loco habitantes; unde & longævi sunt. Sic in Taprobana insula, quam hodie Sammotram vocant, quæ sub æquinoctiali ad ortum sita est, ferunt homines trigesimum supra centesimum superare annum; qui, nisi naturæ lege non concidunt, hoc est, solum senio, calore naturæ exhausto, moriuntur. Ad occasum sitæ civitates, ægrescunt maxume. nam terram

ram & aquam crassam, minimeque splendidam habent: quia mane à Sole non emendantur, sed rore vel pruinâ madent, & à meridie Sol eas præcoquit: propterea catarrhis & putridis morbis obnoxii redduntur. Qui Austrum spectant, aquis subsalsis & crassis utuntur, longisque morbis, ut diarrhœis tentantur. Qui Aquilonem habitant, pleuritide, lippitudine, ardentibusque febribus sæpè implicantur.

Hæc de Aere aliquantulum prolixius nos: quod, præ cæteris, Hippocrates huic præcipua quædam ascripserit. Is duo observavit quæ in morbis consectariam calamitatem trahunt, morbi acumen & malignitatem. hoc est, τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ θεῖον. Divinum vocat, aeri aliquid impressum præter morem; continentem rem pro contenta indigitans. nam aerem divinum jure appellare potuit, politico loquendi more: cum vulgus aereum hoc spacium, quod protenditur ad nubes, cœlum turbidum vel serenum dicat. & ipse scribit primi Epidemiῶν secunda, καὶ οὐρανὸς λαιλαπώδης καὶ ἐπινέφελος, hoc est, cœlum procellosum & nubilum. Quare ex divino laborare, est ægrotare ex causa morbifica, quæ non à diæta, sed aeris vitio contaminata fuit. Hæc longè exitialior malignitas contagia

Divinum in aëre.

ſæpe ſpargit: & eſt indomita, coctionique invicta, venenata & peſtifera ſæpe; epidemiorum morborum auctor. Quomodo id innaſcitur aëri? hoc tradidit Hippocrates libro tertio Aphoriſmorum: nimirum, ab omni inſolenti aeris mutatione in temporibus integris anni. Hæc mutatio aëris extra naturæ legem, propriæ ſubſtantiæ corruptione qui in vitio ſunt ſuccos profert. Quare prudenter initio Prognoſticῶν monet Hippocrates, ut providentiam conſectemur, num quid inſit morbis divini. nam ibi τὸ ἐξὼ proſequitur: & ei ſilentium eſt τῶ θείῳ, nam de eo in Aphoriſmis egit. Tantum itaque tribuit huic divino Hippocrates, ut jure acumen in his negligere ferè velle videatur. Hoc eſt, ſi quid divini inſit ab aëre, divino etiam remedio, hoc eſt antidoto, compeſcatur. Ita refert Geſnerus, pleuriticos quodam anno, à ſecta vena expiraſſe: à theriaca pota redintegratos fuiſſe. ita in peſte.

CAPUT III.

De Alimentis.

Quid cibus.

CIBUS *quoque morborum ſæpe cauſa eſt.* Vocamus *autem* Cibum vel Alimentum quod corporis noſtri ſubſtan-

ſtantiam augere poteſt, quodque nutrit. eo *differens à medicamento, quod hoc ſubſtantiam noſtri corporis alterat, ut ſcribit Galenus primo Simplicium.* at Venenum corporis noſtri ſubſtantiam depopulatur atque depaſcitur. *Alimentum vero apud Hippocratem eſt triplex: id quod jam actu nutrit: & quod veluti nutrimentum eſt: & quod nutrimentum futurum eſt. Nutrimentum verum vocat Hippocrates, quod aſſimulatum jam corpus nutrit atque auget: quod eſt veluti nutrimentum, vocat id quod quidem appoſitum eſt parti, ſed nondum aſſimilatum: futurum nutrimentum, quod in ventriculo & venis contentum, nutrire tandem poterit. Atque talia alimenta vel ſunt pura alimenta, vel alimenta medicamentoſa, ut zinziber, piper, lactuca: nam & nutriunt corpus, & alterant conſimili qualitate. Morbos autem invehunt cum peccant in ſubſtantia, qualitate, quantitate, utendi modo & tempore: ut quæ lenia ſunt & alvum ſubducentia, prius; quæ plenius nutriunt, poſterius ingerantur: nec dura mollibus, nec adſtringentia laxantibus, aut craſſa liquidis, nec concoctu lenta facilibus præmittantur.*

Nutrimenti vox. Lib. De alim.

Vt varia ſint alimenta.

Vnde morbos præbeant.

Tempus ſumendi cibi eſt, cum latrat fame ſtomachus. nam famelico cibum ſubduce-

ducere, ut inquit Avicenna, ventriculum pravis implet humoribus. Sic si cibus antevertat famem; inde enim morbi graves putredinesque oriuntur. Hippocrates inquit: Si plenior supra naturam cibus sumatur, morbum facit. nunquam enim ad satietatem, sæpe infra eam cibum sumpsisse profuit. Sic enim mitigatur, & minor excrementorum est proventus. Hinc Hippocrates inquit: sanitatis studium est non satiari cibis, & ad labores impigrum esse. Vnde doctissimus medicus Dissarius apud Macrobium admonet; quod & Socrates suadere solitus erat; illos cibos & potus vitandos esse, qui ultra famem & sitim peterentur; illi enim morbos dant. idque probat Dissarius pecudum pastu: quæ enim simplici gramine vescuntur, salubriores sunt quam quæ ad sanguinem farciuntur: illas enim ægrescere ait.

2. aph. 17.

6. Epid. 4. 20.

2. Satur. 4.

Qualitas quoque diversa ciborum, si temperamentis non respondeat, morbos concitat: ut si calidis naturis calida alimonia suppetatur, frigidis frigida. etenim, ut inquit Galenus, intemperata naturæ modico contrariorum gaudent usu. Hippocrates in cibis magnam curam habendam censet; qui ita scripsit: Paulo deterior cibus & potus, suavior tamen, melioribus

Lib. De Arte medica.

2. Aph. 38.

Suavia nutriunt.

ribus, sed suavitate imparibus est anteponendus; hoc est, quamvis non ita sit materia exhausta, nec historia morbi accommodatus. tacita enim natura vi suavem cibum arctè ventriculus amplectitur ac melius concoquit: id cum non fit: fiunt cibi morborum causa. unde Avicenna dicebat, quod sapit nutrit; Suavitas enim ea, exuit & superat id, quod in cibis invictum erat. unde quidam bubulam carnem vi ventriculi facile edomant. Consuetudinis quanta sit habenda ratio, legite apud Hippocratem secundo libro De victu in acutis morbis, & secundi Aphorismorum quadragesimum nonum, & quinquagesimum. Si consuetudo lædit, sensim in melius transferenda erit; alioqui & morborum causa fiet. Consuetudo.

Præparandi cibi exactè, ne in morbi causas abeant. Inter omnes præparationes assatio & elixatio naturæ commodiores videntur: differunt, quod assa majus robur afferant, modò vi ventriculi superentur; elixa facilius concoquantur. Quæstio non parva est, num assa elixis sint humidiora. Respondeo breviter: assa nativa ac interna humiditate prævalere, quod crusta ab igne internum humorem arctè contineat: elixæ verò carnis humiditas aliena major est, quod sit in aqua cocta. Præparatio ciborũ. Quæstio.

Quan-

Quanta vis ſit ciborum ad ſanitatem, demonſtrat Diodorus, qui ſcribit ichthyophagos vitam totam ſæpe ſine morbis vivere. Ioſephus etiam ſecundo libro De bello Iudaico ait, Eſſæos quietiſſimam vitam egiſſe, quod apud eos potandi & edendi modus ſaturitate definiretur. uno genere cibi utebantur; ſeneſcebant valde. Et Apollonius Tyanæus apud Philoſtratum octavi libri tertio, cum apud Domitianum ſe purgaret de incantatione per dæmonem, ait, Levibus & tenuibus cibariis veſcor: hæ mihi lautæ dapes. Hoc, ô Rex, admirabilem quandam & arcanam perſpicuitatem tribuit ſenſibus; nec turbidum quicquam aut obſcurum apud nos manere patitur; & facit ut tanquam in ſpeculo clare videam facta & futura. hæc victus frugalitas & ſobrietas. Certe natura recte inſtituta paucis eget, indeque ſuaviter dormit, grataque illi Aurora affulget. menſæ vero epulis æſtuantes, morbi. Vide Macrobium ſeptimi Saturnaliorum quarto capite, & quinto.

CAPUT IV.
De Potu.

CUM *id quod humidum de corpore effluxit, ut potu reſarciatur neceſſe*

ſit

sit; qua efficacia is corpus afficere possit, dicit Hippocrates medicis exacte cognoscendum. nam nisi rite corpus humescat, idem nobis quod terra satis & nascentibus eveniet; quæ nisi rigentur humore, tabescunt. Aqua & vinum in communi usu, ad potum, posita sunt. Aqua sit ab omni sapore aliena, colore pellucida, levis & meabilis, quæ (ut dicit Hippocrates,) facile calescit facileque frigus concipit. Alia est aqua fontana, quæ optuma censetur, modo fons ortum spectet, ac loco sublimi dimanet; nam tales aquæ hyeme tepent, & æstate frigent. Aliæ sunt aquæ cœlo deciduæ: illæ, à fontanis, optimæ: nam quod levissimum est à sole rapitur; sed tetri quid à nubibus trahunt. quare dicit Hippocrates, illæ coquendæ sunt ac colandæ, alioqui vocem raucam efficiunt, ac facile putrescunt. bona censetur quæ tonitru dejicitur; mala procellosa, à ventis enim cruda est. Puteales aquæ his deteriores habentur; quod per anfractus terreos, arte factos, ferantur. At quæ per tubulos plumbeos invehuntur, pessimæ habentur; nam plumbi vim perniciosam corpori invehunt; unde viscerum gravitates & dysenteria quod & Vitruvius annotavit: nam plumbarii artifices, coloribus pallidis fœdatum habent corpus;

Aqua quæ optima.

2 aph. 16.

Fontana.

Pluvialis.

Putealis.

Lib. 7.

nam

nam quum funditur plumbum, inquit, vapor ex eo insidens corporibus, artus exurit, eripitque ex membris eorum sanguinis virtutem. Columella prohibet gallinas potari ex plumbeis vasis. Propterea
7. κτ[illegible] τόπ. *Galenus, in componendo medicamento ex capitibus papaveris, aquam pluvialem commendat, quæ non per plumbos tubulos fluxit: quod recrementa quædam plumbi illi immittantur; unde, inquit, eo utentibus dysenteriam adfert; cerussam*
Lib. 1. De antidot. *enim habet. Hinc male medici eliquant remedia per plumbea vasa: etenim Galenus stannea vasa vitat ad conservationem remediorum, quod plumbo adulteretur stannum.*
Fluviorũ aqua. *Fluminum majorum aqua suspecta fuit Hippocrati, quod invectitiis aquis undique congestis ferantur: hincque calculum generari, coxendicum dolorem, & herniam.*
Palustres aquæ. *Palustres aquæ pestilentes sunt ac perniciosæ, quod statariæ sint lentoque lapsu repant.*
Nivosæ. *Nivosæ & ex glacie eliquatæ pessimæ sunt: quamvis antiqui obnixe his delectati sint. legite Athenæi librum tertium, & Plutarchi sympesiorum sextum, & Galenum ad sextũ Epidemiῶν, commentario quarto. Nero Imperator aquam coctam nivi imponebat, unde Neronis decocta celebris fuit Romæ; uti patet ex Iuvenalis satyra quinta.*

quintæ. & Galenus libro septimo Methodi decoctam vocat illam aquam.

Vinum sæpe morbos facit. Vocant medici Vinum ὀλιγοφόρον *quod tenue est & parvum, quodque facile aqua dometur.* πολυφόρον *quod Hippocrati* οἰνώδης, *vinosum dicitur: est vinum grave, quod multum aquæ fert, nec facile domatur. quod vinum si immodice hauriatur, valetudinem turbat; ut de Sileno narrat Hippocrates, furorem adfert, rabiem, apoplexiam, & omnes morbos frigidos. Vnde Androcides philosophus ut coerceret Alexandri intemperantiam, vinum potaturus inquit, ô Rex, memor sis te sanguinem terræ bibere. Vina crassa, rubra, & acerba, atram bilem generant, & crassum vitiosumque sanguinem. Nova vina quæ musteam dulcedinem nondum exuerunt, excrementosa sunt, ægreque concoquuntur, & difficile permeant. hinc flatuum proventus. Annosa vina, nervos & caput tentant, nimiumque urunt corpus, ut scribit Galenus septimo Methodi, & libro De cibis mali & boni succi. Quibus crasso sanguine corpus perfunditur, à nigro vino læduntur; sed tenue iis usui est: sic quibus frigidus est sanguis, his generosa vina prosunt. breviter, sunt salubria vina, quæ mentem minime*

Vinum. 1 Epid. 2. ægro. Crassa vina Gal. 5. De Sanit. Nova. Annosa. Macro. 7. Sat. 12. Quibus noceant.

nime de ſede ſua dimovent, quæque facile penetrant; quale Rhenenſe eſt. Plato & Galenus pueris & adoleſcentibus denegant vinum, quod ad iram & libidinem præcipites eos reddat, & rationem hebetem & turbidam efficiat. Senibus vinum idoneum eſt, quod, calidum & humidum cum ſit, mitiget eorum frigus & ſiccitatem. Hyeme, dicit Polybius, partius eſt generoſum vinum bibendum: æſtate, imbelle & copioſius parum bibendum, & ad neceſſitatem. alioqui morbos vinum concitat. Aſclepiades medicus, primum cyathum ad ſitim pertinere dicebat: ſecundũ, ad voluptatem & amorem: tertiũ, ad ebrietatem: & quartum, non eſſe noſtrum, ſed inſaniæ. Nos id aliquantulum laxius: primus cyathus ad ſitim: ſecundus ad lætitiam: tertius ad voluptatem: quartus ad ſomnum: quintus ad ebrietatem: ſextus ad iram: ſeptimus ad lites: octavus ad furorem: nonus ad morbum. Sed indubie à cibo nec jejuno ſtomacho potandum; quod flacceſcat coctio vino, & nervos lædat, Iarchas, apud Philoſtratum De vita Apollonii, tertii libri decimo capite, vocat Tantali φιλοτησίαν propinationem poſt cœnam benevolentiæ cauſa. Recte Plinius vigeſimi tertii primo: Corpus augere volentibus conducit inter cibos bibere. Con-

2. De legibus. 1. De Sanitate. Plutarch. prob. 48.

Quando, vino quo utendum.

Quantum.

Philoteſiæ pocula.

tra minuentibus, ſitire in edendo; poſtea parum bibere. *Qui noctu bibere appetunt, his admodum ſitientibus, ſi ſuperindormierint, bonum, inquit Hippocrates.* 5.aph. 27. *Nec bibendum ſtatim ab exercitio, cum corpus æſtu incandeſcit: id enim funeſtum eſt. Videte Dioſcoridis libri ſexti trigeſimum tertium. Quæſtio medica eſt, num vinum ſit humidum an ſiccum. ſed ex Galeno patet id humidum eſſe & calidum. ea enim ratione pueris vinum, quod calidum & humidum ſit, adimit; & ſenibus concedit, quod eos humectet & calfaciat. & Avicenna capite De melancholia dicit, nocere ea quæ frigida ſunt & ſicca, & iuvare ea quæ humida ſunt & calida, ut vinum.* Num vinū humidum. 1 & 5. De ſanitate.

LIBER V.

De ſomno & vigilia. & De exercitio: Excernendis, & Retinendis: & de Animi accidentibus.

INTER *agenda cenſetur & ſomnus, qui ſæpe, ſi non recte ineatur, morbos parit; alioqui,* DEI *gratiſſimum hoc donum his quibus placide ſerpit, facultates omnes recreat, coctiones promovet, & viſcera humectat, (unde Hippocrates dicebat, dor-*

mitu-

miturientibus non esse dandum potum ;) seniique duritiem mollit. At immodicus si fuerit, hoc est, si ultra concoctionem ciborum extendatur, distributionem alimentorum impedit: unde excrementorum proventus, ac gravitas corporis. Tempus. *Aptissimum somno tempus nocturnum, quod spiritus, præ tenebris, intro viam affectent, nisi tamen inflammatio adsit viscerum; tum præstat de die dormire, ut inquit Hippocrates, & noctu vigilare; ne intro repant spiritus confertim, & ita inflammationem augeant. Et spiritibus exhaustis labore vel æstu, meridiari non est malum. Septem horarum spacium plerumque cibum coquit. Decubitus formam* Decubitus *primus omnium Hippocrates libris Prognosticων prodidit: decumbendum in latus vel sinistrum vel dextrum: manus & crura cum cervice paululum inflexa sint. Avicenna primum in dextrum latus, hinc in sinistrum decumbendum censet, & in ventrem cubandum. Avicennæ modus valido ventriculo confert: at eo imbecilli, in sinistrum prius latus cubandum scribit, id enim concoctionem promovet; quod hepar tunc ventriculo incubet, eique calorem aspiret. Si itaque somnus non ex lege naturæ ineatur, morbi auctor evadit. nam, ut canit Bacchylides,*

des, μελίφρων ὕπνος θάλπῃ κέαρ: mellitus somnus movet cor. & Homero dicitur νήδυμος ὕπνος, suavis somnus, qui suaviter subit. eidem μαλακὸς γλυκερὸς dicitur. Et Iuno promittit, apud Homerum, Somno Pasithea, quam se amare ait Somnus: tum enim natura ductu qui fit somnus, obrepat laxatis corporibus, indulgentia naturali nihil certe jucundius corporibus evenire potest: ut nec quicquam infelicius, si gratissimo hoc naturæ dono fraudentur. Vigiliæ corpus frangunt & emaciant. oriuntur à calore & siccitate cerebri, anathymiaseos inopia, & animi curis.

DE EXERCITIO.

EXercitatio *corpus varie ad morbos vel robur trajicit: ut de se ipso testatur Galenus. legatur Aristoteles, prima Problematum, quadragesimo septimo.* Cap. 3. De cibis bonis & malis. *Cur cibum minuere, laborem augere salubre est? an, inquit, quia excrementa absultant cum cibus superest, aut labor deest? Certe Phraotes, Indorum rex apud Philostratum ait, His quæ in venationibus capto, socii amicique vescuntur: mihi enim exercitatio satis. Pulchre etiam Plato in Theateto demonstrat, cuncta à motu*

serva-

servari, & à quiete interire. ita Pindarus meminit ἀεξιγυίων ἀέθλων, certaminum membra augentium. Est autem exercitatio, motus corporis vehemens, quo alteratur anhelitus: vel unde fatigatio subit. Pilæ lusus, & concitatior ambulatio laudatur. etenim cursus crura maxume exercent; & armorum velitatio brachia; equitatio lumbos & cervicem: clara lectio & cantus pulmones: at pila omnes corporis partes. legite Galenum de lusu parvæ sphæræ. Id omni studio cavendum, ne corpore excrementis pleno exercitia ineamus, ne, quæ crud[a] sunt, in habitum corporis detrudantur. Quare non statim à pastu veniendum a[d] exercitium. Et Hippocrates jubet ut cib[i] sequantur labores: si contra feceris, mor[-] bi succrescent ab exercitio. & sensim lu[-] xetur corpus exercitio & mollescat. Finis exercitii esto cum turgidus corpori[s] habitus sidere incipit, & cum corporis e[f-] florescentia diminuit. si ulterius progre[-] diatur, succosum humidum exedit: in[-] de fatiscit corpus. Itaque cum labi cœperi[t] ab exercitio moles, hoc est, cum fatigatu[s] vere fuerit corpus, protinus cessandum alioqui morbos dabit.

Quid sit exerceri.

Varia genera exercitiorum.

6.Epid.4.

Finis exercitii.

DE EXCERNENDIS ET RETINENDIS.

EXCERNENDA & retinenda si ultra modum excrescant, plenitudinem vel cacochymiam pariunt. Plenitudo quæ πλῆθωρα dicitur, duplex est: quando humores omnes pro sua quique portione creverunt, plenitudo dicitur ad vasa. Quantum autem periculi illa plenitudo adferat, declaravit Hippocrates, primi aphorismorum tertio, ubi scribit, Habitissimam athletarum constitutionem esse periculi plenam. Nam ipsa suis viribus oneratur, ab ea sagina, omni fame praviore. unde metus, ne oborta universali inflammatione per causos, & syncope, vel apoplexia, subito extinguantur. Quare horum studium, apud Plutarchum, ridet Philopœmenes, quod quanto plus corpori accedit, tanto plus periculi accedat, & securitati decedat & quod vasta illa corporis moles, ad res gerendas, & ad sanitatem tuendam sit incommoda. Est autem sanguinis duplex fere portio in hominibus bene habitis, ad pituitam: pituita duplex ad bilem: bilis duplex ad melancholiam. loquor jam de nutritiis qui sunt in sanguine humoribus: quorum copia, in- Plethora duplex.

effuso sanguine conglobato, sæpe oculis notatur. At reliquis tribus humoribus bene dispositis, si sanguis superat, dicitur plenitudo ad vires, hoc est, quamvis non tendat vasa, est tamen major quam vires ferant. At quum unus humor tantum redundat & præ cæteris luxuriat, nempe bilis, pituita, vel melancholia, dicitur κακοχυμία. Agnoscitur plenitudo ad vasa, ex venarum tumore; & lassitudine tensiva. At plenitudo ad vires dignoscitur ex gravitate, corpus pigrescit. cacochymia, ex ulceroso dolore deprehenditur. Quomodo hæ affectiones curandæ sint, videte apud Galenum libro quarto de sanitate tuenda.

Ad vires.

Notæ eius quæ ad vasa.

Eius quæ ad vires.

Nulla causa est efficacior ad morbos, quam cum retinentur excernenda, ut muccus, bilis utraque, alvus, urina, menses, hæmorrhoides, vel nimia horum effusio: ex sententia Hippocratis, sexti aphorismorum vigesimo septimo. Flatus retenti quam sint fœcundi in morbos, ex Claudii Imperatoris edicto intelligas, qui, ut refert Suetonius, edicto veniam dedit, efflatum crepitumque ventris in convivio emittendi; cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset.

Solemnis evacuatio.

Venus quoque inter excernenda & retinen-

Venus.

tinenda censetur. Mirum quod de Epicuro, summo philosopho, scribit Galenus in libris Artis medicæ, Veneris nullum esse usum salubrem. Sed non sine ratione: contemptu enim voluptatum corporearum, is ita existimavit. Fuit enim vir ille temperans, ut scribit Diogenes Laërtius, & vir bonus, pius, & dei & amicorum cultor: sed ex Pythagoræ sententia hæc dixit, qui affirmabat tunc coitu utendum esse, cum quis se ipso infirmior fieri vellet. Immoderata Venus virium infirmitates adfert, & senilem juventam; quæ, ex Catonis sententia, ut refert Plinius, maturam mortem indicat. quia concubitu à cerebro exhauritur spiritus: cumque subito benignus humor eliquatur ex partibus solidis, fraudantur suo genio & nativa humiditate. Profecto nihil æque cerebrum infirmat, quam firma Venus; unaque corpus enervat, animæq; substantiam turbat, inquit Cælius Aurelianus. Hinc Democritus omnem venerem damnavit, ut refert Plinius, quod homo alius ex homine exiliret. Mala est venus in fluore mensium; & conceptus infœlix tetra lue madens: ut qui ex polluto sanguine sit genitus. hinc elephantiasis & lepra. Fœcunda autem prole venus, quæ fit cum recens fluxere menses,

Lib. 10

28. Lib. 2.

illisque quasi taciturientibus. unde veteres dicebant; imminente luna, quod est, ex cœlo illucescente, præsultrix Venus choros ducit. In ætate tenella nocua est: unde Cæsar libro sexto De bello Gallico scribit, Germanos intra annum vigesimum fœminæ notitiam habuisse, in turpissimis habuisse rebus.

Animi accidentia.

Animi accidentia corpus manifesto à naturali statu evertunt. Hoc est motus rationi non obtemperantes: ut ira, tristitia, gaudium effusum, quod instar fulminis spiritus dissipat; furor, timor, invidia, mœstitia. Timor subito intro trahit sanguinem: hinc enim algent, tremunt, ac pallent extrema. Ira contra, ad peripheriam valide excutit: hac nullus obiit. Gaudium præter spem, occidit fractiores homines. ita Lacon Chilo, insignis philosophus expiravit, cum filium victorem olympici certaminis conspiceret. Ita Sophocles, & Dionysius tyrannus victoria tragica rapti sunt. id & Diagoræ Rhodio, Marco Iuventio, & plurimis aliis evenit. Legite Platonem libro quarto & nono De Republica, ubi duas animi partes exprimit, rationalem & irrationalem: & accedite Phædrum Platonis, ubi allegorice equo refractario similem facit animæ partem irrationalem. Consulite Galenum libro

libro quinto De placitis Hippocratis & Platonis, capite septimo, & nono, & undecimo, ex Posidonii sententia. & capite etiam undecimo. Scribit Lerius, in Brasilia homines canescere, nam ab omnibus malis affectibus & molestiis absunt. Plato etiam in Charmide eleganter demonstrat ex Zamolxidis sententia, omnes morbos ex animo nasci.

CAPUT VI.

De reliquis morborum causis.

EVIDENTES *morborum causas (earumque vires) quas vocant externas & procatarcticas, & manifestas, quod sensibus conspicua sint, ut aërem, cibum, exposuimus. Sunt & alia duæ causæ: Antecedens, quæ ab externis originem ducit: & continens, quæ ab antecedente oritur. Hæ sunt præcipuæ causæ morborum. Agnoscunt & medici alias quasdam causas non æque præcipuas, ut est conservatrix causa, quæ præsentem corporis statum inviolatum servat. ut temperatum corpus, rebus omnis excessus expertibus conservatur, hoc est, similia similibus. Est & causa quædam præservativa, quæ ab impendenti malo corpus tuetur: ut si ni-* Conservatrix. Præservatrix.

mium caluerit, frigiditatem addit; quod, ut scribit Galenus De arte medica, intemperata naturæ modico gaudent contrariorum usu. Ex hac causa enatus fuit tra-
Causa sine qua non. *ctatus De sanitate tuenda. Est & causa sine qua non: quæ quamvis nihil agat, actio tamen sine illa non habet eventum. ut præmansio cibi, sine qua concoctio non*
Adiutrix. *fit in ventriculo. Adjutrix causa illa quidem opus conficit, sed ægre; aliique jungitur, ut rem assequatur felicius: ut in partu, tensio octo musculorum abdominis adjuvat actionem uteri. Sunt & abditæ causæ morborum, quæ intus latent, & notis aliquando se produnt, ut pleuritis. Aliquando nullis notis deprehendi possunt, diciturque morbi abditi: Hippocrates diurnos vocat. talem expertus fuit olim famulus Crateri medici, de quo scribit Porphyrius, libro De differentiis animarum: cui omnis caro ex ossibus decidebat, nec ullis auxiliis curari poterat: quam esu viperæ, quam anguillarum more coxerat. ita elephantiasis quoque cura-*
11. Symp. 2. Abditæ causæ. *tur, ut scribit Galenus. Insitæ morborum causæ sunt ex sanguine materno, & parentum, & semine. tales morbos parentes in fœtus profundunt, quibus obnoxii vixere: ut est epilepsia (sed rarius:) sæpius hepatis imbecillitatem, calculum, podagram.*

In causarum investigatione, à procatarcticis ad causas antecedentes, hinc ad continentes deveniendum. Sed in consultationibus medicis præstat continentes præponere: hinc antecedentes: dein evidentes. Sunt autem causæ morborum, quæcumque vim, temperiem, & structuram partium violant. Causæ morbificæ interna, ut antecedentes, fere in contentis stabulantur. Contenta autem labefactari possunt à quatuor rerum generibus, nimirum ab iis quæ Assumuntur, Geruntur, Educuntur, & quæ Retinentur. Assumuntur alimenta, ut cibus, potus: & etiã medicamenta. hæc si peccent in substantia, aut qualitate, quantitate, tempore & utendi modo, morbos dant. Geruntur ea, quæ à nobis fiunt, ut motus animi & corporis, ut, vigiliæ, frictiones, unctiones. Educuntur excrementa omnia, ex suis ductibus. Retinentur, ut solemnis evacuatio, transpiratio, corrupti succi. Hæc parient morbos cum vitium fecerint in substantia, qualitate, copia, agendi modo, ordine, & tempore: si corpus præparatum jam fuerit ad has injurias. Quare dispiciendum diligenter, quid quæque causarum harum possit, & in quæ corpora quid valeant moliri. Intemperierum causæ. Antecedens causa.

Iam exemplis ostendemus ut morborum Calidorũ morborũ causæ.

causæ à summis quatuor rerum generibus elici debeant. Morbus intemperie calida, est proportio vitiata mistarum qualitatum, calore lædens actionem. Hæc calida intemperies oritur vel ab iis quæ assumuntur; quorum quædam vi propria calidam intemperiem inferunt, eo quod natura calida sint; ut aër, cibus, potus, medicamenta, piper: vel aliena vi calorem præbent, ut quæ frigore stipant cutem, caloremque includunt; ab his calidi fiunt morbi. vel quia viscida sunt & crassa quæ obstruunt, unde fervor & putredo: & liberalior cibus & potus cruditates generant, unde obstructio & putredo; quæ enim putrescunt, calida sunt, & fœcunda in causas est inedia quoque. & quæ perverso ordine sumuntur: Et quæ à nobis geruntur, & quæ adhibentur, calidos morbos concitant; ut nimium exercitium; & animi motus, ut ira. Et quæ adhibentur calida & obstruentia; ut balneum in aqua aluminosa, calidos morbos parit. & à dolore attracta nimia materia cum in parte calescit & putrescit. Quæ educuntur, nonnunquam calidos morbos præbent, ut si educantur frigidi humores, calidorum liberum dominatum relinquunt. Quæ autem retinentur excrementa, quia putrescunt, calidos inferunt morbos.

Frigi-

Frigidorum morborum causæ eliciuntur etiam ab iis quæ assumuntur, geruntur, educuntur. Quæ assumuntur, morbos frigidos inducunt vel propria vi, ut aër, cibus, potus frigidus, & remedia frigida: vel aliena vi, ut calida edulia, aromata, vel vinum si nimia quantitate sumatur, morbos frigidos pariunt. hinc multi in hydropem inciderunt vastato hepatis calore nativo. Et quæ geruntur à nobis, ut somnus largior, otium animi & corporis: quia languet inde calor nativus. cataplasmata quoque frigida, & olea frigida tenuium partium, quia facile se insinuant in corpora nostra, calorem premunt, ac frigidos morbos pariunt. Quæ educuntur calida, dominatum relinquere frigidis succis solent: hinc subducto freno frigidis succis, frigidos morbos pariunt, ut larga venæ sectio, & bilis immoderata purgatio aliquos in hydropem conjecit; alios in intemperiem frigidam ventriculi vix sanabilem. Hæ sunt causæ morborum simplicium, qui in intemperie simplici, quemadmodum & humidi & sicci una generantur ex his quatuor rebus, nempe quæ assumuntur, geruntur, educuntur, ac retinentur. Hæ intemperies simplices raræ sunt: frequentes autem compositæ, præsertim quæ cum humore Frigidiorũ morborũ causæ. Gal. de causis Morb. 4. & 5. cap. Compositæ intemperiei causæ.

componuntur, ut bile, pituita, melancholia, aquosa substantia, vel flatu. hisque varie mixtis, & plerunque cum affluxu illorum humorum composita intemperies fiunt: unde & tumores sæpe surgunt, gerentes ideam illius humoris, unde orti fuerunt: ut anthraces, erysipelata, herpetes ex bile; phagedænæ; gangrænæ, cancri ex melancholia. Cur materia fluat, & cur potius in hanc quam in illam partem (nam inde plurimorum morborum pendent causæ) videte pulcherrimum locum apud Fernelium de morborum causis ultimo: & apud Galenum libro De morborum causis caput sextum.

Fluxus causæ.

Organicorum morborum causæ.

Causæ morborum instrumentalium seu organicorum pendent ex mala proportione partium similarium. Partes enim similares organicas componunt sua conformatione, numero, magnitudine, & unione. Conformatio partium consistit in figura, asperitate, lævitate, & concavitate seu meatibus. Cavitates vitiantur, cum sunt vel pauciores, vel plures; aut angustiores vel latiores quam partis organicæ officium postulat. angustiores redduntur, quia obstruuntur, vel quia contrahuntur, aut comprimuntur, vel concidunt labra, aut coalescunt, vel extenduntur. Obstruuntur meatus ab humore crasso, lento,

lento, viscido: vel lapide, pure, grumo sanguinis, caruncula; quod sæpe viis urinalibus evenit. Contrahuntur meatus à rebus adstringentibus, frigidis & siccantibus. Comprimuntur meatus tumore partis adjacentis; ut uterus tumidus vesicam: vel vinculis injectis, ponderibusque pressi. Concidunt labra, vel quia nimio humore madent, ut se erigere nequeant, aut vacuata cavitate ab ea re qua implebatur. Coalescunt simul latera, prius vulnerata & male curata. Distentione nonnunquam angusti redduntur meatus. Ampliores meatus reddunt aperientia & laxantia remedia, ut calida & humida, & rarefacientia calida. Figuræ vitiatæ causæ sunt, rebellis qualitas materiæ ad figuram inducendam: & cum male locantur à medicis artus. etiam resolutio, vel contractio membrorum hoc facit. Aspera redduntur quæ lævia esse debebant ab assumptis inæqualiter siccantibus & acribus: ut oculi fumo pulvereve læduntur. Morbi in numero diminuto causa est defectus materiæ, facultatis formatricis imbecillitas, vel sectio. Numeri aucti causæ sunt contrariæ. Magnitudinis imminutæ causæ, sunt materiæ & facultatis inedia; & obstructio meatus per quem fertur alimentum; vel

Figuræ vitiatæ causæ

Numeri læsi causæ.

Magnitudinis vitiosæ causæ.

Situs mali causæ. facultas coctrix imbecilla. Situs morbi causa sunt: quod pars male retinetur, ut intestinum in hernia: vel male articulatur, ut quum excidit acetabulis: vel male connectitur, cum vincula longiora sunt, vel strictiora. Morbi communis, hoc est solutionis continui, causa sunt quæ erodunt, vulnerant, rumpunt, contundunt, frangunt, avellunt, nimiumque tendunt; acris humor & rodens, & flatus distendens.

Solutionis continui causæ.

CAPUT VII.

De causa morborum continente.

NOMEN causa continentis fuit philosophis & medicis antiquis minime in usu. A Stoicis initium habuit, à quibus Herophilai medici; qui & tempore Augusti floruerunt, ut scribit Strabo: scholamque habuerunt inter Caruram & Laodiceam. de quibus Herophilais loquitur Galenus in libro artis medica. Hi causa continentis nomen in medicinam innexerunt ex Stoïcorum medicina. Hi enim spiritu, proxume rerum essentias contineri existimabant; nec videbant quomodo forma rerum, sine vinculo, in materia habitarent; eamque spirituum causam

Lib. 12.

Vnde medicinæ invecta hæc causa.

Nominis ratio.

causam continentem dixere. Cum itaq; duo sint rerum genera summa, unum earum quæ absolute sunt; alia quæ esse dicuntur cum fiunt: necessarium est in utroque genere dispares esse causas continentes. & Galenus concedit eas esse in rebus quæ fiunt; non autem quæ facta sunt. ut aqua ab igne remota calefacta, calet, quamvis ignis absit, nec causam continentem habet: quemadmodum etiam hectica febris. At quæ calefit aqua, causam continentem habet dum incalescit ab igni. sic in febre putrida evacuato humore putrido, perit febris. Hæc fuit nominis hujus ratio tempore Galeni.

Nos intelligimus causam continentem esse, quæ præsens morbum creat, & qua abeunte, morbi una cessant. *Igitur intelligemus de externa causa corporea, inter quam & morbum nulla alia causa intercedit, sed morbo proxuma est.*

Quæstio autem maxime nata est ex eo morbi genere, quod corporea causa excitavit, nec tamen ita corpori impressa, ut in habitu jam sit morbus, sed ut leviter inhæreat, & cum efficientibus causis suis sæpe abeat: de talibus controversia jam est: cum aliquando fugaces morbi deleantur cum suis causis; aliquando paulo post: adeo ut aliquantulum sese sistant sine causa continente. Ga-

Galenus hoc nomen fugit, cum ambiguum esset suo tempore, quodque Stoicis infensus esset, qui illo vocabulo utebantur. At tandem Arabes, quum hoc nomen in veterum monumentis invenirent, quæ ad nos non pervenerunt, usum hujus nominis induxerant, ac rebus aliter quam veteres medici applicuerunt. Eas morborum causas quæ jam actu morbos faciunt, conjunctas vocabant Arabes, quod inter illas & morbos nulla alia causa intercederet; sed una cum morbis essent, & una evanescerent. Antecedentes vocabant, quæ morbum antecederent, necdum cum illo congressæ fuissent, sed congressuræ. ut in febribus putridis, qui humor putrescit ac commovetur & paroxysmum adfert; est causa continens: at qui humor post aliquot dies paroxysmum movebit, est causa antecedens.

Sed dicet quis, Galenus non ita utitur causæ conjunctæ nomine. Respondeo, id verum esse, sed eandem rem docuit. Iubet enim humores qui putruerunt, & paroxysmum præbent, expugnare; ac corrumpendos corrigere, & ad benigniorem naturam traducere: id nihil aliud est quam quod affirmant Arabes, Antecedentem causam corrigendam esse, & alterando coquendam; conjunctam ejiciendam.

Quare

Quare rem à Galeno unico nomine proditam, illi duobus exprimunt, ut natura illarum melius innotescat.

Qui asserunt non dari causam continentè, hac ratione utuntur: Galenus ait morbum esse affectum seu dispositionem: at omnis affectus, ex ejusdem sententia, permanere potest: igitur morbus est ex genere permanentium. Iam vero quæ ex genere permanentium sunt, remotis causis suis subsistunt: carent ergo causa conjuncta. Respondeo, non decenter nectì syllogismum, quippe nihil sequitur ex antecedentibus, quam morbum posse aliquando perseverare in corpore absque causa: quod nos non negamus.

Quare breviter hanc rem explicabimus. Partium similarium morbi, qui permanent remota causa, carent causa continente, ut hectica febris: ut aqua fervida ab igne remota, caret causa, nimirum igne. At donec fiunt illi morbi, id est, quando permanere non possunt sine causa, habent causam continentem, ut aqua quæ calescit ab igne. At morbi instrumentales plerunque causam continentem habent; nam à talibus qualitatibus generantur quæ sibi simile quid in partibus nō generant, nec se multiplicant, ut obstructio, magnitudo, numerus.

In

In solutione continui aliquando causa conjuncta datur, ut quæ fit ab extensione partium à flatu vel humore tendente.

CAPUT VIII.

De Caussis morborum Acutorum, Continuorum, Criticorum, Periculosorum, Lethalium, & Recidivorum.

Acutorum causæ.

ACUTI *morbi causa est, vehemens calor vel frigus. quæ vel universum corpus occupant: ut febris ardens. vel partem nobilem occupant: per se nobilem, vel usu. per se, ut inflammatio cerebri; apoplexia; syncope, quæ est præceps omnium virium lapsus; inflammatio hepatis: usu, ut Angina. Fiunt & acuti morbi, parte principe læsa translatione symptomatica materiæ morbum committentis. ut in hydrope, cum tumor pedum evanescens, sursum viam affectat, & in capsulam cordis transfertur, vel in pulmones.*

Continuorum causæ.

Continuorum morborum causa est, humoris nulla vel exigua vacuatio. id fit, vel quia destituitur causa impetum faciente, veluti putredine: vel quia materia nova æqualiter accrescit, & locũ vacuatæ

cuata materia implet: vel quia materia crassior & nimis copiosa, à viis obstructis exitu prohibetur ad externa: intemperies quoque simplex; & continui solutio. Continui morbi subinde exacerbantur, eo quod nova materia accedit ad causam stabilem. Qui autem non continui recrudescunt paroxysmis, his tribus simul junctis opus est, nimirum materiæ congestione, ejusque putredine, & motu. si unum horum desit, non fiet paroxysmus.

Criticus morbus est, qui confestim solvitur. *hujus solutionis duplex est causa: humor irritans vim expultricem: quo erethismo natura in ἔφοδον excitatur: altera, humoris liber promptusque exitus. Acuti morbi sunt qui celeriter, continenter & summa symptomatum vi moventur: sive sint febres essentiales, quæ considerantur in vitio humoris, ut causi: sive morbi cum febre in nobili parte. Hi sunt vel acuti, vel peracuti: & utrique exacte, vel non exacte. Acuti exacte, 14. diebus suam absolvunt historiam; acuti non exacte, 20. diebus. Exacte peracuti, 4. diebus, aut citius finiuntur. non exacte peracuti, à quarto die, in septimum excurrunt. Morbi acuti ex decidentia, Græcis ἐκ μεταπτώσεως (melius degeneres dixe-*

Criticorũ causæ.

In acutis.

1. De diebus crit. *dixeris) qui ad 40. 60. 80. 120. diem prorogantur. Galenus, duodecimo, inquit, die, nunquam crises visæ sunt.*

Periculosorum causæ. *Periculosi morbi causa est, quæcumque excedit nimium naturæ robur, & remediorum vim. quod fit vel ratione materiæ, ut bilis atra, vel æruginosæ, hoc est quæ ferri æruginem refert: vel ratione partis affectæ.*

Lethalium causæ. *Lethalis morbus tribus ex causis fit: ex inflammatione, quæ inducit marasmum seu tabem: vel venenata qualitate, ut in febre pestifera: vel translatione symptomatica materiæ morbum committentis, quando fertur à parte ignobili ad partem nobilem. sæpe tunc pars affecta lethalem reddidit morbum; sæpe virium imbecillitas; sæpe morbi diuturnitas.*

Recidivorum causæ. *Recidivum facit morbum, cum vel humor ex priori morbo relictus est: vel morbosus character, id est, qualitas mala.*

Maximum in medicina usum habet morbificarum causarum cognitio; ut docebit vos Methodus medendi. Nam præcipua indicatio medendi sumitur ab his causis: quas ni noveris, nunquam contrarium his remedium decernere poteris.

I. HEUR-

I. HEURNII INSTITUIONUM MEDICINÆ LIBER VIII.

DE SYMPTOMATIS.

CAPUT I.

De Symptomate & Signo: quid differant: & quot Signorum genera.

EX *tribus illis quæ nobis adsunt præter naturam, nempe morbo, causa morbi, & symptomate superest ut de symptomatis agamus. Non enim satis est morbos & causas morbi novisse, quæ sæpe intus conduntur, nisi eos adesse ex signis cognoscamus. Signum & syptoma ambo ad morbum referuntur: nam idem est symptoma quod signum, ratione diversorum. Nam est signum ut indicat: symptoma, quatenus morbum sequitur.* Signum dicitur, quicquid potest aliquid eorum quæ in corpore sunt significare; *ut intellectus, ex comparatione*

Vide Gal. De symptomatū causis, cum seriem hic vid ris: nā ibi omnia uberius.

Signum & symptoma

tione rei significantis ad eam quæ significatur, deprehendit id quod quæritur. In morbis quædam sunt signa inseparabilia à morbis, quæ παθογνωμονικὰ dicuntur, quæ proprie morbi speciem indicant. dicuntur & hæc symptomata, quia morbum sequuntur. Hæc autem παθογνωμονικὰ signa morbo semper adsunt, uni & soli. Nam quæ non semper adsunt signa; dicuntur συνεδρεύοντα, id est, assidentia. Sed aliquando una cum morbo invadunt, & aliquando postea superveniunt, & tunc ἐπιφαινόμενα dicuntur. quæ & aliquando non eveniunt. At παθογνωμονικὰ una cum morbo invadunt, & pariter desinunt. Exempli causa in febre ardente, signa pathognomonica sunt, sitis perpetua, & torridi caloris æstus. at deliria, vigiliæ, alvi biliosa excretio comitantia sunt signa; nam aliquando eveniunt in febribus ardentibus, aliquando non; sic in pleuritide, dolor lateris pungens, difficilis respiratio, tussis, & acuta febris sunt signa pathognomonica. at quod dolor sursum vergit, vel deorsum est signum assidens & comitans. Difficile in morbis unum signum pathognomonicum invenire, sed plerunque multa simul morbum indicant. Epiphænomena signa quædam salutem vel mortem; eventumve meliorem

Pathognomonica signa.

Epiphænomena.

rem aut deteriorem; quædam coctionem aut cruditatem denotant. Sunt inter hæc & signa κρίσιμα, hoc est, judicatoria: ut in febribus, rigor superveniens, dolor capitis repente natus, & talia: quia mutationem subitam significant in morbis, propterea critica dicuntur. Illis familiare est hoc axioma: Iudicatoria non judicantia apparent vel ad mortem, vel ad deterius. ut in febre ardente, quando ex naribus stillæ quædam sanguinis emanant tantum: quia nihil paucum est criticum. Secundo, non statim apparere debent si in melius decernent: nam in principio nihil est coctum. & coctionis signa semper fauste apparent. Crisima signa.

Symptoma apud medicos, est affectus præter naturam, citra morbum, & causam morbi. *Hujus triplex est differentia: Actio læsa: Qualitas: & Excrementum. Et quodq; horum triplici modo in vitio esse potest: vel enim diminuitur, vel aboletur, vel depravatur. exempli causa; si visus meus percellatur ita ut hebescat, dicetur diminuta visus actio: si omnino cæcus fiam, dicetur abolita visus actio: sin videam quidem, sed ita prave, ut quæ alba sunt videantur mihi nigra, dicetur depravata actio visus. Actionis noxa est vel animalis facultatis, naturalis vel vita-* Symptoma quid. Quotuplex.

vitalis. Adest enim vel harum ablatio, vel diminutio, vel depravatio.

Primum de actione vel functione facultatis animalis læsa agemus: dein de functione læsa naturalis facultatis: tandem de vitalis facultatis functione læsa sive diminuantur, aboleantur & pereant; sive depraventur. Nam functiones vel actiones facultatum his modis violari possunt. non tamen perit Facultas earum, quæ ab anima non abit dum in corpore est. Dein de Qualitatis mutatæ, & excrementorum Symptomatis agemus.

CAPUT II.

De Symptomatis Functionis Animalis. & primum De his quæ in violato Motu.

Motus symptomata.

ACTIO *facultatis animalis versatur in motu & sensu: motus igitur à morbo vel aboletur, vel diminuitur, vel depravatur. Aboletur, ut in paralysi. diminuitur, ut in stupore. depravatur, ut in convulsione, tremore, palpitatione, horrore, sternutatione, oscitatione, pandiculatione, tussi, singultu, ructu, & in rigore. Inter quos motus convulsio, paralysis, & palpitatio fiunt à causa mor-*

Motus depravati.

bife-

...bifera, nihil conferente facultate.

Est autem convulsio, nervorum musculorumque, suam originem versus, præter voluntatem, perpetua retractio. *Id fit vel proprie, vel ex eventu. Proprie, quæ fit in ea parte quæ convellitur: ex repletione, vel inanitione. ex repletione: si quidam humor ad cerebrum pervenerit & ad nervos. ex inanitione: ut si ardore febrili humidum radicale absumptum fuerit. Ex eventu fit, in partibus quæ musculos habent congeneres, pares magnitudine, numero, & robore: nam his solutis ab una parte, adferunt contractionem alteri parti opposita. fit & convulsio ex inflammatione, ut in phrenitide. vel ex venenata qualitate quæ aliunde in cerebrum repit. Cum corporis partes anteriores tenduntur, dicitur id symptoma* ἐμπροσθότονον *: cum posteriores,* ὀπισθότονον *: cum utrinque, hoc est toto corpore,* τέτανος.

Convulsionis causæ.

Tremor est partium quæ vicissim sursum deorsumque feruntur motus involuntarius. *Quare constat ex gemino motu, sursum & deorsum: oriturque ex facultatis motricis imbecillitate. Nam natura membra gravia deorsum viam affectant: at ea erigit facultas; hæc cum imbecillis fuerit, fit tremor. Sed illius facul-*

Tremoris causæ.

cultatis fracta quatuor sunt causæ; nimirum materiæ copia, vel alimenti inopia: aut dissipatio calidi, vel oppressio ejus à valida vi frigoris. In tremore à materiæ copia, Hippocrates secuit venam malleoli puerperæ; cum nec secundinæ nec lochia profluerent: nam erat ille tremor ex materiæ copia. In tremore membrum locum mutat. in palpitatione non. Oritur palpitatio ex una causa tantum, spiritu crasso; quare uno remedio curatur; calidis tenuibus, ut castoreo. at tremor quamvis oriatur ex una facultatis imbecillitate, hac tamen imbecillitas, ut dixi, oritur vel à materiæ copia: vel alimenti inopia: vel quia calor exhauritur, vel nimio frigore opprimitur.

Gal. De tremore, cap. 5.

Rigor.

Rigor est inæqualis totius corporis concussio, per affectionem caloris nativi, ex concursu materiæ contrariæ. *Differt à tremore, quod sine consilio moveat: quodque totum corpus concutiat: & semper fiat sensibili cum refrigeratione. Si enim solam superficiem tetigerit, horror dicitur, qui medius affectus est inter rigorem & frigus; febri hemitritæo proprius; quæ item dicitur semitertiana per antonomasiam; ut mali homines dicuntur semidiaboli, non semihomines. constat enim hemitritæus ex quotidiana febr*

Horr.

bre continua, & tertiana intermittente; quod plus est quam tertiana. Quia autem constat ex duplici natura, propterea neque rigore neque frigore invadit, sed horrore. Hinc ab Hippocrate dicitur febris horrifera. Rigore quidem non invadit, quia acrimonia bilis frigore pituitæ obtunditur: neque etiam frigore, quia frigiditas pituitæ, calore bilis perfunditur. Fit rigor, ex motu caloris nativi, & occursu materiæ contrariæ. etenim calor nativus nunquam quiescit; est etenim (ut scribit Galenus) ipsa natura, quæ est principium omnis motus. at quies naturæ mobili mors est. Vnde modo intus, modo foras viam affectat. intus, ut augeatur calor ex spiritibus & sanguine cordis: foras, ut temperetur aëre frigido. Nam, ut dicebat Heraclitus, calidum moderate extinctum, rursusque moderate accensum, perpetuo mobile remanet. unde cum nimium movetur, dolorem facit: qui est mutatio corporis ad flatum non naturalem. Sic in rigore, partibus sentientibus morsis à materia naturæ contraria, fugit calor ad viscera, ubi coërcitus suffocationis periculo exilit, quasi in spiram collectus ad maius robur: unde membra exteriora roborata, humorem quatiunt, ac fremitu quodam nituntur expellere. id

Causa rigoris.

2. Aph. 15. & lib. De rigore.

M rigor

rigor est. demum toties recedit recurritque calor, donec victa inæquali intemperie calida & frigida, calor undique exæstuet.

Rigor triplex.

Est triplex rigor, criticus, periodicus, & symptomaticus. Criticus est, qui jam jam adfuturam crisim significat. etenim illa proprie est crisis quam perturbatio critica præcedit. sequitur excretio per sudorem, ventris dejectionem, vomitum, aut hæmorrhagiam. inde Hippocrates, 4.aph. 58. *Febri ardenti superveniens rigor, fit solutio. Periodicus est, quo legitimæ tertianæ intermittentes exquisitæque incipiunt. de quo Hippocrates, libri quarti aphorismorum sexagesimo tertio. Symptomaticus rigor est triplex: unus à consumtione caloris nativi, qui consumitur à calore præter naturam: ut hepatis calor in hydrope: & cerebri calor in comate à delirio & æstu, ut notat Galenus ad historiam Hermocratis. Alter rigor symptomaticus fit per metastasin humoris vitium committentis, de hoc loquitur Hippocrates in Coacarum initio. Tertio rigor symptomaticus est, qui fit ex attractione caloris nativi ad partes interiores inflammatas inde fiunt jactationes & refrigerationes partium externarum, de quo eodem loco agit Hippocrates.*

Sternutationis.

Sternutatio est motus depravatus quo

quo sese contrahit cerebrum, ut vaporosum excrementum, quod anteriores cerebri ventriculos ac membranam stimulat, excutiat: unaque narium atmoïdea purget. *quo motu & contrahitur pectus, quod nervi pectoris hanc titillationem sentiant; cum quasi longo brachio à cerebro dimittantur. Cur salutentur sternuentes, vide Aristotelis trigesimæ tertiæ sectionis problema nonum; & de eo, primi De historia animalium undecimum. Quare ante tempora Gregorii Pontificis is mos inoleverat. Et Plinius vigesimi octavi secundo, Cur, inquit, salutamur sternutamentis? Quod etiam Tiberium, tristissimum hominem, n vehiculo exegisse tradunt.*

Oscitatio & Pandiculatio fiunt, ut via contingat vaporibus frigidis, qui laxant sese artuum hiatu. Oscitatio & Pandiculatio.

Tussis est vehemens efflatio aëris in ulmone concepti, contracto thorace, t id quod in arteria aspera est ejiciatur. *ippocrati θυμὸς est libido tussiendi. nam υμὸς illi significat cupiditatem ad aliquid gendum.* Tussis. θυμὸς quid. 2.Prog. 2.

Singultus fit contrahente se ventricu- quia membranam ejus vellicat aliquid re; ut piper, vel corruptus humor: vel ia repletur nimium: vel quia siccatur Singultus.

ab æstu febris. Hæc sunt symptomata corrupta actionis animalis motricis.

CAPUT III.

De Symptomatis animalis Functionis, quæ consistunt in Sensibus violatis.

ITA *& sensus vel abolentur; vel diminuuntur; vel corrumpuntur. Sunt autem sensus interni & externi. Interni, imaginatio, cogitatio, & memoria. Imaginatio aboletur in caro: diminuitur in lethargo: corrumpitur in delirio. Ita in quibusdam capitis morbis etiam, cogitatio vel memoria interdum diminuitur aut aboletur, vel corrumpitur. Vt autem fiat sensus, sensorii alteratio percipi debet ab imaginatione, cogitatione, & memoria. Etenim sensus ipse neutiquam est alteratio, sed alterationis dignotio. verbi gratia: quando tactu aliquid calidum sentimus manu, tunc manus alteratur ad calorem. sed illa alteratio non est sensus, sed judicium interioris animi de illa alteratione facta.* Hinc dicit Hippocrate. Qui laborantes ex aliqua parte, dolorem fere non sentiunt, his mens ægrotat. *etenim dolore distracti spiritus, no repræsentantur imaginationi.*

Vt fiat sensus.

2. Aph. 6.

Inte-

Inter sensus externos visus primum occurrit: qui à morbis vel diminuitur, vel aboletur, vel corrumpitur: ut varie ejus instrumenta afficiuntur. sunt autem ejus instrumenta (quod in omnibus sensibus est notandum,) facultas, instrumenta quæ principatum habent, & quæ his serviunt. In visu est oculus, facultas videndi, & nervus opticus: qui vel obstruitur; vel intemperie afficitur. hinc visus diminuitur, vel aufertur. Vel instrumentum principale afficitur; ut crystallinus humor sursum vel deorsum abit; inde depravatur visio; nam quæ res una sunt, geminæ illis apparent. Vel est morbus in servientibus instrumentis, ut in uvea tunica, quæ foramen habet pupillæ, quod nimium patens, debilem visum facit; quia dissipantur spiritus visorii. Vel angustius fit à morbo, cum humescit ab irrigante succo uvea tunica nimium. Vel cum humor aqueus extabescit; tunc enim color verum & splendor cum parvo interstitio ad crystalloïdem humorem fertur. Quod aqueus humor parcior redditus sit, cui innatat crystallinus humor, id illis tunc evenit, quod iis qui Solem micantem nitando intuentur. nam læditur visus. splendidam enim lucem non tolerat inoffense crystallinus humor. Instrumentales Inter.

les quoque morbi, ut tumores, & solutio continui visum debilitant, vel auferunt: Aqueus etiam humor, in quo crystallinus medium locum habet, ut varie afficitur, ita varia symptomata infert: Crassior redditus, visum debilitat. Si in ea aquei humoris parte quæ centro pupillæ respondet, suffusio constiterit, depravat visum. nam omnia fenestras habere videntur: eum quod in medio non videtur nec apparet, quasi excisum cernatur. At si vagentur corpora quædam crassa in aqueo humore, culices his foris obversari videntur. Sin humor crassus, vel vapor ante pupillam constiterit, imaginantur idolum sibi apparere. hac ratione monstrum à Bruto visum, Cassius Epicureus apud Plutarchum molliebat. Vel ad alienum calorem traducitur humor aqueus; talia, coloribus tincta alienis apparent tunc quæ videntur. Sin variis coloribus alluatur, talia & foris se videre existimabit homo: ut, quibus in crisibus jamjam fluxurus est sanguis è naribus; vel quibus in propinquo est vomitus, μαρμαρυγαί, id est, variis splendoribus variegata res ob oculos versantur, voce ducta à marmore, quod politum undulatam varietatem colorum pingit. Cornea quin etiam oculi tunica crassior facta (ut in senibus contingit) visionem

sionem impedit, diciturque Caligo proprie; quasi per nebulam viderent. si suffundatur colore flavo, flavescere conspecta putant quæ vident. Et ulcus corneæ excæcat homines, effuso humore aqueo; tunc enim concidit & corrugatur foramen uveæ, quod pupilla est, & crystallinus humor splendoribus, non ex naturæ lege, propinquior redditur. Adnata oculi tunica inflammatur, vel ungue tentatur, visuique obest.

Auditus afficitur, vel quod ejus facultas, instrumentum princeps, vel huic serviens, affligatur. quod evenit cum auditus diminuitur, aboletur, aut depravatur. ut in gravi auditione: vel surditate, vel obauditione, ut in susurro. Causæ horum symptomatum sunt, quod vel ea pars cerebri unde nervi auditorii oriuntur, ubi facultas residit) intemperie tentatur calida, frigida, humida, vel sicca. calida, ut apud Hippocratem quarti Aphorismorum vigesimo octavo: Quibuscunque biliosis excrementis fertur alvus, his oborta surditate sistitur: & quibus obsurduerunt aures, superveniente bilioso alvi profluvio liberantur, *translatione materiæ à cerebro ad alvum. quod si in febribus ardentibus obsurduerunt aures, & superveniens pro-* Auditus.

fluvium biliosum non solvat surditatem, hoc lethale est: oritur enim illa surditas à resoluto cerebro & effœto; ut in Hermocrate contigit apud Hippocratem tertio Epidemiωr in ægro secundo. Vel si quid meatum auditorium obstruat.

Odoratus. Odoratus *variis morbis afficitur; inde symptomata imminuti, aboliti, vel corrupti odoratus. Pendent hæc vel à morbis principalis instrumenti odoratus; aut ei servientibus: vel à facultate. A principe instrumento, ut à ventriculorum anteriorum, & membranarum cerebri intemperie calida, vel frigida: unde diminuitur aboleturve odoratus: ut quibus à catarrhis & coryzis, æstu, frigore, vel humiditate oppleti sunt; vel affectis partibus quæ operam suam dicarunt parti principali; ut obstructo ossis ethmoïdis meatu, quo halitus duci solet ad cerebrum; idque à catarrho, vel inflammatione, aut polypo; qui est tumor nasi ab osse ethmoïde fere ortus; caro extra nares pendula, polypi marini pedem consistentia referens; qui tumor nares obstruit, spirandi vias præcludens, qui interdum per meatum palati ad fauces descendit & strangulat. Quantum ad depravatum odoratum: Refert Fernelius, abscessus quoque fieri ad supremum nasi meatum,*

ubi

ubi proxume cerebri ventriculi patent, cum minimo dolore : è quibus ruptis magna vis fertur puris. & in quodam milite, qui simis erat naribus, vermes duo villosi instar digiti in illis geniti inventi sunt; qui illum in furorem actum, die circiter vigesimo enecarunt. Ita depravatur odor ex halitu qui alienam spirat qualitatem, ortus ex fœdo succo, qui naso contentus illum exhalat.

Gustandi etiam actio percellitur, cum diminuitur, vel aboletur, aut cum depravatur. quod fit vel principe ejus instrumento labefactato, aut illi serviente, vel tacta facultate. Gustus itaque perit, vel imminuitur cerebri parte refrigerata, vel obstructa, unde nervi molles, qui ad linguam veniunt, oriuntur : aut ipsis nervis ita affectis. Depravatur gustus, cum absurdum sentit saporem. fit à lingua membrana, quæ alieno humore perfunditur, quo proluit alimenta. Gustus.

Tactus etiam vel diminuitur, vel aboletur, vel corrumpitur. Tactus debilis fit in torpore : qui oritur à frigore; vel compressione nervosorum corporum, aut à succi crassi obsessione; adeo ut spiritus animalis eos pervadere nequeat, ut lux Solis stupet in aëre fumo contaminato, & in aqua luto fœdata. Tactus depravatus Tactus.

est, cum absurde qualitatem corporis objecti percipit: ut cum quod calidum & frigidum videtur. causa est, instrumenti intemperies, ut manus rigore aut frigore algens; quod parum frigidum tangit, calidum judicat. Aboletur sensus in paralysi, hoc est in nervorum resolutione: in toto corpore affectis cerebri nervis, vel in aliqua parte: cum nervus qui parti inseritur, resolvitur ab influxu frigidi succi: vel cum comprimitur inflammatione vicinarum partium, earumve tumore. Etenim à quibus nervis partes vim sentiendi habent, ab iisdem male affectis læduntur. videte ægrotos apud Galenum quarti De locis affectis capite quinto. Integro sensu partis nonnunquam aboletur motus; & contra. Id fit ea ratione, quod aliquibus membris defertur sentiendi vis per peculiares nervos, & per alios nervos motionis facultas.

Cur integro sensu tactus, aboleatur motus.

Dolor & voluptas.

Dolor & voluptas tactus sunt manifesta symptomata: continguntque omnibus sensibus; maxumeque elucent in gustu & tactu. Habentque dolor & voluptas communem causam qua afficiunt omnes sensus: tum etiam propriam causam, qua peculiarem sensum tangunt: ut acerbus sapor gustui dolorificus est, tenebræ oculis. Plato in Timæo, doloris & voluptatis communem

munem causam esse ait πάθος violentum, quod confertim, id est, multum & celeriter fit; quod Græce una voce ἀθρόως dicunt, id enim dolorem parit, cum abducit à pristina natura. ut quod confertim ad suam naturam redit, cum inde periclitabatur avelli, voluptatem parit: quod enim sensim fit, sensum latet. Hippocrates, Platone antiquior? Quibus natura, *inquit*, alteratur & corrumpitur, dolores his fiunt. *Hæ alterationes fiunt ab iis quæ confertim mutant, divellunt, aut secant. Etenim Hippocrates corruptionis nomine intelligit id mutationis genus, quod cum magnitudine & celeritate fit. Græci una voce id, ut jam dixi, ἀθρόως dicunt. Dolor in fieri suam essentiam habet. non enim cum quid alteratum est aut ruptum dolet, (nisi per aliud, quod acris affluit humor, vel inflammatur pars) sed cum alteratur, vel corrumpitur. unde Hippocrates, dum pus fit; dolores ac febres contingunt majores quam jam confecto. Symptomata hæc, dolor & voluptas, oculos etiam invadunt. Maxime vero oculi afficiuntur voluptate à cæruleo colore: dolent autem à splendido alboque (qualis est Sol) & à nigro: nam ut contrarium (hoc est obscurum, nigrum) violentius cogit visum & ultra*

ἐν γίνεσθαι, non ἐν γεγονέναι.

2. aph. 47. voluptas & dolor in visu unde.

naturam, tamen splendidum album magis nocet; quia dissipat minimo tempore visus spiritus. Nigrum, lente cogit: ratio est, quia visus instrumentum est splendidum; splendida cuncta, tenuia sunt & pervadentia: at nigra, sunt crassa. Iam vero quod tenue est, mages nocet quam quod est crassum. Igitur cum tenebræ committuntur cum splendido instrumento, remisse agit quod tenebricosum est, in id quod tenue: nam id quod crassum est, ita est comparatum, ut facile à tenui patiatur. Igitur nigrum lente cogit, quare cæruleus color visui gratissimus; nam nec dissipat visum sicuti splendidum, nec cogendo extinguit ut nigrum. etenim ut fuscum ex albo & nigro simul mistis fit, ita cæruleum ex albo splendido in nigrum saturum incidentibus efficitur, ut docuit Plato in Timæo. Quare non fit magna voluptas in visu cum ad naturam redit: quia non subito sed languide à nigro cogitur. nec dolor quoque immanis; quia non violenter abducitur à splendore, sed ultro eo rapitur, & seipsum visus dissipat præsente splendida luce. Gustus voluptate afficitur à pinguibus dulcibus saporibus, cum homo sanus est: alioqui contrariis gaudet. ut si crassis succis obsessa viscera fuerint, tenuantibus eduliis gaudent

Voluptas & dolor in gustu unde.

dent. Prostat ventriculo lingua; quæ, quales succos requirant viscera, tales appetit.

Symptomata quæ circa os ventriculi contingunt, etiam ad tactum pertinent: etenim nulla pars adeo sensiles nervos sortita est; nec aliud æque cor & cerebrum in societatis noxam trahit ac œsophagus, qui stomachus dictus fuit post Aristotelis tempora. Symptomata ejus sunt, abolita appetentia, diminuta, & corrupta. Aboletur appetentia, quod sensum suctionis amiserit ventriculus; quod fit ab intemperie calida. quæ fundit & laxat sanguinem venarum quæ rigant tunicas ventriculi. vel quia acidus succus non incidit in os ventriculi, obstructis à liene viis. Vel resoluto nervo qui attingit œsophagum. Ex hac causa tale symptoma incurrit Spirensis puella, cujus historia describitur à Ioanne Langio: quæ inediam triennalem passa est, quæque intra biennium ex alvo & vesica nihil excrevit; quæque è naribus pituitam emungebat; quæque affatim illachrymabat amicorum absentium desiderio; nec auribus deerant suæ sordes. Vidit eam Langius duodecim annos natam, justo (pro ætatis tempore) corporis habitu. Huic, inquit, puellæ nervi crurum & brachiorum resoluti erant. Stomachi symptomata. Appetencia abolita unde. 2. Epist. 27 Historia miræ inediæ.

Testa-

Lib.1. Testatur quoque Aristoteles, ut refert Athenæus, Timonis amitam quotannis in spelunca, ursarum more, bimestre tempus absque ullo edulio delituisse semianimem, ut sola spiratione viveret, atque ægre dignosceretur. Albertus Magnus scribit se vidisse Coloniæ mulierem, quæ triginta dies cibo potuque sæpe se defraudarat. Vel aboletur appetentia, quod suctio non fiat ex œsophago, cum corpus non resolvitur otio diffluens. aut cum plus alimenti quam digeri possit ingeritur. Diminutæ appetentiæ nascuntur, suctione & suctionis sensu non perditis, sed eo perductis ut fere pereant. Corruptæ appetentiæ peccant qualitate, vel quantitate. quæ quantitate naturæ mediocritatem excedunt, dicuntur caninæ: fiunt cum acidus succus ventriculum mordet & contrahit, adeo ut sanguis in venis per tunicas alvi sparsis cogatur à succo frigido & acido, qui similem suctui sensum infert. Vel oritur quia corpus immodice exhauritur. ita Brutus, ut scribit Plutarchus, Dyrrachio Apolloniam versus movens exercitum per altas nives, in famem caninam incidit. In qualitate etiam vitiosa fit fames, cum vitiosa absurdaque edulia appetunt. id fit, quod tunicæ ventriculi vitiosum excrementum conceperunt:

De natura animal. lib. 7.

Languidæ appetentiæ causæ.

Corruptæ appetentiæ causæ.

1. Symposi. 6.

runt: quod fit in prægnantibus, quæ malis succis abundant: nam κίττᾳ, hoc est pica tentantur, & acria, acida, acerba expetunt, ut cretam, carbones, gypsum: idque per secundum & tertium mensem ingravidationis: hinc enim grandiore fœtu, quod excrementitium primum in ventriculum fluebat, in fœtum abit. primum enim quod optimum in sanguine erat, tantum trahebat fœtus. Pica quoque aliquando in viris incidit, cum alienus succus ventriculi tunicas pervasit. dicitur Pica, quod ea avis consimili forte tentetur tædio: vel quod varie colores induat.

In potionis appetitu quin etiam symptomata talia contingunt: nam vel potionis appetentia languet, vel omnino extabuit, vel depravatur. extabescit & nos deserit potandi desiderium, cum in corpore adest humoris frigidi copia; vel cum resolutus ventriculus desiderium potus non sentit. Languet, cum hæc remisse adsunt. Vitiosum potum peccare dicimus in quantitate vel qualitate. In quantitate, cum tunicæ ventriculi imbutæ sunt salso succo, vel bilioso, vel humido naturali in ventriculo effervescente. Vitiosum potum in qualitate desiderat ventriculus, ut pravis succis ejus tunicæ occupatæ fuerint, ut in Potionis desiderij etiam symptomaticum.

iis qui longo tempore pravis cibis usi fuere. Notavit Galenus quosdam interiisse nimia siti: vel quia serpentem quæ διψὰς dicitur, deglutiverant: vel vinum in quo διψὰς sese merserat biberant: & quia vinum biberant meracius ad ebrietatem: & quia marinam aquam. Per sympathiam quoque alia symptomata movet stomachus; ut cum cerebrum vel cor in sympathiam trahit, maxume si quatuor conveniant; nempe affectus vehemens aliquis, qui stomachum urgeat. si sensus stomachi fuerit acer. si nervi & arteriæ ejus fuerint debiles. si cor vel cerebrum infirmum fuerit. Tunc enim facile fiunt vel comitiales morbi, carus, catalepsis, melancholia, delirium; syncope cardiaca, apnœa, dispnœa: illa enim evenit vel oppresso diaphragmate; vel si stomachus valde refrigeratus fuerit, frigidove succo, aut spiritu fluctuoso, vel potu, cibo, medicamentove frigido occupatus si sit. nam tunc per nervos, qui attingunt ventriculum, cerebrum afficitur; & una per arteriam magnam cor refrigeratur, ob vicinitatem. Nam maxuma arteria à corde orta super spinam sedet, ac descendendo stomacho jungitur, & membranis ejus annectitur, & per ventrem porrigitur: unde facile affecto stomacho, cor afficitur.
Hacte-

Hactenus de symptomatis quæ consistunt in animali actione vel functione.

CAPUT IV.

De Symptomatibus Vitalium actionum vel functionum.

IN vitali actione symptomata efflorescunt, cum ea aboletur, diminuitur, vel depravatur. communis causa horum symptomatum pendet à facultate vitali; ab instrumento, hoc est arteriis, & usu, hoc est, necessitate. Cum itaque pulsus à natura abit, manabit id vitium à facultate, instrumento, vel usu. Si itaque deprehendatur pulsus minor naturali, & si usus non sit diminutus. hoc est, si calor & spiritus vitalis non sit minor redditus, (ut ea ratione langueat, nec opus sit mediocri pulsu, ut recreetur calor, sed languidus pulsus sufficiat,) vitium vel ad instrumentum referendum, vel ad facultatem. quod si instrumentum (nempe arteria) non fuerit durum, vel nimis laxum, erit facultatis vitium; quæ languet vel alimenti inopia; vel quia vigiliis, & laboribus exhaustus est spiritus; vel quia obstructis arteriis non traducitur; quodve pars aliqua dolens corporis, rapit

rapit in se spiritus. alioqui vitium erit in instrumento, vel in usu. in instrumento, cum arteria præter naturam affecta est. in usu, quando calor factus non desiderat magnum pulsum, aut magnam vim aëris qua recreetur. Plenius De Pulsibus agemus libro decimo, ubi omnis ejus varietatis causam & significationem scribemus.

CAPUT V.

De Symptomatibus actionis naturalis.

ACTIO *naturalis in ventriculo consistit: ut cibum attrahere, retinere, concoquere, expellere, ita & in venis partibusque quæ ab iis rigantur, & in habitu corporis.* Ventriculi attractricis abolitæ causæ. *Ventriculi itaque attractrix actio vel aboletur, diminuitur, aut depravatur. aboletur in stomachi paralysi, cum non trahit. causa est morbus in intemperie, & tumor stomachum occupans: vel obstructio à tuberculo, aut à crassis* Debilis. *humoribus. Debilis, cum ægre trahit; dum relaxari incipit: causæ eædem, sed* Depravatæ. *mitiores. Depravata, quando prave & non rite agit, ut si ab inferioribus clysteres* 3. De caus. Sympt. *vel fæces trahat. Sed, ut ait Galenus, stomachus talia non trahit, sed ab intestinis peri-*

periſtaltico motu contra naturam, id eſt, ab inferioribus ſurſum motis, refunduntur ad ſtomachum. ut qui in foro verſantur negotiis impliciti, hu, qui deſcenderat acer ſuccus, ſæpe in caput & ventrem refluit. ſic & clyſteres & fæces per os in ilio morbo, qui fit ab obſtructione tenuis inteſtini. quamvis Diocles Caryſtius (ut ait Celſus) craſſi inteſtini morbum ileum vocaret: poſtea tamen ad tenuia inteſtina id nomen morbi abiit, qui ante χορδαψὸς dicebatur; quod venter adeo tenſus eſſet in hoc morbo, quaſi chordam quis tangeret. Sed εἰλεὸς dictus fuit ab εἰλεῖσθαι, id eſt, convolvi; unde & Volvulus Latinis dicitur.

Retentrix quoque functio in ventriculo vel aboletur, diminuitur; vel depravatur. Aboletur, cum ventriculus cibum non retinet, ob morbum in intemperie, vel in inſtrumento. Vel debilis redditur. tunc flatus fiunt ex ventriculo modice frigido, vel ex cibis flatulentis. vel fluctuationes ſonoræ naſcuntur, quas κλύδωνας Græci vocant. id fit cum nihil in ventriculo continetur, quod in flatum abire poteſt; vel cum admodum ſit refrigeratus, adeo ut ex cibo ne vaporẽ quidem generet. Depravata, cũ ventriculus ſaltu quodam & palpitatione, tremoreque cibum amplectitur. Ventric. retentricis ſymptomata.

In

Ventriculi coctricis symptomata.

In ventriculi coctione symptomata etiam consistunt. Est autem coctio ventriculi, ciborum in convenientem qualitatem animali conversio & alteratio. Illa aliquando aboletur, & dicitur ἀπεψία: aliquando diminuitur, & appellatur βραδυπεψία: aliquando depravatur, & à Galeno vocatur δυσπεψία. Causa omnium horum symptomatum est læsa alteratricis actio. quod fit à læsa facultate, vel ab externo errore. A læsa facultate, cum temperies ventriculi invertitur ad calorem vel frigus, humiditatem vel siccitatem. vel impeditur à tumore, ut phlegmone, œdemate, erysipelate, vel scirrho, Ab externo errore, in cibis, excrementis, & tempore somni. cibi qui peccant in quantitate, qualitate, tempore, & utendi modo. in qualitate, ut nimium calidi vel frigidi cibi. quantitate, cum mole alvum superant. tempore, cum ante exercitium quis pastum iniit. utendi modo, ut si prius granata sumat, dein olus.

In vasis quoque & venis quæ celebratur coctio, vel aboletur, minuitur, vel depravatur. unde crudi succi, semicocti, & vitiosi. Sic in venis quæ ad habitum corporis ducunt, cum prava celebratur coctio, tunc inde succi vitiosi oriuntur,

unde

unde erysipelata (quod rosam vocant nostrates,) cancri, gangrænæ, φαγέδαιναι, carbunculi ortum ducunt. At medicis non satis esse debet quod noscant aliquod symptoma, sed causas ejus investigare debent. Vt non sufficit cognovisse ventriculum non coxisse, sed quare id acciderit, an ob fractam coctionis actionem, ob cibi copiam, aut ob ejus duram qualitatem. Etenim si ex cibo, facile discutitur symptoma. at si ex facultate oppressa, in hydropem siccum plerunque abit, ut scribit Hippocrates. Sic in venis cruditas si 4. aph. 11.
fuerit, videndum num ea luxuriet ex αἱματώσεως labefactata, vel à copia crudorum succorum qui à ventriculo alluunt. si à copia, facile sanantur. si facultatis vitio, in hydropem abeunt. Sic in coctione quæ circa carnem fit: qui se immodice satiant à morbis, flatuoso habitu & turgido redduntur. at si ex facultate carniũ laborarint imbecilla, in anasarcam labuntur. Si igitur ventriculus circa moderatos & assuetos cibos nil egerit, nec eos mitigaverit, indicium est validæ intemperiei. si ob frigus id fiat, acidi ructus gignuntur. si ob calorem corrumpantur, fumosi ructus eduntur. alii virus, lutum, pisces, aut indicibilem olent putredinem.

Ex-

Expultricis Ventric. sympt.

Expultrix vis ventriculi interdum aboletur, diminuitur, vel depravatur. aboletur, ut in volvulo. diminuitur in tarda excrementorum propulsione. depravatur, cum insurgit priusquam absoluta est ciborum concoctio, & immoderato motu in cibos incumbit quasi impos sui, & (ut inquit Galenus) more eorum qui in declivi currunt ac gradũ sistere nesciunt: ita & hæc frena laxat, calcariaque addit in excretionem cibis. id fit vel acrimonia materiæ stimulantis: vel cum copia obruitur.

Distributionis symp.

In Distributione quoque (cujus munus est alimentum ex ventriculo in jecur; ex jecore in habitum corporis deducere, sugentibus partibus quod illis familiare est) hæc symptomata incidunt. Vel enim diminuitur distributio, aut aboletur, vel depravatur. Causæ horum symptomatum sunt, intemperies; & morbi instrumentales partium trahentium, vel alimenti vitia; vel quia excrementum non repurgatur in secunda concoctione quæ fit in venis & hepate. Intemperies partium trahentium affligit distributionem, quia silet divina illa vis tractrix, cum nimium pars refrigeratur. Instrumentalis morbus lædit distributionem, quia viis angustis aditu prohibetur

ali-

alimentum: à tumore; vel obstructione. fiunt autem tumores, quando ad partem affluxus fit humorum. obstructio fit à viscidis, crassis, lentis succis; vel à tuberculo. Alimenta quoque crassa officiunt distributioni. Vel distributio læditur, quod ab excrementis non purgetur succus: id fit vel ob partis quæ purgat imbecillitatem, vel ob viarum angustiam; vel ob vitium excrementi. Exempli gratia: In coctione quæ celebratur in hepatis venis, triplex ibi provenit excrementum: amara bilis, nigra bilis, & serum. Bilem, vesica fellis quæ jecori subest expurgat. atrum succum lien. serosum renes. Hæc instrumenta si labefactata fuerint, parum commode purgabitur sanguis. ita etiam si obstructa fuerint quæ trahunt, & quæ emittunt. Vel his ex naturæ lege sic se habentibus, excrementa ipsa peccant qualitate & quantitate.

Assimilatio, hoc est, nutritio, sua quoque symptomata habet; vel enim abolетur, diminuitur, vel depravatur. idque vitio nutritiæ facultatis, vel materiæ. Nutritiæ facultatis, cum attractrix imbecilla est: vel expultrix fortis, nimiumque se movens. quod fit cum retentrix imbecilla est, vel obruta materiæ copia; vel exstimulata acrimonia; vel quia Assimilationis sympt.

coctrix

coctrix facultas imbecillis est. Ratione autem materiæ, vel quia deficit, unde ἀτροφία ex nutrimenti inopia oritur: aut quod vitiosa sit, ut in alpho & vitiligine, hoc est, in fœda macula corporis. quæ triplex est, ut varie assimilatio læditur. vel generis nomen retinens, & dicitur

Alphus. *ἀλφὸς, quod cutem mutet: veteres enim Græci ἀλφαίνειν mutare dicebant. vel est μέλας, id est, niger alphus; aut λεύκη. In alpho est macula alba, summam tantum cutem occupans. Melas, instar umbræ, nigra est in cute macula. hæ sanantur. Tertia leuce est. quæ carnem imam quoque occupat. Si adeo mutata sit caro, ut acu puncta cruorem non emittat, insanabilis est. sic si pilis nudata sit pars. Dicitur leuce ad populi arboris ideam, quam λεύκην vocant: quod albedine corticem & folium ejus referat. Fiunt hæc symptomata, quod pituitosior sit sanguis unde pars nutritur: referunt enim cuncta ideam nutrimenti unde aluntur. quod in cutionibus & locustis manifeste apparet hæ enim gramineo colore virescunt, gramine nutritæ. sic & in plantis manifest*

3. De sym. caus. *evenit, ut de persea arbore credidit Galenus: quæ in Perside lethalis, in Ægyptum translata, noxia esse desinit. Aristotele quoque colores animalium mutari in di-*

versi-

versis regionibus prodidit. Ita etiam nostra caro longo tempore nutrita sanguine pituitoso, fit alba caro, non simpliciter caro: ut ex melancholico nutrita sanguine fit nigra, & ad elephantiasin prona.

Hactenus de symptomatis quæ consistunt in actionibus læsis animalibus, vitalibus, naturalibus egimus: jam agendum de symptomatis quæ consistunt in qualitate mutata.

CAPUT VI.

De Symptomatis quæ consistunt in qualitate mutata.

QUALITAS *mutata apprehenditur quinque sensibus, visu, auditu, odoratu, gustu, & tactu.*

Visu apprehenditur visibilis qualitas mutata, quæ consistit in figura, ut charactere; & mole corporis; & in coloribus præter naturam, qui efflorescunt ex humorum idea. etenim humor peccans in substantia, quantitate, qualitate, vel motu, colorem corporis mutat. Motus humorum oritur interdum ex aëre æstu flagrante: tunc enim foras protruduntur, uti frigore intus retruduntur, unde corpus rubet vel pallet. vel affectu animi, ut ira. aut cor-

 poris,

poris, ut exercitatione. semper (nisi ex his causis refluí humores fuerint) qualis est humor, talis est corporis color.

Color immutatus in toto corpore.
Icterus.

Mutatur color, in toto corporis habitu: vel in parte aliqua. in toto corpore, ut cum flavescit ictero; cujus causa sunt abundans flava bilis à calore hepatis. vel quia uritur febrili calore totum corpus. aut quia obstruitur hepar, & ei qui sub- est folliculus fellis. Est apud Hippocratem triplex Icterus; criticus, symptomaticus, & naturalis, quo aliqui tincti sunt à natura: ut qui natura calidi sunt; de quibus agit Hippocrates quinti aphorismorum ultimo. Criticus est, qui fit die critico natura vi: de quo Hippocrates quarti Aphorismorum sexagesimo quarto. Symptomaticus, qui ejusmodi est vel à motu morbi, sive hepatis & lienis vitio, aut à veneno. Vt morbi, qualis erat Hermocratis: de quo agit Hippocrates quarti Aphorismorum sexagesimo secundo. Quinetiã *inquit,* qui in febres incidunt morbi regii ante septimum diem, sunt calamitosi. *Sed dicet aliquis, nonne Heraclides in Thaso servatus fuit, quamvis sexto di supervenerit icterus? Respondet Hippocrates, illi supervenit sanguinis profluvi ex naribus, alvus & urina profluxere ita calamitas tollitur: nam alioqui calamito*

3. Epid.
1. Epid. Sect. 2. Temp. Const. 3.

mitosus fuisset illi, ut domestico Phanagrionis. Vitio autem partis, ut cum ab incendio hepatis & calore, rapitur bilis una cum sanguine in totum corpus. illa fere lethalis est. Vel ex veneno, ut ex usu aquæ stagnantis & viridis: & morsu viperæ, ut annotavit Galenus in servo Imperatoris evenisse libro quinto De locis affectis, capite septimo.

Vel symptoma in qualitate mutata (ut calore) consistit in parte aliqua corporis: ut in Causo: lingua arida est & nigra, à nimio æstu, & aliquando in partibus quæ livent, ut vi erysipelatis: quod oritur ex hepatis incendio, cum sanguis biliosus æstu fervens, in partem excutitur. ita & carbunculus lividam partem reddit; qui, ut auctor est Galenus, oritur cum adustus succus, in febre nimium ardente, ad partem projicitur. Quod si sine febre id fiat, oritur Cancer: quare Cancer frigidior est carbunculo. sic & ἕρπης ἐσθιόμενος (ab aulicis lupus dictus) qui depascitur carneam molem & quoque ossa. à bile adusta oritur. ita & in Scelotyrbe color crurum mutatur: livet enim crus ac durum redditur. Hippocrates libro De internis affectibus, circa finem, hunc descripsisse videtur sub nomine volvuli hæmatitidis: nostri Schuerbuyck ofte blauschuyt *vocãt.* Color immutatus in parte corporis.

Elucent & visu symptomata in figura mutata corporis; cum illa mutatur in charactere & mole. primaque prædicendi signa inde desumit Hippocrates, ubi ait: Præsentiendi ratio hæc est in morbis acutis tenenda; ut animadvertas ægri faciem, si benevalentium similis sit, *(nempe in colore, charactere, & mole)* & potissimum, *inquit,* sui ipsius. *modo tamen nulla excusatio perturbationis criticæ adferri possit, aut lapsus, unde mutata facies: aut caloris ignis.* sic etenim optuma erit, *inquit Hippocrates: quod trium facultatum, corpus gubernantium, vis in facie eluceat.* quæ autem *(inquit Hippocrates)* simili contraria est *(nempe in charactere, colore, atque mole)* periculi plena est, peneque funesta: hujusmodi sane hæc fuerit: oculi concavi, *(quod cum humidi sint, facile vi febris humores eorum exhauriantur, & musculis sex oculorum convulsis, minores oculi apparent, quasi totam suam cavitatem non implentes)* collapsa tempora, *à quatuor musculis eliquatis incendio febrili, & alimenti inopia, unde & cutis ossa capitis tangere videtur:)* & nares acutæ, *(alimenti inopia, exhausto sanguine, carnosaque parte absumpta & liquata à calore:)* fibræ aurium aversæ, cutis frontis du-

Character & moles.

I. Progn.

Facies Hippocratica unde:

ra,

ra, aſpera, intenta: *à perfecta extenuatione, quæ ſanari non poteſt.*

Qualitas mutata dignoſcitur etiam ex Auditu, in vocibus & ſonis. in vocibus, ut à morbis qui in ore, faucibus, aſpera arteria, pulmonibus, thorace ſunt. Symptomata fiunt in ſonis, ut in clangoribus & tremulis vocibus. ſic apud Hippocratem eſt febris λυγγώδης, id eſt, ſingultuoſa; & duplex intro vocis revocatio; convulſis muſculis laryngis à calore febrili. Et ex hoc ſymptomate Hippocrates, primo Prognoſticon, præſagium ducit, ubi ſcribit, dentes ſtridere per febres, quibus à pueris id fuit ſemper inſolens: *quaſi dicat, ut nulla muſculorum maxillas moventium, tanquam vitio laborantium, excuſatio adferri poſſit, quemadmodum in pueris accidit, quibus tum nervi ſunt imbecilliores, tum etiam muſculi breviores:* inſaniæ præludium id eſt, atque funeſtum; *convulſionem enim ſignificat: At convulſionem febri ſupervenire peſſumū: etenim multū temporis ad ſiccitatis emendationem poſtulant nervi: ſed inducias non præbet morbi vehementia, ſed vires ſtatim dejicit, ac citam mortem adfert.* Sed, *inquit Hippocrates*, prædicere oportet periculum eſſe ab utroque: *hoc eſt à mania & convulſione lethali.* quod ſi ſa- Auditus. Apho. 14.

naticus factus id faciat, omnibus modis funestum: *id est, si insaniæ stridor dentium superveniat. Quasi dicat Hippocrates, permultum interesse, sitne dentium hic stridor jamjam adfuturæ insaniæ signum; an vero jam ipsius conceptæ symptoma; nam tum omnibus modis est funestum, imo in propinquo mors est, quia omnis convulsio quæ in delirium cadit, mortem propinquam esse significat.*

Odoratus. *In Odoratu qualitas mutata animadvertitur: ut in ructu viroso, piscoso, lutoso, & acido. & quæ expirant ex corpore, ut puellis hircientibus cum ex ephebis evadunt, tetrum quid odorem ferit. Quin in ipso gustu sentiunt ipsi ægri qualitatum talium symptomata: ut sudor defluens in os; sive sanguis ex naribus fluens: & quæ vomuntur: & expectoratum, & saliva modo acida, modo amara, vel salsa, alicve sapore tincta.*

Tactus. *Tactu, ut ubi tangibiles differentiæ naturæ legem excedunt. ut cutis dura, sicca, aspera, humida, laxa, rugosa, prahumida.*

CAPUT

CAPUT VII.

De Symptomatis Excrementorum.

ULTIMUM *symptomatum genus consistit in excrementis, excernendis & retinendis. Illa peccant vel toto genere, quantitate, qualitate, tempore excernendi, & excernendi modo.*

Toto genere præter naturam excernitur sanguis, lumbrici, calculi, arena, & quicquid induit formam alienam cui similem non reperias in corpore humano. Sanguis. *Sanguis profunditur per nares, vomitum, tussim, sedem, & per urinam. Et excernitur vel ratione vasorum: vel ratione sanguinis. Ratione vasorum, vel quia rumpuntur, eroduntur, vel aperiuntur. Rumpitur vena à saltu, à plaga: ita à clamore acuto & magno in pulmonibus vas rumpitur: nam ab hoc omnia instrumenta vocis tenduntur. Propterea Hippocrates expectorata cruenta ac tabes juvenibus evenire dixit; quod victus ratione susque deque habita, valida exercitia subeant, unde venæ in illis rumpuntur: ut eleganti hac paronomasia exprimit Hippocrates, ubi ait:* τοῖσι νεηνίσκοισιν αἱμάτων πτύσιες, φθίσιες· id est, juvenibus san- 3. aph. 29.

guinis ſpuitiones, phthiſes. *Eroduntur & abraduntur vaſa gracilia ab inedia: vel mollia abraduntur à ſuccis acribus, non aliter quam veſicæ à cantharidibus. Vel aperitur vena recluſo orificio, & ἀναστόμωσις dicitur. Fit vel à multitudine ſanguinis; ſeu retentrice imbecilla; vel expultrice forti (quamvis contra naturam;) aut ambabus ſimul læſis. Ratione ſanguinis rumpitur vena, vel aperitur propter multitudinem ad vaſa, vel ad vires. Sanguis enim bifariam excedit quantitate; vel quia à vaſis contineri nequit, & dicitur plenitudo ad vaſa: vel alio modo ad vires dicitur, cum tanta quantitas ſanguinis eſt, quæ à viribus contineri nequit, quamvis non adſit mala qualitas. Quare non eſt cacochymia. etenim in plenitudine ad vires, vitium ad vires potius eſt referendum quam in ſanguinem. Vel recluduntur orificia venarum, quod retentrix vis imbecilla ſit: cum enim non retinent venæ ſanguinem, egreditur; ut cum corpus totum humida intemperie laborat. Dico totum corpus; etenim ſi vena humidior fuerit, potius id vitium agnoſcet vas, quam retentrix vis. Vel aperiuntur, quia expultrix immodice ſtimulatur ab acriore materia. Egreditur etiam ſanguis per διαπήδησιν, id eſt, per*
ſal-

ſaltationem, vel exſudationem; cum tenuior eſt & ſeroſior ſanguis, per mollia vaſa & rara emanat. Sanguis quin etiã egreditur ob proprium vitium, quo ipſe ſanguis in vitio eſt quantitate vel qualitate, vel cum utrinque à natura modo abſcedit. ut cum ob malam qualitatem non amplius in ſubſtantiam corporis vertitur. Ratione autem qualitatis peccat, cum eſt tenuior, aquoſior, acrior, flatulentus. Cum enim acrior eſt, abradit vaſa & aperit. ſi tenuior fuerit & ſeroſior, tunc exſudat per vaſa. ſi flatulentus fuerit, diſtendendo aperit venas. Effertur ſanguis critice, aut ſymptomatice; idque per nares, vel alio. per nares cum fertur, ab Hippocrate αἱμοῤῥαγία *dicitur, non addito partis nomine: & proprie ita dicitur ille fluxus qui confertim fit, à* ῥαγῆναι, *quod apud Hippocratem ſignificat confertim & impetu prodire. Qui fluxus criticus eſt, non eſt paucus: niſi arterialis & rubor ſanguis fluxerit, ut annotat Galenus ad hiſtoriam Philiſci. Num autem fuerit ex arteria ſanguis, animadvertitur ex ſubſtantia, qualitate, & excernendi modo. nam ſaltu quodam rufus tenuisque ſanguis ex arteria egreditur. Una ſanguinis evacuatio excipitur, quæ naturalis eſt, modo naturæ conſentanea quantitate* 1. Epid. Menſtruus ſanguis.

feratur, menstruus sanguis, qui sola quantitate peccat. Vel enim profuse nimis fertur: aut nimis parva copia. Nimis profuse, rupta, aperta, vel exesa vena. vel quia serosus tenuisque sanguis facile effluit. aut retentrix vis imbecilla quod sit, ut in moribundis mulieribus recluduntur uteri vasa. Vel nimis parva copia fertur: quod sanguifica vis lapsa sit: interdum quod expultrix sileat: vel quia uteri corpus durum est: unde acetabula, hoc est, extremitates venarum, quæ ad uteram pertingunt, connivent. nonnunquam venæ obstructæ sunt, quæ ad uterum sanguinem vehunt, à crassis & lentis succis. vel à partibus vicinis pressæ connivent. Totius corporis ratione etiam fit ut non fluant menses: ut si magna exercitia subeat mulier, tunc exhauritur sanguis per insensibilem vacuationem: aut ob tenuem victus rationem: vel quia sanguis alio traducitur, ut in convalescentibus.

Lumbrici. Symptoma quoque in mutato excremento est lumbricus ejectus. Causa efficiens lumbricorum est calor externus putrefaciens, in materia conceptus: nam calor alia ratione non generat: nam, ut ait Aristoteles, ignis nullum gignit animal. Causa formalis est anima vegetalis & sensi-

2. De gener. animal. 3.

sensibilis. at sensus in his animalibus admodum imbecillis est. Albertus quarto De anima, ex sensibus, inquit, nullum habent nisi tactum & gustum imperfectum. unicum enim instrumentum habent, meatum, ut plantæ, quæ cor habent, quod agricolæ animam vocant. Finis horum est, ut putredo absumatur in parvo mundo. Materia unde gignuntur, est materia cruda, viscida; & frigida. Alexander Trallianus & Avenzoar ex crudis cibis gigni ajunt, maxumeque ex farina incocta, & ex tritico crudo. Gignuntur lumbrici & in cervorum capitibus, ut scribit Aristoteles. & Avicenna capite de Zoda scribit, in humano cerebro lumbricum repertum fuisse. & Plutarchus dicit, una cum semine aliquem excrevisse lumbricum. Hieronymus Benivenius, De abditis morbis, scribit, ex utero ejectum lumbricum. Sed fere in intestinis oriuntur, ob ciborum cruditatem, & partis ignobilitatem. Tempus in quo maxume proveniunt, est autumnus: nam, ut scribit Aristoteles, & terreni lumbrici tunc maxume gignuntur. Ægyptii (inquit Theophrastus,) Arabes, Armeni, Syri, Cilices lumbricis vexantur; non Phryges, nec Thraces, nec in Græcia Thebani & quod mirum est (inquit,) Bœotii ex his

Avenz. 7. lib. 2.

2. De hist.

9. Lib. De caus. plant. ultim.

his laborant, Athenienses his vicini minime. Sunt lumbrici vel lati, longi, parvi. Alexander vidit latos excretos longitudine sex cubitorum. Plinius trecenum pedum magnitudinem superare ait. Aëtius, Paulus, & Actuarius existimaverunt, latum vermem, tunicam esse intestinorum avulsam. hos decepit, quod sæpe tunica cui annectuntur una exit; nam tunicæ ideam referunt. Insignis quidam auctor vetus putavit hos parere, quia cucumeris formam secta ab his partes referunt. contra quem disputat Hippocrates libro quarto De morbis. unde & Arabes errarunt, qui cucurbitinos vermes induxerunt. Rotundi autem lumbrici cubiti magnitudinem vix superant. Ascarides autem in longanonis extremo, & musculi sphincteris initio gignuntur. in juventis plerunque apparent.

Lib. 11.

Vomitus.

3. Sympt. caus. 2.

Excrementorum symptomata quoque in vomitu animadvertuntur. peccant in substantia, quantitate, & qualitate. substantia, ut quæ à natura aliena sunt, quæ tametsi cocta sint, non tamen possunt nutrire: ut aliquando pituita quoque dulcis in ventriculo, & sanguis. Est autem vomitus, materiæ cujusvis è ventriculo expulsi per os, cum ventriculus quantitate vel qualitate alicujus materiæ male affecta,

ctæ, collectis viribus talem per os excludit. Atque hic vomitus apud Hippocratem duplex est: universalis, & particularis. Vniversalis, est materiæ quæ in toto corpore, vel in venis primæ & secundæ regionis, quæ vitium facit, expulsio. idque vel κριτικῶς, vel vi medicamenti: hoc modo Hippocrates elleborum exhibet. Particularis vero est tantum ejus materiæ quæ in ventriculo continetur, ibique cunctando, aut vitio rerum assumptarum peccat. hinc elucet quam temere quidam Hippocratem carpant, qui prohibet vomitum in hyeme in libris Aphorismorum, quem permittit hyeme in libro De diæta Idiotarum. nam in Aphorismis de universali loquitur vomitione: in libro De diæta, de particulari. Vomitus duplex. 2. De fracturis.

Flatus fiunt vel vitio materiæ crudæ, crassæ; vel caloris imbecillitate, qui non potest materiam coquere, quamvis eam eliquet. Soni fiunt ratione instrumenti. nam in tenuibus intestinis tenuis & argutus sonus oritur, maxume si flatus sit tenuis: ut bombi & borborygmi in crassioribus intestinis, & à flatibus humidioribus. Flatus. Soni.

Sudor interdum peccat in substantia, qualitate, quantitate, tempore & excernendi modo. Quantitate nimia, vel diminu- Sudor.

minuta:nimius sudor fit, cum madet corpus copioso humore: vel si tenuis sit humor: vel si meatus cutis admodum patent. diminutus sudor fit cum pauca humiditas adest: vel si illa crassa fuerit: vel si meatus cutis obstructi; quod fit ex frigore, pinguedine corporis, & atrophia. Qualitate peccat, ut nimis salsi sudores; quod 2.Meteor. *fit ab adustione. nam, ut scribit Aristoteles, veteres mare vocabant sudorem terræ, quod adusta terra profundat salsam aquam. Fit & amarus sudor ut in ictericis. & sanguineus sudor, quod annotavit Theophrastus libro De sudore, ex auctori-* Lib. De sudore. *tate Monæ medici. & Aristoteles secundo De partibus animalium quinto, sudoris sanguinei mentionem facit; & Galenus:* Lib. De utilit. resp. *Fit sudor sanguinem ob tenuitatem sanguineus.* 1. Progn. Apho. 18. *Hippocrates ex sudorum fluxu præsagium ducit:* At vero, *inquit,* sudores optumi sunt illi in omnibus morbis acutis, *id est, qui cum febre fiunt, & qui intra quadraginta dies judicantur:* quicunque, *dicit,* manant diebus criticis; *hoc est, quibus certamen morbi & naturæ in procinctu est, id est, die septimo ab initio morbi, nono, undecimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimo, vigesimoseptimo, trigesimoquarto, & quadragesimo die. Nam alioqui, etsi sudores aliis notis lau-*

laudabiles essent, (ut qualitate, quantitate, & excernendi modo;) tamen inutiles haberentur, nisi his diebus sudores fiant: quod iterato febris recrudescat. Et, *dicit, sudores* qui integram febrem excludunt, *id est, perfecte, nullo relicto empyreumate, neque febris materia. Superstitis empyreumatis signum est, siccitas oris & sitis. Materiæ vero, oris amaritudo.* Sed tamen, *dicit Hippocrates*, in bonis ducendi sunt illi, qui toto corpore manantes, effecerunt ut deinde liberius faciliusque morbum ferrent. *quod scilicet æquabili naturæ vi, æqualiter diffusa materia, nulla insigni parte male effecta evacuetur.* qui vero nihil horum efficiunt, *id est, quibus ex sudoribus nec remissio febris adfertur, nec allevantur ægri,* sunt plane inutiles; *quia oriuntur ex nimia humiditate: unde producitur morbus.* Pessimi & calamitosi sunt frigidi, *extincto calore nativo. & dicit,* qui solum è capite manant *sudores,* & facie, & *etiam* collo: *quia nihil paucum criticum.* hi enim in acuto morbo mortem significant, *quod ex facultatis retentricis imbecillitate fiant, accedente humoris malignitate.* Cum mitiore *morbo,* diuturnitatem *morbi significant; nam oriuntur ex copia materiæ.* Qui vero calidus stillat

iat toto corpore, bonus est; *quia omnis excretio critica repente & copiose fit. Hac de sudoribus.*

Lachrymæ *Lachrymæ sunt ex materia potulenta, quæ in venis capitis & angulorum qui in oculis sunt continetur. quæ erumpit compressione vel dilatatione venarum; quod fit in solo homine, quia solus vehementer mœret & gaudet, unde dilatantur vel comprimuntur.*

Peccant in qualitate & quantitate. nam harum diversa est qualitas, ut corporis, unde manant, fuerit temperies. hinc De caus. natur. *Plutarchus dicit: aprorum lachrymas dulces esse. & Homerus calidas lachrymas vocat. Quantitate peccant, cum multa talis materia est in venis capitis: & etiam carunculis angulorum attenuatis. sic quibus carunculæ magnæ sunt atque duræ, lachrymari nulla ratione possunt: nam illæ carunculæ obstruunt extremitates venarum in angulis oculorum.*

Alvi excrementa. *Dejectiones alvi quodammodo primum locum obtinere videntur inter ea symptomata quæ in excrementis observantur. nam semper eveniunt: & maxuma sunt indicia sanitatis & ægritudinis, ut asserit Hippocrates primi aphorismorum duodecimo.*

Peccant dejectiones in substantia, quan-

quantitate, qualitate, tempore, & excernendi modo. Substantia, ut cum sanguis ejicitur, vel mera pituita; aut calculus. vel nimis liquida & crassa. Crassæ fiunt dejectiones à calore exhauriente. hinc Plutarchus libro De valetudine scribit, duras alvos continuo aquæ potu humectari, & à longa mora in intestinis, exhausto nimirum fæcum humore. Sanguis fluit per dejectionem, vel utilis, inutilis, medius, vel purulentus. Vtilis, iis qui aliqua parte mutili sunt, quique à negotio ad otiũ se convertunt: his, statis periodis elabitur. Inutilis sanguis κριτικῶς excernitur, ut in causo juvenibus per nares: senibus per alvum; quod sanguis in his sit ἀνάῤῥοπος, in senibus κατάῤῥοπος, quod bilis in senibus quodammodo melancholescat. Vel excernitur sanguis medius inter utilem & inutilem, ut in hepatica affectione; quæ est hepatis, citra inflammationem, imbecillitas, unde sanguis dimanat, qui ideam refert aquæ in qua caro recens & cruenta, recensque mactata lota sit. Est & nigri splendidique sanguinis dejectio, diciturque dysenteria cruenta. fit quia coctus sanguis in hepate, ob partium obstructionem non distribuitur, hinc per venas mesaraicas ad alvum rejicitur. Purulentus sanguis cum ramentis fit ex ulce-

Substantia

3. De sympt. caus. 2.

ulcere intestinorum; & proprie dicitur dysenteria. Peccant & dejectiones qualitate: ut colore variæ, ultro fluentes; tales pessumos esse dixit Hippocrates: quod sint qualitatis indomitæ, viscerumque infirmitatem arguant, & inexplicabilem qualitatem partis, in qua perennitas generationis consistit: ut tertio libro Epidemiων in historia puerperæ, & Apollonio Abderita; & in adolescente qui in Melibœa jacebat. Albæ fiunt dejectiones, alio rapto humore bilioso: hinc Aristoteles scribit, pisces, serpentes, & aves albas dejectiones habere; quia excrementum quod tingeret, in illis abit in pennas, pinnas, & squammas. ita in hominibus cum sursum rapitur bilis ad caput; unde delirium nascitur. Quantitate dejectiones in vitio sunt, vel quia copiose alvus fertur; vel quia nimis parce. pauca fit dejectio, quod humiditas edulii rapitur per venas in habitum corporis, alio ducta materia. Hoc scribit Hippocrates quarti Aphorismorum ultimo, nimirum, Mictio noctu facta plurima, exiguam dejectionem denotat; *derivatione nempe ab instrumentis alvinis ad urinalia, & ab exhausto vehiculo. hinc Martialis betam vocat fabrorum prandium, quod non facile ejus humiditas eorum labore exhauritur. Copiosa*

Qualitate. 4.aph.21. 4.De part. animal. Copia.

piosa fit dejectio, ex contrariis iis quæ diximus: & quia excrementum à toto corpore secedit ad alvum. propterea Aristoteles dicebat, Eunuchis alvum fluere. & Hippocrates libro De aëre, aquis & locis, dicit facilem alvum esse in excrementa his, qui paludes habitant; nam iis materia à capite ad alvum fertur. Cita fit alvi dejectio à materiæ acrimonia, & copia: unde Hippocrates, quarti Aphorismorum vigesimo: Quibus juvenibus alvus profusior, his, affecta ætate, contrahitur, quod acrimonia bilis tunc pituitescat. Tarda fit alvi dejectio, quia vis intestinorum expultrix imbecilla est: hunc affectum Paulus vocat δυσκοιλίαν. *vel quia sensus obtusus est intestinorum; vel quia acerbi cibi & adstringentes prima mensa ingesti fuere. Nam si imbecilli ventriculo postremo loco sumantur, alvum dejiciunt, ut in Prota rhetore animadvertit Galenus lib. 2. De alimentorum facultatibus. Assidua fiunt alvi dejectiones à retentrice imbecilli, ut in moribundis: sive ab acri materia ventriculum vellicante. vel ventriculus, & omnia intestina sunt aphthis obsita; ut in febribus pestilentialibus. vel à sphinctere musculo resoluto.*

4. Proble.

Modo.

Δυσκοιλία.

Urinæ excretio aboletur, diminuitur, Urina.

vel

vel depravatur. Abolctur in ischuria, quæ fit resoluta vi excretrice vesica; ut cum nervus ejus afficitur paralysi. aut cum nimis repletur, ut his qui diutius versantur in negotiis evenit; tunc immemor sui officii redditur, quod tantum vim urinæ expultrix executere nequeat: & quo magis dilatatur vesica, eo angustior fit meatus urinæ. Vel fit angustia colli vesicæ à calculo, grumo, callo. & à nimia siccitate, ut in febribus ardentibus. Fit autem ischuria plena vesica: quod si fiat renum vitio, non attrahentium, vera ischuria non est, quia fit vesicâ vacuâ. Depravatur in stranguria, & diabete. In stranguria stillatim urina fluit; quod fit ab ejus acrimonia, aut concepto pure à renibus vel hepate. Diabete fit colliquatione totius corporis, ut in regionibus calidis, Ægypto & Libya. rara affectio, quam Galenus bis tantum vidit. Profluvium urinæ ex succorum attenuatione fit, & ex ardore renum.

Quæ symptomata sibi necessario succedant, & quæ non, sic notandum. Si symptoma unum ab unico fiat symptomate, necessario illi succedet. ut si nulla fiat alimenti distributio, aut resoluta sit vis alteratrix partis, necessario atrophia symptoma sequetur; malæ distributionis & crudi-

cruditatis nota. ita si secretrix vis langueat in sanguine, sequetur symptoma mutatæ qualitatis, nempe Icterus: quia bilis non segregatur à sanguine. Si ad secundi symptomatis generationem aliæ quædam causæ necessario concurrant, minime necessario priori succedet. Vt in cruditate ventriculi, vel cum generatur biliosum excrementum, non necessario fit morsus ventriculi, nisi exacte sentiat is in illo homine sic & alia symptomata modo præbent de se alia, ut vel fortis fuerit pars, vel imbecilla; utque exacte sentiat, aut ut durioris fuerit sensus. Symptomati, qua symptoma, non debetur curatio. est etenim curatio, morbi ablatio: symptoma non est morbus, sed germen quoddam morbi. & qui symptomata tollere nituntur manente causa, morbis quodammodo blandiuntur. vera enim symptomatum ablatio, est affectuum unde pendent curatio: illi autem morbi sunt.

Hactenus de Symptomatis quidem prolixius, quam ex nostro more, sed ex utilitate vestra. Maximus enim horum usus, ad dignoscendum, prædicendum, atque curandum. Nam cuncta hæc manant ex actionibus læsis, mutata qualitate, & excremento. Itaque si morbus indagandus

vobis

vobis fuerit, quicunque ille fuerit, eum indagabitis ex actionibus, jam dictis, læsis; vel ex qualitate in corpore mutata; vel ex emanante aut suppresso excremento. Ita, si pars lateat ægra, his deprehendetur. Ita si eventus morbi in obscuro sit; ex his palam fiet. Hic horum usus, ut in Methodo medendi facile notabitis: nam ne hæc quidem sine his intelligi potest. Sed quia præcipue duo sunt, quibus medici fidem dare solent ad naturalis & vitalis facultatis robur explorandum, nimirum Vrina & Pulsus, de his sequentibus libris agemus.

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER IX.

ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ.

DE URINIS.

CAPUT I.

Usus magnus Urinarum.
Quid urina.

AD indagandas morborum naturas cum excrementa maxumam auctoritatem gerant, atque inter excrementa cum nihil illustrius judicet, ac de morbis fidem faciat, urinâ; longeque certius quam pulsus; merito de hac fusius aliquantulum transigemus. urina enim speciem febrium, earumque magnitudinem & morem significat. Galenus quarto De sanit. tuenda, ex una urina sanitatem polliceri audet. etenim, ut scribit Cornelius Celsus,

&

& ex illo Plinius, Urina sola, auguria valetudinis habet. *quanquam Herophilus & Archigenes admodum in pulsuum cognitione laborarint, adeo, ut scribat Plinius, hunc propter difficultatem à discipulis relictum fuisse. Hippocrates raro pulsus meminit. Aristoteles nunquam, fere ejus tempore incognito pulsu. & Galenus multos annos se laborasse scribit, ut solam systolen rite cognosceret. Verum ex urinis aperte in morbis certa præsagia eliciuntur sanitatis & mortis.*

Generatio urinæ.

Heraclitus existimavit urinam in vesica gigni, quemadmodum in aëris secunda regione pluvia: quod ut hæc è vaporibus à terra elatis ac in nubem condensati pluvia efficitur; sic ab esculentis ac poculentis halitus in vesicam emanantes urinam producere. id Heraclitum scripsisse prodidit Aristoteles. hanc Heracliti sententiam Asclepiades medicus (qui Methodicæ sectæ auctor fuit) olim amplexus fuit sed eam refutat Galenus primi De naturalibus facultatibus decimotertio. Ruffus Ephesius libro primo, urinam dicit esse humiditatem nitrosam.

F3. Prov.6.

Quid urina.

Aristot 4. Meteor. Gal 9. Epid.1.6.

Est autem Urina, serum humorum in venis hepatis contentorum, mixtum cum materia potulenta, quæ nacta fuit nonnihil biliosi excrementi ex aliment

co

coctione in hepate, per meatum urinarium excretum, ut sanguis purior reddatur.

Dixi esse serum; quod est aquosum excrementum. etenim sanguis venarum heterogeneus cum sit, hoc est, multiformi substantia consistens, continet naturalem bilem, sanguinem, melancholiam, & pituitam. cuivis humorum suum serum est permistum, quo defertur sanguis ad angustos meatus nutritionis causa. Vocat istud serum Hippocrates vehiculum sanguinis. quod serum cum functum est, in deducendo sanguine, suo officio, à venis prolectatum, per urinam excernitur: onus alioqui futurum ignavum venis. Quod autem hoc serum non sit pura potulenta materia, indicio est, quod elucent in urina morborum tempora, & contentorum in venis temperies, vel quantitas. nam si emingitur à secunda coctione purus potus à renibus attractus, unde igitur in morborum statu crassior evadit urina, cum primum tenuis esset? sique ab humoribus qui in venis sunt, non dimanavit, qua ratione coctionem quæ in venis perficitur, significabit? Igitur fiunt urinæ & ex sero humorum, qui suum serum quique habent. Propterea, secundi Prognosticon vigesimoseptimo censet Galenus, urinam reddi san- Definitionis explicatio. Serum.

guineam, quod multum gerat seri sangui-
nis. & primo De sanitate tuenda dicit.
Venarum & arteriarum tale est excre-
mentum, quale in lacte serum: id sugunt
à sanguine renes, & ad vesicam relegant.

Diximus; humorum in venis hepatis
contentorum. per venas tales intelligo
venas hepatis & illi proxumas. Propte-
rea scribit Galenus, Venarum excremen-
tum biliosum est, melancholicum, & se-
rosum. & Avicenna dicit, Lotium indi-
cat de hepate, quatenus renes ab hepate
trahunt.

3. De sympt. caussis 2.

Diximus, mixtum cum materia potu-
lenta. ejus rei fidem facit urina quanti-
tas potui respondens; in venis enim misce-
tur potulenta materia cum ichoribus hu-
morum; & renes ita prolectant permist
liquores. ea enim vis illis inest, ut seru
eliciant à parte pingui: at non illud con-
silium illis inditum fuit ut serum à se
exsugant. Constat itaque urina ex du-
plici materia, potulenta, & serosa.

Diximus; quæ nacta fuit nonnihil bi-
liosi excrementi. etenim particula quæ-
dam tenuioris bilis cum sanguine fertu
ad venas, ut, alioqui minime fluxus san-
guis, in arctos recessus ad nutritionem v-
batur: quæ portio bilis functa officio, ex-
cernitur cum urina. hinc semper urin
citr

citrino colore fulget in homine ſano: vel ſaltem pallet, vel aliquantulum flaveſcit. Nam hi tres colores tantum locum habent in homine ſano. Fit autem ſubflava urina, ab intenſiore calore, quam is eſt unde citrina oritur. & citrina à majore calore oritur quam pallida. Si quid aliud miſcetur urinæ quam bilis pallida, rufa, vel ſubflava, erit non ſani hominis urina: ut à vitellina bile, vel porracea, ſi pervadatur. Vel ſi minime citrineſcat, potiusque albeſcat, ſignificationem dabit fracti caloris nativi, unde ne tantillum bilis luxuriet. 1.Crif. 12.

Caput II.

De Urinis Sanorum: Qualis eſſe debeat in colore & hypoſtaſi.

Urina *optuma hominis ſani primo cognoſcenda eſt: eſt enim veluti lex & regula aliarum examinanda. igitur venit urina in conſiſtentia & liquore, qualitate, quantitate & contentis. Conſiſtentia ſit nec omnino craſſa, nec tenuis, ſed mediocris. Qualitate, ut colore citrino, hoc eſt, colore bilis remiſſo; ob mixtionem ſeroſæ humiditatis, cujus color albior eſt. In quantitate, potui reſpon-*

dens sit. In contentis, ut hypostasi.

Vrina sanorum. hypostasis expers.

Vrina hominis sani expers est hypostasis, qui enim convenienter cibo & potu utuntur, integraque sanitate fruuntur, iis solidarum partium assimilationem nihil subterfugit. Sed dicet quis: Hippocrates in Prognosticis dicit, optumam illam urinam esse, cujus hypostasis est alba, levis, æqualis, & in acumen fastigiata. Respondemus, Hippocratem loqui de urinis laborantium morbis acutis, & non sanorum. In sanis etenim (modo decente pastum ineant) nihil subterfugit assimilationem in nutritione. sic enim definit hypostasin Galenus in Prognosticis: Hypostasis est portio alimenti, quæ solidarum partium assimilationem subterfugit. *Quare quantum est ex homini parte temperatissimi, urina nullam deberet habere hypostasin: sed tamen ob ciborum varietatem & copiam fieri vix potest quin fiat hypostasis.*

Lib. 2.

Color urinis unde.

Color urinæ varius fit, ut in qualitate & quantitate varie miscetur bilis. cum enim flava bilis miscetur cum urina, fit valde flava urina, ut est non sani hominis; nam calorem nimium exsplendescere qui torret sanguinem, eumque in bilem vertit, significatur. Sed dicet quis, Galenus non refert colores ad temperiem ru-

4 Simpl. ultimo.

rur.

rum. & in eo tamen loco dicit: in eodem genere succorum, radicum, & seminum alba minus calere. & tamen Aristoteles albiora calidiora esse dicit. & in Hetruria alba cepa longa calidiores sunt rubris. 5.De gene. animal.6.

Auctor antiquus De coloribus affirmat colores criri ex quatuor elementis. quid igitur insit elementis, videndum est. Insunt his formæ substantiales, quarum junctione fiunt proprietates occultæ; ut in rhabarbaro, & in magnete. Inest materia corporibus, unde liquabilia quædam corpora sunt. inest & temperies calida frigida, humida, & sicca. præterea insunt elementis diaphanum, opacum, & lumen: & ex his fiunt colores. diaphanum hoc est perspicuum, pellucidum: ut aër, aqua, cornu. illud diaphanum cum lumen concipit, hoc lumen in superficie opaci in colorem abire creditur. hinc Aristoteles dixit, colorem esse extremitatem diaphani terminati; nempe ab opaco. Sed is magis explicat quomodo videatur color, quam quomodo fiat. Plato in Timæo dicit, colorem flammulam esse è corporibus emanantem: nam res cum dividuntur, intus quoque colorem habent. Sed hæc perspexisse non sufficit, sed videndum in quo consistat, & unde procedat diaphanum, lumen, & opacum. Aliqui diaphanum Color quid. Diaphanũ.

referunt ad elementorum puritatem; opacum ad impuritatem. Infirma hæc est ratio; quia argentum magis est diaphanum quam aurum: albus enim color maxume diaphanum sequitur; & tamen aurum est purius argento. Aliqui diaphanum ad tenuitatem, opacum ad densitatem ducunt; tanquam ad suos auctores. Verum reclamat fumus: qui quamvis tenuis sit, opacus est. Quare affirmamus, diaphanum consistere in puritate & raritate: opacum in impuritate & densitate. hinc visum dissipat fulgor ob tenuitatem, non ob puritatem; opacum enecat, ob densitatem. Sic aurum minus diaphanum argento, quia densius, non quia impurius. Aristoteles libro secundo De anima, dicit, Aër & Aqua sunt diaphana elementa humida ambo. unde Plato, ubi proponit diaphanum, humidi mentionem facit, hoc est, diaphani. Ad colores itaque concurrunt aër & aqua ut diaphanum ignis ut lumen, terra ut opacum. Sed hæc varia sunt, ut scribit Plato. est enim ignis triplex apud Platonem: ex uno igne, veluti ex coruscatione exsiliente; & altero ex penetrante, & in humido, id est, diaphano extincto; & inter hos medio igne, unde varii colores fiunt. Fulgentissimus igitur color est ex igne exsiliente: medius ex me-

di

dio igne: nigricans ex penetrante igne extincto in humido. Fiunt ergo colores albi ex clariore igne mixto cum diaphano: eoque vel aëreo; vel aqueo. unde patet, Aristotelem recte dixisse, qui ait, Pilos albos calorem significare in animalibus, quia fiunt ex diaphano aëreo; in aliis autem rebus ubi albus color fit ex diaphano aqueo, enæorema temperiem significant albi colores. cum igitur diaphanum viget in aliqua re, erit color magis albus: cum opacum, nigricans, servata tamen proportione luminis. Præcipit Aristoteles, ut non confertim, ubi de coloribus judicium ferimus, urina mingatur, sed per vices. quia (ut dicit Aristoteles) sicuti in multo melius elucet figura, ita in pauco color. Sed non tantum colorem inspicere debemus, sed & innatantia, ut hypostasin; quare una vice ejicienda.

5. De gene. animal. 6.

Excusatur Aristotel.

Quamvis autem homo sanus nullam hypostasin habere deberet, attamen ob polydædalam varietatem ciborum, fieri nequit quin vel saltem fiat eneorema, vel nubecula, si tenuius pastum ineat. Prodit autem per sanitatem hypostasis, ex crudis, crassis, & terrestribus ciborum partibus. Quare hæc non est pituita nam in sanguinem verti potest pituita; hypostasis vero subterfugit assimilationem. Unde colligimus

Hypostasis sanorum.

1. De aliment. fac. cap. de tritic.

mus ex Galeno, hypostasin sanorum omni-no aliam esse ab hypostasi morbis implicitorum. nam in ægris fit à materi- morbifica: in sanis, est portio chyli qu- subterfugit assimilationem: quia crudio- est quam ut in sanguinem verti possit.

3. De crif. 12.

Scribit Galenus, tempore quo coquitu- alimentum hypostasin esse copiosam. loqui-tur de sanorum hypostasi: perfecta ver- concoctione non multum subsidet. Veru- dices, antequã fiat coctio, cruditatis omni- plena sunt: quare tunc quoque hypostaseo materia ubertate quadam circumfluet.

4. De sanit. tuend. 4.

Respondet Galenus, ante coctionem nul-lam adesse hypostasin. nam ut fiat hyposta-sis, non tantum opus est ut materia adsit cruda, sed & segregari debet ab ea part- quæ coctionem admittit. At tempore co-ctionis, bonum à malo segregatur: per cru-ditatem, nihil. Est autem hypostasis in sa-nis alba; quia ab hepate non potuit confic-

Alba sanorum hypostasis.

Galenus primo Prognosticon Aphorism- ultimo dicit esse neque pus, neque sangu-nem; sed medium quid inter pus & hu-mores nutritios. Hæc de sanorum uri-nis.

C A-

CAPUT III.

De Urinis ægrotantium. de earum varietate in consistentia, copia, & qualitate, ut colore, odore, sono.

URINÆ ægrotantium sæpe indicant morbi speciem (potissimum in febribus) magnitudinem, morem, tempus. & crises faciunt ipsas. & maxume indicant affectiones partium nutritioni dicatarum. Consideratur urina ægrotantium in consistentia, quantitate, qualitate, excernendi modo, & contentis, ut hypostasi) & innatantibus.

Consistentia, quod urina præ se ferat similitudinem seri vincentis, tenuis est urina, crassa, clara, vel turbida. Vrina tenuis ea est alba, vel rubra: alba à frigore; rubra fit à seri sanguinei torrefacti copia, modo non sit à renum infirmitate. fit & tenuis ab obstructione vasorum per quæ excolatur, ut renum, ureterum, & vesicæ: nam sibi immistas partes crassas ibi deponit & abstergit. Propterea Galenus inter nephritidis signa recenset urinam tenuem initio apparentem. fit & tenuis urina ob potus multitudinem. Vrina tenuis, vel semper tenuis permanet, aut In Consistentia. Tenuis unde. 6. loc. aff.

crassescit. tenuis quæ permanet, cruditatis soboles est. vel obstructionis, qua transfusa tenuatur urina. Quæ postea crassescit, id illi evenit, quod flatus ob cruditatem illi miscentur, qui ambientis frigore in humiditatem condensati, crassitie urinam obducunt; ut roscida pruina abeunte Sole. ita Aristoteles narrat oleum crassescere, ab aëre in humorem verso. quare urina tenuis, quæ crassescit, minorem vim frigoris indicat; quod calor ex materia flatus gignere potest. attamen hæ urinæ lethales sunt in febribus magnis, ob calorem fractum.

Crassa urina.

Crassa urina vel ita permanet, vel tenuatur. utraque fit à mixtione crassorum succorum. quæ mixtio vel fit exacte; ita ut fracti humores in minimas partes, minimis liquoris misceantur: vel non exacte miscentur. Si exacte misceantur, tunc permanet diu urina ita crassa; hinc denotat morbi longitudinem, recidivas, dolores, abscessus. Videte quarti Aphorismorum quadragesimum septimum. Quæ urina crassa ejecta, postea tenuatur, indicat crassos succos non exacte permistos fuisse; minus igitur periculosæ sunt. fiunt etiam urinæ crassæ ob colli vesicæ amplitudinem. hinc Aristoteles dicebat jumenta calculo non laborare admodum: quod per-

perpetuo crassas urinas reddant, unde excutitur materia calculi. Hippocrates quoque libro De aëre, aquis, & locis dicit mulieres minus obnoxias esse calculo vesicæ; quod collum vesicæ amplius habeant & brevius. Hippocrates libro secundo Prognosticωn hoc præsagium pronunciat de urina tenui: Quamdiu urina fuerit tenuis & rubra (*nempe à seri torrefacti copia, non autem à renum infirmitate*) morbum adhuc expertem pepasmi significat: quod si diu talis urina reddatur, periculum est ne vires ægri valere non possint donec mitificata urina fuerit. *unde talis urina modo salutem, modo mortem pollicetur; nam si morbus brevis sit, & materia naturæ fuerit consentanea, viresque valeant, salutem pollicetur. Si morbus diuturnus fuerit cum virium infirmitate, etiamsi materia naturæ fuerit consentanea, mortem minatur. Hunc autem Aphorismum postea Aphorismo trigesimoquarto libri secundi Prognosticωn latius explicans, dicit,* Quicumque tenues urinas & crudas diu excernunt, siquidem alia ut convalituris signa appareant, his quidem, in partibus diaphragmate inferioribus, expectare oportet abscessum: idque in febribus. *sumtus Aphorismus ex tertio*

Aph. 27.

Aph. 30.

Epidemiῶn, ex historia Pythionis, in initio libri. Id autem fit in febribus continuis, quia in intermittentibus, à tali urina transitus fit ad quartanas. cum enim diuturnorum morborum tres sint causæ, nempe vitium internæ partis germen morbosum habentis, ut hepatis, pulmonum: vel vitium rei externæ, ut ægri, medici, & assidentium: aut pepasmi difficultas: eam hic solam assignat Hippocrates; estque posita in materiæ contumacia, meatuum angustia, & naturæ infirmitate in coquendo & excernendo.

Causæ diuturnorum morbo.

A substantia. Clara.

A substantia quoque dicitur urina clara vel turbida. Clara, hoc est, luminosa & splendida, quam penetrat oculorum acies. Hæc vel clara permanet; & in ægri indicat calorem fractum, vel παλινδρομὴ bilis ad caput: unde Hippocrates: Quibuscunque pellucidæ sunt urinæ & albæ, calamitosum; *maxume autem phreniticis tales apparent, rapta bile ad caput quæ urinam tingere solet, unde cerebri membrana inflammatur. Vel paulo post turbantur urinæ claræ, quod Pythagoras Alexandrinus bonum esse dicebat, & significare materiam in flatus à natura mutari. Sin diu claræ persistant, malum est: nam fractum calorem denunciant. Fit & urina clara, ratione caloris ignei.*

6.aph.72

ut in febribus ab adusta bile; quæ densata, instar speculi, lævem reddit urinam & politam. collectum enim lumen splendorem facit. Sed animadvertendum num in sanis splendida illa urina ex naturæ lege fluat: nam sæpe qui calidiores sunt hepate, tales urinas reddunt, ut & morbo venereo affecti; quod illud venenum comitem calorem plerunque habeat.

Turbida urina differt à crassa; quod crassæ, lucidæ esse possint, ut myrrhyna vasa: quæ ex crassa materia constant: perturbatæ autem urinæ numquam sunt claræ. Fiunt autem turbidæ urinæ aliquando ob propriæ substantiæ corruptionem, quamvis non sint in vitio alieni humoris permixtione, ut in pestiferis febribus: vel quia lenti, viscidi, tenaces, & obscuri succi liquori miscentur. Hi succi vel perfecte miscentur, vel non. si perfecte, fiunt urinæ turbidæ quales jumentorum, ac semper turbidæ manent: si non perfecte misceantur illa corpora, fient postea claræ, quia fundum petent. Scribit Hippocrates, hujuscemodi urinas cephalalgiam denuntiare, quia plethoricis causis caput augent, perturbato in venis sero à flatulento spiritu à calore contra naturam: unde vapores sursum viam affectantes caput feriunt. Propterea Hippocrates ad finem Turbidæ. 4.aph. 70.

septi-

septimi Epidemiῶν, ubi meminit turbatarum urinarum in ægris, dicit eos phrenitide obiisse. Quare turbatæ urinæ cum virium robore, ad diuturnitatem; cum infirmitate, ad mortem apparent, & cum delirio & convulsionis metu; ut evenit in Polyphanto, qui decimo die urinas reddidit rubras, turbidas veluti jumentorum, dein phreniticus & convulsus obiit. Ita & Eualcidæ famula: huic cum multo tempore urinæ densæ prodiissent; & capitis dolores adessent, phrenitica obiit. Et in Dromeada uxore, quæ filiam pepererat, sexto die deliravit; urinæ crassæ, albæ, turbatæ, convulsiones à capite ceperunt, statim expiravit. Quæ urina turbida mingitur, & postea clara redditur, optuma est inter turbidas: nam brevem fore morbum denotat. quæ autem turbida permanet, longum morbum; quia non tantum adesse calorem denotat, quo viscidítas incidi potest, & crassicies attenuari, & lentitudo abstergeri. quæ clara mingitur, & turbatur, periculi plena est: nam parum caloris adesse denotat, qui tantum flatus movere potest, nec materiam aggredi vel conficere; ut ignis exiguus, ex humidis lignis tantum vapores elicit, materiam non conficit. Quantitas etiam urinæ est observanda. est enim illa vel ni-

7. Epidem.

1. Epidem. Sect. 3. Hist. 11.

mis

mis copiosa, vel nimis pauca. Pauca fit cum urina aditu prohibetur à vesica obstructis viis, ut renibus & ureteribus: vel alio translata materia potulenta, & ichore sanguinis: idque critice vel symptomatice. Criticè fit in sudoribus criticis, & in diarrhœa. hinc Hippocrates dicit: Copia urinæ. Pauca unde. 4. aph. ult.

Mictio noctu facta plurima, exiguam alvi dejectionem denotat. *quare vertendo illum aphorismum; copiosa dejectio alvi, exiguam mictionem indicabit, translata urinæ materia ad alvum. Vel symptomaticè, ut in metastasi, cū transfertur humiditas ad viscus: ut in hydrope exigua fit mictio, quia materia liquida ad abdomen fertur. vel cum ardore & ariditate consumitur materia potulenta: ut in febribus ardentibus, & in convalescentibus.*

Copiosæ fiunt urinæ vel critice, vel symptomatice. critice, cum natura pondus aliquod humoris deponit ad vesicam. symptomatice, ut in diabete, & colliquatione. quibus critice fluit, allevantur; quibus symptomatice, damnis augentur, & vires sumit morbus. Fiunt & copiosæ, rerum diureticarum usu. Hæc de quantitate. Copiosæ, unde.

Consideratur quoque urinæ Qualitas, quæ animadvertitur in sono, odore, tactu, & colore. Qualitas urinæ.

A sono. *In sono, si silente motu exeat, matulamque vix feriat, colliquationem significat: ut oleum silens nulloque strepitu fluit.*

Ab odore. *Odore, bono, vel malo, vel nullo insigni. bonus oritur odor, à valida coctione; vel à remediis sumtis, ut asparagis & terebinthina Veneta. malus odor oritur à cruditate, ut in leonibus: & à putredine, ut in febribus pestiferis: vel quia per exulcerata loca fertur urina & purulenta, ut per renes & vesicam: vel quia urina imbibit fœtidi medicamenti vim: vel quia remedium provehit ad urinas, aperiendi sua vi diu coërcitum in corpore ac putridum humorem, infarctus liberando, ac attenuando. sic anisum & allium fœtorem invehunt urinæ; maxume autem si vis illa odoris mixta fuerit exacte cum materia aquosa, ita se miscebit urinæ maxume.*

Colores urinarum. *Color urinæ fere omnis fit ex mixtione succorum & ichorum; nempe bilis, sanguinis, melancholiæ, & pituitæ, ut colligitur ex Hippocratis quarti Aphorismorum septuagesimoquarto. Propterea scripsit in Epidemiis,* lingua urinam denotat. linguæ pallidæ, biliosæ, rubræ à sanguine: nigræ à melancholico succo: albæ à pituita. [6. Epid. 5. 14.]

Alba. *Fit urina alba, quia non gignitur bilis* lan-

languente calore, inde nec bile tingi potest urina. Quare Aristoteles dicit, urinæ omnem caliditatem esse extraneam. vel quia materia liquida & potulenta tam diu non retinetur ut bilis portio illi immisceatur ob tenuitatem pervadentem, ut in aquis quibusdam naturalibus evenit. Vel urina fit alba, quia alio bilis fertur: ut in febribus ardentibus: hinc in phreniticis alba urina adeo calamitosa, ut dicat Galenus se nullum servatum vidisse; translata nempe bile in cerebrum. Ita alibi Hippocrates alio ducta bile, albas redditas urinas scribit. Urinæ, *inquit,* quibusdam erant aquosæ & albę, ut Bioni, qui apud Silenum ægrotabat: & Critiæ & Minesistrati uxori. hi, *inquit Hippocrates,* postea evascere dysenterici, *quod bilis acris deponeretur ad ventrem. Hinc forte* DEUS *omnipotens ita hæc condidit, ut perpetuo bilis aliqua portio cum urinis evehatur: ne nimia bilis copia exesa intestina dysenteriam darent. Sed notandum, num æger talem urinam fundere assuevit, ut illi qui multis cruditatibus abundant his urina alba non est semper lethalis, quod febris his excitata à frigidis succis, nullũ raptum bilis ad partes principes denotet. Propterea Galenus in historia uxoris Philini dicit, urinas tenues & albas*

4. Meteor. 12.

4. aph. 72.

1. Epid. 72.

Cautio.

1. Epid. 3. 21.

albas non esse absolute funestas, cum à crudis succis fiant; nam si vires non sint exhausta, die has urinas coquere possunt. Si urina crassa fuerit & cristallina, fiet ab unita pituita. sin minus illa uniatur, erit urina crassa, alba, nivea. sin adhuc minus uniatur, lactea erit.

Liquor itaque sanorum hominum non tingitur nisi à bile, contra in ægris; quamvis raro aliunde quam à bile tingatur. Subalbida. *Subalbida urina provenit (quæ vinosa dicitur) quia parum bilis miscetur liquori tenuiori. sin crassa fuerit, à bile & pituita erit. Spicea urina oritur à bile pallida, rufa, vel flava. Si à rufa, erit splendoris expers: à vitellina splendet crassius lotium, nec æque ac à flava.*

Nigra urina. 1. Lib. Sect. 3. Hist. 3. 3. Epid. 3. 6. Epid. 5. 15. *Hippocrates in epidemica historia, ubi de Herophonte, agnoscit urinas tenues & nigras: in muliere quæ ad frigidas aquas jacebat, agnoscit etiam nigras urinas Hippocrates. Fit urina nigra, ab assumptis: unde Hippocrates ita scripsit,* Urina concolor cibo & potui. *fit & urina nigra à succis naturalibus in corpore genitis, ut quia niger succus melancholicus copiose urinæ miscetur, uti evenit in ictero nigro, & melancholia morbo, & in quartana febre. nam quod talis succus urinæ misceatur, apparet ex historia Herophontis nam*

cum

cum lien tumeret illi quinto die, erant urinæ nigræ; & die octavo, concidente liene, meliores erant urinæ. deniq; fluunt urinæ nigræ à mixtione humoris adusti, ut bilis, melancholiæ, sanguinis: non pituitæ; nam ea in atrum succum non vertitur: hoc est quod ait Hippocrates, pueros melancholicos non fieri. at à sanguine torrido fiunt urinæ nigræ; id probatur ex Hippocrate, ubi ait, Facies rubra cum tristitia in morbis malum; *nam vi caloris uritur sanguis in melancholiam. & Hippocrates in Epidemiis inquit:* quod valde rubrum est, melancholicum est. *Si igitur nigrescat urina à torrida bile, præcessit color flavus; si à sanguine, obscurior præcurrit color; si à melancholia, adhuc obscurior. Galenus primi De crisibus duodecimo dicere videtur, colorem nigrũ à summo frigore & calore oriri posse, circa materiæ mixtionem: dicit enim se neminem vidisse servatum qui nigram reddidit: quare intelligit, in eo loco, hoc de nigra urina, quæ fit citra materiæ mistionem; nam sciebat Herophontem evasisse. Si primordia sua trahat nigra urina ab ustione vel frigore, moriuntur; nam tam ater redditur sanguis, ut amplius nutrire non possit. Sed quomodo cognoscam num à frigore vel calore fiat nigra? Respondet* Vt noscas unde nigrescat.

Aëtius,

Aëtius, si urina fiat nigra per medium flavum, est à calore: si per lividum, à frigore. Non dicendum cum Practicis per medium viride; nam viridis color fit à calore & à frigore. Avicenna dicit, si fœtet, est à calore. Nigræ urinæ in fine morborum melancholicorum fauste apparent, & sæpe in puerperis suppressis lochiis:
3. Epid. 3. 73. *ut notat Galenus se videre. Ruffus Ephesius dicit, si nigra per sanitatem diu mingatur, calculum indicat. Hæc de coloribus extremis.*

Medii colores. 1. Crif. 12. Viridis urina.

Inter illos qui prope ad nigrum accedunt, est color viridis. affirmat Galenus viridem colorem esse transitum ad nigrũ & principium nigri. & decimo Simpliciũ, capite de felle, dicit; In calidis animalibus fel mutari ad viridem colorem. & primo Prognosticωn, à frigore oriri dicit. Fit igitur urina viridis à frigore, & à calore. Vnde igitur ortum ejus agnoscam? Si viridis urina ad nigrum abit per medium lividũ, fit viridis à frigore: si non, à calore. ut autem viridis urina magis vel minus torretur, ita variæ obscuræ fiunt urinæ, ut cæruleæ, brassicæ colorem imitantes vel isatidis.
Livida. *Livida urina est semper ex frigore. Vrinæ lividæ, virides, æruginea, omnes malæ sunt. Intermedii colores sunt: pallidus, fulvus, flavus; & ru-*

b…

ber. *Ad rubrum usque oriuntur à flava bile, prout plus vel minus miscetur; & aliquando ex vitellina bile, sed tunc urina est crassior, nec adeo splendet, ut ea quæ fit ex flava.*

Inter colores medios ultimo loco est ruber. Fit urina rubra, ob permistionem sanguinis, vel bilis. etenim rubram bilem esse colligitur ex verbis Galeni, & ratio quoque convincit: nam calor agens in flavam bilem, partes puriores absumit, & opaca evadit magis: unde magis ad nigrū abit, eritque color is ruber; nam is à flavo ad nigrum proxume ducit. ita & ignis in impuriore materia magis rubet. Sed quomodo cognoscam num à sanguine aut bile rubra sit? Respondeo, si à sanguine, erit sine splendore: à bile, non sine splendore. Vrina rubra à sanguine fit, vel ob exactā mistionem sanguinis, vel non exactam. imponite pannum album: si tingatur, non erit exacta mistio; & dicetur urina cruenta, qualem describit Hippocrates sexto Epidemiωn. ut à calculo renum, vel vasis renum apertis, cum sponte excludunt venæ sanguinem, & tunc exacte non miscetur. Vel exacte miscetur, idque sanguine torrido & adusto nimio febris calore, ut apud Hippocratem primo Epidemiωn. ut in synochis & pestiferis febribus. Vel quia san-

Rubra.

2. Lib. De crif. 12.

Sect. 1. c.

Sect. 2. 42.

1. Prorrh. 2,25. *sanguis manet crudus: & hæc urina cruda dicitur à Galeno, primo Prorrheticωn. Est intense rubra quædam urina: alia subrubra: Et Galeno subrubra est cruda; (ut & Hippocrati secundo Prognosticωn;) & longum morbum denunciat, præsertim si in morbis acutis post septimum diem appareat. nam quæ subrubra quarto die apparet; septimo die crisin forti significat: estque illa subrubra urina admodum salutaris; oritur enim ab ichore sanguinis non bene cocto; quod serum mite est & facile à natura pepasmum recipit. est enim sanguinis ichor mitis, ut bilis & melancholiæ ferus. Sed quæ sunt causæ urinæ rubræ? de his enim nihil Galenus, neque Hippocrates. Excusat Hippocratem Galenus libro tertio Epidemiωn. in historia Hermocratis: quanto rubrior, inquit, tanto longiorem morbum indicat. ex quibus verbis colligimus, rubram urinam fieri ex maxuma copia crudi ichoris, & non à coctione.*

24. Aph.

1. Crif. 12. 2. Prog. Sect. 3.

CAPUT

CAPUT IV.

De Hypoſtaſi; & ægrorum contentis in Vrina, quæ non longe abſcedunt à ſanitate.

HYPOSTASIS *dicitur quod in imo liquidioris excrementi ſubſidet, ut & in alvi dejectionibus. At medici ad urinam tranſtulere: vocantque craſſiorem urinæ partem ſecretam & ſubſidentem. quod hæc enim portio urinæ ſit, indicio eſt, quod fere in omni urina reperiatur: & eſt craſſior pars urinæ. nam in ſanis oritur à craſſiore nutricatus materia quæ aſſimilationem ſubterfugit. At qui febricitant, in his plerumque naſcitur hypoſtaſis ex materia morbifica. dico plerumque; nam interdum eodem modo in his fiunt ac in ſanis, cum nimirum liberalius paſtum init æger. Nota ergo num ideam ſanorum hypoſtaſis gerat. Itaque cum interdum cruditatis ſoboles ſint à cibo hypoſtaſes, his elucentibus etiam intereunt ægri. Secernitur autem in urina vi caloris nativi, cujus portionem urina per aliquod tempus retinet. hujus enim vis eſt ſeparare homogenea ab heterogeneis, hoc eſt, res diverſorum generum. unde & in medium* 3. Prorr. 63.

dium

dium propellit in urina quod crassum est à tenui. est enim æquabiliter calor fusus per urinam; quare nec in dextram, nec in sinistram partem eam inclinat. Subsidet autem propter gravitatem, quod spiritu flatulento caret bene cocta hypostasis: sensimque, ut graviores sunt partes, fundum petunt. unde minus graves partes cum fundum non tangant, Pyramidis formam exprimunt.

Hypostasis quæ bona.

Prima hypostasis laus est ut sit alba, lævis, & æqualis: nam hæc sunt perfectæ coctionis indicia; quantumque inde abit, sanguinem unde manavit minus coctum declarat; crassa sanguinem crassum; sublimis flatulentum; flava biliosum; nigra melancholicum sanguinem loquitur, ve

2. Prog. 23.

fractum calorem. inde Hippocrati optuma urina est (*nempe in morbis acutis cujus hypostasis proprii excrementi ratio nem obtinet, cum* alba fuerit hypostasis *quod caloris vim in partibus solidis ar guit: &* lævis, *id est, continua nullaqu ex parte divulsa, sed æquabili superficie sibi cohærens; quod fit causæ salubris be neficio, nempe caloris nativi sese in omne partes materiæ insinuantis, easque miti gantis.* &, *dicit Hippocrates,* æqualis, *i est, sibi similis, nec dissimilibus partibu constans, hoc est, cujus partes omnes æque*

tenue

tenues sunt & albæ; quod fit materiæ (quæ uniusmodi est) bonitate. dicit Hippocrates, Quæ *urina* totius morbi historia talis fuerit, quoad judicatus fuerit morbus, *propria crisi scilicet cujusque morbi & naturæ. nam quo natura viam affectat, eo criseos inclinationes fiunt.* talis, *inquit,* urina ad securitatem & brevitatem morbi præclare apparet: *nam coctiones propriorum cujusque morbi excrementorum, celeritatem & securitatem crisis prænunciant.*

Hypostasis in ægris sæpe pars est materiæ morbificæ, puri proportione respondens: ut scribit Galenus. Dico, sæpe; nam gignitur in febricitantibus aliquando eodem modo ac in sanis. Sed quomodo id distinguam? Respondeo, ut recte id fiat, primo agendũ de hypostasi quæ non longe recedit à materia sanorum: hinc de morbificis. Si igitur quis laborat ex morbo cujus materia consistit in hepate, videndum num tenuiter victitet vel plenius. Si tenuiter, & in tali ægro suspensum fuerit album & læve, erit à materia alimentali; si subsidat materia, erit à materia morbifica. quanquam & enæorema esse posset à materia morbi: sed tunc erit croceum, rubrum, vel nigrum. Si autem à pituita sit materia illa morbifera, an tunc illa ab 1. Diff. febr. 6.

 ali-

alimentali materia, distinguitur hac ratione? A pituita erit inaqualis, aspera, crassa; & paulatim subsidet. alimentaria autem materia statim, & in initio quoque morbi, est alba & lavis; quod in morbifera non evenit. Sin largius vivat ager, & si eodem tempore simul excernatur materia morbifera, quo alimentaria erit contentum varium, quale in Cleo-
1.Epid.3. *nactide. Si non eodem tempore excernatur, ut modo cruda, modo cocta appareat,*
2.Prog.23. *longum morbum, ex sententia Hippocratis, denotat.* Si, *inquit,* bonæ urinæ intermissio quædam sit, ut modo pura reddatur, modo hypostasis alba, lævis adsit, diuturnior quidem est morbus; ac res ægri minus in tuto sunt. *nam cum urina redditur modo pepasmi expers, modo particeps contumacis ac inaqualis materia, labefactata natura & cibi imparis signum est: quod natura morbi quidem coctionem aggreditur, sed materia inferior vincatur; & intercalaris illa concoctio non universi morbi, sed peculiaris cujusdam affectionis est concoctio. Progrediente vero morbo videndum, num is sit à succis tenuibus & biliosis: si in his apparet hypostasis, est à cibo; nam à succis*
3.Cris. 12. *morbi fieri nequit, ut docet Galenus. enæorema tamen adesse poterit à morbo, non*
album

album (nam à cibo erit album,) sed citrinum biliosum. adfuit primo hypostasis alba, lævis: hinc suspensum fit biliosum, salubriter fit; nam coquitur morbi materia. Sic si liberalius pastum init quis in morbo melancholico, præstat hic ut hypostasis sit subnigra quam alba: nam hæc à cibo est; illa, à materia morbifera quæ iam coquitur.

CAPUT V.

De contentis in Vrinis, quæ maxume abeunt à sanis.

IN *contentis apparent quædam signa materiæ coctæ, quædam crudæ, quædam materiæ pravæ. Considerantur autem contenta in substantia, quantitate, qualitate, tempore, loco, & mistione: quatenus ad salutem & mortem, & quatenus ad speciem crisis apparent. & ut sunt nota partium unde manant, & venarum per quas iter faciunt; vesicæ & renum quibus excipiuntur; nam indicant integritatem vel calamitatem harum partium.*

Substantia contentorum est tenuis vel crassa: æqualis vel inæqualis. Tenuis fit hypostasis à materia tenui. si magis tenuis Tenuis hypostasis.

reddatur, fit enæorema, hoc est, suspensio: si tenuissima, evadit in nebulam; ut in febre ex inedia & labore, ut scribit Galenus, sufficit nebula vel enæorema. Crassa hypostasis fit ex materia crassa; ut in febribus ex otio & plenitudine. in his, inquit Galenus, opus est hypostasi crassa antequam solvi possit morbus. Æqualis hypostasis fit, quia partes omnes æque sunt crassæ & æque tenues. significant materiæ benignitatem, quæ undique mitigatur à calore nativo. Inæqualis evadit, cum pars alia est tenuior, alia crassior, alia densior, alia rarior. Deterior hæc est; nam materiæ contumaciam significat, quæ mitigari non potuit beneficio caloris.

2. Cris. 12. Crassa. Aequalis. Inæqualis.

In quantitate hypostasis consideratur pauca vel copiosa, ut materia morbifica est copiosa vel pauca. ut in febre ab inedia pauca fit hypostasis; in febre pituitosa ab otio, copiosa.

Copia.

In Qualitate consideratur hypostasis ut colore albo, nigro, citrino, & rubro. Alba est, vel minus alba quam optuma hypostasis; vel est candidior; & subsidet non ratione coctionis (quæ flatus excutit,) sed gravitatis ratione. Propterea aspera est & disjecta, ut colligimus ex Aphorismo sexagesimo nono libri quarti, ubi dicit

Qualitas hypostasis. Alba.

Qu

Quibus funduntur urinæ crassæ (*nempe à flatulento spiritu & cruditate*) mox grumosæ, *nimirum ut multa concretiones instar granorum appareant*, & paucæ, *inquit, urina, interceptis nempe urina viis ob crudi humoris multitudinem:* non febre vacuis, *inquit Hippocrates, ut scilicet nulla nephritidis excusatio adferri posset.* si ab his tenues abunde ferantur; *excitata nimirum caloris nativi vi, qua attenuat crassitiem & flatus discutit; & liberatis obstructionibus*, adjumentum adferunt. *Vel urina hypostases magis albent quam optuma hypostasis. De qua ita Hippocrates*, Hypostasis alba, tenuis, *id est spumans*, est calamitosa: *etenim inaequalium corporum quo partes tenuiores fuerint, eo eorum inaequalitas est deterior: significat enim causam præter naturam omnibus partibus sese insinuasse.* 1. Prog. 25.

Nigra hypostasis mala est. oritur enim ex torrefactione succorum nostri corporis, quod incendio febrili æstuat. vel à frigore, quod necrosin inducit partibus solidis, & tabem. Expendenda hic est quæstio, Vtrum hypostasis nigra sit deterior nubecula nigra? nam id affirmat Galenus, & Actuarius. His contradicere videtur Hippocrates in libris Epidemiωn: Nigra. 1. Cris. 12. 1. De iud. et urin. 13.

neque id ſine ratione. Nam cum nubecula & hypoſtaſis nigra, materia non differant, ſed loco tantum: & cum hypoſtaſis non peccet loco, ſed materia tantum: nubecula autem nigra & materia & loco; igitur hypoſtaſis nigra minus prava: cum hæc uno tantum modo, at nubecula dupliciter peccet. Pro horum auctorum conciliatione utendum hac diſtinctione, ut dicamus: ſi nubecula nigra ſit à tab[e] & necroſi partium vi frigoris, quo longius à fundo abſcedit, eo minus erit prava. quia ſignificat calorem nativum nondum ſuccubuiſſe, ſed aliquantulum vigoris adhuc obtinuiſſe, ut flatus aliquos excitare poſſit, quibus materia illa, quæ urina eſt gravior, ſurſum attollatur. Si autem nigra hæc nubecula ſit à bile atra per aduſtionem flavæ bilis genita, ſuperſtite adhuc partium ſolidarum integritate, quo longius aberit à fundo, eo erit pejor. nam cum atra bilis ſit craſſiſſima & graviſſima, plurimum adulterini ſpiritus admiſceri debet, à quo tam grave corpus ſurſum attollatur.

Rubra. Rubra autem hypoſtaſis fit ab ichore crudioris ſanguinis: de tali agit Hippocrates ſecundo Prognoſticωn. Fit & rubra
37. à cocto ſanguine; de hac agit Hippocrates quarto Aphoriſmorum. fitque rubra a[b]
aduſt[...]

adusto sanguine; de hac Hippocrates primi Epidemiων tertia. 72.

A tempore etiam ducuntur differentiæ: nam contenta vel statim apparent vel postea. A loco; vel sunt in imo urinæ, medio, vel sublimi. Vltimo à mistione accipimus differentias: nam contentis varia miscentur, levia, vel gravia. levia apparent in summo vel medio, ut pinguedines, spuma, pili. vel in imo, ut arena, sanguis, bestiæ. Aliæ differentiæ.

Pinguedo in urina fit à colliquatione renum, vel totius corporis: semper in pestiferis febribus tales dejectiones fiunt. Oleosam urinam, *contra sententiam Aëtii, & Actuarii & Avicennæ, declarat* Galenus *tertio Epidemiων in Pario, dicens eam urinam esse oleosam quæ non est pinguis, sed quæ crassamentum & colorem olei reddit. nam Parius vixit ad vigesimum supra centesimum diem; quod fieri non potuisset, si tanta fuisset colliquatio totius corporis. Num sit pinguis à colliquatione totius, vel renum, docet Hippocrates. septimi Aphorismorum trigesimo quinto. Si confertim prodit pinguedo, ex renibus erit: sin exigua copia, & spaciis interpositis, à toto corpore fluit. Pinguedines in urinis instar telarum aranearum quoque apparent:* sed & pingue- Pinguedo 3. Epidē. Sect. 1. aph. 57. Oleosa. 2. Tetrab. 1. 38. Sect. 3. 74. Telarum ping.

 dinis,

2.Prog.31 dinis, *inquit Hippocrates*, quæ in urinis superstant, *quales nempe in pinguibus jusculis refrigeratis apparent*, aranearum telarum speciem referentes, damnare oportet: sunt enim tabis & colliquationis signa.

Circulus & corona. *Circulus vel corona aliquando apparent etiam, toto superficiei ambitu. Si superficies ejusdem cum liquore coloris fuerit, nihil elucet. sin alterius; id fit, quod ichor sanguinis aliquando ad meliorem, vel naturali pejorem colorem vergat. pejorem, ut si ex virore puniceus appareat circulus, tunc æstuans calor urit sanguinem, & ad nigrum succum ducit; & mirum in modum cor angi significat malignæ febris ardore.*

Spuma. 3.Acut. 12. *Spuma quoque apparet in urinis, fitque, ex Hippocratis sententia, ut caloris: nam dicit melicratum in calidis naturis verti vi caloris in succum biliosum &*
2.aph. 43. *spumantem. Galenus autem demonstrat non solum ex calore oriri, sed & ex motu: ut mare quod ventis verberatum spumescit: ut etiam in epilepticis, calore, ut in apro ira percito, & in lebete fervente aqua*
2.Prog.47 *aqua spumescit vi caloris. Galenus flatum crassiorem, & pituitam lentam spumæ materiales causas agnoscit. Quare calor agitans talem materiam, flatus parit,*

rit, qui cum eluctari ad aëris regionem nituntur, id non patitur materiæ tenacitas; hinc in bullam surgit. Vt igitur aër crassior fuerit minusque sursum enitens, & materia contumacior, hoc diutius perseverabunt bullæ. Quare non male dicunt medici, capitis dolorem ab his significari; flatus enim sursum feruntur.

Pili quoque & filamenta, *dicit Hippocrates*, cum urina crassa quæ simul feruntur (*integris nempe venarum rebus, ut nulla coctionis ratio desideretur*) à renibus excernuntur, *jam nimirum coctis viscidis humoribus in renibus. hinc, dicit Galenus, tenuantibus curantur. Sin cum urina tenui prodeant, à venis esse demonstrat Galenus.* Pili. 4.aph.76. 6.loc.aff.3.

Pus urina interdum effertur. manat autem à renibus, vesica, vel ab aliqua remotiore corporis parte. Id igitur quomodo distinguam? Si à renibus, non tantus adest fœtor, ut cum à vesica dimanat. etenim vesica membrana facile putescit. & pus, quod à vesica venit, nulla est præditum aliena mistione, ut id quod ex renibus venit; nam id mediocriter mixtum est. &, si à vesica manat, aderunt squamulæ cum urina crassa, ut scribit Hippocrates; & dolor una id discriminat iis locis factus in lumbis, ex renibus prodire; Pus.

in pube, à vesica significat. Ex superiorum etiam partium abscessu rupto venit pus; id autem elucet inde esse, quod pars ea valde dolet, nec dolor in vesica aut renibus fluit.

Sanguis. *Interdum sanguinis mictio fit, vel à toto corpore: Vel, ut dicit Hippocrates, à renibus, vel vesica. id igitur quomodo distinguam? Respondeo: Hippocrates dicit,* 4. aph. 75. *Si sanguinem quis mingat, ut mingendi finem non faciat; ut scilicet nulla suspicio sit partium diaphragmate superiorum male affectarum, unde uno tantum impetu aliquando deponitur: & quoque ut peculiarem morbum pudendi eximat, mingat; dicit. quæ mictio fit vi sphincteris. præsertim autem si purulenta urinas cruentas sequantur, ex renibus vel vesica erit. Num sit à vesica vel à renibus, ut recte distinguas, id docet Hippocrates,* 4. aph. 78. *ubi ait,* Siquis repente & confertim, sanguinem meiendo fundat. huic ruptæ à renibus venæ significatio fit. *id est, nullo pragresso symptomate, quale in vesica ulcerata apparet, ut pus, exigua detrimenta, dolor in interfœmineum & aqualiculum incidens; nam ea indicant, quæ ad vesicam attinent in vitio esse.* 4. aph. 76. 6. loc. affect. 3. *Carunculæ ab exulceratis renibus fluunt, cum partes renũ liquantur & solvuntur.*

Est

Est apud Hippocratem hypostasis farinacea, laminea, & furfurea. Quæ in urinis farinæ crassioris speciem præ se ferunt hypostases (ut nempe farina quæ à molis confracta non est) malæ sunt, hoc est, calamitosæ; præsertim si urina tenuis fuerit cum tali hypostasi farinacea, & morbus acutus. tum enim talis hypostasis carnis teneræ, aut adipis colliquationem significat, & in propinquo esse mortem. Carnis colliquato jamjam & consumpto humore, hypostasis colore erit fusca vel rubra, & dicitur orobæa. nam si nigra fuerit, ex sanguine crassiore usto provenit. Adipis vero colliquefacti coacta parte crassiore, alba hypostasis colore erit, & dicitur hypostasis genitalis ab Hippocrate, quod humanæ genituræ speciem referat. Dividitur enim apud Hippocratem κεχυμένως *hypostasis in orobaam, hoc est, similem orobo excorticato, vitelli colore, & genitalem. quæ consistentia sunt eadem: quæ amba sunt grandinosæ, solaque substantia differunt. Grandinosa in Coacis Pranotionibus dicitur orobæa. Dixi, si morbus fuerit acutus: nam sine febre à pituita est, & longum fore morbum pronuntiat; ut genitalis erat hypostasis ejus qui in Dealcis horto jacebat.* Sed multo pejoris *(dicit Hippocrates)*

Variæ hypostases. 2. Prog. 28.

Farinaceæ.

Orobææ.

Actuar. 2. diff. Vrin. 10.

3. Epid. 8

Lamineæ. πεταλώδεες. 2. Prog. Aph. 25. sunt lamineæ hypostases, *quæ bracteolæ ideam effingunt, ut fere in hecticis apparent: nam hæc in morbis acutis cum urina tenui, partium solidarum colliquationem arguit: at cum urina crassa, vesicæ scabiem.* At magis, *inquit Hippocrates,* funestæ sunt furfuraceæ, *si urinæ nempe sint tenues; venarum enim scabiem, & earum vim labefactatam significant, & ob id urinas in eis non mitigari arguit. Squamosæ itaque hæ dejectiones* κεχυμώδεες *sunt peiores: nam jam non carnem, sed solidas partes exuri significant. Lamineæ sunt latiores & tenuiores, foliis similes. furfureæ sunt crassiores, nec ita lata.*

Arenosa. Bestiæ. *Arenosa hypostasis, ni dolor adsit, non indicat calculum. Bestiæ quoque excernuntur per urinas, ut refert Paræus libro decimo sexto chirurgiæ.*

Admonitio. 1. Cris. 7. *Vrina in omnibus morbis non inspicienda, sed, ut auctor Galenus, in morbis venenosi generis & febribus omnibus. sic dicit in Pleuritide expectoratum primo esse explorandum, secundo (quia febris adest) urinam. Sic in ventris morbis primo dejectiones sunt inspiciendæ, postea (si febris adsit) urinæ: si non adsit febris nec urina inspicienda. nam quibusque instrumentis propria sunt indicia coctionis;*

nis; *venarum urina*, *pectoris expectorata*, *intestinorum dejectiones. in cæteris morbis*, *si renes & vesicam exceperis*, *infidæ sunt urinæ.* * καλὸν πῆμα *recte dici potest judicium illud temerarium ab urina*, *quod ad triobolare aucupium comparatum*, *hodie domi medicorum exercetur*, *vanum & perniciosum. hæcne medicina corruptela? pestis*, *& ægrorum pernicies. Coram ægro examinentur urinæ*, *& ex cæteris notis quæ enitent in actionibus*, *qualitatibus*, *cæterisque excrementis*, *earum natura & causa pervestigentur. Exemplum petis? adferatur domum medicorum urina alba*, *pellucida*, *cujus liquorem visus acies facillime penetrat. dic uromantes*, *quæ illa significat? frigus ais? hicne ita præscribes remedia calida? Quid agis? hæc alba esse potest à translata bile in caput*, *idque in febre ardentissima ac biliosissima*; *argumento est Phrenitis*, *in qua fere tales urinæ funduntur*: *quod bilis in cerebrum cum fluat*, *urinam suo colore fraudat. Quin interdum præambulones sunt albæ urinæ dysenteriæ criticæ*, *ob acerrimam vim bilis quæ ab urinalibus ductibus se ad intestina flectit*, *quod Bioni evenit. Si itaque*

* id est. pulchræ perniciei.

in pristinum decus erigere Medicinam velint Medici, arceant à suis ædibus urinas medicinæ corruptelas; & triobolarem illam inspectionem agyrtis concedant. Desinant & ægri ipsi, non sine naturæ injuria, saluti suæ injurii esse, dum satis illis est, quod nulli veterum satis fuit, urinam ad medicum ferre, & salutare auxilium (ut putant) inde referre, ignoto, & nunquam viso aut tentato ægro.

I. HEURNII

INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER X.

DE PULSIBUS ET RESPIRATIONE.

CAPUT I.

De utilitate scientiæ pulsus. Quid sit: & Definitionis explicatio.

PULSUS *nomine, inquit Galenus, Praxagoras, Herophilus & omnes posteriores usi sunt ad nostram usque ætatem. Nam antiquior hujusce vocabuli usus, ut in Hippocratis & Erasistrati scriptis, varius erat. Nomen tamen pulsus, primus Hippocrates literis prodidit. Is enim hujus meminit libro De flatibus, & De locis in homine; quin & sexto Epidemiωn, in Pythodori & Theodori uxoris historia. Galenus tertii Crisiωn ultimo, & De Præcognitione duodecimo, & tertio Epidemiωn putat Hippocratem*

5. De pla. Hip. 1.

Nomen. 2. De Pul. diff. 2.

Sect.6.2.

Sect.3.80.

cratem pulsum neglexisse. in fine tamen octavi De animi moribus temperiei assectis, eum pulsus nomen invenisse asserit. & quarti De præsagitione ex pulsibus octavo, ait, mortem, inter loquendum, Hippocratem ex pulsu cognovisse. certe, in Coacis, lethargici σφυγμοῖσι νωθροῖσι ab illo describuntur: hoc est, cum pulsu sepulto & effœto. ita vocat pigrum, tardum, undosum, cum ἀσφυξίᾳ intercalari, per exolutionem facultatis pulsificæ, in usu pulsandi pernecessariæ. Hoc testatur hujus scientiam illi compertam fuisse. Et libro primo περὶ γυναικείων. loquitur autem de puerperis quæ sunt fraudatæ lochiis, hoc est non puerperales, ut quibus puerperia non rite respondent.* Σφυγμοὶ βληχροί ἐστι δ᾽ ὅτε ὀξέες· ἄλλοτε ἀειρόμενοι, ἄλλοτε ἐκλιπόντες· *hoc est*, pulsus molles, qui attolluntur nonnunquam, & nonnunquam deficiunt. *Loco tamen variorum pulsuum videtur Hippocrates respirationem observasse: argumento erit Philiscus, Silenus, uxor Dromeadæ. & Galenus propterea videtur tres libros De facultate respirandi ex Hippocratis sententia scripsisse. quin ipsemet Galenus quæ scribit de differentiis pulsuum, mutuatur ex variis respirandi modis quos deprehenderat apud Hippocratem. Septimo Epidemiων in historia*

Hippocrates novit pulsum.

steria filii Balis, per spiritum intelligit pulsum. & paulo supra meminit spiritus & anhelitus. & in Theodori historia, ait, ad manus erat frigidius corpus arteriarum. & in Herotolao, filio Cydis, Polycrate, unctore, Menone, Polemarcho, Pytoclis filiis & Polematchi, motum arteriarum frontis, vocat pulsus; manuum vero, spiritus. Nam pulsus & spiritus idem est finis & usus. quare nomine unius, alterum potuit intellexisse. Tetigisse itaque videtur Hippocrates pulsum in fronte & carpo. Non autem ea in pulsu veteres notavere quæ posteri: nam Hippocrati potissimum significari videtur pulsus maximus, conspicuusque arteriæ motus, ægro molestus arteriæ micantis ictu, ob arteriæ plenitudinem, vel loci in quo libere micare solebat angustiam. Ita scribit de pulsu hæmorrhagiæ, abscessus, delirii; qui aspectabilis est medico, & dolorificus ægro. aliis quibusdam, palpitatio pulsus erat. Certe Aristotelis tempore hæc nova pulsuum ratio incomperta adhuc fuit. Pulsus & sanitatis & morbi signa gerit. etenim quæque temperies suum agnoscit pulsum. hoc innuebat Hippocrates libro De alimento: Venarum, inquit, pulsus, & respiratio ætati analoga, & morbi, & sanitatis signa: est enim spiritus Vtilitas.

tus etiam alimentum. *hic usum ejus dicit. Propterea cum fallax urina morbum celat, hic eum prodit: unde versiculus.*

Urinæ fraudes aperit discretio pulsus.

Quid sit. 4. Diff. puls. 2.

Est *autem* pulsus actio peculiaris præcipue cordis, deinde arteriarum, quæ moventur diastole & systole à facultate vitali, quo nativum calidum sua temperie fruatur, & ut generetur animalis spiritus in cerebro.

Definitionis explicatio.

Diximus esse actionem; quæ generis nomine hic venit, semper in generatione posita; quia est, dum fit; hoc est ἐν γένεσει, non autem in γεγονέναι. In definitione posuimus pulsum præcipue cordi deberi. Est enim cor viscus nobilissimum, ac vitale principium, quod nativa indole ipsum per se micat, fons nativi caloris, nectarisque vivifici: unde partium omnium solidarum, spirituumque fluxa vivacitas recreatur atque reficitur.

Addidimus in definitione, Deinde arteriarum: *Nam principatus vitalis in ipso stabulatur corde, & ab ipso in arterias influit vitalis vis; omnibusque in locis simul dilatat cor & arteriarum tunicas. nam his per se non inest pulsus; sed hæc vis it per arteriarum substantiam. hoc probat Galenus fistula inclusa arteria:*

De usu pul. 2. & 4. Lib. An sang. in arter.

ria, eaque arteria illaqueata. Succedit itaque aër dilatatis arteriis: & non quia recipiunt, distenduntur; sed ex adverso, quia distenduntur, propterea recipiunt. Distenduntur autem à facultate cordis quæ movet. nec tantum per spiritum hoc facit in arteriis; nam hic etiam per calamum commigrabit; sed illustratione quadam per arteriæ membranas. Quidam existimant arterias moveri contra cordis motum: ut nimirum dilatentur cum cor stringitur; & ex adverso. Falluntur: nam simul hæc fiunt. argumento est manus admota cordi, & altera carpo: in ranis vivis sectis, oculis hoc cernitur. Nec propterea dilatantur cum corde, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι τῆς καρδίας, ut Aristoteles affirmat. Nam si facultas cor moveret solum, arteriæ vero moverentur cum corde, quia suspenduntur ab eo, certe & vena cava pulsaret, & arterialis; nam hæ à corde etiam pendent. Et in tam laxis longisque vasis, motus solum partiũ continuitati consectarius, antea evanesceret quam manum ad usque pertingeret. Inditum est nomen arteriæ παρὰ τὸ ἀέρα τηρεῖν, quod est aërem ducere, vel παρὰ τὸ ἀίρεσθαι, quod est attollere.

Instrumentum pulsus.

Arteria unde dicta.

Definivimus præterea, Quæ moventur diastole, & systole: quarum officia sunt eo comparata, illius quidem, ad spiritum fo-

Systole & diastole. in instrumentis.

ris

ris intro ducendum, & sanguinem hauriendum è vena: hujus vero, ad eos vitæ commeatus, per totam compaginem effundendos, & vaporem fumidum expirandum. Coagmentatio cordis tribus intexta est villorum generibus, quibus diastoles atque systoles officia continentur: hinc nutritio, temperatio & expurgatio caloris nativi qui in corde habitat. sanguis enim per diastolen cordis hauritur ad nectar vivificum; unaque novum aërem haurit ad caloris temperationem, spirituumque vitalium ad pabulum: quin arteriæ in habitu corporis non solum aërem subtilissimum, sed & pulverem attrahunt. Systole vero fuligines, sanguinemque excutit. Per diastolen intellige sublationem & expansionem arteriæ quoquo versum; per systolen, arteriæ contractionem, cum in se sidit. Cum autem hi bini motus sibi sint contrarii, ita duplex intercedet his quies; quasi inter hos media: una, supera: altera, infera. Quies supera evenit post finem dilatationis, ante principium contractionis. quies infera est quæ contingit post finem contractionis, ante principium dilatationis. Tactus exercitatus sentit bonam diastoles partem, & majorem systoles. nam initium diastoles, & finis systoles sensum fugit necessario: id facit caro tegens arteriam.

[Margin notes: 1. Simpl. 83. — Quies arteriæ.]

riam. Omnis magna necessitas constrictionis, facit in supera quiete crebritatem: cunctaque valida necessitas expansionis, facit in infera quiete crebritatem. Dicet quis, Galenus pulsus quosdam quietis expertes dicere videtur: At Aristoteles demonstrat inter contrarios motus perpetuo quietem intercedere. & Galenus fatetur systolen & diastolen pulsus, esse contrarios motus. quare necessario in puncto reflexionis quies erit. Id ita demonstrat Aristoteles: Omne mobile in eo puncto necessario quiescit, quo utitur pro principio & pro fine: & ad quod ita accedit, ut ab eodem discedat. Atqui cuncta quæ moventur motu reflexo, utuntur puncto reflexionis pro duobus, principio nimirum & pro fine: idemq; necessario ad illud punctum reflexionis accedit, & ab eodem abscedit. Omne itaque quod reflectitur, in puncto reflexionis quiescit. Dico Galenum non plane negare quietem, sed interdum adeo exiguam esse, ut vix eam percipias. Systole minus tactum ferit quam diastole: nam illa fit quasi sua sponte ab ipsa carne: sed hæc fit violenter vibrante arteria.

2. Præsag. Pulf. 8.

8. Phys. 8.

1. Dif. pul. 3.

Deinde adjecimus Definitioni, hoc fieri A facultate vitali. Profecto ambo hi motus, nimirum distractionis & contractionis, nascuntur vi facultatis pulsificæ quæ

Facultas.

est

est in corde: imo nec à membri pondere alter. quin & utraque quies hanc sui causam agnoscit. Si enim utraque quies à facultate non dimanaret, subito postquam fusa distractaq; foret arteria, concideret: jam facultate ea fraudata. Sed arteriæ partes insurgentes quieti repugnant: & facultas continendo arterias in quiete, hoc in munere laborat. itaque cuncta pulsus partes aguntur facultatis vi: duo motus dico, & gemina quies. Facultas hæc vitalis non movet quantum potest, sed quantum usus necessitasque exigit. nam si facultas mediocris conetur plurimum, edet pulsum vehementem. ita non consectarium est, Est fortior pulsus temperato; ergo virtus est robusta. quamvis vere dicas: Pulsus languet, quare & facultas titubat: nam fortis contentionem agnoscit.

Vsus & necessitas pulsus.

Diximus ultimo in definitione: Quo nativum calidum sua temperie fruatur. hic est Vsus & necessitas cur fiat pulsus. Nam id præstat pulsus cordi reliquisque membris, quod respiratio cerebro & thoraci, hoc est innati calidi conservationem. ita in lipothymia pulsus fit crebrior, quia natura remedium quærit exhaustioni spirituum; & odoribus recreantur. Omnis certe flamma ventilatione gaudet quadam, qua temperat & purgat à fuligine.

gine. qui enim aërem calidum inspirant, suffocantur.

CAPUT II.

Quid maxume in pulsibus perpendendum, & unde nascantur varii pulsus.

IN *hac definitione meminimus trium rerum: nimirum instrumenti, quod est arteria; facultatis vitalis, & usus vel necessitatis. ex his causa differentiaque pulsuum ducuntur. Nam pulsuum tot sunt differentiæ, quot sunt eorum unde nascuntur causæ. Galenus vero in pulsu duplices causas agnoscit, continentes, & non continentes. Continentes appellat facultatem, instrumentum, & usum. nam quacunque harum tollatur, tollitur una & pulsus. Reliquas cunctas causas asserit alteratione harum causarum pulsus mutare. verbi gratia, exercitatio non mutaret pulsum, si facultati, instrumento, aut usui nullam mutationem adferret. a fortissimus est pulsus medio veris: at n medio autumni est maxime languidus: r tunc iterum redintegratur usque ad ummũ ver: hyeme & æstate media meiocres sunt: sed hyeme robustiores; æstate* Avicen. Lib. 1. fen. 2. doct. 5. cap. 9.

media

mediæ celerrimus & creberrimus. idem di
regionibus & ætatibus pronunciandum
& de animi perturbationibus, rebusque
§. Lib. 6. § De præs. ex pul. 4. *cæteris. rectè Celsus,* Mille res facile pul-
sum turbant. *quare & Galenus jubet, u*
bus pulsus explorentur manu. Sunt itaque
causæ non continentes vel secundariæ pul
sum immutantes, ut temperamentum, æ
tas, sexus, regio, animi affectus, anni tem
pus, cibus, potus, labor, vigiliæ; & morbu
ejusve causa, & symptoma. Sed conti
nentes vel primariæ causæ, proprios edun
pulsus. sicuti facultas robusta pulsum ve
hementem: imbecilla, languidum: arteri
dura, durum. Usus auctus vel accisus, pr
facultate emicante vel languente, aut u
arteria fuerit dura mollisve, varium pro
feret pulsum. Ut si facultas sit valida, &
usus auctus, & arteria non dura, magn
longi, lati, alti; vehementes, molles, celere
& crebri produnt pulsus.

Efficiens itaque pulsus causa est facu
tas: instrumenta sunt arteriæ: hæ impe
tum facultatis sequuntur; causa quæ fa
cultatem irritat, est usus & necessitas i
lius motus. Ultima hæc causa est omniu
Ab usu aucto. *potentissima: cujus internæ causæ sun*
(quibus pulsus mutatur) spirituũ inopi
intemperies, aut aliena cordi substanti
quam elidere id nititur. Hæc, nimiru
nece

necessitas, unica causa est, quæ facultatem concitat & impellit. Omnis autem necessitas ex affectione quæ extra naturæ lineam rapit proficiscitur: quam abigere à se conatur cor. externas, modo diximus. Auctus ergo pulsus est usus, cum caloris est plus, aut spirituum animalium minus. imminutus, ex his adversis. Auctus usus amat magnitudinem pulsus, deinde celeritatem, ultimo frequentiam. nam natura optima semper studet ut eveniant. id vero optimum, quod propius naturæ finem assequitur. Constat autem cor alterari optime multo & ἀθρόως attracto ab aëre: propterea natura primo succurrit aucto usui magnitudine, dein celeritate, ultimo crebritate. Imminutus usus, contra, contrarioque transigit ordine. nam illico deponit crebritatem: hinc celeritatem: ultimo magnitudinem. hac, usque ad mediocritatem. Vsui itaque aucto debetur pulsus magnitudo, celeritas, crebritas. imminuto at usui parvitas, tarditas, raritas. nam exiguus, rarus, celer, haud scio an inveniatur. Vsus ergo & necessitas extimulat pulsificam cordis facultatem ad pulsandum, quæ tunc insurgens arterias vibrat. quare perpetuo ex necessitatis conditione ferentur pulsus, integra adhuc facultate, sequacibusque arteriis:

alioqui pervertent necessitatis significationem. nam angustæ arteriæ amplum; angustæ parvum edunt pulsum; ut & fracta facultas. Hinc senum quorundam pulsus est vegetus: at quibusdam juvenibus torpidus & fere evanidus. ita notanda quæ ab usu aucto.

Ab instrumento.

Quantum ad instrumentum, inde has differentias aucupabimur, ductas ab arteriæ diastole, quiete, & ordine. In primis notabimus quanta sit dilatatio arteriæ, in longitudine, latitudine, & altitudine. secundo, quam celeriter ea fiat. tertio, quanto tempore in quiete maneat. quarto, qua vehementia moveatur. quinto, qua duritie. sexto, proportionem diastoles & systoles, hoc est rhythmum notabimus. in his æqualitatem, & inæqualitatem: & in inæqualibus ordinem, ejusve perversionem perlustrabimus. Duro pulsui (cum fundere se nequeat) familiaris est parvitas, tarditas moderata, & crebritas. Molli, magnitudo, celeritas & raritas. Arteriæ calorem omitto; qui sane illi non evenit, qua motu agitatur.

CAPUT

CAPUT III.

De Differentiis variis Pulsuum, maximeque iis quæ præclarum usum habent.

PULSUUM *tot universim sunt ideæ, quot sunt causæ ex quibus illi nascuntur. Causæ, uti diximus, tres sunt: facultas, instrumentum, & usus. Facultas movet; instrumenta moventur; usus est id, cujus gratia motus exercetur. Ergo à robore facultatis valido vel prostrato, fit pulsus vehemens, languidus, & mediocris. Ab instrumento, nimirum arteria, nascitur pulsus, durus, mollis, & mediocris. Cæterum quicquid movetur, aut celeriter movetur, aut tarde, aut mediocriter: ex hoc tempore nascitur pulsus celer, tardus, mediocris. Et quod movetur, id fundit se aut in longitudinem, latitudinem, vel profunditatem. inde surgit pulsus magnus, si omni sese pandat dimensione: parvus contra, accisis his dimensionibus. Cum autem inter movens & mobile, semper inveniatur analogia, vel nulla proportio; æqualitas aut inæqualitas; ordo vel non; fit ut hinc aliæ ideæ surgant. Quarum prima, quæ à rhythmo oritur,*

Differentiæ.

Gal. 3. De Diff. pul. 4.

quæ habet quid cum musicorum contemplatione commune. Secunda æqualis, vel inæqualis. Tertia ordinata, vel ordinis expers. Magnus. 8. Diff. pulſ. 5. *Pulſus magnus eſt, qui & vehemens, & fortis, & validus dicitur, manum tangentis contentione valide feriens.* Languidus *Languidus, qui invalido impetu ferit. Medius, medio modo: non intente, non remiſſe.*

Durus. 8. Diff. pulſ. 7. *Durus, cum durior, ac quaſi ſiccior, coriique modo rigidior occurrit arteriæ.* Mollis. *Mollis, cum mollior & quaſi carnoſa ſentitur arteria. Mediocris medio modo ſe habet.*

Celer. 1. Diff. pulſ. 14. *CELER eſt qui brevi tempore motum ſuum finit: vel cum modico tempore arteria dilatatur.* Tardus. *Tardus, cum multo. Mediocris, qui medio modo inter celerem & tardum fertur: vide Galenum tertii De pulſuum dignotione primo.* Creber. *CREBRUM, rarum, mediocrem in his, ſciens præterea. nam cum naſcatur ex quietis tempore, perfectius ex motu percipitur, qui jam in ſuperiore eſt comprehenſus.*

Pulſus vero qui in omnibus dimenſionibus æqualiter in ſtatum præter naturam traducti ſunt, duplici idea ſeſe efferunt: eſt parvus, & magnus. Parvus. *Parvus, qui trina dimenſione imminutus eſt. Magnus contra, qui undequaque auctus eſt.*

In omnibus autem dictis pulsuum generibus deprehendetur quoddam discrimen, quod in æqualitate, & inæqualitate consistit. His tantum tribuit Herophilus, ut scribit Censorinus, adeo ut scripserit, venarum pulsus rhythmis musicis moveri. ÆQUALIS *pulsus est, qui in magnitudine, vel vehementia, vel celeritate, vel in reliquorum generum aliquo, vel in omnibus par est. Inæqualis contra, qui impar vel dissimilis est consequenter. Notantur hæc in uno pulsu, plurimis, vel omnibus inter se collatis. Horum plures sunt differentiæ: deficiens, intercidens, mutilus, caprizans, bis pulsans, undosus, vermiculans, hecticus, convulsorius, turbulentus, serratus: ordinatus, inordinatus. In circuituum quidem paritate ordinatus, in omnimoda imparitate inordinatus. Sic quidem ordinatus est, qui in singulis periodis est æqualis. nam naturalis pulsus omnis, nec ordinatus, nec ordinis expers est, cum ordo inæquali eveniat. Inordinatus vero est, in quo nullus prorsus servatur circuitus. Quapropter pulsus æqualis est omnino ordinatus. inæqualis autem ordinis expers est, vel ejus capax.*

Aequalis & inæqualis.

Ordinatus

Hæc de frequentioribus, & quæ principatum tenent, pulsuum differentiis. Has fuse Galenus persecutus est libris quatuor:

quos sequuntur alii libri De dignoscendis pulsibus, in quibus miram adhibuit diligentiam, ut ipse ait; quod difficile noscantur pulsus, quod tempus exigat longius, & tactu opus sit exercitato, ac singulari prudentia, atque exercitatione in dignotione. In pulsibus autem dignoscendis his opus est, ut recte noscantur. In primis, distentionis copia, qualitas & tempus motus, tum moventis eam contentio facultatis; postea ipsius tunica, arteriaque flatus noscatur. Ad quorum absolutissimam cognitionem tota vita opus esse scribit Galenus. Alii quatuor libri sunt de causis, à quibus quisque pulsus generatur. Alii denique sunt De præcognitione ex pulsibus: medicis præ cæteris honoratissimi. quo fit, ut reliquas partes, horum nomine tractent, qui & à philosophis; qui naturam investigant, non plane negligi debent. Quare libri De pulsuum differentiis juxta ad medicos & philosophos pertinent. Sed libri De dignoscendis pulsibus, & De præcognitione ex pulsibus, medicis sunt dicati; ut libri De causis pulsuum, philosophis.

Quibus opus ad dignotionem pulsuum.

2. De pul. dignos.

OMISSA igitur hic pulsuum cognitione, (quia hæc magis ex usu, quam lectione cognoscitur) causas differentiarum pulsuum, quas supra retulimus, & eorum prædictiones perstringamus.

CAPUT IV.

De causis præcipuis cujusque pulsus. &, ex iis, præsagiis. & Exercitatio de pulsibus in quibusdam morbis.

VEHEMENS *pulsus à robore facultatis efficitur; nulla aliarum causarum renitente, ut usu dissoluto, aut instrumenti duritie. Qui itaque moderato sunt habitu, temperie æqua, florenti ætate, in regione ac tempore anni temperatis, robustique qui sunt, & omni mœrore, motu, saturitate, metu vacui; hi pulsum vehementem omnes habent. Qui si moderate labores inierint, & modeste balneis usi, & vino; aut si ira æstu incanduerint; vel exercuerint se, vehementissimos pulsus edent. Iidem si implicentur syncera tertiana, aut qua alia fervente febre teneantur, vel diaria ex bubone, adustionibus, exercitiis, vehementissimos etiam pulsus habebunt. Itaque vehemens seu fortis, semper à facultatis robore fit: & quo fortior, eo facultatis amplius robur denotat Moneo observationem hujus pulsus in exercitatione medica maximum usum habere. vos eos agnoscetis comprimendo: nam maxime vehemens non facile* Vehemens

cile opprimitur. Cum enim facili pressu pulsus opprimitur, malum.

Languidus LANGUIDUS, *perpetuo; & solius facultatis imbecillæ soboles est. Si quidem vehemens pulsus, omnibus causis ad sui generationem indiget. Languidum verò, sola imbecillitas efficit, qui à languore in vehementiam transit, virtute vitali exsplendescente, & ab imbecillitate vindicata. Robur sumit vel ex contentis corpore, ut succorum coctione, vel excretione, aut ira; vel ab externis, ut vino, cibo, exercitiis, & cæteris rebus quæ intemperiem emendant. Vires vero solvunt inedia, vigiliæ, vacuationes immodicæ, tristitia, curæ, dolores, & quicquid intemperiem invehit: hinc ille languor.*

Durus & mollis. *Durus pulsus fit, ex instrumentorum duritie, quam refrigeratio immodica aut siccitas, aut tensio à phlegmone, aut convulsio inducit. Statim vero duritiẽ etiam parvitas, & celeritas, nonnunquam etiam frequentia (pro magnitudine, propter usum) sequitur: cum enim incanduit ab æstu cor, eventationis necessitas petit magnum pulsum, amplamque cordis & arteriarum dilatationem; quibus si durities arteriarum renitatur, tunc necessitas eam amplitudinem angustamque diductionem resarcit frequentia. non aliter atque apud*

Virgi-

Virgilium, cum Æneas magnis gressibus Troiam, quæ jam ab alto culmine ruebat, egrederetur, Ascanius sequitur patrem non passibus æquis: currebat enim, & geminabat sæpe passus suos ad patris gressum. Si igitur ægrum invisas, quum prius non videris, isque febre teneatur, neq; tamen supernum principium sit affectum: & cum redeas, pulsus durus esse videatur, is, dum abfuisti, aut gelidam aquam bibit, aut fructus autumnales ingessit frigidos. Mollis pulsus humidæ arteriæ comes est. Id faciunt cibi humidi, balnea, somnus longior, deliciæ; & morbi, ut lethargus, coma, hydrops.

MAGNUS *pulsus fit; ubi usus, qui calor est in corde exuperans, urget, frigoris appetens, ac robore vitali valido, instrumentumque si obediens, & molle, ut extendatur in omnem partem. Aucto itaq; cordis calore, primo fit magnus pulsus. Vbi vero nec magnitudo usui sufficit, celeritas accedit. Si nec ita satis est, frequentiam assumit. Quare peculiares pulsus calori sunt, magnus, celer, creber; non tamen ut ei calorem comitentur perpetuo necesse est: postulant enim quo tales evadant, facultatem validam, atque instrumentum molle. Si enim infirma fuerit facultas, aut durum instrumentum, neque magni, ne-* Magnus, celer.

que celeres esse poterunt: quod instrumentum, propter duriciem, adversus moventem facultatem contumax sit: illa vero attollere quatenus oportet arterias, per imbecillitatem impos est. Quare ut celer, vel magnus pulsus fiat, tria causarum genera conspirent necesse est, ut nimirũ usus illorum generationis urgeat, facultas valida sit, mollesque arteriarum tunicæ, aut certe non rigidæ sint. Cæterum augetur calor. aut ex causis naturalibus, ut ætate, temperie calida. aut ex non naturalibus, ut aëre, balneis, exercitiis, cibo, vino, medicamentis. aut à causis præter naturam, intemperie calida, putredine humorum, ira, voluptate, mæstitia, timore, dolore, ac morbis. Celer itaque pulsus in sanis quidem, calidius temperamentum; in ægris, tum virium robur, tum caloris præter naturam copiam, & necessitatem in corde refrigerii ampliorem, & instrumentorum mollitiem notat. Vbi enim robusta facultas est, calorque in corde copiosior instrumentumque obediens, usuſq; multus tum, magnitudine pulsuum, usui facultas satisfacit. At ubi magnitudine id præstare non potest, mox celeritate succurrere satagit. Celeritas itaque pulsuum, & usus necessitatem auctam, & virium adhuc consistens robur ostendit.

PAR-

PARVUS pulsus à contrariis magni fit caussis, nimirum ob facultatis imbecillitatem, aut instrumenti duritiem, aut usus necessitatem deficientem. Parvus & debilis pulsus levem pressionem quærit, alioqui latet. non aliter quam animalculum linteo inclusum, ni presseris leniter, non senties id moveri; si nimium, oppresseris: nam superficiem non ferit debilis. Easdem ob causas fit rarus & tardus pulsus. Cumque tardus simul cum parvo & remisso jungatur, ægri prope ad mortem accedunt. Nam natura quæ jam pridem refrigerata est, nec multum, nec ita celere refrigerium, sed ex longis intervallis requirit. necesse etiam, ut facultas plus vel minus labefactata est, ita & pulsum ad parvitatem & tarditatem transire. Præterea comes contumaciæ arteriæ, dilationis necessario est tarditas & raritas. Parvus. Tardus, & rarus.

Rhythmus si par æqualisve sit motu & quiete, probam totius temperiem monstrat, quantum in ipso est. Rhythmus mutatur, mutata magnitudine aut celeritate diastoles vel systoles. quod fit, crescente hujus potius usu quam illius. ut in paroxysmis febrium, vi fuliginis systoles crescit usus: fitque major, ac celerior: interceptis quasi orificiis arteriarum à fumis. In malis pulsibus æqualitas, naturæ firmitatem Rhythmo æquales, & inæqu.

declarat, & spem pepasmi adfert. Inæquales vero, vasorum obstructionem, & instrumentorum oppressionem, aut humorum copiam, ad facultatem quidem collata ea, aut demum inæqualem intemperiem cordis arguunt. Æqualis itaque naturalis est: inæqualis autem grave malum denotat. Verum in invasionibus minus erit parvus: in incrementis deterior: magis in paroxysmorum statibus, sed in declinationibus pessimus.

Myuris. Deficiens.

DEFICIENS *pulsus est à facultate oppressa. extremum facultatis casum significat. minuitur sensim, dum evanescat. Dico, deficiens pulsus, si referatur ad nostrum, qui foris est, tactum: nam membrana quædam objecta sunt arteriæ, & cutis, multis etiam locis adeps & caro; unde non occultatur modo, sed impeditur. Cum motus nusquam sentitur, ita ut nulla arteria videatur moveri, asphyxia est: quæ vere in corpus vivum nunquam cadit: perpetuo enim cor agitatur cum arteriis omnibus.*

Asphyxia.

Intermittens.

2. Præsag. pulf. 4.

INTERMITTENS *pulsus est ab iisdem causis. & quo quiescit diutius, hoc periculosius. Itaque, dicit Galenus, cum duorum pulsuum tempore quiescit, haud scio an superstes quisquam esse possit. at unius ab intermisso pulsu, aut paulo amplius,*

amplius, evasisse vidimus, maxume senes. Sed dices, imbecillis si imbecillitas accedat: periculosius id erit. Respondemus; his evenit talis pulsus ex levi causa: quare in imbecillioribus, ut & his qui longa querela fracti fuere, non ita periculose evenit. Quare juvenibus intentant periculum intermittentes pulsus, dein pueris, minime senibus.

VIBRATUS *pulsus videtur per partes à sua sede dimoveri toto corpore, ut solent virgæ vibratæ moveri. est durus. robur virium, & caloris copiam indicat, & interdum crisin in propinquo esse nunciat; & maxime crisin notat valide vibrans. Num bona crisis futura, coctio præsignificat, & vires.* Vibratus.

UNDOSUS, *similis undis, est inæqualis in eadem dilatione secundum diversas partes; nam aliæ partes post alias dilatari incipiunt: est etiam mollis & magnus. Sudorem fere nunciat, eoque magis quo mollior, & non remissus. &, si alius in ipsum intercidit, firmissimum erit signum sudoris: nam is semper excretionem significat: cum undoso autem, aut cum magno, non duro tamen, junctus, criticos sudores indicat: cum vibrato vero, aut absolute duro, potius menstruas purgationes, aut hæmorrhagiã è naribus, aut ex hæmorrhoidibus,* Vndosus, & altus.

dibus, aut ex perturbato ventre crisin nunciat. Quæ vere potius futura sit excretio, ex aliis notis distingues. Vndosus humidiora etiam vitia maxime sequitur, & ex iis potissimum anasarcam, & lethargum, & peripneumoniam. Cum undosus pulsus languidus fit, vermiculans efficitur. **Et** *facile in formicantem transit, qui summam virium imbecillitatem indicat: nam omnium est languidissimus & minimus: proinde pessimus, utpote qui propriam virium infirmitatem; non ex plethora gravante, aut ex pressu, aut obstructione, obortam indicet.*

Vermiculans & formicans.

Caprizans.

Caprizans pulsus ultimam partem habet prima celeriorem: cordis inæqualem intemperiem, & validos ejus affectus denotat. Nec tamen perpetuo notat intemperiem, sed interdum humorum copiam, obstructionem, aut compressionem instrumentorum. Verum cum in pepasmi tempus & signa incidit, crisim bonam nunciat.

Dicrotus.

DICROTUS, *seu bis pulsans, cum nimirum in quiete deberet esse arteria, alium interponit. fit ex magna cordis intemperie, arteriæque ob duritiem. nonnunquam ob humorum tum copiam, tum crassitiem. cordis enim & arteriarum inæqualem intemperiem is pulsus consequitur.*

HECTI-

HECTICUS *autem proprie tabidis & emaciatis accidit.* Hecticus.

CONVULSORIUS *est exiguus, tensus: fit à phlegmonoso affectu cerebri; ut phreniticis, & comitialibus acutis: nam hi calentes adhuc moriuntur.* Convulsorius.

TURBULENTUS *pulsus fit, cum usus, seu necessitas magnam sublationem requirit, & facultas vitalis uti potest adhuc sua functione; solum autem arteriæ corpus repugnat, quod præ duritie in magnam diastolen sustolli nequit, veluti in magnis phlegmonibus, obstructionibusque diuturnis.* Turbulentus.

SERRATUS, *phlegmones, & maxime nervosarum partium, comes est. Quapropter pleuritidi familiaris est. Reliquas pulsuum differentias prudens omitto.* Serratus.

Sed anne pulsus ordinatus certius prædicit quam inordinatus? Ordo fixam veluti quandam causam, & perpetuam quodammodo videtur indicare. Et propterea concludit ita Galenus; ordinis perturbatio nihil certi habet: neque tale, quale ordo, vel bonum vel malum. Inordinatus est cum periodus nulla adest certa, sed ordo ille continuus interturbatur. ut si inter duos parvos, magnus intertexat se; interve frequentes, rari; aut languidos inter, vehementes. Inordinati cum probis pulsibus; 2. Præsag. pulf. 13. in fine.

ut

ut magni, celeres, salutem: Ordinati parvi & languidi, perniciem denotant. nam ordinatus pulsus pessimus est, inordinatoque malo deterior. Ordo ergo ex se neque bonum nec malum significat. sed bonos pulsus, meliores; malos, deteriores facit. Fiunt inordinati ex succorum copia, infarctu, languida à vi vitali.

Exercitatio.

Et hæc quamvis satis sint de præcognitione ex pulsibus, brevem tamen exercitatiunculam subnecto. Carpi arteria quia recto filo fluit, maximeque nudatur, cunctis aliis rectius examinatur. Avicenna & Rases ad duodecimum pulsum, quod minimum sit, malum hærere volunt: alii ad vigesimum quartum. primumq; dextri, mox sinistri carpi tentandum. Id aget manu suspensa, media interdum, aut comprimente. Ægri manus ocium agat, molliter inflexa, nec vinculo intercepta. Et proponat sibi perpetuo mediocrem pulsum instar regulæ; huic conferat præsentem; & ad singula temperamenta, ætates, morbos, anni tempora, cumque cunctis non naturalibus rebus hunc committat. & num in procinctu sit crisis, cogitandum. Et quia præceps ad ægrum ingressus turbat, non illico injiciat manum carpo; sed potius urinam rimetur: inde pulsum. Si cor tentetur calore, conceperitve quid cujus impatien

tiens est, vel denique à spirituum exhaustu si laborarit, crebrum edet pulsum; si ille non satisfacit, accedet celer; si nec ille suffecerit, junget se magnus vehemensq; integra modo fuerit facultas, idque admiserit arteria & habitus corporis. Ita febris, qua febris, edit pulsum magnum, celerem, & crebrum. à calore enim auctus est usus; quare, eam in magnitudinem insurgere decet: qui si non sit par necessitati, celeritatem consociabit. nonnunquam sola crebritas aderit, ob facultatis languorem, & arteriæ duritiem. Putridis febribus communis est pulsus inæqualis, in eadem diastole sub eodem digito: nam videtur arteria nō dilatari, sed subsilire: nam diastole in initio & fine velocior est; medium vero diastoles tardius: ut colligimus exprimi ad Glauconem sexto, & quarti De causis pulsuū decimoquarto. Tertianæ habent pulsus maximos, celerrimos & creberrimos. quotidianæ, minimos. quartanæ, rarissimos; celeritate utrique harum pares. Intermittentes eosdem fere pulsus edunt, cū sunt in paroxysmorum vigore. at in eorum initiis, contrarios. nam tertianæ, pulsus minores edunt ineunte paroxysmo, quam quartanæ: quia à rigore, qui oboritur ineunte tertianæ paroxysmo, major fit compressio, quam à frigore aut horrore. Post Febriū pulsus. Putridarū.

tertia-

tertianam, quartana; post hanc, quotidiana. Vsque ad vigorem pedetentim mutantur pulsus: à minoribus, rarioribus, tardioribus abeunt in contrarios: & tertiana cito hoc faciunt. Inflammationibus cunctis eveniunt pulsus magni: sed pro ratione obsessi membri, & causa morbifica. Facultas debilis, & durities detrahunt magnitudini pulsus. Omnis affectus soporosus habet pulsum rarum. Convulsis tremit pulsus, ut lyra fides plurimum tenta. Dolore ineunte primo, eduntur pulsus vehementes, majores, celeres, crebri: augetur enim usus, exhausta vi animali: itaque integra adhuc vitalis hanc conatur redintegrare. tandem facultate vitali debilitata, fit minor, celer tamen & creber. crescitq; crebritas, decrescente celeritate, à languore. Amor non est affectus irascibilis, sed appetitus: passio vero in corde: propterea non habet proprium pulsum. sed ut affert cordi perturbationes, metum, mœstitiam, gaudium, iram, spem, desperationem, furorem: quibus varie amantem invadentibus, in polydædalam ideam ut commigret pulsus, cogere solent. Quare si conjectura quadam alia firmet amorem: ex hac varietate (quam nullus cæterorum affectuum redolet) amor deprehendi poterit. Amori tamen peculiaris pulsus quem

Phlegmones. Soporosi. Doloris. Amoris.

quem amatorium vocant, nullus est.

Hæc maxime in medicina facienda usum habere poterunt: qui prolixe de his pervestigare velit, in amplissimum, apud Galenum, campum de pulsibus se effundat: vel doctissimum Fernelii de his librum examinet. properantibus ad mediceam exercitationem me his satis fecisse existimo, quæ maxime observabilia sunt prodita.

CAPUT V.

DE RESPIRATIONE.

IN *corde, quod rapido quodam ab æstu flagrat, providentia divina rerum gubernatrix facultatem pulsificam posuit, quo à rapto aëre recrearetur calidum ibi stabulans. quod fit arteriarum beneficio, & pectoris flabello. arteriis dicatus fuit pulsus; pectori respiratio. Respiratio adeo vitæ est necessaria, ut ejus fructu carere ad tempus aliquod nequeat. Cum ejusdem usus causa respiratio & pulsus dati sint animantibus, jure pulsibus respirationem subnectimus. hoc solum differunt, quod hic extra arbitrii nostri potestatem, illa fere libera sit. Differunt in instrumento, numero motuum. & facultate; in usu & fine* Gal. 2. De motu muscul. 5.6.

fine conveniunt. Differunt dico instrumento, ut thorace, & arteria. in numero motuum, nam quinquies fere pulsat cor, intervallo unius respirationis. facultate, nam respiratio, est facultatis animalis. Operatio utraque convenit in usu & fine: quæ enim usum mutant, utrasque operationes mutant, ut exercitatio, febris, vigiliæ: nisi tamen quid impediat; ut liberalior pastus magnum facit pulsum, ob auctum usum: sed, presso diaphragmate, thorax frequentia usum compensat. Igitur non subeunt similem mutationem, cum instrumentum aut facultas mutatur. A summo enim rerum opifice DEO *tributũ est cunctis animantibus vivifica quadam vis, ne ipsa vivacitas ante diem deficeret. Hæc mansionem habet in vitali principio, in quo habitat* ἡ συῤῥοὴ, *hoc est,* nectar vivificum, *quod in sanguine & spiritu continetur, vitæ conservator. quod, nutricatu & respiratione perennem sui generationem obtinet. Iam de respiratione.*

Respiratio quid.

Respiratio, ἀναπνοὴ *Græcis*, est motus quo aërem frigidum ducimus, aut fuliginem excludimus: ad temperandum nutriendum, & expurgandum calorem nativum cordis. *Est hæc actio partim jussa* κατὰ προαίρεσιν, *partim injussa* καθ᾽ ὁρμὴν *hoc est, quando nulla sponte nostra, sed tan*

*tantum sua, respiratio suscipitur & absolvitur: nam necessitas spirandi, nervos musculosque excitat ad functionem. nam actio respirandi est animalis; usus vero est naturalis. Ita actio musculorum thoracis, in vigilantibus est voluntaria, ab electione: in dormientibus vero est ab instinctu. nam dormientes voluntate exuuntur, quæ ab electione; instinctu tamen respiramus, ob necessitatem qua nervos impellit. Hæc volucrum, pecudum, atque hominum communis est, omnium denique vocalium animantium. Nam * ἔντομα solam * διαπνοὴν ducunt; quod hæc modico eorum calori satis sit. ut & præfocatis ab utero mulieribus evenit, qua à circumfuso aëre, sine respiratione, ad tempus vivunt: ablato respirandi usu à venenata seminis aura, donec hanc excluserint, & ad se redierint. Ita & omnia genera gentis squamigeræ, quæ in mari veliferas circumnant puppes, vivunt. Recte Theophrastus, & ante eum Plato, * ὅμοιον ὁμοίῳ δὲ προσφυτόν ἐςι. quare quibus spiritus aërii, iis aër materia est ad respirationem: quibus aquei, aqua. Sed ... aërea spiratione polydædalæ sunt ideæ. ...t enim aves tenuissimo fruuntur aëre: ...a terrestria paulo crassiore: crassissimo vero hypogæa. Temperatissimus au-*

* insecta.
* transpirationem.
Pli. 2. lib. 7
Gal. De fœtus form. 9. & 6. us. Part. 9. Ar. 4. De Part. 13 dubitant.

* omnia similibus gaudent.

tem aër, optime æthereos cordis spiritus instaurat; impurus vero eos inquinat. Quare respirationis causæ finales à DEO *institutæ hæ sunt, temperatio, refectio, & purgatio caloris, qui in sinistro sinu habitat cordis: & utriusque spiritus instauratio vitalis & animalis.*

Causæ respirationis, & differentiæ.

Constat respiratio duobus ex contrariis motibus, exspiratione & inspiratione. quos intercurrat quies quædam necesse est.

Hujus functionis, nimirum respirationis, in universum sunt usus tres, totidemque instrumenta, & causa efficiens simplex una. Vsus tres, nimirum, caloris temperatio, spirituum nutritio, & fuligini exclusio. Instrumenta triplicia, moventia, deducentia, & excipientia. ut larynx & aspera arteria, quæ deducunt aërem pulmones, qui excipiunt: & thorax movendo. Causa efficiens una est, voluntas hæc est simplex, attamen distincta: nam e tum ab electione, tum ab instinctu. qu in vigilantibus, movet musculos ab ele ctione; in dormientibus, ab instinctu: it dormientibus voluntas perit, quæ ab ele ctione; instinctu tamen respiramus: tanta tunc adest necessitas respirandi, qu vim nervorum excitet.

Iam hinc differentias ducamus. In ha

anim

animæ functione primo habenda est ratio materiæ, quæ introducitur & expellitur. dein motus, & quietis. tertio partis quæ movetur. ex his differentiæ respirationum ducuntur. A materia, ut calida, frigidaque respiratio. A motu; nam vel est respiratio celeris, media, vel alterius motus. A quiete; frequens, rara, mediocris. A parte; ut thoracis à dilatatione, & contractione, dicitur magna vel parva respiratio.

Ergo illa demum respiratio moderata habebitur, quæ in peculiari cujusque temperie, prout intensior vel remissior ejus erit usus, mediocritatem ostendit motus, quietis, expansionis, & materiæ ipsius spirabilis: & in qua sani homines nullo modo à se mutari videntur: in qua nihil nimis; quæque omni defectu caret. Hæc Canon est cæterarum omnium quæ à symmetria deficiunt. ut autem unica est symmetria, ita successionum genus multiplex, tum in excessu, tum in inopia. At sane tot esse necesse est, quot sunt ex quibus respirationis contexitur œconomia: in quibus gemina erit. à symmetria defectio; una, plus æquo; altera, minus. Velocitas enim & tarditas motus, à symmetro defectionem ostendit: raritas & frequentia, quietis: magnitudo & parvitas, inspirationis

Symmetria respirationis, ad quã omnis alia respiratio examinanda.

tionis & expirationis: copia & paucitas, materia inspirabilis & expirabilis, cum frigore aut calore.

Omitto lubente à prædictis rebus accuratas divisiones, quas alii satis prolixe: ego quæ usum maximum habent prosequor lubenter: ac ad elephantos collineo; pulicum pedes relinquo in tam vasta arte; in qua etiam cuncta magna novisse usuique commoda multum est. recte Æschylus, * ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς, σοφός. *Quæ omnia summus medicinæ præceptor paucis expressit; cujus sententiam paraphrastice aperuisse hic suffecerit. Ait,* Πνεύματα σμικρὰ, μεγάλα· πυκνὰ, ἀραιά· εἴσω σμικρὰ, ἔξω μεγάλα· εἴσω μεγάλα, ἔξω σμικρά· τὸ μὲν ἐκτεῖνον, τὸ δὲ κατεπεῖγον. διπλῆ εἴσω ἐπανάκλησις, οἷον ἐπιπνέουσα θερμὸν, ψυχρόν. *Quod est:* Spirationes parvæ, magnæ: frequentes, raræ: intro parvæ, foras magnæ: intro magnæ, foras parvæ: producta: offensans: bis intro revocata: calida, frigida. *Præclare vero harum vim interpretatur 1 Progn aph.17. ubi in hanc sententiam scribit,* Respiratio crebra si fuerit, dolorem significat. *hoc explicans in Coacis ait,* Respiratio frequens & parva, inflammationem, & dolorem oppressionemq; denunciat partium spirabilium *ab in*

* qui utilia novit, non qui multa novit, sapiēs. 6. Epid. 2. 10. Hippocratica.

Frequens & parva.

ab inflammato nimirum thorace pulmonum, vel diaphragmatis. in his usus adest: ideoque cum magnitudo adesse non possit, ea compensatur frequentia. ita asthma significatur à parva frequentique respiratione: talis etiam in gravidatis, hydropicis, saturis nimium, ventricosis, orthopnœicis à crassa materia, obstructis pulmonibus, pleuriticis, empyis. Si huic frequentiori ac citatiori supervenerit * μανότερον πνεῦμα, *cum primo ab æstu fervido incandesceret cor, hujus vacationem ostendet, nunc rarior facta cum libertate instrumentorum, laryngis, pulmonum, atque thoracis. Frequentior itaque spiratio denunciat imparem necessitati commoditatem: cum calori amplitudo spirationis respondere nequit, ejus necessitas frequentia compensatur. Parva autem spiratio fit ab incheata explicatione & collectione thoracis, indigna respirandi usui. est enim parvitas, defectio respirationis à symmetria quantitatis: quemadmodum frequentia, in brevitate quietis, aut etiam fere nulla.* Frequens ergo respiratio, *ait Hippocrates,* dolorem significat, aut æstum sive incendium in partibus diaphragmate superioribus, *hoc est cordis vel pulmonum, si magna & frequens fuerit spiratio: nam*

* rarior spiratio.

Parva & frequens.

1. Prog. 15

sola magna spiratio hic non satisfacit.

Magna & rara.

Quæ vero magna est respiratio; (*expanso nimirum thorace in longum, altum & latum:*) quæque it longis intervallis, *hoc est rara; qua scilicet opponitur frequenti & parvæ;* delirium significat. *Ex cujus magnitudine significatio fit integrorum organorum respirationi dicatorum, moventium, deducentium, & excipientium. moventium quidem, quia thorax non est contumax: deducentium, quia aspera arteria & larynx sunt ab infarctu libera: excipientium, quia pulmones non sunt obsessi. Sed quia raro spirant in per necessario respirationis usu (si febris adsit ardens) ex ea negligentia depravatam esse actionem mentis, qua ab instinctu & electione voluntas dirigitur, significatio adfertur. Voluntas tunc ergo in vitio est, & sui immemor. ut in Philisco, Sileno, Dromeada uxore. Longis ex intervallis magna respiratio (per febres acutas) propria est delirii. Non tamen si quis delirat, necessario magnum & rarum spirat: nam proprium, attamen separabile, deliriis hoc esse dicimus: ut in Pythone, & in uxore*

8. Epid. 3.

Dealcis, qua brevispira, & tardispira interdum erat. quam βεχχοτικὴν vocat: & in Anaxione. Delirantes raritatem spirandi addunt magnitudini; quod eorum de-

depravata voluntas, usus necessarii rationem non habeat, cum integra sint respirationi dicata organa. altum enim spirat, partium spirabilium obedientia; rarum, dementia. Delirantis voluntas non ante memor fit functionis, quam acrior sensio excitata fuerit in phantasia, urgente necessitate. Simpliciter autem magnam respirationem edit partium spirabilium obedientia. Magna & frequens, est cordis incendio conflagrantis. Magna.

Frigidus autem spiritus, *inquit Hippocrates*, qui è naribus & ore efflatur, valde est funestus. *nam extincto nativo calido in corde, mortem in propinquo esse significat in febribus acutis: nam in longarum paroxysmis nihil monstri gerit. Hæc spiratio est parva & rara: nam magna & frequens est calida, cum fiat à calore, in instrumentis respirationis concepto & aucto. Quare rara parva illa, jamjam moriturum ægrum significat. ita scribit Pindarus Pollucem deprehendisse Castora, à Lynceo & Ida vulneratum ac jam moribundum:* ἄσθματι δὲ φρίσσοντ' ἀναπνοὰς κίχε. *quod est*, sed anhelatione rigentes respirationes habentem invenit. *ita magna & rara spiratio per febres acutas, in parvam & raram degenerat, naturæ defraudatione quod uxori Deal*

Frigida quæ, & parva raraque.

Nem. ode 10.

cis venit, quæ βραχύπνοος *interiit. & Pythion secundo die fuit* βραχύπνοος: *paulo post edidit* πνεῦμα μινυθῶδες, *respirationem minutulam, quæ brevi interitu finem habuit. Frigidum spiritum sentimus ab ore prodeuntem: & est parvus, nam usus abest; & rarus est, ob fuliginis inopiam, & effœtam vim animalem.*

Calida. *Calamitosum est etiam Hippocratis* πνεῦμα πυρετῶδες, καὶ λιγνῶδες, *hoc est*, spiritus æstuosus & fumidus per febres acutas. *fundit enim retorridum excrementum talis efflatio, unde metus suffocationis à prægrandi æstu pulmonum, & fuliginum copia quam peperit cordis impuritas. minus tamen funestus hic est spiritus, quam frigidus.*

De inæquali in una respiratione. Magna vero foras spiratio, *ait Hippocrates*, intro parva, pessima est, *& morti propinqua, in acutis febribus. hæc fit ex copia fuliginis quæ excludi debet, unde imminet suffocationis metus.* Et contra, *inquit*, foras parva, intro magna, pessima etiam mortique vicina. *Flagrante corde ab incredibili incendio, unde necessitas spirandi. non tamen hic tam præcipiti lapsu ab alto culmine ruit vita, ac ubi quis parvum, rarum, ac frigidum spirat.*

Lethale scribit Hippocrates habendum

πνεῦμα

πνεῦμα ἐκτεῖνον, καὶ κατεπεῖγον, *hoc eſt*, ſpirationem productam tardamque, & properatam offenſantemque; *quæ ſcilicet cernitur in lenta inſpiratione, & cita expiratione: reſolutis muſculis inſpirabilibus ab effœta vi animali, unde non ſatis fit neceſſitati. Sed unde cita expiratio? ex contentione muſculorum expirabilium, auxiliantibus intercoſtalibus, metu ſuffocationis à re moleſta, quam excludere nituntur.*

Inter lethalia πνεύματα *recenſet Hippocrates* ἀμαυρὸν, *hoc eſt*, obſcuram ſpirationem: *quæ ab exolutis ſpiritibus vitalibus, extinctioneque caloris nativi. Ad hanc funeſtam calamitatem etiam viam invenit* καὶ διπλῆ εἴσω ἐπανάκλησις, οἷον ἐπεισπνέουσι: *quod eſt*, duplex intro revocatio, qualis cernitur in iis qui ſuperinſpirant. *hoc fit ubi inter ſpirandum ſpiritus interrumpitur, iterataque ſpiratio apparet, ut cernere eſt in pueris, qui plorando reſpirationem interrumpunt & duplicant. convulſionis argumenta gerit talis reſpiratio. nominatur hæc difficilis reſpiratio* πνεῦμα προσκόπτον. Duplex revocatio ſpirationis.

Et tandem pulcherrimam Hippocrates deciſionem addit, ubi εὔπνοιαν *(nam primum* δύσπνοιαν *explicaverat) interpretatur. ut redintegratio à medico fiat eorum,* 4. Aph. 68. 1. Prog. 17.

quæ à natura excidere. Εὔπνοιαν δὲ χρὴ νομίζειν κάρτα μεγάλην δύναμιν ἔχειν εἰς σωτηρίην ἐν ἅπασι τοῖσι ὀξέσι νοσήμασιν, ὅσα ξὺν πυρετοῖσίν ἐστι καὶ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι κρίνεται. *hoc est:* At vero ſpirandi facilitatem, (*quæ voto cordis reſpondet in uſu reſpirandi per febres acutas. Si nimirum reſpiratio magna ſit & libera in dilatatione: mediocris in motu, quiete, & materia quæ expiratur. etenim ſpirandi facilitas eſt, cum ducitur ſpiritus ex facili, in qua omnia mediocria ſunt, in thoracis dilatatione & contractione: motus celeritate & tarditate: quietis frequentia & raritate: in materiæ calore & frigiditate. hæc ſignificationem adferunt ſpirabilia inſtrumenta eſſe integra, & voluntatem*) *hanc, inquit, ſpirandi facilitatem*, ſcire licet præclare facere ad ſalutem: (*ut cauſa, & ut ſignum: nam ſpirandi libertate calor cordis ventilatur, temperatur, & nutritur. ut ſignum; ſignificat enim, inſtrumenta ſingula, œconomiæ reſpiratoriæ dicata, integra eſſe: nec dolorem adeſſe in thorace: tum calorem frigusq; abeſſe, nec in partibus, à quibus in contagionem trahitur thorax, ut in jecore, liene, ventriculo, diaphragmate, vitium hærere.*) & *hoc, inquit Hippocrates*, in omnibus acutis morbis, tum iis qui cum febribus ſunt:

(*ut*

ut in peripneumonia, phrenitide, iisque qui intra dies quatuordecim judicantur, sive febres fuerint essentiales, sive symptomatica) tum, *ait*, in iis qui intra dies quadraginta judicantur. *ut qua febres* ἐκ μεταπτώσεως, *hoc est, ex degeneratione, retinent acutarum nomen: quod nomen amiserunt, cum integram non subierint crisin. Itaque respiratio, spiritus œconomiam bene aut male moratam esse testatur in usu, voluntate, & actionibus partium spirabilium. Memores sitis respirationem ex lege natura mutari, atate, temperie, & tempore.*

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER XI.

DE PROGNΩSI.

CAPUT I.

De utilitate Prognoseos. ordo in his tenendus. Signum quid: & eorum differentiæ triplices, maximeque de Phænomenis triplicibus: & de vi primæ speciei eorum, quæ De signis coctionis & cruditatis.

SENSIM ad medicam exercitationem ducit nos filum hoc quod trahimus artis. Hactenus rerum naturalium, non naturalium, & quæ præter naturam historiam enarravimus: superest, ut ad usum quo modo hæc flecti debeant doceamus, tum ad præsagiendum, tum ad sanandum. Primo de præsensione, dein de modo, quo, ad agrorum solatium, hæc in theatrum proferat medi-

medicum. Frustra profecto ad sanandum cura suscipitur, si nescias qui morbi sint redintegrabiles, quive calamitosi. &, si curabiles, quibus temporibus tentari remediis oporteat, quibusque rursus induciæ concedendæ: nam in his tota tecmarsis habitat medica. hoc dicent Crises & signa. Ab omni sæculorum ævo maximam laudem hæc medicinæ pars habuit, ut quæ τὸν καιρὸν medendi observare docuit, in quo sane tota medicinæ vis fulget. Hunc si nescias, ex curabilibus, fere incurabiles facies morbos: si noveris, insanabiles jamjam futuros facillime sæpeque sanabis. ita est, Utilitas.
Data tempore prosunt, Et data non apto tempore vina nocent. *Docuit Hippocrates, inter cuncta cerealia cibaria, optimam esse ptisanam in morbis acutis: demonstrat tamen ille medicinæ dictator,* 1. Acu. 18.
** non κατὰ καιρὸν datam, venenum esse, & mortis consequutionem adferre. Ea hujus medicinæ partis est divinitas, isque splendor, ut summo honore medicum, qui eam callet, afficiat. Profecto si quid est scripti, quod nobilem illam famam summo præceptori peperit, hæc illa fuit. hanc cum obnixe veteres sapientia celebres viri, tum divino quodam eventu Hippocrates excoluit: ut recte de eo dicas, quod de Chalcante Homerus, ** ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ'

* importune.

Iliad. 1.
* quod esse qui sciebat & præsentia, & futura, & præterita.

ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα. *vel id, quod de Proteo* *Virgilius*, Novit namque omnia vates, Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahentur. *Cur veteres tanto studio hæc? dixi. cætera exigis? hæc cum morborũ causarumq; morbificarum vim, tum corporum robur & languorẽ nobis aperiunt: & quantum hæc triumphentur vel triũphent ostendunt: unde intelligimus num adsit spes salutis, & num confertim aut lente solvendus sit morbus, qua via, die, hora: & quando jure locoque nutricatui vel pharmaciæ studendum. Propterea Celsus scripsit, se velle Hippocratem imitari, cujus curationem licet recentiores mutaverint.* Tamen, *inquit*, hæc ipsum optime præsagisse fatentur. *Ita profecto est: nunquam mutandorum & inveniendorum remediorum finis erit: polydædala natura, hominumque ingenia in his ludunt: At instrumentorum varietas artificem non facit: nec si mihi selectissima aurifabrorum organa forent, aurifaber essem: sed dexter eorum usus artificem probaret. Recte olim Herophilus, remedia nihil esse, & manum dei esse. nam nullus morbus est idem omnibus, nec ullum remedii genus eandem vim habet in singulis. Totam encheiresin præsentiendi in scriptis suis reliquit Hippocrates sed quis legit hæc?* cesſere

4. Georg.

2. lib. in principio.

ſete magiſtri, Phillyrides Chiron, Amythaoniusq; Melampus. *Nos hoc undecimo libro, nitemur viam aperire ad uberrimum illum præſagiendi magiſtrum.* 4. Georg.

Vt rem exordiamur; præſentiendi prædicendique ſcientiam, (maxime in morbis acutis, periculique plenis,) ex ſignis pepaſmi & cruditatis, & ex ſpecie ac tempore futuræ criſis, eorumque eventuum vi quæ in corporis mutato colore, charactere & mole eniteſcunt explorata uberrime diſcemus. hæc monſtrabunt ſigna. Præterea ad criſium tempus præſentiendum, maxime neceſſaria eſt ſummi vigoris in quoque morbo futuri præſagitio. primo de ſignis pepaſmi & cruditatis: dein de morbi temporibus, maximeque de vigore agam, ut ille futurus noſcatur: ni enim ille compertus fuerit, criſis tempus præcognoſcere non poterimus. dein de criſis tempore & ſpecie & quæ eo ſpectant: & de ſignis ſalutis & mortis. Ita, ſummo DEO *Optimo Maximo annuente, in his tranſigam, ut planiſſimam viam ad uberrima illa Hippocratis Prognoſtica aperiam.*

Ordo in his tenendis.

In acutis periculique ſubiti plenis morbis quidnam eventurum ſit, ex ſignis Tecmeriis, hoc eſt ſyllogiſticis (quibus poſitis, ac ſenſibus expoſitis, neceſſario quædam his conſectaria intelliguntur) præſentimus.

Signa: & quid ſit ſignum.

Signorum differentiæ. *signis triplicibus omnis præsensio aperitur. quædam sunt Pathognomonica, alia Epigenomena, tertio sunt Epiphanomena.*

Pathognomonica. *Pathognomonica speciem differentiamque & magnitudinem morbi denotant. nam hæc necessario sunt morborum consectaria, & omni solique ejusmodi morbo, & semper. ut lateris punctorius dolor, difficilis respiratio tussis, & acuta febris pleuritidi perpetuo adsunt.*

Epigenomena, morem etiam morbi, ut & epiphanomena, denunciant. hæc non perpetuo consociant se morbis: ut deliriũ in pleuritide. ἐπιγένεσις quid. *ἐπιγένεσις, hoc est propagatio, hanc indolem, habet ut utroque malo & utriusque foco superstite, propagatio fiat unius mali ad alterum, quod est ἐπιγίνεσθαι. ut si melancholia in epilepsiam abeat: melancholia superstes remanet, humoremq; melancholicum gignet epilepsiæ. Epigenesis auget malis ægrum. de his ita Hippocrates,* Lib. περὶ παθῶν. Τῶν νοσημάτων ὅ, τι ἂν ἕτερον ἐφ' ἑτέρῳ γένηται, ὡς τὰ πολλὰ ἀποκτείνει. *quod est,* Quorum morborum alter supervenit alteri, maximam ille partem interimit. *Nam cũ infirmo jam corpore, maleficentia morbi præsentis, alter morbus incidit, prius ab imbecillitate moritur, quam morbus nove adveniens, cursum suum confecerit. nam nulla epigenesis deducit causam morbifici,*

bifici, ſed majorem ſubeſſe denotat: unde nec levationem primigenii morbi à quo enaſcitur, adfert, nec incidit niſi in magnas affectiones, & metu exterret ſiniſtri judicii, & per ſympathiam ſemper evenit. Quare notent ſtudioſi epigeneſin differre à metaptœſi. metaptœſis enim fit, cum humor relicto priore foco in aliam partem devehitur; ſuſcitaturque geminis modis, aut per diadochen, aut per metaſtaſin. diadoche fit bonis ægri rebus; cum morbifica materia, à nobili parte in ignobilem, ſuperne deorſum, intus foras, & procul à morbi foco excluditur. metaſtaſis ex adverſo evenit, non ſine periculo. Metaptœſis.

Tertio loco erant ſigna Epiphænomena, cum quibus nobis hic maxime negocium eſt. hæc maxime morem morbi loquuntur. illa prognœſis quæ ducitur ἐκ τῶν ἐπιφαινομένων nunquam fere fallit. Apparent hæc triplici idea ac facultate, ad coctionem vel cruditatem, ſalutem aut mortem, & ad tempus aut ſpeciem futuræ criſis. Ad coctionem cruditatemve quæ elucent, denunciant brevitatem ac prolixitatem morbi: unde etiam ſalutem vel mortem, & tempus criſis. Hippocrates horum efficaciam explicat in urinis, dejectionibus & expectorato: in venoſis, alvinis, ac thoracicis morbis conſpicua. Hæc ſigna quocumque Epiphænomena. Coctionis & cruditatis.

que morbi tempore se in conspectum dederint, certam significationem præbent: coctio, ad salutem ac morbi evictionem: cruditas, mala semper, acrisian, diuturnitatem morbi, ejusve recidivam, aut mortẽ præsagit. nam de bonis nunquam auguria mala sunt: neque de malis, bona. Fugax tamen coctio mala, ex collapsa virtute coquendi, vel de succi morbifici succrescentis perennitate. & particularis coctio frustra suscipitur in cruditate universalium excrementorum. ita scripsit Hippocrates in parωtidibus urinas, modo pepasmi participes, modo expertes, pestiferas esse. cruditatis vero quando firma mutatio est in

Exemplũ coctionis & cruditatis.

pepasmum, bene res eunt. Exemplo sit apud Hippocratem secundo Prognosticωn urina, dejectio, expectoratum. de urina ex ejus sententia egi libro nono: quare jam paucis ejus sententiam aperiamus de dejectionibus, & expectoratis.

Aph. 12.

Dejectio, *inquit*, saluberrima est (*nam est indicium bene moratæ beneque constitutæ naturalis œconomiæ in coquendo, distribuendo, & excernendo; & vacuitatis phlegmones vicinarum ventri partium.*) mollis (*nam indurata fit ex hepatis venarumque majorum ardore. nisi tamen ex ciborum qualitate hæc eveniant.*) & figurata. (*ut non sit adeo mollis ut fluctuet; sed ut suo termino*

mino definiatur.) quæ eodem tempore, quo ſano olim fertur. (*nam æquale ab eadem alteratum facultate, æqualia copia, ſimilia qualitate excrementa gignit, pari tempore colligit, eodemq́ temporis tractu excernit. unde intelligimus trium facultatum alvinarum robur reſtibile in coquendo, retinendo, & expellendo.*) Copia vero, ſi iis quæ ingeſta ſunt analogia reſpondet: *ſi enim acciſa fuerit copia, jecoris nimiam prolectationem, aut diſtributionis vehementiam ſignificabit: ſi uberior fuerit dejectio, diſtributionis interceptæ ſignificatio adferetur.* Quodſi, *ait*, liquida fuerit dejectio, conſentaneum eſt ipſam neque ſtridere (*nam id flatus arguit caloruſque languorem, vel acerrimum indomitumque ſuccum*) neq; etiam crebro & paucum ſecedere: *id enim extimulatæ facultatis retentricis vel ferocioris ſucci ſymbolum: & nihil paucũ eſt criticum, nec quod frequentem erethiſmum procreat. Quare, ex contraria ratione, Si liquida ſit dejectio ſine ſtridore, ſitq́ multa & rara, ſine graveolentia; talis apparebit ad ſalutem in morbis ventris. proprium enim ejus eſt ſignum. Quare ſigna recte ſuis cauſis accommodentur: ut ſi capitis in affectibus eadem deprehendas quæ in alvinis, non ita ſalutaria erunt: niſi* Aph.12. Signorum dignitas.

nisi enim signa propria se una consociaverint salutaria, nihil de salute inde sperare poteris. pluris enim faciendum est unum signum proprium malum, quam decem Aph. 13. *communia bona.* Sin vero, *inquit Hippocrates*, sæpe & multum alvus feratur, in deliquii animi periculo erit. *nam plurimum & repente vacuare, periculi plenū. Rara igitur & accumulata dejectio, laudabilis erit: nam est critica.* Aph. 14. Cæterum, *ait*, alvi excrementum debet crassius fieri, (*si scilicet ab initio eliquata fuerit alvus. alioqui, ubi illa dura fuerit, per crises recte illa interdum effunditur, indurante exurenteque causa jam evicta, exclusaq; in alvum materia morbifica. crassescat ergo fæx pepsi: at materia morbifica pepasmo. hæc tamen ita crassescant, ut sit mollis ac constans dejectio, qualis est optima*) morbo, *ait*, ad crisin eunte. *æquali nimirum progressu dum pergit ad salutarem crisin. hoc celeritatem & securitatem crisis præsagit. nam quicquid coquendo maturescit, ex aëreo fit aqueum, & ex aqueo terreum.* Sed illud excrementum subruffum quidem sit (*hoc enim ad crisin præclare apparet quod copia & qualitate bilis moderate tinctum est: non autem à prærubra bile, quod evenit in resoluto hepate, officiique immemore in sanguine generan-*

verando: aut à bile multa, hepate incendio conflagrante. vel si non tingatur suo colore fex, hepar ab infarctu laborare argumentum erit.) neq; graveolens multum: *nac hoc à putredine esset. sed cum non valde fœtet, significat in ea coctione qua fex fabricata fuit, calorem nativum evincere.* At vero, *inquit*, dejectionibus præliquidis, (*quæ scilicet nec progresso morbo crassescunt: quod signũ est summæ atque indomitæ cruditatis,*) albidis aut pallidis, (*intercepta chyli distributione, ab obstructione alvinarum venarum, vel phlegmonoso ab hepate. alba vocat, referentia ideam sumpti cibi, catachresticos: quam pro colore assumpti cibi nigram esse licet; ut si quis leporinam pulpam assumpserit. vel cum bilis tinctura est expers dejectio, obstricta vesicula bilis, unde icterus. vel alio translata bile, ut in caput, fit phrenitis: significat enim trajici sanguinem à bile.*) aut prærubris, (*resoluto hepate, ut in dysenteria hepatica: aut bilis sincerioris copia,*) vel spumantibus alvum ferri, (*à calore liquante corpus, aut à flatu contumaci qui materiã agitat,*) hæc omnia, *inquit*, sunt calamitosa. Sed illud affirmat calamitosius esse multo, paucum (*significat enim colliquationem. nam copiosum à ciborum copia esse poterit: vel si*

Apho. 15.

Hæc ad dysenteriã spectant.
Aph. 17.

à va-

à valida ſit colliquatione, fœtore diſcernentur.) & lentum, (*ab æſtu, ſi à cibo lenteſcat, erit copioſa dejectio*) & album, (*quod fit cum nuper nata liqueſcit pinguedo: minoris colliquationis index.*) & ſubflavum, (*ex firmiore vetuſtioreq; adipe: ex majori concepta febre: majoris colliquationis index.*) & æquale excerni: *ut enim in rebus naturalibus optimum ſignum eſt æqualitas, quia bonitatem materiæ, & naturæ vim ſignificat, quod nulla materiæ pars fugerit naturæ alterationem: ſic contra, eadem in rebus nõ naturalibus, eſt ſignum peſſimum: quia ſignificat cauſæ contra naturam agentis, in omnem partem materiæ morboſæ æqualem actionem, & quod toti materiæ ſe æqualiter inſinuarit.* Sed
Aph. 18. his etiam magis funeſta fuerint nigra, (*nam atra bilis nulla parte excerni poteſt, bonis ægri rebus. omnis enim humor ſincerus eſt malus, uredine abſumpto ejus miti ſero.*) aut pinguia, (*à febre liquante corpus. ſi non ſit à cibo, ut in Thaſo evenit, Pario. ſed hæc fœtorem habent junctum.*) aut livida, (*extincto calido nativo,*) aut
Aph. 19. æruginoſa, aut graveolentia. At, *inquit*, dejectiones variæ, (*hoc eſt diverſarum partium ſymptomaticæ; & variæ mutationis, quæ fit à febrili calore*) majorem quam illæ diuturnitatis ſpem adferunt,
(*quam*

(*quam excrementum illud simplex nigrũ, quod jamjam futuram mortem denotat. nam ubi polydædala varietas adest, verisimile est non prius extinctum iri calorem, quam ad pravissimum excrementum erit deventum : pravissimum autem est nigrum*) sed tamen non minus sunt funestæ. Sunt autem hujusmodi strigmentosæ: (*hoc est abradentes,*) biliosæ, *nimirum meraca,* porraceæ & nigræ : *à calore urente. Plura vellem ex Hippocrate, sed lex Institutionum me sistit : quare ad alterum exemplum propositum pergo.*

Expectoratum, *inquit Hippocrates,* in omnibus morbis qui in thoracem & pulmones inciderunt, (*ut in pleuritide & peripneumonia:*) cito, (*hoc est intra primum morbi quaternarium, hoc est primis tribus diebus : nam tunc non ultra septimum prorogabitur.*) & expedite expectorari debet: *hoc est sine ulla tussis vi, & ullo dolore aut ulla difficultate spirandi. ex quo notatur vis musculorum intercostalium, ideoq; integra facultatis animalis : ac dein libertas venosæ arteriæ ac bronchiorum pulmonis: tum etiam naturæ in coquendo vis, & bonitatis materiæ. itaque inde fit significatio, quod facultas, instrumentumque dolore vacans, & humor sint optime ad exclusionem parata.* Exemplũ secundum in coctione & cruditate. 2. Prog. Aph. 38.

Ne

Ne longum faciam, & ne institutam brevitatem violem (quod tamen si liceret, vellem hic in Hippocratico campo;) hæc est summi præceptoris de expectoratis sententia. Optimum est expectoratum album cum flavedine, læve, æquale, nec tenuius nec crassius: tale autem est quod ταχέως καὶ εὐπετέως expectoratur. At subflava, subpallida, spumosa, & tenuia solam cruditatem denunciant, & non gravius malum designant. at absolute crudum est quod nullo modo expuitur. hæc summa DEO annuente alias, ad Hippocratem, latius enarrabimus.

C[o]ctionis & cruditatis signa, semper stabilem firmamque significandi potentiam habent, quocumque tempore morbi effloruerint; & notant num in melius vel deterius se flectet morbus: & inde etiam scimus tempus futuræ crisis: nam late per totam præsentiendi artem pepasmi signa se fundunt.

CAPUT

CAPUT II.

De secunda Epiphænomenon specie, quæ De signis salutis & mortis. & quæ ad melius, vel deterius. Quæ illa signa sint ex quibus hæc futura præsentiamus; & quæ illa signa sint quæ hæc jam adesse denotent.

SECUNDAM speciem Epiphænomenon signorum pertinere diximus ad illa signa quæ maxime salutem vel mortem denunciant: nam ex illis, triumphatæ naturæ vel morbi testimonium adfertur. Hæc etiam spectatur in urina, alvi dejectionibus, expectoratis, euphoria & dysphoria, in somno & vigiliis: nam (ut diximus, ubi de coctionis signis) cruditas & pravitas horum, interdum calamitatem denotant. Sane ad hoc caput pertinent omnia quæ de crisibus scribuntur; & multa quæ sequentibus capitibus de tempore & specie crisis huc referri debent. nã omnia signa quæ ex actionibus læsis ducuntur, qualitate mutata, & excrementorum substantia, qualitate, quantitate, tempore, excernendiq; modo, & de coctione & cruditate, huc spectant. etiam peculiariter ad hæc pertinent ea quæ ab essentia cor-

corporis ducuntur, in ejus temperament[o] habitu, & quæ hæc sequuntur, ut cal[or] sequitur temperamentum corporis; cha[ra]cter & moles sequuntur corporis hab[i]tum, utrisque consectaria sunt excremen[tum], & actio facultatis triplicis, animali[s] vitalis, naturalis. Satis nobis erit in ex[em]plum accersere, quod ad habitum cor[po]ris pertinet, faciem illam cadaverosa[m] ab Hippocrate celebratam: & aliud qu[od] actionem animalem spectat, decubitu[m] ægri. In his modum videbitis non infœl[i]cem, spero, quomodo Hippocrates enarra[ri] & intelligi debeat: fugatis diverticulis [&] sophismatis. Hac notione, *inquit Hipp[o]crates*, presentiendi ratio in acutis mor[]bis duci debet, (*hoc est, in illis morbis q[ui] celeriter, continenter, & summa sympt[o]matum vi moventur: sive fuerint febr[es] essentiales, quæ considerantur in vitio hu[]moris, ut causi: sive morbi cum febre, i[n] parte cujus officio vita carere nequit.*) [u]t notes primum ægri faciem (*nam jure a[b] ea incipiendum, hoc est, à maximis & fa[]cillimis, quæque medicis primo accessu o[c]currunt. nam proponit faciem, hoc est æg[ri] frontem, nares, oculos, tempora, & os,*) a[n] similis sit bene valentium: (*in color[e] charactere, mole, & excrementis.* Nã di[a]*gnostica medicina pars hæc, à similibus e[t]* diff[]

z. Prog. 3. Exemplũ signorum calamitosorum, in cadaverosa facie.
Acuti qui morbi.

dissimilibus initium ducit: nam cuncta præsentiendi ars posita est in distinctione similium & dissimilium corporum, causarum, & signorum. ita hic dicit, quo æger valentibus similior fuerit, eo rectius illi erit: quo longius hinc abierit, eo peius.) ac potissimum, *ait*, sui ipsius: (*ita tamen ut reflui humoris nulla excusatio adferri possit, à causa quæ est à foris; ut ignis, caloris, ictus vel lapsus in faciem, vel perturbationis criticæ, cum jamjam in procinctu est crisis.*) ita enim optima erit. (*nam principum facultatum corpus gubernantium, quarum potissimum robur in facie & oculis explendescit, vim vegetam ostendit,*) quæ vero simili est contraria, periculi plena est, (*cum mutata sit charactere, colore, mole: modo dictarum jam rerum, nulla sit excusatio justa.*) Hujusmodi sane hæc fuerit. Nares acutæ, (*hoc est, gracilis nasus in extremis, & quasi compressus: quod fit, cum proxime cutis tangat cartilagines, exhaustis iis quæ interponi solebant; humido nimirum, parteque carnosa absumpta. nã hæ carneæ nasi partes facile exhauriuntur vi æstuantis febris. unde etiam significatio fit, sanguine nutritio fraudari partes, oppresso calore nativo à calido præter naturam.*) oculi concavi. (*exhausto vitæ prædio à vi febrili,*

Cadaverosæ faciei enarratio, quæ in proverbiũ traducta, Hippocratica appellatur.

brili, dissipatoque humido nativo, & alimenti inopia, unde musculi oculorum tabescunt, ac membranæ oculorum collabuntur: unde oculi minores redditi, totam sibi dicatam sedem non implent. & cum oculi circumfluant spiritibus animalibus ob videndi munus; illis etiam vi febrili exhaustis, oculi tenuantur. quoque oculi fuerint humidiores, eo facilius gracilescunt & cavi apparent. loquitur hic de cavitate quæ intra tres dies evenit.) tempora collapsa. (*gracilescentibus ab æstu febrili quatuor temporum musculis, ita ut cutis, os temporum feriat. Sed cur potius hæc pars extenuatur? quia sola hæc inter partes capitis, vere musculos habet.*) auriculæ frigidæ, (*non fugaci frigore, sed fixo consectario ardori febrili, ita ut non unquam recalescant: quod periodici frigoris insigne esset. hæ sunt frigoris capacissimæ, utpote corpus cartilagineum, pauco sanguine rigatum, nulla carne vestitum facileq; ab exhausto laborant vitalis principii. unde frigent, nec incalescunt nectari vivifici affluxu, quo præter cætera fraudantur: & emortuæ pallescunt.*) & contractæ auriculæ, auriumq; lobi inversi (*quasi convulsæ versus nervum illum unde sentiendi vim accipiunt: nam subsidium cartilagineũ non habent, propterea*

ver

vertuntur.) quin cutis circa frontem dura, tum circumtenta & arida. (*quæ cutis musculosa, vel verius musculus cutaceus; & caro tenuis, in acuta febre, facile tabescit. hæc durities est signum perfectæ extenuationis; exhausto humido primigenio partium solidarum: & non tantum disiectis spiritibus: cum ad ultima ventũ est maciei. Ante ariditatem illam primo laxatur cutis in rugas: nam causa madefaciens primo tendit, dein in mollitiem laxat eam, cum spiritus & quid humidi exhauritur: sin diutius id fiat, solidæ liquantur partes, unde tensio. Est itaque duplex exhaustum: unum inchoatum, ut cum corium igni admovetur, primum laxatur; alterum est perfectum, ut cum tandem corium siccitate contrahitur. pallor cutis, utriusque est signum; sed addita tensio, perfectam indicat extenuationem: hæc incurabilis, fractis solidis partibus, pepasmi auctoribus*) colorque totius faciei pallidus. (*succi nutricatui dicati inopia: & corruptione.*) aut est niger, & lividus, aut plumbeus. (*extincto calido innato: cujus extinctio in corde, & mors est. sed extinctio in parte una, ad extinctionem futuram totius apparet: maxime si illa pars pallori opportuna non sit; ut hæ sunt partes natura cutaneæ, palpebræ aures, nares, labia. &*

inter illas palpebræ certissimum signum præbent; nam difficillime livorem ducunt, largo spiritu circumfluæ.) Itaque præclare investigatur unde eveniat hæc faciei mutatio, & quorsum appareat in colore, charactere, & mole: hæc enim primum veniunt sub aspectum medici. Hæc quo propius absunt à peculiari cujusque natura, eo melius res ægri eunt: quo longius, eo peius: nam acuti morbi, citam adferunt mortis cinam naturæ: cum liquuntur vi febri solidæ partes. quæ significatio maxime elucet in facie, quæ ita emacruit, ut ad ultima ventum esse testetur. Emacruit autem exhaustu humidi primigenii, unaq; fraudata nectare vivifico cordis, hoc est spiritu, sanguine, & calore vitali, labefacto que corde. Vnde cum illud non æque sanguinem hauriat, nec aërem excipiat qu ducimus, nec cæteris ea affundat partib liberali ut solet manu; hæc tunc morticin elucet in facie, quæ loquitur quid int agatur. Ita quæ Hippocrates ibi propon salutis & mortis signa ruminari deben Et prudens medicinæ ille præceptor, mo distinctionem subnectit: nam ut causa gnorum variæ fuerint, ita eorum var sunt vires. Si itaq;, *inquit*, ineunte mo bo talis facies fuerit, (*hoc est, spacio di rum trium primorum: quod definitur pr*

1. Prog. 4.

mo quaternario,) nec adhuc potis sis ex aliis signis artificiose & scienter conjecturam facere, *(quæ peti solent ex partiū aliarum mutata essentia, actionibus, & excrementis hæc etiam erunt perlustranda, an faciei mutatæ subscribant exhausto: ut malus decubitus, capitis dolor, situs, & talia. si non adsint, roga quæ hic jubet. nam si alia prava signa eluceant, non opus erit interrogatione: sed ex illis facile intelligemus, malignitatem morbi causam fuisse mutatæ formæ.)* interrogare oportet num vigilarit homo, *(agendi nimirum aliquid causa, aut mœrore; non autem à cerebri intemperie, & anathymiaseos pravitate, inducta somni vacuitate: sed si non firmiter fixa sit causa, nec ea perennis à febre maligna, unde solidæ partes liquuntur, sed si sint fugaces.)* an alvus profuse fluxerit, *(non quidem per κακοπραγίαν ab exclusione, cum tædet alvum sui officii, ut in pleuritide inveterata, quæ perseverat effusio: sed effusa aliquantisper alvo per fugacem diarrhœam. non à liquefaciente febre illato fluxu: sed si ipse per se extiterit.)* an inedia & fame laborarit. *(unde genius defraudatur, syrrhoë cordis non restauratur: unde pallet, labiturque facies: nam qualis terra arboribus, talis alvus hominibus, ait Hippo-*

 cra-

Lib. De humoribus.

crates.) Quod si eorum quippiam fatea-
tur, minus periculi subesse putandum
erit. (*id est, si in confesso fuerit evacuatio
aliqua non firmiter fixa: ut vigiliæ, in-
edia, alvi profluvium, hæmorrhagia, su-
dor: inde solidæ partes non liquuntur. hic
non æque periculose ægrotant: quod hac
causa extenuationis ablata, restitui nu-
tricatu possit: vel inde non tam cita &
certa mors venit. cum alioqui periculo
non vacet: nam adest inchoata extenua-
tio, dissipatis spiritibus & humoribus, non
tamen solidis.*) Iudicantur autem & co-
gnoscuntur hujusmodi in die & nocte.
(*hoc est, 24. horarum spacio. κρίνεται, inquit
hoc est probatur ac cognoscitur: nam tunc
consistit, nec ultra procedit: sed è diverso
initium habet redintegrationis, siquidem
ex fugacibus illis dimanavit. nam tunc
vino & pane 24. horis recreabitur: si
hoc nõ fiat, etiam si illæ causæ præcesserint
à morbi malitia erit, & deterior evade
facies.*) si ob has causas facies talis fuerit
[*nam si ita cadaverosa evaserit, dissipati
spiritibus & humoribus: non tamen à par
tium solidarum exhaustu: nec si fluxio
liquefaciente febre oborta fuerit, sed ips
per se extiterit: erit tunc facies laxa
non intenta: ab inchoata extenuatione.*
Sin nihil horum præcessisse dicat, nequ
defi

definito hoc tempore facies restituta fuerit, (*hoc est spatio vigintiquatuor horarum, si non redintegretur in pristinum colorem, characterem, & molem*) sciendum mortem in propinquo esse, (*quod fractis viribus, morbus vires acquirat eundo; eo quod hæc ineunte morbo apparent.*) Quodsi etiam vetere plusquam triduo aut quatriduo morbo (*periodo jam prima exacta: tunc non solum pervestigandum de vigiliis & cæteris iam dictis: sed & alia signa erunt perpendenda, quæ, jam antiquiore morbo, se in conspectum dabunt. de quibus postea egit.*) hujusmodi facies fuerit, (*qualem depinxi: cadaverosa, pallida, collapsa; à se mutata in colore, charactere & mole, ut noti vix eam noscant.*) de iis quærendum de quibus ante est præceptum. *licet enim lethalis hæc sit facies, non tamen necessario est funesta. nam à variis causis nasci potest: à morbi malignitate ejusve diuturnitate, vel à causa extenuante occulta aut manifesta, ut inedia, alvi fluxu. Si ergo illa facies aliunde induit hanc ideam quam ex malignitate & vehementia morbi, non necessario erit funesta* Quin & alia signa, Aph. 5. *inquit*, necessario considerare oportet, tum in universa facie, tum in universo corpore, tum in ipsis oculis. *Enumerat*

ille alias notas ab his, quæ solent intra triduum elucescere. sed contrahendo vela: & ad secundum exemplum eo.

Exemplũ signorum calamitosorum in decubitu. 2. Prog. Aph. 1.

Decumbentem, *inquit Hippocrates*, quin etiam ægrotum oportet deprehendi à medico (*cum nimirum minime hoc expectat æger, ne de industria se componat, & vires colligat.*) jacentem in dextrum aut sinistrũ latus, (*id enim denotat infractam naturæ vim, quæ musculorum robur tutatur: nam firmat animalis vis corpus in tali figura: cadaver nunquam eo modo locaveris; quin supinum aut pronum pondere suo trahetur: nam minus firma est lateralis figura, quã plana, qualis pectoris atque dorsi;*) manibus, collo, & cruribus parum reductis; (*hæc enim artium figura est naturalis, omnisque infirmitatis expers: nam lassis & infirmis laxantur brachia & crura. sed hæc figura naturalis, est omnis doloris expers, facillima, atq; amabilis.*) ac corpore universo molliter decumbente: (*nec soluto, nec contracto corpore.*) sic enim maxima pars bene valentium corpus componit Atq in bonis ducendi sunt illi decubitus, qui

Aph. 8. bene valentium similes sunt. At vero supinum jacere, manibus, collo, & cruribus valde projectis, minus bonum. (*flectit se jam ad pejorum descriptionem. supinum*

pinus quasi medius est. nam si assuevit ita cubare, nec medicum revereatur, bonus erit decubitus: non enim ex resoluta vi animali proficiscitur, nec ex delirio.) Quodsi etiam declivus fiat æger, (*tantũ interest inter naturalem habitum decumbendi, & hunc jacendi, quantum inter avem glande trajectam, quæ ruit, & eam quæ præpetibus pennis è sublimi præceps in terram devolat.*) & delabatur è lecto ad pedes, (*naturalis decubitus est in alterutrum molliter latus, modiceque sunt illi artus reflexi. Sed miserrima est ista jacendi conditio ejus, qui supinus jacet membris collapsis, sine potentia se convertendi, quique subinde ad pedes labitur. fit hoc, exutis musculis sustinendi corporis officio, ob resolutam facultatem animalem, & spiritibus exhaustis. ita cadavera labuntur, si acclivia ponantur, cum à facultate non erigantur: nam qui supini cubant, erecto corpore, quodam id facultatis robore præstant.*) perniciosius illud est. *exhaustis spiritibus animalibus: unde musculi redduntur officii immemores: inde ægri ad pedes labuntur, musculi non stabiliti. id in procinctu mortem esse significat.* Quodsi etiam denudatis pedibus deprehendatur, (*quo frigidam captet auram. dicit, si deprehendatur: tegunt enim interdum* Aph. 10. Aph. 11.

pedes præsente medico, quos alioqui revolutis stragulis foras exponunt. cuncta quæ fiunt contra naturam ægri, calamitosa sunt: si non fuerint à perturbatione critica. nam hæc etiam urinam albam, deliriumque ipsum, dum itur ad crisin morbi acuti, excusant. itaque si in acuta febre, in prudenti ægro, nudi deprehendantur pedes, extra humoris ad crisin commotionem, grave intus conceptum malum testatur.) nec admodum calidis: *(quo valide frigidam captare non opus sit. quod denotat visceribus conceptam inflammationem, aut intus conceptam putredinem; cujus à synthroismo perpetuo & motu, continũa excitatur febris mali moris & periculi plena: ut in quibus extimis non admodum calentibus, interiora ipsis utuntur. Alioqui ubi gravi ardore occupantur membra, nihil monstri erit, pro æstu febrili frigora captari, ut fit in febre acuta bene morata, ubi toto corpore funditur calor. secus in lipyria, & causo, in quibus ardent viscera cum artubus algidis.)* manibusque collo ac cruribus negligenter projectis & nudis: malum id est; *(est indecora artuũ huc illuc projectio. ita nulla adest jacendi actio: nã animalis vis languet, non gravitate τοῦ φερομένου, hoc est portati corporis: sed infirmitate ac fere ἀδυνα-*

μία

μία τοῦ φέροντος, hoc est impotentia facultatis portantis. sed tædet eum omnis figuræ & loci, cum falsi caloris in artubus tædio.) inquietudinem enim significat. *nimirũ nauseabundam, à ventriculi morsu bilioso: vel nauseæ experte, quæ est deterior: utpote quæ sit à virium oppressione, quæ pondus membrorum sustinere nequeunt: vel à præcordiorum incendio. est enim duplex alysmus, ναυτιώδης, & ἀνέμετος. uterque jactat & nudat artus. quamvis virtus oppressa, jactandi maxime sit causa: nudandi autem, causus & lipyria.* Funestum etiam est hiante ore dormire perpetuo: *(inde enim intelligimus viscera incendio conflagrare: & exhausta facultate animali, musculos contrahere solita masticatorios: unde resolutio musculorũm qui à capite descendũt.)* & crura, ægro in dorsum jacente, plurimum cõtracta esse; *(est delirii plenus hic jacendi modus: nam conatum & vim habet: quod in languentibus, & in dorsum ob infirmitatem jacentibus absurde fit;)* multumque complicata. *(indecora est hæc artuum implexio vel contractio: delirii vel convulsionis signum. si à delirio illud eveniat, in propinquo mors est: sin ante delirium, diutius æger vivet.)* Quodsi in ventrem jaceat, cui dũ bene valeret insolens sit ita dor- Aph. 12.

S 5 mire,

inire, delirium quoddam id præ ſe fert, *eſt enim actionis depravata aut deperdita in jacendo;*) aut dolorem partium alvinatum. *excluſa nimirum biliosa materia inventrem, unde tormina, qua miteſcunt aliquantulum, dum cohibetur aliquo modo irruentis humoris invaſio: quod fit ab eo decubitu. ſin à flatu fuerit, is eo modo diſcutitur: ſi à crudo frigideque humore, is ab eo ſitu coquitur & caleſcit.* Iam vero crebro reſidere velle ægrum, (*tadio decubitus, cum jacere non poſſit: ſed in ſpinam ſe erigat, ut in lecto ſedere videatur,*)
Aph. 13. cum jam ad vigorem ſuum venit morbus, (*non cum jam peculiari paroxyſmo fatigatur: vel cum jam primum morbus invadit.*) calamitoſum ſane id eſt in cunctis acutis morbis. (*ob ſummam ſpirandi difficultatem: & in acutis morbis tamen pernecesſarius eſt reſpirationis uſus. in his denotat delirium, jactationē, vel, ut dixi, ſpirandi difficultatem. delirium ſi adſit, cerebri afflictionē denunciat. jactatio vero indicat febris immanem vim, aut nauſeabundam anxietatem ſtomachi. reſpirandi difficultas, tantum viſceribus incendium conceptum eſſe, ut cogat ægrum crebro reſidere velle, eo tempore quo maxime ocio indulgere deberet.*) ſed id longe peſſimum eſt pulmonibus morbo obſeſſis.
ut

ut in peripneumonia cum orthopnœa consociata, id funestum, oppresso thorace & pulmone. Hoc modo examinentur reliqua apud Hippocratem in Prognosticis.

Sed ut recte noscas futuram calamitatem aut victoriam latam, committere debebis signorum causarumq; potentias cum ægri viribus. quare morbi natura, & corpus quod morbo obsessum est perspecta sint. Qui morbi naturæ vi, aut artis auxilio evinci possunt, hos feliciter historiam suã absolvere posse spes est: sin minus, in angusto spes erit. nam tunc salus vitæ in promptu est, simulatque natura vegeta potentia triumphare potest de morbo: sicut mors in propinquo, triumphata natura. Sed eam de morbo triumphaturam indicio sunt, cũ iis explendescit commodis quæ pugnant cum morbo, vitamq; ipsam tuentur ac sustinent: nam hinc veniunt pepasmi & crises. Sed unde nam hæc certa spes, aut mox futura calamitas nobis elucebit? ex indiciis certis. unde illa petam? ex morbi essentia, causis, effectis, analogia: de quibus mox sequenti capite. Si hæc immunia fuerint, maligna, assidua, his ad morbi decursum vires non pares, & concors horum conspiratio ad mortem, & motuũ ductus, ordinis, vel seriei expers, ad interitum apparebunt. Elucent vires ex facul-

VIRES cum morbo.

Vsus.

tatibus, excrementis, & qualitatibus mutatis. excrementa sunt urina, alvi dejectio, sputum, quod è naribus labitur, vomitu excretum, sudor. in his cruditas & coctio. Vasorum morbos indicabit urina: thoracis, expectoratum: ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, alvi dejectio & vomitus. Quare res ægrorum serie quadã recte examinentur, ita calamitosa & salutaria signa deprehendemus. primo exploretur vis morbi: dein pars affecta ob oculos sit: de his mox dicemus. ultimo vires metiemur. Si itaque omnia conspirant in salutem vel perniciẽ ægri, certa erunt præsagia. Si vitali facultati bene sit, at animales cottidie fatiscant, naturales vero continuo in melius commigrent; tunc accurate perpendendum, ad quas functiones maxime hæc læsio spectet. nam in qua facultatum parte morbus hæsit, ab hac potissimum judicium pendet. Vitalis tamen facultas præcipuum locum obtinet: nec desperandum dum illa suo robore fruitur. nec temere sperandũ ubi illa pessundatur. Perpende igitur num actio sit abolita, diminuta, vel depravata. Num prius ægrotarint quã nunc, explora: & quantum à genio suo degenerarit corpus, perscrutandum, una cũ humore. an die critico ephodus naturæ adsit. in juvene semper restibilis

lis ſpes: in ſene nuſquã. Hippocrates multa ſigna prodidit ducta ab ægro, viribus, morbis, & partibus: maxime in nobiliſſimis tribus Prognoſticῶn libris. Hoc ratum, Nulla criſis ad ſalutem fit, ubi ad calamitoſam vim morbi accedit ſumma virium infirmitas: propterea calamitoſa ἐπιφαινόμενα hic tunc eſfloreſcunt. Multi ſunt quidem terrifici morbi ſpecie & magnitudine: ſed nulli adimunt ſpem ſalutis, nulli certo mortiferi atq; funeſti, in quibus non appareant ſigna ſuperatæ naturæ, quæ veteres τὰ ἐπιφαινόμενα θανατώδεα appellarunt. cernuntur hæc in qualitate & habitu corporis, actionibus, & excrementis. Vt in prægrandi pleuritide ſpes in anguſto eſt, non tamen certa deſperatio: ita nihil ſpei reliquum, quando in ſtertore aut nulla eſt, aut certe exigua perque difficilis, & prava expectoratio, cum urina prærubra, & pulſu effœto. Virium vis ſemper explorata ſit: hæc innoteſcet ex univerſi habitus partiumque ſingulari natura, in colore, charactere, mole; actionibus vitalibus, animalibus, naturalibus; & ex iis quæ excernuntur in ſubſtantia, qualitate, quantitate, tempore, & excernendi modo: & nũ in vitio ſit natura ejus communis, propria inſitaque & adventitia, quæ in temperamento, habitu, humorum dominatu, conſuetu-

Axiomata.

Num ad melius vel deterius.

suetudine, & diæta. Ex iisdem notis percipiemus quo evasurus sit morbus, & ex morbi specie, magnitudine, more, motu, parte obsessa humorum dominatu, cæterisque de quibus sequenti capite. Præcipua quædam ex dictis notis, exempli causa attingam. adducamus excrementa. In his notæ elucent salutares vel mortiferæ: & utræque laxo ambitu. nam ut mala signa sunt vel mitia, mediocria, vel pessima; ita alia bona, mediocria, vel optima. Maxime à pepasmi capacitate, vel ab ea alienatione horum judicium captandum. Secundo ut hæc cito effulgeant optandũ; id enim citæ coctionis, & salutis signum. Tertio, ut constantia quadam perseverent, nec crebro evarient. Quarto, ut tempore & loco excernantur; hoc est pepasmo, & ut διφορίαν consectaneam habeant: & si die critico apparere cœperint. omniaque signa à coctione, & in vigore apparere debent. nam judicatoria non judicantia, ad mortem, vel ad deterius apparent. Quinto, ut excretio fiat κτ̀ λόγον morbi: nam alii morbi aliis placantur excretis. Ita cætera epiphanomena consulemus, cum morem & motum morbi monstrent. Itaq; ut exitum morbi deprehendas, intuearis morbi speciem. ut, marasmus factus, incurabilis est. ita scirrhus & apoplexia magna. periculi pleni

pleni morbi acuti: at quartana periculi expers. Dein morem morbi nota ex epiphanomenis signis, quæ elucent in actionibus, qualitate corporis, & excrementis. nam horum magnitudo, periculi magnitudinem nunciabit. His committe ægri vires: quæ, si validæ fuerint, etiam periculosas notas eludere possunt. Quin ad cruditatem & pepasmum collinea, num propria causa eluceat coctio morbifica: reliqua tamen non contemne: conspiratio omnium, certum judicium enunciat. Quare ad hoc signorum genus, quod de morte vel salute, de meliori vel pejori statu futuro pronunciat, accersit in sui subsidium (tanquam inter hæc medium) alia duorum illi confinium epiphanomenων signorum auxilia, quæ nimirum testantur de cruditate & coctione, quæque de specie & tempore crisis; de quibus mox agemus. si enim valde prava hæc emicantia signa esse comprobent, ad interitum apparere ea intelliges: sin ex adverso, in salutem. Crisis lethalis fuit in Philisco, Sileno, Erasino, Critone, uxore Dromeadæ, Philistâ in Thaso, in illa angiosa quæ apud Bitonem. Ad deterius fuit in Hermocrate, & in filia Euryanactis, in adolescente qui in Mendacii foro, in Philini uxore.

CAPUT III.

De tertia Epiphænomenωn ſpecie, quæ de ſignis quæ Speciem vel Tempus criſis futuræ denunciant. & quæ illa ſigna ſint quæ hæc jam adeſſe denotent: & quo ſit evaſura. & adhuc multa de ſignis ſalutis & mortis.

TERTIA *Epiphænomenωn ſignorum ſpecies dicitur critica vel judicatoria. hæc apparent ad ſpeciem vel tempus* Criſis quid. *criſis futuræ. Eſt autem criſis certamen naturæ & morbi, unde repentina fit mutatio ad ſalutem vel ad mortem, ad melius vel deterius. Horum quædam ſunt ſigna tantum; quædam cauſæ & ſigna.* Signa tantum. *Signa tantum, colli & capitis dolor, temporum gravitas, hallucinationes, lachrymæ involuntariæ, vertigo tenebroſa, facies & oculi rubentes, ſplendores ob oculos oborti, vigiliæ, æſtus ingens aut rigor, jactatio, aurium ſonitus, nox moleſta, labri inferioris tremor, delirium, exclamatio, anhelitus difficilis, ſomnus gravis, hypochondriorum tenſio, nauſea, ſitis, dolor ſtomachi.* Cauſæ & ſigna. *Cauſæ & ſigna, vomitus, ſudores, urinæ copia, alvi profluvium, menſtruus fluxus, hæmorrhagia, parotides,*

des. Hæc ubi ad subitam mutationem apparent, signa κρίσιμα, hoc est judicatoria dicuntur: alioqui, quatenus morborum consectanea sunt, symptomata appellantur. Hæc nullam stabilem vim significandi præ se ferunt: quod aliis temporibus aliisque in morbis illa significent. nam fauste elucescunt à pepasmo & in morbi vigore; alioqui calamitose.

Talia ergo epiphanomena signa, quæ apparent ad speciem vel ad tempus futuræ crisis, quonam vergeant, ex quibusdam præambulonibus notis intelligemus. Hæ ducuntur ex morbo, & ægri viribus. Ex morbo: ejus nimirum essentia, causis, effectis & analogia. Ex morbi essentia: quæ spectatur in morbi specie, magnitudine, more bono vel malo: motu celeri, vehementi, constanti, æquali: parte obsessa, ut ejus dignitate, robore; & qualitate, ut colore, mollitie, duritie: humorumque dominatu. hæc veluti ad essentiam morbi spectant Ex morbi causis, ut forma, materia, subjecto. nam totum vel pars involvitur, & eis vel penitus causa morbifica impressa est, vel non & vel robusto corpori ea insedit causa. & vel bene vel male habitum fuit subjectum: ut si neglecta fuerit curatio, vel prava præcesserit: & si jam hoc non recreant parva remedia. efficiente etiam

Ad speciẽ crisis.

Ex morbi essentia.

Ex causis.

ex.

ex causa, hoc est quod gignit, auget, conservat: & ex instrumento, & ex fine: causaq; sine qua non, & cum qua. Præterea, uti dixi, ex effectis morbi, causæque morbificæ, & symptomatum. Symptomatum, nimirum in qualitatibus, ut colore: in actionibus, & excrementis. In actionibus naturalibus, vitalibus, & animalibus. In animalibus actionibus, ut in imaginatione, sermone, taciturnitate, somnis, vigiliis, respiratione, singultu, tussi, sternutatione, rigore, frigoribus, paroxysmis. In excrementis, ut quæ peccant substantia, copia, qualitate, tempore, excernendi modo. Inter hæc sunt urinæ, dejectiones, vomitus, sudores, expectorata, lachrymæ, sanguis, ructus, flatus. Præterea ex analogia cum aliis. Ita ex morbo. Dein ex viribus ægri intelligimus quo se flectat eventus. has noscemus ex natura ægri, adscititia, & peculiari: quæ in temperamento, habitu, diæta, consuetudine, & humorum dominatu Hæc series est eorum unde fere omnis historia crisis (ut mox ostendemus) quoque illa se sit effusura elucescit. quare horum vim perpendamus aliquantulum exactius: moxque usum horum ad crisis cujusque ideam, & tempus, omnemque flexum deprehendendum subdamus.

Ex effectis.

Ex viribus.

Dixi-

Diximus Epiphanomena signa hæc quæ tempus & speciem crisis monstrant, duci ab essentia morbi, quæ spectatur in morbi specie: de hac jam ago. SPECIEM *morbi pathognomonica ei peculiaria signa aperient: ut motus sensusque abolitio apoplexiam indicant. at talis plerumque est insanabilis. causus est talis species febris quæ plerumque intra dies quatuordecim judicatur, & per sudorem, vel hæmorrhagiam. ita ex specie agnita percipimus futurum eventum. ea agnoscitur ex actionibus læsis, qualitate mutata, excrementis fusis aut suppressis, idea paroxysmorum, natura ægri, & ex causis.* I. Ab essentia morbi, & primo ex specie.

Specie morbi pervestigata, ejus proprietates, ut magnitudinem, perpendemus. hanc deprehendemus ex pathognomonicorum quantitate & vehementia. Morbus est magnus sua natura, vel relatus ad vires titubantes. sua natura, ut inflammatio: aut causa atrocitate, ut veneno & orgasmo, si effera fuerit: aut symptomatum vehementia, ut juvenes à parotidibus facilius intereunt quam senes, ob doloris immanitatem. Itaque quod sua vi magnus sit, ostendet symptomatum hujus morbi speciei peculiarium magnitudo: ut, magna erit apoplexia, in qua nulla amplius elucet sensus & motus vivacitas. Sed evenit, II. Magnitudo.

ut

Ad vires relata magnis.

ut non grande onus leves premat vires: ita etiam tenuis morbus titubantes vires fatigat. unde nam virium res eluceant, mox, ubi de corpore morbo implicito, dicemus. cum magnum esse constat, sciemus eum crisi habiturum brevi finem.

III. Mos morbi.

His compertis, ad morbi MOREM *nos vertemus, ut deprehendamus num sit morbus boni vel mali moris. is sane benigna facie furtimque nonnunquam insidiatur vitæ, tegens aliquantisper suam ferociam: ut rabidi canis morsus, bubo pestifer & luifer venereus intus evanescens. sed mox epiphænomena signa hunc astum aperiunt: nam illa, ut crises futuras, ita & morbi morem notant, boni moris morbi bonas crises edunt.*

IV. Motus morbi.

Dein MOTUM *morbi observabimus: qui symptomatis se prodit, & tempore partium paroxysmi: crision tempus maxime motus denunciant morbi. quo motus velocior, eo promptior crisis. sunt enim morbi quidam motu veloces, ut acuti & peracuti morbi, qui celeriter, continuo, & vehementer moventur. alii sunt tardi motu, ut qui diuturni. ita sunt quidam constantes, alii inconstantes, æquales aut inæquales motu. Metam motus definit summus morbi vigor. eum significat morbi species: ut illæ morborum species: quæ à bile enatæ fuere,*

fuere, facile in vigorem se erigunt: cunctantius quæ à melancholia. & acutus morbus raro se extēdit ad tres paroxysmos in vigore constitutis æquales. at in longis morbis status in plurimos se pandit paroxysmos. & quo fuerit motus vehementior, eo promptius ad crisin se eriget. paroxysmorum vicissitudines etiam hoc monstrabunt. ut si efferant se validius, prolixius. tædiosiusq; fatigant, velocis motus argumenta erunt. Sin diu paroxysmi eodem ferantur filo, tardi motus symbolum erunt: cunctantiorque crisis apparebit. idem de cujusque paroxysmi parte dictum puta Si morbus periodorum expers sit, ejus auctio motum illustrem reddet; auctio ex signis pathognomonicis & epiphanomenis conspicua evadet. Æquali aut inæquali motu feruntur morbi, cum nonnunquam suum impetum remittant. Constanter, qui non temere, sed jure se in aliam ideam transferunt, seriatim facto suorum temporum decursu, & non subsultim, ita ut modo insurgant, modo temere remittāt se: quod symptomatum mutatio denunciabit. Constantes motus, etiam constanter nunciant tempus futuræ crisis, & specie eam fore bonam. Ergo in motu notabimus num celeriter, æqualiter ac ordine quodam. & non constanter ferantur morbi. ut si ex generi

dicatis

dicatis signis animadversum fuerit febrem hominem fatigare; & si dein ex peculiaribus notis significetur esse speciem tertianæ exquisitæ. hæc cum animose insiliat, celeriter movetur, collatione habita ad alias suæ speciei febres. quare cito solvetur, nec septimum superabit paroxysmum. at quia non continuo movetur, nam integrum diem interponit, à periculo aberit. & si bene morata fuerit, æquali quodam tractu & sensim in statum surgit: & non inconstantia quadam sua confundit ac pervertit tempora cursus.

V. Pars obsessa.

His perspectis, qualis sit pars morbo obsessa indagabimus, num sit princeps ea quæ valido occupatur malo: nam si ejus pervertatur inde munus, in pejus expectanda erit mutatio. contra, in exquisita tertiana, ubi nunquam princeps pars ulla vitium agnoscit, cum ejus causa in minoribus stabuletur venis, valida natura vi eam domabilē esse significabitur. gravius periculum causus adferet, nam cordis sedem suo foco inquinat. ita etiam hæc indicant salutem & mortem. præterea crisi tempus; nam quo nobilior obsessa fuerit pars, eo erethismum promptiorem sentiet natura ad crisin. quin viæ à parte ad exclusionem comparatæ, speciem futuræ crisis ostendunt.

Poste-

Postea humoris dominatum pervestigabimus, & num adsit succi inopia, aut corrupti copia: num duriore antea victu, multis de causis infirmior evaserit. & hic cautio adsit ut infirmitatis causas spectemus, num eveniat morbi magnitudine, vel succi nutricii inopia. Ita à caussis morbificis intelligemus num ægri natura illis par esse possit. ut si à validissimis causis febris enata fuerit; si ab effera bile, quæ malo victu increvit, ac putruit in bilioso corpore, alvo officii immemore, hepate æstuoso, corpore obstructo: inde pericula intelligemus: & ut fuerit succi morbifici calor & tenuitas, ita citius vel serius excernetur; & etiam, num sursum vel deorsum efferetur, denunciabit. Ita magna ex parte à morbi essentia. Humoris dominatus, causæque morbificæ.

Causarum vero ambitu complectimur formam, materiam, subjectum; efficiens quod gignit, auget, conservat, juvat, vel lædit; instrumentum; finem, & causam cum qua, & sine qua. Vt si forma humoris morbifici, unde enascitur tertiana febris, malignior fuerit; non adeo facili nec felici pede in crisin abit. hoc summus medicinæ preceptor volebat 1. Prognosticωn, ubi inquit, ϗ ἐκμανθάνειν χρὴ εἴ τι θεῖον ἔνεστιν ἐν τῇσι νούσοισι, *hoc est*, tum & si quid divinum insit in morbis (*ob materiam scilicet indo-* Forma.

indomitam & pepasmi expertem, propriaque substantiæ corruptione vitiosam: cujusmodi materia esse solet morborum pestilentium, venenatorum & contagiosorum) illius, *inquit, divini* quoque providentiam consectari oportet. *Duo enim sunt quæ facile mortis consecutionem in morbis adferunt:* τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ θεῖον: *hoc est, magnitudo & malignitas: de hac egit tertio Aphorismorum; de illa, in Prognosi. Nam hoc divinum non ita accipiendum, ut sit aliquid veteribus abditum. nam Hippocrates negat quicquam esse divinius in epilepsia quam in aliis morbis: at omnia divina esse. Sed politico loquendi more utens, eos morbos qui ex aëris extraordinaria constitutione sobolescunt, malignes appellat. Ita, ex ejus sententia, febris tertiana longe est difficilior, quæ ab hujusmodi temporum mutatione concitatur, quam ea quæ vitio diætæ ab obstructione enata fuit.*

τὸ θεῖον.

Materia. *Materiæ etiam idea perlustranda. Ita pituita lenta ægre amovetur: at materia tertianæ quia bilis tenuis, facile erethismo naturam lacessit; quæ surgens eam abigit ex facili, si maligna non sit.*

Subiectū. *Subjectum etiam corpus inter causas posuimus; ut si rarioris id textura fuerit, per id morbifica materia facilius exhauritur.*

ritur, & ad sudores promptius erit.

Efficiens tertianam causa si cibus, & non aëris constitutio, fuerit, lenius ea defungetur: nec subjecta pars in qua stabulatur est princeps: nec parti penitus incubuit, ut inde phlegmonem conceperit: & in corpore si sit valido raraque textura. Efficiens.

Si consociant se aliæ etiam causæ, ut aër si faveat, evincetur facilius, & celerius judicabitur: & si eo evocet quo natura & humor repunt, ea specie crisis adveniet: ita si lætus sit animus. Et causæ notentur cum quibus hic fit morbus: ut si huic tertianæ adsit cutis raritas, ductus ad exclusionem parati faciles, eo crision inclinatio fiet. His junge causas juvantes, medicum, clinicas, & quæ à foris sunt: & vires ægri: & si juvant admota remedia ad illas vias, aut si studere videantur illi tempori quo crisis expectatur. Memor sis rerum naturalium & non naturalium. Aliæ causæ.

Præterea ex effectis percipiemus crisin, speciem & tempus, & num ab ægro morbus ejusque causa domari possit. Effecta morborum sunt symptomata. Ex effectis.

Vltimo ex analogia aut similitudine cum aliis, quæ sit vis morbi ejusq; causa, & quo evasurus sit & quando abiturus, intelligemus. ut si eodem tempore publice grassentur contumaces tertianæ: vel si in Ex analogia.

ægri familia plurimi eodem morbo tali cum crisi extincti fuerint.

Vt has igitur opes contraham, imo ut quam latissime pandam, omnis prognosis inibitur recte ex morbi explorata essentia, in ejus specie, magnitudine, more, motu; in celeritate, vehementia, continuitate, constantia, æqualitate & ordine; parte affecta, humoris dominatu; dein ex causis morbificis in forma, materia, subiecto, efficiente, hoc est, quod gignit, auget, conservat, iuvat, lædit, instrumento, fine, causa sine qua, & cum qua; præterea effectis, quæ sensibus notantur externis: & analogia cum aliis. Hæc iam committantur viribus ægri. Ex viribus. *quarum ratio inibitur ex universi habitus partiumque singulari natura in colore, charactere, mole: actionibus animalibus, vitalibus, naturalibus: excrementorum substantia, qualitate, copia, tempore, excernendi modo: & num in vitio sit natura ægri communis, pr. pria, adventitia; quæ in temperamento, habitu, humorum dominatu, consuetudine, diæta. Vim cuiusque signi epiphænomeni omnium sapientissime aperuit Hippocrates tribus* Hippocrates optimus prædicendi magister. *Prognosticon libris: quocumque illa modo appareant, ad salutem vel ad mortem, ad melius vel deterius. eoque id facit, quo recte à nobis cum morborum causarumque morbi*

morbificarum viribus (quæ ex his notis se in apertum dant) conferantur vires afflicti corporis: ut ita intelligamus num de salute ægri conclamatum sit, aut num redintegrari possit: & qua specie quoque tempore illam expectemus. Præterea morborum causarumque translationes quid denotent aperit: quæ ex quibus, & in quas successiones: & quæ in abscessum vel crisin subitam se sint effusura.

In hoc rerum prædictarum examine perpetuo collineabitis ad vim efficiendi, & opportunitatem excipiendi: hinc enim speciem tempusque crisis, eiusque eventum internosces. nam inde rerum cunctarum, quæ terra marique gignuntur causæ principiaq; ducuntur. Illico has leges æternaque fœdera Deus rebus cunctis imposuit procreandis. Ita ille medicinæ præceptor nihil unquam de morborum natura & exitu statuit, nisi ἐκ τὸ ποιητικὸν, καὶ τὸ ἐπιδεκτικὸν, id est ex cognitione & perspicientia efficientis causæ & excipientis hæc ubique est eius διάνοια, ubicumque agit de cognoscendo, prædicendo, & medendo. Ita prodidit minus periculose ægrotare eos quorum naturæ congener est morbus. Sed cautio ubique adsit de similibus. Hæ namque sæpe bonis imponunt medicis Vt cum signa quædam morborum contumacium confe- Advertenda. 2. aph. 34. Cautione in simili-bus.

 ctanea

ctanea sunt; ea tunc discriminari debent:
quæ huius morbi speciei consectanea sunt,
ab his quæ pravitatem morbi denotant:
nam nonnunquam affectus tantum signa
sunt. Vide itaque quid speciem, & quia
morem morbi indicet. hæc postea apparent:
illa, una cum morbo. Et num illa pravi-
tas, ægro huic non sit prava, sed ex more
sunt qui supini cubant, & cætera. Sed quæ
longe à peculiari cuiusque natura degene-
rant, calamitosa sunt; ut à miti homine
ferox responsio. Semper fidite quam maxi-
me coctionibus morbi propriis. sed quæ cri-
tica sunt signa, vide ne in his iudicium
tuum fallant. His iunge naturam ægri, &
ea quæ à foris sunt: ut sunt ætas, temperie
totius, & partium principum, & habitu
corporis, ut diximus, num densus, rarus
nam hæc ostendent quibus morbis qui fa
cile occupentur, & à quibus causis facil
incurrantur & patiantur; & quis humo
rum dominatus in his sit, & quando &
qualem exitum inventuri sint. hæc enim
& morbi magnitudinem, motum, & cri
sis ideam etiam enunciant. Distinguite
etiam accurate pravi moris signa à criti
cis signis, quæ cum causis criticis elucer
solent: ut lachrymæ num manent ex reso
lutis oculorum canthis, fatiscente iam na
tura; vel num à sanguine qui cursum in
capu

caput flectit, ut per nares erumpat, obnatæ fuerint: hoc enim salutiferum; illud, lethale. Ita infirmitate corporis terreri non debemus, nisi terrifica fuerit infirmitatis causa. Terrifica illa, quam facit vitalis principii consumptio, nectarisque vivifici perennis exhaustio. terrifica etiam quæ fit sine ulla vacuatione tum aspectabili, tum sensibus incomperta. Nam facultatum effœtæ vires surgunt ex hepatis, cordis, & cerebri exsolutione: & his recreatis, facultates vegetæ in officio suo manent. Tremor in forti baiulo ab onere gravi, nihil terrifici habet: quia causa non est terrifica. secus de fanaticorum tremore iudicandum: qui ab exhaustu & cerebri alienatione incidit, mortemque præsentem denotat. Hæc discriminantur ex pepasmo: quæ enim ante eum apparent, morbi germina sunt, & naturæ triumphatæ indicia. Sed ut recte tempus futuræ crisis cognoscamus, primum futurus morbi vigor deprehensus esse debet.

CAPUT IV.

Quo modo morborum universalia tempora futura deprehendantur; eo fine ut tempus futuræ crisis inde innotescat: & exercitatio, qua recte id discamus: & quid quoque tempore apparentia signa indicent; præsentiaque, quæ jam tempora morborum indicent.

MORBI *tempora recte perspecta esse debent; & maxime eorum summus quando vigor futurus sit, cognoscendum. Horum percepta notitia, ad diætam commode instituendam, remediorum subsidia tempestive decernenda, & fidam ad prænotionem summe necessaria est. Morbus dum in toto cursu suo ad metam vergit, quatuor spatia vel tempora decurrit, principium, incrementum, vigorem, & declinationem. Principium est prima morbi invasio, ubi cruditatis adhuc sunt* * ascensus. *plena omnia. Incrementum,* (* ἀνάβασις *Græcis,) est ubi manifesta coctionis signa conspiciuntur; paroxysmi maturius, vehe-* ἀκμή. *mentius, & diutius invadunt. In vigore perfecti pepasmi notæ elucent; & tunc symptomatum vis plenis fertur velis. hoc est illud*

illud tempus ad quod inter cætera longe & præcipue collineandum est: nam id docet filum quo trahi tota victus ratio debeat; & tunc in procinctu crisis est. Ineunte enim acuto morbo victu tenui utendum: in augmento, tenuiore: in vigore, tenuissimo; ne natura tunc cum crisi operã dat, retrahatur à pepasmo & exclusione materiæ morbificæ ad pepsin, hoc est ad ciborum mitigationem Ergo exploratus esse debet vigor morbi futurus: nam quo brevior fuerit morbus, eo tenuiore victu transigendum. Declinatio morbi est ultimum tempus, cum jam status vehementia deferbuit. Salutares cuncti morbi, quorum difficultas in materiæ mitigatione hæret, universalia hæc morbi tempora decurrũt: funesti vix statũ attingunt; vel in eo opprimunt naturã. Ita integra ætas cujusque morbi circumscribitur & designatur. παρακμή.

Sed, ne erretis, sunt etiam particularia tempora cujusque paroxysmi: exempli causa, tertiana intermittens suam periodum facit tertio quoque die; tunc enim paroxysmum præbet: adeo ut paroxysmus nihil aliud sit, quam deterius periodi tempus. Omnis autem crisis fit in paroxysmo; sive paribus, sive imparibus diebus moveantur morbi. Ille paroxysmus quatuor habet peculiaria tempora: principium, in- Paroxysmus quid.

crementum, vigorem, & declinationem. Principium tunc adest, cum frigore extre[...]ma occupantur. incrementum, ubi inca[...]lescit, sed nondum valide. vigor, ubi tot[...] corpore funditur calor. declinatio; ubi ca[...]lor torpescit.

Tempora morborũ unde noscantur.

Sed unice confert ad crisis tempus no[...]cendum, ut explorate compertum habea[...]mus tempus futuri vigoris universal[...] Morbus per actionem læsam describitur[...] quæ est symptoma: quare morbi tempor[...] ex symptomatis deprehendemus. Pusill[...] symptomata, quantum suadet morbi spe[...]cies, initium morbi definiunt. ea auctior[...] & anticipantia, & consectanea epiphano[...]mena, augmentum morbi denunciant. [...] summa symptomatum vehementia si per[...]manserit sibi perquam simillima, statum[...] arguit. Inde in mitiorem evanescunt [...]nem: & tardius, mitius, breviusque [...] declinatione affligunt. Eveniunt hæc tem[...]pora ex causarum morbificarum mot[...] quas pepasmo evincere nititur natura[...] vel vires acquirunt illæ eundo. Si pepasm[...] studeat natura, in lucta illa sensim ingra[...]vescunt symptomata. hoc ita Hippocrate[...] Dum materia suppurabilis abit in suppu[...]ratum, dolores & febres contingunt ma[...]jores, quam jam confecto: tunc enim na[...]turæ & morbificæ materiæ impetus sist[...]

tur

tur. Quare ineuntibus morbis ut nulla suscipitur crisis vi naturæ ac lege critica, ita tunc nulla significatio perturbatione esse potest critica: nam opprimitur adhuc tunc natura morbificis causis. Nec ulla crisis fit bona in cruditate: neque salutariter quicquam fieri potest quod ante significatum non fuit, signis apparentibus ad tempus & ad speciem ipsam crisis. At ubi materia morbifica pepasmi est expers, ut in cancro, elephantiasi, causarum motus ultro evenit, non naturæ agitatione: unde sua tempora tantum agnoscunt ex materiæ pravitate quæ symptomatis se aperiunt. Hæc quæ præsentia sunt monstrant. Sed unde futurum agnoscam morbi vigorem? ex specie morbi: ut quartanæ lente eo se erigunt; at causus, ilico. & ex parte affecta humorisque dominatu: ita si pars calida, rara, princeps, brevis erit morbus. Secundo, ex magnitudine in eadem specie: ut magna quartana citius percurrit sua tempora; nam irritat contumacius naturam. Tertio, ex motu: nam qui vehementer, continuo, celeriterque moventur, in ἴφοδον suam evocant naturam. quare nota paroxysmorũ incrementa, anticipationes, diuturnitatem; & num tolerabilior fuerit sequens paroxysmus. inde sciemus num augeatur morbus, con-

Viger ut noscatur.

1.aph. 12.

 sistat,

sistat, aut decrescat. cum duo paroxysmi æquales in jam dictis fuerint, vigor erit ille morbi. In longis autem morbis in plurimos paroxysmos status expanditur. Paroxysmus valde anticipans, & longius & vehementius affligens, effatu dignum indicabit augmentum, & velocem esse morbi motum, atque mox in vigore futurum. si ex adverso, contra eveniet. Quarto, ex pepasmi signis citius aut serius apparentibus: nam motum morbi designant. & omnia cocta secura sunt, & brevem præsagiunt morbum. Quinto, ex ægri natura communi, peculiari, & ascititia. sic in ætate florida, calidoque corpore citius suam absolvunt historiam. His junge externas causas, quæ nunc & olim corpus affecere, ut activæ quartanæ breves, si accedat victus sobrius & exercitatio. nam æstus semper breves reddit morbos. Cum jam in procinctu est vigor, epiphænomena quædam diebus criticis efflorescunt: quænam illa sint vide; & eorum vires, numerum, & magnitudinem examina. Inter hæc præcipuam auctoritatem asscribere videtur
1.aph.12. *Hippocrates signis coctionis & cruditatis: propterea meminit sputorum, urinarum, & fæcum. hæc enim præsentia morbi tempora narrant, & futura: præsentia; nam dum manifesta nulla signa coctionis elucent,*

cent, hæret in initio suo morbus: ut si urina subpallida: nullum expectoratum vel liquidum. nam in augmento, manifeste coctio elucet: ut si urina nebulam ferat albam, sitque bono colore prædita urina, & modice crassa, vel rubra hypostasis. in statu perfecta coctio explendescit: ut hypostasis si adsit multa, alba, continua, æqualis: nisi morbus fuerit admodum biliosus. tunc vel enæorema satis fuerit. ilico interdum morbus sua percurrit tempora.

Vigor, quod iterum moneo, futurus accurate observetur ex epiphænomenis: nam ni hoc noris, nunquam salutis aut futuræ mortis eventum vere pronunciabis: ita nec conscius eris an expectanda sit crisis vel non; & si ea futura sit, quando & qualis; nec diætam nec pharmaciam artificiose instituere poteris horum nescius. Itaq;, dicit Hippocrates, τὰ ἐπιφαινόμενα ἢν αὐτίκα *(id est,* ταχέως*)* ἐπιφαίνηται ἀρχομένου, *quod est,* Epiphænomena si ineunte morbo statim appareant, *quæ præ se ferant coctionis signa,* brevis ille erit morbus, *& salutaris etiam. nam excrementum arguit robur & infirmitatem partis unde manat: excrementum optimum id quod sanorum simile: quantum inde abit, tantum mali præ se feret. Hippocrates libro primo Epidemion scripsit, coctiones ubique oportunas*

Exercitatio ad deprehendendum tempus crisis.

esse, & celeritatem criseos, & securitatem demonstrare. Ergo si primo die coctionis enitescat nota, primis quatuor diebus crisin inibit morbus. ita singulos quaternarios notabimus in acutis morbis. Saltem secunda die comperiemus, num primum septenarium superaturus sit morbus. Sit primo die febris acuta, attamen non supreme urgeat, cum tutis signis, attamen non tutissimis, hæc ad secundum quaternarium progredietur. Rursus febricitet quis valide, primoque die nulla calamitosa signa se in conspectum dent, urina sit bona colore & consistentia: hic in quatuor primis diebus evadit; maxime si nebula vel enæorema adsit; eoque magis si laudabilis hypostasis adfuerit. Ita è contra maligna cum pravis signis, quanto abest à pessima, cum calamitosissimis signis invadente febre, eo tardiorem adferet mortem distingue ergo vires signorum. Hoc mod vobis compertum erit primo vel salten secundo die, num morbus primo vel secundo quaternario finiri debeat. nam primo die necesse est ut signa coctionis appareant, si primo quaternario finientu morbi, ut evenit in peracutis: nam tun principium elusum est in his morbis. S cruditatis plena sint omnia primis diebus tunc prima septimana nō finietur salutariter:

riter : nā tenuis coctionis opus est signo die primo, ut intra septimum diem crisin subeat. Si quatuor dierum spacio fraudentur pepasmi notis, notabitur principium morbi prolixum : adde si specie longus sit morbus, motu lentus, cateraque qua antea diximus. nam ita neque intra quatuordecim dies pepasmi signa se in conspectum dabunt. Quodsi mediocria fuerint signa ineunte morbo; non erit tam prolixū morbi principium. Ita scripsit medicina praceptor, sudores cum miti morbo, prolixitatem significare. Dein supervenientibus quaternariis mentem adhibere jubet Hippocrates : nam primus quaternio, qui tenuis pepasmi rudimenta delineabit, quod de morbi principio adhuc restibile est denunciabit: nam tot opus erit adhuc diebus ad manifestum pepasmum, quot à principio dies abierunt. Si itaque longum principium, etiam protractius erit augmentum morbi, & status à longo tempore adrepet: Sin brevius principium, reliqua etiam tempora hoc imitabuntur.

In intermittentibus etiam morbis, totius decursus vigor est observabilis : hoc bene elucet ex ejus specie, & more, & motu. Et prater illa in usu medendi observavi, notandū esse quid in unaquaque paroxysmi fiat parte : ut si vomat ineunte paro-

Paroxysmorum vigor ut noscatur.

paro-

roxysmo is æger qui tertiana intermittenti tenetur, indicatio adferetur inde, tertianam versari in initio sui curriculi: sin paroxysmi vigor vomitum bilis exceperit, deferri tertianam per statum universalis sui cursus denotabit.

Vniversalis vigor, & exercitatio ad tempus crisis deprehendendum in cunctis.

Quando itaque crisis futura sit, universalia morbi tempora, sed maxime status docebit. nam ante coctionem crisis non fit bona: nec perfecta adest coctio ante statum morbi. Itaque, ut prius diximus, (repeto hæc lubenter; nam nunquã satis dicitur, quod nunquã satis discitur,) si primo die pepasmi signa se proferant, primo quaternario inibitur crisis. diẽ indicabit motus morbi, num scilicet tertio, quarto, vel quinto die ea eveniet. ut si coctio eluceat primo die in febre synocho, quarto die fiet crisis. Continua vero si fuerit, tertio vel quinto die, interdũ & quarto, crisin inibit. motus ejus hoc enunciabit: quæ enim paribus etiã moventur, paribus etiã judicantur; quæ imparibus, imparibus. Adjuvat motus celeritatẽ, morbi magnitudo, tẽpus anni &c. Contra, si æger nullũ proferat pepasmi argumẽtũ manifestũ, nec tamẽ perniciose ægrotet; ille primo quaternario non experietur crisin: sed si quarto die quid se proferat, is septimo die crisin inibit, si absit error magnus. Sin non adeo velociter mo-

4. aph. 71.

vea-

veatur, & error accesserit, nono die crisis veniet. Quinto die cum coctionis indicia apparent, accedente motus celeritate & vehementia, undecimo crisin subibit: si hæc mitiora, decimoquarto. his junge ætatem & cætera quæ tanquam indicia publica jam ante enumeravi. Si quædã adsint, alia vero absint, & error si se consociaverit, ulterius percurrere poterit. Verum cum erroris expers fuerit res, mista utraq; vi si tunc concurrant signa, magna industria hic opus erit, quo distinguantur horum potentiæ: si intra septimum nihil prævidere licet, saltem intra undecimum & septimum id præcognosces. si enim magnitudo & velocitas tunc incrementa ducant, signaque coctionis accesserint, hic die vicesimo crisin experietur, si salutaris fuerit morbus. Morbus salutaris qui quaternario primo tarde movetur in cruditate, sine maximo æstu, crisin haud videbit intra decimumquartum diem: & principii 2.Aph.23.
signa diu perseverarint, diuturnus is morbus erit. Incrementi vero signa si quarto vel septimo die se aperuerint, spem facient de die decimo quarto, vel undecimo. Nam si hæc tria se cõsociaverint, motus celer, febris atrocitas, coctionis manifestum indicium. fiet crisis decimo quarto die; maxime si aër &c. conspirarint. Quodsi unde-
cimo

cimo die pepaſmi notæ appareant manifeſti, ſine morbi magnitudine & motu vehementi, ſuperabit criſis decimumquartũ; & forte, torpentibus cæteris, vigeſimum attinget. Sed ſint mixtæ notæ; & pepaſmi manifeſti ſigna die decimoquarto auctiora emicent; die decimoſeptimo expectabis criſin: at ſi nihil magni acceſſerit decimoquarto, ad decimumſeptimum te jam tunc convertes; nam ſi ibi quid appareat, criſis in vigeſimum diem incurret. Hoc filo etiã noſcemus criſes futuras à vigeſimo die: ex ſingulis ſeptenariis, (nam quaternariorum vis perit à viceſimo die: ſeptenarii durant uſque ad quadrageſimum diem: poſt quadrageſimum vicenarii, uſque ad centeſimumviceſimum,) tum morbi magnitudine, tum motus celeritate, & ſignis coctionis. Quæ cuncta ſi eodem quaternario increverint, in ſubſequenti criſis fiet, ſi cætera, ut ætas, &c. talia ſubſcripſerint.

2. Aph. 13. *Recte admonuit nos Hippocrates,* Quibuſcumque criſis eſt in propinquo, nox eo paroxyſmo ſuperior permoleſta (*ob ſymptomata perturbationis criticæ: qualia ſunt deliria, marmarygæ, nauſea &c.*) proxima vero facilior: *quod vi naturæ concocta, ſecreta, & excreta ſit materia morbifica.*

Axiomata. *Obſervabile hoc axioma, quod ſigna appa-*

apparentia ad speciem crisis, incerta & calamitosa sunt, nisi præcesserint signa ad tempus. Nihil enim recte fit, quod ante significatum non fuit, signis apparentibus ad tempus criseos. hoc est, signa pepasmi debent præcedere crisin. & illa signa ad tempus debent prius apparere quam signa perturbationis criticæ: quæ nisi præcesserint, dicetur excretio symptomatica, & non critica. Sit firma ergo hæc schola Hippocratica prognosis: τὰ ὀλέθρια ἀσήμως ῥᾳστωνήσαντα, θάνατον σημαίνει: *quod est*, Perniciosa mala, quorum sine signis levatio est, mortem subesse ostendunt. *Inter antiqua præclarum hoc:* Morbi cujusque propria epiphænomena, quæ apparent circa initia *λόγῳ τῆς φύσεως, suum quæque morbum abbreviant: quæ autem serius, ipsum ad diuturnitatem producunt. *Vetus illud admodum in schola Æsculapidum vulgatum est*, τὰ κρίσιμα μὴ αὐτίκα ἐπιφαινέσθω, *hoc est*, critica ne cito se dent in conspectum: *sive sit crisis eorum, sive signa eo spectantia: nam cuncta* κρισιμὰ *ibi sunt* δύσκριτα. *Nam ubi natura morbificis causis opprimitur, estque succorum cruditas, nulla bona sperabilis crisis. itaque ilico, jam ineunte morbo, illa non expectanda. Quare Galenus dicit: Rigore initio febris ardentis, est malignæ qualita-*

* merito naturæ.

litatis proprium: quamvis ardens febris rigore superveniente solvatur; critica tamen non initio apparent. Vt enim cruditas succi quæ caret ἐρεθισμοῦ, acrisian quidem facit, non tamen funestam: ita si accessionem habeat ἐρεθισμοῦ consecutionem adfert sinistri judicii, & mortis.

Iterum de motu morbi.

Inter cuncta maxime notabimus motũ quo fertur morbus, quo tempus crisis eluceat. quia quorum morborum cita mutatio est, cita etiam his evenit crisis. at cita mutatio cernitur in celeritate epiphanomenon, quæ jure & loco apparent, cum nimirum continuo eorum fit anagoge. Ita ut acutorum morborum celerrimi sunt motus; sic eorum celerrimæ etiam mutationes ad interitum vel salutem. Nam crisis mutatione perficitur. mutatio autem motu: propterea ii morbi qui celeriter, continenter, & vehementer moventur, citas etiam crises adferre solent. Si itaque vehementer moveatur morbus, in paroxysmo (cum jam ad statum venit) veniet crisis. & signa crisima præcedentia id notant, pro sui magnitudine, viribus, numero, & die quo apparent. jam adde naturam anni, & ægri &c. & antecedet perturbatio per diem vel noctem. Præsentem autem crisin pulsus nunciat altus, vehemens, magnus, eorum comparatione qui præcesserunt.

Præsentis crisis signa.

Optima

Optimæ crises fiunt in statu morbi: in augmento vero imperfectæ, nec securæ: imo in augmento & principiis plerumque homines moriuntur in lethalibus morbis. In lethalibus autem morbis mortis tempus in obscuro est: nam motus vincentis morbi incerti sunt. quare à vehementia motus morbi id elucebit. Quidam non primam periodum absolvunt: si eam superaverint, in acerbiore paroxysmi tempore necantur; ut si in augmento, vel in initio, aut vigore peius affligi soleant. Morbi lethales si non cito exeant crisi propria & secunda, mox edunt signa jamjam futuræ mortis. Acuti enim intra quatuordecim dies judicantur; & æstate celerius quam hyeme; (nam vel æstivæ quartanæ breves sunt;) & in his mutatio cita esse solet ad interitũ vel salutem, ut eo conspirat celeritas motus, ac vis aëris: at qui ex degeneratione acuti, quadraginta diebus judicantur. Verum in longioribus exacto quadragesimo, ante sexagesimum alia fere crisis non expectanda. hoc evenit ex conditione contraria celeritati in motu morbi, natura ægri frigidiore, senectute, hyeme, aëre frigido, materia crassa, parte obsessa algida. Vires vegetæ promptam etiam crisin adferunt. Notum est illud in schola Hippocratica, παρασμοὶ ταχύτητα· κρείσσως, καὶ ἀσφάλειαι ὑγιεινὴν ση-

Mortis tempus.

Ad crisin quibus opus.

μαίνουσι:

μείνουσι: quia in pepasmo constanti vis est natura, libertas meatuum, & causæ morbificæ mitigatio, quæ tria sunt ad citam crisin necessaria. testis est Hippocrates, ubi ait: quibus septimo die crisis venit, illis sub quartum in urina nubecula fuit rubra.

Dies critici.

PAUCA *supersunt de diebus criticis. Evenit ut crisis se expandat per dies, adeo ut cui eorum asscribi ea debeat, nescias. ut si efflorescant critica signa die septimo, mox octavo incidat excretio, quam in no num producat: qualis hæc censenda ex di crisis? Hic tria notabitis: tempus perturbationis criticæ, & quando excretioni incubuerit natura, atque quo tempore solutus sit morbus. qui dies ex his plurima viderit, illi referatur accepta crisis. Sin æqu tres dies sibi vendicent hunc motum, ill asscribenda erit crisis in quo excretio cœpit: nam hic maximam suam ἔφοδον natura habet. Et ex eventu crisis, diei natur disces: εὐφορία enim septimo consectaria est. Longus usus dies feliciores in crises notavit. ut qui plurimos vindicarunt à morbis perfecte & tuto, præambulonibus sign: præindicati, subito incursu & excretione. Inter hos primus est septimus dies: ab ho decimus quartus: dehinc nonus, mox un decimus: deinde vigesimus; quem mox se*

quitur decimus ſeptimus, dein quartus, tertius, decimus octavus: hi boni critici. Sextus opponitur ſeptimo, in quo cuncta perfida & periculi plena. nam excernit natura invicta, cruda, acria, prava, fœtore immania. hunc ſequuntur octavus, & decimus frequentiſſime inter hos ſextus criſin admittit. mali etiam duodecimus, decimus ſextus, decimus nonus: raro tamẽ judicant. tertius decimus nec bonus nec malus eſt. A vigeſimo ad quadrageſimum cuncta ſunt languidiora, & rarius criſin experiuntur, vel repetunt eam. Inter hos hæc ſeries eſt: vigeſimus primus, vigeſimus ſeptimus, trigeſimus quartus, quadrageſimus; vigeſimus quartus, trigeſimus primus; trigeſimus, trigeſimus ſeptimus. hucusque criſes eveniunt. Quæ ultra hos dies, potius abſceſſus agnoſcunt. Si non ſubito excluſio fiat, ſpes erit ut cauſa longa die vincatur. & tunc vicenis motibus natura agitat materiã. quinquageſimus & octogeſimus pares viribus habentur: centeſimus & centeſimus vigeſimus; qui, cum quatuor impleat menſes, initium erit quaternionum menſtruorum. Indices dies ſunt 4. 11. 17. Quartus indicat, quid boni vel mali ſeptimo, ſexto, vel octavo eveniet. decimus octavus etiam vigeſimi primi index exiſtimatur. Numerationem Indices.

auſpi-

auspicabimur ab eo die quo lucide violata actio in ægris conspicua est. Ita in puerperis dies computamus à doloribus partus: non ab eo die quo cœpit febricitare: in illis nimirum febribus, quæ secundo aut tertio die partum sequuntur. nam illi humores sequuntur motum factum in die partus: sed si post aliquot dies oboriatur febris, ex alia causa hæc orta fuit. Sed in intermittentibus febribus, periodorum, non dierum, ratio habenda. Hi dies sunt quasi judices & arbitri belli naturæ & morbi, & de victoria pronunciant.

Vnde numerandū in puerperis.

CAPUT V.

Universalis exercitatio qua recte speciem futuræ crisis discamus: & præsentem cognoscamus, quo sit evasura.

CRISIS *qua arte notetur tempus, hactenus: jam uberius aliquantulum exercitationem ineamus ad speciem cujusque crisis exacte deprehendendam. Primum perlustrabimus, num natura crisin factura sit, vel num potius in apostem exclusura sit materiam natura; aut an potius longa die ea defungetur. Sed si crisis eveniet, num bona malave futura sit*

Series.

ad sa-

ad ſalutem vel ad mortem. Si ad ſalutem, quando (de hoc jam egimus,) & quid eventurum ſit: ejusque ſubſtantia & qualitas: & quo modo eam initura ſit: (hoc eſt, qua excretione, qua facilitate aut difficultate. per quas vias, quo ordine, vel an potius arte opus ſit:) deinde qua copia excluſio fiet: tandem quo eventu; num in bonitate optimo; fide bona, vel an perfida erit; perfecta aut acciſa. Quæ ex his præcipuam utilitatem adferunt, in his exercitationem hanc inſtituemus. Hæc omnia pernoſcuntur ex his quæ primum propoſuimus, ut ex morbi ſpecie, magnitudine, more, motu, &c.

Num fiet criſis, an potius ſenſus ſolutio, ſignificabit morbi ſpecies, magnitudo, & motus. Nam acuti morbi criſi, diuturni ſolutione placantur. Sed cum haud cuncti acuti criſi terminentur, eorum magnitudo erit perpendenda: quibus addes, quæ ab ætate, anni tempore, &c. quæ ſi ſubſcribant, certius indicium evadet. Sed ſi nulla adſit agitatio, nec evacuatio, nec abſceſſus eveniet, ſed ſimplex longa die ſolutio. Hanc noſcemus etiam ex morbi ſpecie, more, & vehementiæ abſentia. non aderit febris; vel ignava ſaltem, & ſalutaris eſt morbus. Viribus etiam validis opus eſt ad criſin: nam validæ etiam febres cum viribus Num fiet.

imbe-

imbecillis, per solutionem finiuntur. erg: effœto ægro, vel morbo decrescente, soluti: terminabit malum. Si ea quæ primum fer rocia erant, mitescunt; non fiet crisis, sed simplex solutio.

Sciendum, duplici modo agi posse de crisi; de signis nimirum præsentis crisis, vel futuræ. primum breviter quædam de præsenti, mox de futura. Sed quædam utrique sunt communia, & bonam etiam crisin præcurrit perturbatio, anxietas, dementia, vigiliæ, somni, anhelitus, vertigo, dolores, aurium sonitus, marmarygæ, lachrymæ, urinæ suppressio, labrum tremulum, rugitus, anticipatio paroxysmi, æstus sitis, clamor, jactatio.

Notandũ.

Instantis crisis.

Instantis bonæ crisis notæ sunt pepasmi: sed dignitas excrementorum debet ponderari. nam expectorata maxime observar debent in pleuritide, in febribus, urina. Secundum signum bonæ crisis est, quo evenit die critico, quodque primo indicata fuit. Tertium bonæ crisis symbolum est quod excrementum respondet speciei morbi & ejus moribus: ut hæmorrhagia i causo, vel à rigore sudor calidus toto ma nans corpore, vel biliosa excretio sursu aut deorsum: in quotidiana pituitæ effusi & sudor: in phrenitide sanguinis proflu vium; vel sudor toto manans corpore, e abund-

abunde à capite. In simis partibus hepatis phlegmone, absolvitur hæmorrhagiâ, sudoribus bonis & urinis in ejus cavis, biliosis excretis, vomitibus interdum, sudore. Ardentes cuncta sudoribus proprie judicantur: præambulone semper pepasmo. Quartana judicatur atris variisque elisionibus, semitertiana, biliosis cum pituitosis. His junge ætatem, diætam &c. Si enim hæc in morbo bilioso, bili studeant, necesse erit morbum bile elisa sanari.

Futura vero crisis ex eisdem fere quæ diximus accipitur. Vtrum illa futura sit bona vel mala, ex ægri robore, & more morbi intelligemus: ut si incidat causus cum notis benignis, integris ægri viribus; ad statum adventurum collinea, quo deprehendas an eo usque pares sint futuræ morbo vires. Ita comperies num puero portando sufficiat, si exploraveris baiuli firmitudinem, viæ longitudinem, & onus. ita febris magna indicat crisi terminandam: si fuerit febris ea benigna, tutam crisin fore denunciat: &, si vires statum integræ exceptura sint, optima futura erit crisis; nam alioqui moriuntur. Maxime à pepasmi capacitate, vel ab ea alienatione bonæ vel malæ crisis indicium captabimus. Secundo, ut pepasmi notæ cito effulgeant, optandum. Tertio, ut constantia Futura crisis. An bona vel mala.

V quæ-

quadam perennent, nec crebro evarient. Quarto, ut tempore & loco excernantur; hoc est à pepasmo; & si διφορίαν consectaneam habeant; & si die critico apparere cœperint. Quinto, ut excretio fiat κατὰ λόγον morbi: nam alii morbi aliis placantur excretis. Talia autem excrementa maxime sunt, urinæ, dejectiones, expectorata, sudores naribus & ore profluentia. In his notari debet substantia & contenta, qualitas copia, tempus, & modus excernendi hi junge ætatem, diætam, aërem. Hic etiam cuncta epiphænomena examinabis; nam morem & motum morbi denunciant. Hippocrates optimus horum præceptor consulatur libris Prognosticωn.

Sed vide ut materiæ morbificæ translationes recte observes. Axioma est Hippocraticæ scholæ: Tolerabilior ut est morbu qui validis venit viribus, quam qui e foetis; ita primigenii morbi materia e mitior, quam secundarii, per metastasi nati. Præterea, omnes morbi symptomati excursus & recursus consectarii, sunt pri migeniis longe peiores: nam efferus inde mabilisque humor offendit partem: qual est qui ex priori morbo vitium fecit. H sententia summi præceptoris: Τῶν νοσημά των ὅ, τι ἂν ἐπιγένηται ἐφ' ἑτέρῳ γένηται. ὡς τὰ πολλὰ ἀποκτείνει. quod est, E morbis qui alt

Axiomata.

Lib. περὶ παθῶν.

supe

supervenit alteri, non raro mortifere habet ægrum. *Nam cum infirmo jam corpore maleficentia morbi præsentis, alter morbus incidit. prius projectis viribus moritur, quam morbus nove adveniens, cursum suum confecerit.*

Deinde quid eventurum sit, indagabimus. Id ut colligamus, signorum omnium, (quæ ex jam dictis rebus examinantur) quæ cernuntur in qualitatibus corporis, actionibus & excrementis, ea conspiratio esse debet ad crisin, ut certo promitti possit quando ventura, & quid ex ea sit eventurum. ut in causo præsagimus interdum hæmorrhagiam, ita species hæc febris suadet: & ejus magnitudo in crisin se effusuram dicit: & mos ejus ita habet, si juvenis sit; nam in eo sanguis anarrhopos est; si senex (quia in hoc sanguis est catarrhopos) cruenta dysenteria finiri poterit: & sæpe maligno quodam more enecat funesta crisi. dein motu celeri quia fertur, excretione finem inventuram denotat: & ex epiphænomenis signis si constet caput incurri à sanguine, hæmorrhagia eveniet: ut si ob oculos splendores exiliant, & delirium superveniat à subito enata cephalalgia; si nares pruriant, facies rubeat, & adsit tensio mollis hypochondriorum, &c. adde jam causas unde enata febris, & corporis ægroti Quid.

 natu-

naturam. Eadē signa epiphanomena quæ tempus crisis denunciant, etiam speciem crisis notare possunt. ita visum Hippocrati, ubi ait, Quibuscunque circa initia febrium, oborta sternutatione, sanguinis stillicidia fiunt è naribus; siquidem quarto die urina hypostasin habet albam, dimissionem morbi per hæmorrhagiam septimo fore ostendit.

Cum itaque compertum fuerit quando & quid eventurum sit, deinde etiam Modus. QUOMODO *hæc suam historiam finient, ex eisdem ante positis notis indagandum erit. Num* ἀθρόως *vel sensim, hoc est, num critica perturbatione exclusura sit natura materiam morbificam: vel num potius longa die eam exhauriet per* * ἄδηλον διαπνοὴν: *aut num in abscessum morbi causam effundet. Scripsit Hippocrates initio De humoribus:* Οἱ πταρμοὶ ἔξω, ἢ εἴσω ῥέπουσιν, ἢ ἄλλῃ ὅπῃ δεῖ. *quod est,* Natura à pe... pasmo *triplicem viam invenit qua se tuetur,* ac morbum excutit: aut *enim* foras *excludit; sudore laudabili, ictero critico, exanthematis:* aut introrsum *excernit alvi dejectionibus, urinis, hæmorrhagia:* vel per * diadochen *eam exigit è directo & procul, si latis rebus fiat, in partem capacem, ubi abscessus nascetur. Verum bilis tenuis bellum moveat, cum libertate*

* insensibilem exhaustionē: perspirationē, seu exhalationem.

* id est, traditionem.

mea

meatuum, exsplendescente suis opibus natura; in ita meabili corpore. sperabilis erit excretio à pepasmo, introrsum aut foras; quatenus natura & humor huc, illucve cursum inflectunt. At vero si nec humor, nec natura, nec meatuum libertas aeque exclusioni comparata sint, unius tantum vitio, ut naturæ fractioris, aut materiæ contumacioris, aut meatuum arctiorum, morbi diuturnitas (à cocta materia) in abscessum fatiscet. excutietur vero hæc materia intus foras, aut superne deorsum; quo natura viam affectat, & ubi jam excipiendi promptitudo est. Nam in titubante ætate, cespitante corporis robore, indomita materia, & meatuum angustia, ut neque excretio, ita nec abscessus fit, sed in corruptelam degenerat, unde Ilias morborum subnascentium. Crises itaque morborum absolvuntur excretione humoris morbifici, vel abscessu. hoc autem fit cum natura insurgit in paroxysmo, recreata humoris pepasmo & partium neoterismo: tunc in bellum surgit. Sed diuturni morbi nisi hanc naturæ ἔφοδον sentiant, ut in Cleonactide octogesimo die, in abscessum abeunt ad inferas partes: hoc, ubi materiæ contumacia, & meatuum angustia difficultatem & erethismi vacuitatem adferunt, viribus adhuc validis: alioqui pro

Ex specie morbi, crisis ut intelligatur idea.

abscessu marasmum ex cacochymia expectabimus. nam naturæ diu multumque oppressæ sopita vis, & meatuum angustia, desperatam efficiunt excretionem. soloque tunc abscessu sperabilis crisis; nisi abscessus materiam & occasionem urina crassa, multa, & alba præripiat: qualis Archigenis servo profluxit. Sed acuti morbi excretione maxime abiguntur, ut dixi, ἔξω καὶ εἴσω: idque juvenibus, quorum meabile corpus, & humor, & naturæ motus vegetus. his enim tribus opus est ad liberam & liberalem exclusionem. Breviter: cuique morbo sua debetur crisis, per evictionem peculiarem suæ causæ, & redintegrationem partis obsessæ. Evictio fit pepasmo, excretione, abscessu: pro humoris qualitate, naturæ impulsu, & meatuum conditione. Præterea certæ sunt crisῶn quædam perturbationes, quæ jure & loco apparent; ex quibus naturæ motum præsentimus qui tendat: ut, si male tuta futura sit crisis de ea habeatur provisio: & ne sinistre remediis victuve eam tollas, tardes, aut præcipites.

Antea diximus, ex morbi specie decisionis formã intelligi. sed cum jam in procinctu est crisis; epiphanomena quædam exsplendescunt; quæ varia, varias excretiones denotant. Vt si causos ad crisin surgat

gat, cumque hæc hæmorrhagia, sudore, vomitu, vel dejectione crisin inire possit, tu ad vomitus futuri signa oculos vertas. huic enim caligo, capitis dolor, vertigo, cardialgia, tremor infimi labri, & tenuis saliva ab ore anteambulones esse solent. At si hæmorrhagia in præcinctu sit, facies rubet, lachrymæ manant, caput gravescit, temporum venæ tenduntur & pulsant, calor multus, si sit juvenis. Sed si urinæ substiterint, rigorq; supervenerit, in vacuitate ante dictorum signorum, alvo suppressa, sudore decisionem faciet. quem jam jam adfuturum, molles undosique pulsus nunciant; & facies rubet, & omnia vapido quodam ab æstu calent. Num vero per alvum excurret crisis, nulla peculiares id notæ indicant: sed aliorum inopia, hanc restibilem denotat, dum modo in ἐφοδον *suam se erigat morbus. Si tunc indoluerint lumbi, pondere quasi obruti, quod in pubem se effundit, ex utero fiet excretio; sin ad sedem, eo fiet dejectio. Abscessu frigidi morbi maxime decisionem habent: at parvi morbi die solvuntur: ita species suadet morbi: & longi abscessu judicantur, ut acuti & magni crisi: ita motus morbi. Si fractus æger; die evincentur morbi, vel eū opprimment: ita vires Hyems in abscessum est fœcundior. Hi abscessus* Abscessus.

 mali

mali sunt, si dolorem acerbum, acrisiam, vel diuturnitatem secum adferant. Pars ea excipiet abscessum quæ imbecillior: & è directo si fiat, melius fit. Pars afflicta solutionis modum etiam declarat: ita urinis hepatis gibba se laxant. Peracuti itaq; & acuti excretione maxime finem inveniunt. à quadragesimo die raro id evenit: nam coctione longa evincuntur: vel languidam & repetitam excretionẽ movent: Abscessu qui finiuntur, comitem illam perturbationem criticam non agnoscunt: ut nulli longi morbi, nisi postea in acutum degenerarint malum. Ex dictis primum symbolis elucescet etiam per quanam loca propulsura sit natura morbificam causam; an sudore, vomitu, hæmorrhagia, &c. quod jam diximus; & breviter repeto

Pars ad quam decumbet abscessus.

VIAE.

Anacephalæosis prædictorum.

Crises fiunt excretione, vel abscessu. Si excretione, id fiet quatuordecim dierum spacio: ἔξω ἢ εἴσω, idq; juvenibus, quorum meabiles sunt succi & corpora, ac motu natura juveniles. Sed prærepta crisis occasione & causa per excretionem, (hoc est in cruda & contumaci materia & meatuum angustia) inclinatio fit ad abscessum; modo natura viribus integris propugnet: si illa fatiscat, cachexiam expecta & corruptionem: nisi tamen post exacerbentur, ut Cleonactide octogesimo. Diuturnorum au-

Diuturnorum.

tem morborum nec ſimplices nec uniuſmodi fere ſunt criſes, ob ſuccorum unde naſcuntur cruditatem, & viſcerum imbecillitatem. & tamen ſententia Hippocratis eſt, neminem quartana defungi ſine criſi. Variæ itaque eveniunt criſes; pro vario humoris motu, naturæ impulſu, & partium obſeſſarum conditione, unde diverſis viis feruntur.

Ex *antepoſitis indiciis etiam noſcemus, num unius naturæ vi, vel ab artis juncto præſidio, hæc expectanda ſint: ut nimirum id quod præſagimus eventum habeat.* Et *ſi plures affectus in vitio fuerint, quanam ſerie illi evincendi ſint; quid primo, quid ſecundo cedat. ut ſi tertiana & quartana afflixerint, prius ſuperabitur tertiana.*

Num ultro vel arte.

Ordo.

Ex *eiſdem propoſitis notis copia erupturi excrementi inveſtigabitur. Quodſi copia acciſior fuerit quam hæ (hoc eſt morbi ſpecies, magnitudo, mos, motus, pars obſeſſa, humoris dominatus &c.) indicant, hoc ad deterius vel ad mortem apparebit, nam nihil paucum eſt criticum: ſed plena ac liberali manu effundi debent quæ criſeos ideam præ ſe ferent; raroque cieri debent. Male enim natura tentat quod non perficit: nam calcari materia tunc ſtimulantur; ſed ubi materia cocta, tunc ultro natura ſurgit. Ita in Hippocratica ſchola*

COPIA, & eius eventus.

damnantur τὰ σμικρὰ ἐμέσματα, καὶ τὰ ἐγγὺς ἀλλήλων ἰόντα, quod eſt, vomitiones exiguæ, & frequentes: cum enim repetito id fit, naturæ oppreſſæ imbecillitas in ſumma excernendi neceſſitate declaratur. Ita ſubſtillũ ſanguinis è naribus die non critico, mortem jam futuram denotat. nam nihil ἀκρίτως bene fit; tale eſt paucum: oppreſſæ naturæ & effœtorum viſcerum argumentum. & ex irrita contentione naturæ, fruſtraque tentata excretione, major fit infirmitas, & morbus vires acquirit, inde gravioribus ſymptomatis natura jam effœta opprimitur. Naſcitur enim materiæ acceſſa copia ob materiæ contumaciam, meatuum anguſtiam, & imbellem naturæ concuſſionem. propterea nihil paucum excernitur καλῶς καὶ κρισίμως: id elucet in dyſenteria & tenaſmo, & in ephidroſi, hoc eſt ſudatiuncula, qua tantum roſcidum eſt caput, cervix & thorax. Vel totum corpus exiguo ſudore udum: quod fit vitio & reſolutione partium ſolidarum ita effœtarum, ut alibilem ſuccum ſibi aſſimilare nequeant, ſed elabi & diffluere permittant. Sed cum libere copioſeque effunduntur, bonum. imo talis hæmorrhagia τὰ κρίσιμα μὴ κρίνοντα à calamitate vindicat. Quæ fuit cauſa, ut Galenus ſuper Meton per hæmorrhagiam à morbo lethali libe-

rat

rato exclamet, αἱμοῤῥαγίαι λαῦραι ἐκ ῥινῶν ῥύονται πολλά: *id est*, hæmorrhagiæ multæ, multa difficilia dissolvunt.

Tandem, criseos comperta ratione in eventus modo, videndum etiam num facile vel difficile, cum fide aut perfidia, perfecta vel accisa, & num optima futura sit, hoc est, quæ morbum solvit integre sine agri periculo, & fideliter per liberalem & liberam excretionem. vel num redivivi morbi metus sit ab imperfecta crisi, à materiæ contumacia, meatuum obstructione, aut naturæ ab infirmitate. ut in febribus, ubi empyreuma & oris amaror superest à materia restibili, unde vigiliæ, vel pressiores somni, inappetentia, malus color, oris amaror, excrementa non bona, nec pulsus; adest oris siccitas, & sitis. Ii morbi revertuntur: nam non sunt κεκρινόμενοι καὶ κεκριμένοι ἀρτίως, *id est*, non judicantur perfecte, & non judicati sunt exquisite, *sua quæque propria crisi in specie, materia, & subjecto: in qua nulla ratio desideratur nec signorũ antecedentium ad tempus & ad speciem crisis, nec causarum criticarum in qualitate, copia, tempore, excernendi vel abscedendi modo: hi sunt* ὑποστροφικοί: *nam horũ reliquiæ cum non sint naturæ consociales, ut assimilari possint, reliquum est ut putrescant: & ab his cibus corrumpitur. Tales*

Fida & perfida. εὔκριτα καὶ δύσκριτα.

2. aph. 12.

les sunt qui ante tempus erumpunt; vel si decernantur ante tempus. nam illi qui sunt relapsus expertes, die critico excludi debent, signis criticis praeambulonibus, quae indicant pepasmum. Maxima enim vis pepasmi ad certam crisin: quod ita testatur medendi praeceptor: Πᾶν τὸ ἐκπυέον ἀνυπόστροφον. αὐτὸς γὰρ πεπασμὸς καὶ κρίσις ἅμα, καὶ ἀπόστασις. *id est:* Omne quod suppurat, metuit reverti. ipse namque pepasmus est crisis & abscessus simul. *Nam triumphalis natura tunc insurgit viis liberis, atque ephodon suam molitur: eamque ostendit indicibus prodromis; post autem liberali & libera exclusione die critico. Hoc est, editis pepasmi signis ad tempus, & iis quae ad speciem crisis apparent, in paroxysmo adversus causam morbi insurgit critico die qui ab indice denunciatus erat. Tunc fida est crisis, &* εὐφορίαν *comitem habet. Se motus omnis ad crisin die* ἀκρίτῳ, *induc.* ἀκρισίαν *ab inani erethismo. sed* τὰ κρίσιμα μὴ κρίνοντα, ἢ δύσκριτα, ἢ θανατώδεα. *quo est*, judicatoria non judicantia; aut sui sinistri judicii, aut mortifera. *Quare bona crisis fere fit in ordinario paroxysm Nihil autem salutariter exolvitur au*
2, 3. 76. *apparet* ἀκρίτως καὶ ἀσήμως, *nec quiescit bon agrorum rebus: sed talia mortifera sun aut sinistri judicii. Hoc dicit Hippocr*

tes in Prorrheticis, τὰ ἱστάδιμα ἀκρίτως καταμολυνθέντα, φλαῦρα: *hoc est*, quæ dolorifica sine crisi residunt, (*loquitur de parotidibus*) prava sunt. *Omnia firmiora sunt quæ die critico eveniunt & apparent, bona vel mala, ad interitum & salutem. Mala sunt, copia accisa, dies non criticus, & pigra excretio. Nam ut cita coctio citam adfert crisin; sic tarda difficilem, relapsus capacem, nec securam. nam tarditate ea segnescit viarum & succi meabilitas. & naturæ vigor. Semper illud notetur: Epiphænomenon unum* * *νοσέως pravum, pluris esse debet ad interitus præsensionem, quam plura communia. Propterea nota propria indicia singulorum: & quæ materiæ, loci, vel alius rei ratione indicia præbeant. Inde enim cujusque dignitatem internoscimus. Semper diei critici & pepasmi maxima ratio habeatur: nam nulla bona crisis sperabilis, dum cruditas manet: nec ulla significatio tunc esse potest secundi judicii: nec quicquam bene fit, quod lege critica non fit.* οἱ δὲ πεπασμοὶ ἐν τῇ χρόνῳ, *id est*, die fit pepasmus: *qui suos gradus habet; primum inchoati, mox manifesti, tum demum perfecti.*

Dignitas epiphæn. * id est, morbi, aut partis obsessæ proprium.

Notandũ.

Priusquam abeam, moneo: Antequam judicium proferas de morbi eventu, sit comperta tibi naturæ triumphantis, vel triumph-

Caute ne prædicendum.

triumphata tota historia si ante ad prædictionem urgearis, responde cum causidicis, Nondum liquet: & semper, Si nihil delinquat æger, astantes, & ea quæ à foris sunt. Nam (ut scripsit ille medicinæ præceptor) Acutorum morborum non sine dubio interitus aut salutis sunt prædictiones. *Quasi dicat, quamvis eorum sit propria crisis fere à pepasmo & naturæ erethismo (nam celeriter, vehementer, & continenter moventur,) non tamen omnes sunt bene morati: quia translatione turget eorum materia. Et in consociatis morbis interdum, dum unus triumphatus conspicitur à natura, ab alio triumphata occidit. hic medicorum rubor, ni signa cuique morbo peculiaria collata, periculi metum, aut salutis spem exprimant. Cave à pollicitatione, dum res sit cum morbo mali moris; qui blanda facie annuentes, eludunt. Examina hic pulsus, respirationem, & somnos &c. Dum fidum non prodit signum, à pollicitis abstine, maxime in his qui temere moventur, quique anormem crisin edunt. ut si hæmorrhagia eveniat ex naribus quartana occupatis. Nam propria crisis est, quæ secundum morbi ideam & focum, naturamque ejus qui judicatur, inclinat. Imperfectam crisim habuit Epicratis uxor, Cleonactides, Herophō, mulier*

quæ in littore, Pithion, Cherion. Optima crisis fit in vigore: in augmento non fit secure, ut in Philisco.

CAPUT V.

Particularior exercitatio, qua recte speciem cujusq; crisis futuræ discamus. & num imperfecta ea sit futura.

MORBI *à causa calida nati, cum libertate meatuum, & virium robore, excretione, si ejus essentia præcipitem mutationem suadet, finiuntur. alioqui si contrario modo enascantur, marasmum inferunt, aut tandem longa die vix pepasmi capaces redduntur: si medio inter hæc filo trahantur, abscessus facient. Nam si frigidi succi in vitio fuerint, triumphali quadam virium vi opus erit in tardo illo motu ad abscessum: nam fractis viribus, & biliosis morbis abscessus eveniet: sed plerumq; primis diebus vires integræ florent; & his majoribus ad excretionem opus est quam ad abscessum. Si itaque per crisin finem faciet, quanam idea illa prodibit? & si per abscessum, quo fiet? Certe quo natura & humor viam affectant, eo criseon inclinationes fiunt. Itaque notanda erunt propria cujusque excretionis indicia.*

dicia. Si alvus & urina præter rationem subsistant, cum crisis in procinctu est, rigorem expectabimus, si non præcedens gravis ægro fuerit. Sed cum rigor jam evenit, distinguendum erit num consectaneū adducturus sit sudorem, vomitum, alvi subductionem: vel num hæc cuncta simul, an potius ex his quædam advehet. Hoc distingue, num urina sola repressa, an una alvo intercepta rigor supervenerit. Ambobus restagnantibus, plurimus rigor & sudor sequentur: nam eo succi cursum suum flectunt. Si urina sola substiterit ante rigorem, oculos vertes ad alvum; num illa parcius vel liberalius ante hoc crisis tempus se effuderit: si largius, eo se vertet natura: & tunc non fiet per sudorem excretio, etiamsi urina substiterit; nam ante omnis urinæ materia ab alvo exhausta fuit. Si parcius primum alvus feratur, dein ad vigorem supprimatur urina, ægrū rigore ac sudore perfundi necesse erit: nam

Sudor. his tribus locis vacuatur ichor. Sudore ita judicatus est Herophon, Cleonactides, mulier in littore, Melidia, Pericles, virgo Abderæ, Anaxion, Nicodemus.

Vomitus & sudores. At si vomitus etiam notæ accesserint, per ambas has tunc crisis fiet: æqualiter, si æqualia fuerint indicia: alioqui potiorem sequentur magis, ut per sudores, si invale-

scentes

ſcente paroxyſmo, vaporibus ſurſum elatis deliraverint, & exteriores partes calore & rubore ſuffundantur; & ſi vapor, qui ante aberat, expirat, undoſo molliquo pulſu: nam durus potius vomitum monſtrat. Vomitui præcurrunt cardialgia, cephalalgia, tenebræ & vertigo, labii inferni tremor, ſaliva multa: Ita Epicratis uxori. Si vomitus ſigna adfuerint, & alvus valide excreverit, utrinque criſis inclinatio fiet. ſi riget cum frigore hypochondriorum, jamjam bilem vomet: ſi cætera ſubſcribant, ut ætas &c.

Altus autem pulſus omnis excretionis nota eſt, ſicut & vehemens. magnus foras potius ferri inclinationem criſis denunciat, quam intus: & hæmorrhagiæ ſignificationem adfert. Si intus viam affectare videatur natura, abſentibus ſignis vomitus, alvus criſin dabit. Inæqualis pulſus in criſi, periculi plenus eſt, aut raptum bilis ad ventriculum indicat: tunc ventriculus affligitur. Pulſus.

Hæmorrhagiæ notæ ſunt, caligines, marmarygæ, & ſcintillantes ob oculos ſplendores, lachrymæ ſine cauſa obortæ, & rubor malarum, oculorum, & narium, hypochondriorum tenſio ſine dolore: & ſpiratio difficilis, quia ſanguis per thoracem ſurſum repit; calidæ capitis pulſationes & Hæmorrhagia.

ten-

tensiones, cum pulsu magno: his adde ætatem &c. ita Meton, & virgo Larissæ.

Deiectio alvi.

Dejectionis symbolum nullum est peculiare, sed cum adsint notæ futuræ per crisin excretionis, nullæ tamen conspiciuntur quæ significent vomitum, hæmorrhagiam, vel sudorem; & si plura per alvum ante cœperint ferri, maxime retenta urina; ut Clazomenio evenit. Sed tunc etiam per hæmorrhoïdes vel menses effundi poterit. verum tunc maxima aderit lumborum gravitas, tensio & dolor, si fluxuri sint menses: ut in muliere quæ in Thaso, tertii Epidemion tertia: & in virgine Larissæa. nam hæmorrhoïdes ægre deprehendas. Per urinas evasit Pythion, qui ad Telluris ædem.

3. Epid. 1.

Sin abscessu æger defungetur morbo, communia signa erunt, pepasmi difficultas, tenuis & cruda urina: ut qui ex frigidis succis morbus prodiit. Hi abscessus sunt vel calamitosi, vel mitiores. Occasionem tamen abscessui eripit urina copiosa, crassa: nam ita longa coctione potius solvitur morbus. tenui vero ac cruda perseverante, si nec mitis, nec omnino calamitosus morbus adsit, si cætera quæ convalituris adesse solent præsto sint, abscessum expecta: citius in minoribus triginta annis: etenim senibus, ob effœtas vires, non eveniunt. &

Abscessus.

in

in sola continua febre horum expectatio est: nam intermittens potius in quartanã abit: maxime si erronum more feratur, & autumnus in procinctu sit. hyeme etiam potius; & tunc diuturniores esse solent. Quodnam in membrum sese effusurus ille sit, natura morbi dicet. Nam si non ita diuturnus fuerit morbus, cum ibi non tam crassi nec æque frigidi succi adsint, ac vires vegetiores, potius sursum se inclinabit abscessus. si tunc in tali morbo, subito anhelosus reddatur homo, moxque sedetur ille anhelitus, certo humores jam tunc sursum, per pectus in caput abripiuntur; maxime si cephalalgiã consectaneam trahat, gravemque somnum & surditatem; tunc parotis, id est abscessus pone aures incumbet. Sin valde longus reddatur, ac ignavescat morbus, frigida à materia crassaq; enatus, titubantibus jam viribus, ad inferna erumpet. maxime si absint jam dicta, ac æger ab infernis causarius sit.

Quo evasurus abscessus.

Parotis.

Sed pauca dicamus de imperfecta crisi. Interdum imperfecta à crisi vis morbi ignavescit, nec tamen convalescens æger evalescit. Hoc usu venit cum ante vigorem suum morbus in crisin extimulatur: id fit ex magnitudine morbi, ejusve celerrimo motu, vel ab irritamento à foris. Vt si ex lege naturæ quæ decimoquarto eruptu-

Imperfecta crisis præsens ut noscatur.

ra erat crisis, ob irritamentum decimo die exiliat, non erit illa eucrisia: nam trahet secum vel gravia symptomata, vel recrudescet: tanta vis est pepasmi & vigoris morbi. ita accisa crisis deprehenditur. Sed unde futuram eam venabimur? Id dignoscemus ex morbi vehementia, celeritate præcipiti, & ex irritamento à foris: nam si quamplurima ex his, in morbo crisi terminando, junctim effloruerint, aut evertet morbi vigorem crisis: hoc est paulo ante eveniet. nam vigor, eique præcurrens tempus solum crises agnoscunt: etiamsi in principio morbi, ejusque augmento aut statu in calamitatem abripiantur ægri. De solutione morbi quæ die fit longa, diximus ante.

Crisis imperfectæ futuræ signa.

Mortis præsensio.

Vltimo de ultima rerum linea pauca dicamus. Hæc quatuor rationibus rumpitur, cū homines in vita hac esse desinunt. Duo mortis genera cum crisi adveniunt: & duo crisis expertia. Quæ cum crisi, gemina facie eduntur; nam aut subito, cum perturbatione critica, excretione, vel abscessu mors venit: aut subito in deterius res ægri abeunt, cum perturbatione critica, excretione, vel abscessu. Quæ sine crisi mortis ideæ geminæ arrepunt, etiam duplici imagine conspiciuntur: una quæ sine perturbatione critica & insigni excretion

Duæ crises non bonæ.

aut abſceſſu, ad deterius ſubito abit, & ſenſim ad mortem viam facit: appellatur arefactio. altera, quæ ſine perturbatione critica, excretione, aut abſceſſu, ſubito ut alto ſanitatis culmine ruit vita. Quatuor habetis mortis rationes. Nemo ſubito evadit ſine criſi, ubi morbi hyparxis materiæ vitium agnoſcit: ſed multi ſine criſi ſubito intereunt. Mortis enim (vel extra criſin) cauſa eſt triplex, inflammatio inducens meraſmum: venenata qualitas, qualis micat in peſtiferis febribus: & tranſlatio ſymptomatica, quæ fit dum ignobilis pars ſuccos, quos continet putredine labefactatos, in partem nobiliſſimam effundit. Præſenſio autem lethalium criſium, num ſcilicet ſint futuræ, & an hoc vel illo die, & num ad mortem vel deterius ſolum eventuræ, difficilis præſagitu. nam, ut triumphalis naturæ exſplendeſcentisque ſuis opibus certi ſunt motus; ita evictæ incerti, ac propterea fere incogniti. Mortis cauſa triplex.

Poſtquam itaque exploraveris ex certis notis, morbum calamitoſum eſſe; num ea calamitas criſi conſectaria ſit futura, deprehendes ex virium conſtantia. nam ſi vires hebeſcant, ac morbi motus ignaveſcat, & cruditatis ſi omnia plena adhuc fuerint, criſis nulla erit expectabilis. Sin vires emicent, cum motu celeri morbi, &

quid cocti appareat, natura crisin tentabit. In calamitosis morbis, licet perpetuo morbus prævaleat viribus humanis, non tamen necessitate quadam vires languere æquum est. Tempus calamitosæ crisis, ex perspicientia universalium morbi temporum præsenties. Verum perniciosa crisis raro vigoris in tempus surgit, sed in augmento potius vitam abrumpit, nisi aliquis dies eam expectandam esse denunciarit; ægre diem ejus quo historiam suam absolvet, deprehenderimus. Vt si quarto die nebula nigra in urina conspiciatur, cæteraque calamitatem designent, sine spe sanationis hic erit: Si itaque imparibus diebus moveatur morbus, septimo die crisin inibit: si vero paribus, sexto. Certiorem morbi motus eventum reddet: nam si celeriter feratur, sexto; si tarde, septimo die crisin faciet. Verum si indices dies de mala cris nullum symbolum eduxerint, ægre tempus crisis dignosci poterit. Attamen si accurate deprehenderis quantum natura triumphata sit à morbo, morbificaque materia atrocesque paroxysmorum afflictiones ponderaveris ad naturæ restibilem vim, mortis diem præsenties. Si enim multis parasangis superet morbus, mors cita veniet alioqui tardius. Vt; sit atrox morbus i. titubantibus jam viribus: eo die quo paroxys.

roxysmus venit, morietur: & ea hora in quam paroxysmi augmentũ vel vigor incidit. Sed ne nescias num in augmentum, an potius in statum mors incurret, animadvertes quanam paroxysmi parte ac hora atrocius incurri ac quassari male soleat æger; de hac metus mortis esto. Mortis hora ut noscatur.

Idea quanam opprimetur in exitiali crisi, docebunt ea, quæ de bona crisi diximus. Num tamen subitanea mors veniet; an solum in deterius facta commigratione paulatim illa obreptura sit, ex morbi vehementia, more, motu, ac ægri viribus internosces. Si enim vehemens fuerit morbus & ejus motus, specieque calamitosus, & vires fractæ, morbusq; crisis capax sit; ipsa subito internecionem adferet. Sin contraria adfuerint, illaq; moderatiora fuerint, primum subito in deterius abibit, mox sensim mors veniet. Mortis quæ citra crisin invadit, sineque perturbatione, excretione, & abscessu, nota est, virium prostratio, coctionis nullum vel tenue indicium, vehementia si his accidat, & motus celer. Paulatina mors in augmento vel statu universali solum veniet. quæ subitanea est, ineunte morbo incumbit. Diem videbis, si quantum naturam morbus vicerit, deprehenderis, & vim paroxysmorum examinaveris, ut ante admonui. Quali morte. Tempus mortis.

Mors

Mors quæ sine crisi accedit, quovis paroxysmi tempore incumbere potest. Si itaque de subitanea morte metus sit ob succi crassi vitium, aut ob conceptam gravem phlegmonem in parte principe, is in ejus paroxysmi initio, in quo moriturus est, concidet. cũ nimirũ subito rapiuntur intro illi succi, unde præcluditur meatus spiritui, & natura raptim suffocatur. At si nulli à suffocatione periculum sit, sed à paroxysmi atrocitate morbiq; vehementia si pessundatur natura, ejus paroxysmi in statu, in quo vidisti moriturum ægrum, vita exuetur: vel si ægrius in augmento paroxysmorum affligi solet, ibi cadet. ita cum sensim moriuntur evenire solet. Quod prostrata imbecilliq; natura statum morbi superari posse putaveris, in paroxysmi declinatione mori poterit, exhausto vitæ nectare. sed id raro. Clam omnibus illi abeunt, ac de obitu adstantes fallunt. alii sensim examinantur. cuncti tamen à statu paroxysmi mori incipiunt. sed pulsus eos deprehendit. In his ita moribundis tempore declinationis paroxysmi, subito solvitur calor à statu. Sed in bona declinatione sensim vehementior fit pulsus, & æqualior, & ordine concinnior: ex adverso in funesta declinatione; & una tunc cum aliis febrilis calor expirat, atque melior spes nascitu-

ſcitur: mox vero cum ad levandum ventrem ſurrexerint, lipothymiam incurrunt, & quidam pauco tenacique ſudore effuſo expirant. Et hæc tertia moriendi idea quæ evenit declinante paroxyſmo, tum in his qui ſenſim, tum in his qui ſubito eripiuntur, conſpicitur.

Mors itaque citra criſin evenit ſenſim, cum natura aliquantulum reluctatur; & arefactio appellatur: altera, cita mors criſis expers dicitur. Et hæ criſis expertes mortes obveniunt ineunte paroxyſmo, ſuffocata natura ob ſubitum ad centrum motum; non aliter ac ſi acervum viridis ligni flammis injicias. vel in paroxyſmi vigore, vel incremento, ſuperata natura à vi morbi. aut in declinatione paroxyſmi advenit, ſoluta vi vitali.

Hic manum de tabula. Erat enim propoſitum viam patefacere ſtudioſis ad medendi præceptoris ſummi Prognoſtica, veros præſentiendi fontes, ſed non ubiq; perlucidos ſatis. Plura ab illis petant, quos hæc non explent. Diligenter ſane Galenus, fœliciſſime & copioſe libris De criſibus hanc hiſtoriam abſolvit. quibus ille placet, accedatur.

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ LIBER XII.

DE METHODO MEDENDI

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

CAPUT I.

De primarum & secundarum faculta-
tum vi. & de gradibus qualitatum
in medicamentis simplicibus: & qu
arte hæc dignoscantur.

*SCRIPSIT Galenus de medendi ra-
tione methodum uberrimam: se
multis, non admodum exercitati
ad usum difficilem: cum nullam
methodum communem attulerit, cui cun
ctos morbos ad sanandum admoveas: se
contra, adhibuit morbis methodum cu-
randi. Nos, ex adverso, methodum me-
dendi dedimus ante annos tres; cujus a
aram, tamquam Limentini cujusdam
de*

dei, omnes morbi eorumque medelæ, ad redintegrationem ſanitatis, neceſſario examinari debent. non quidem illam à nobis natam; ſed à Galeno & Hippocrate, Æſculapidumque familia cultam & propagatam Hujus jam tenue programma ac exile delineamentum, memoriæ cauſa exhibeo: quo uno quaſi filo illam memoriæ nectas, qui eam legiſti: cæteris vero lectoris eam, quo fœlicius in ea verſentur, hæc inſtar ſynopſeos erunt eorum, quæ ibi fuſe & plene demonſtrantur. Quare per margines numeris ejus capita notavi: ut quibus hæc, ob brevitatem, obſcuriora ſunt, inde lucem petant.

Sed quia medicinam ſine medicamentis eorumq; perceptis viribus facere non poſſumus, quodque, ut ſcribit Galenus, methodus medendi & contemplatio de medicamentorum facultatibus mutuo connexu ſunt ita conſociata, ut neutra ſine altera intelligi poſſit, pauca de internoſcendis viribus ſubdam, moxq; ad methodum medendi veniam. Nam de compoſitione medicamentorũ eorum quæ nunc publici uſus ſunt, libro primo noſtræ Methodi ad Praxin, abunde egimus: ac cunctam varietatem remediorum ſelectiſſimorum illi incluſimus. Et ſane his, qui in medendi methodo verſati ſunt ſecundus illius Me- 6. Simp. De agno caſto.

thodi liber ad omnium particularium morborum medelas sufficere poterit. Iam ad simplicium remediorum dignotionem veniamus.

Facultates remediorum.

Simplex medicamentum appellamus, quod ultro soliusq; naturæ opera enatum est : ut cichorium. Hæc peculiaribus dotata sunt facultatibus, quibus corpus humanum incurrunt: quas actu seu ἐνεργείᾳ vel δυνάμει, hoc est, potestate continent. Actu, quod coram vere munus suum edere potest; ut ignis jam urit. Potestate vero: quod tale esse potest aliquo tempore: ut venatorem canem appellamus etiam nuper editum, quod, ubi adoleverit, venari poterit. Ad ἐνέργειαν ut surgant plerumque opus est remediis aliqua mutatione: quam subit à calido, innato nostro corpori. propterea in tenues partes comminuuntur remedia, & quæ foris admoventur, à frictione imponuntur.

Facultatũ differentiæ

Facultates triplici serie interstinguimus: vel enim sunt primæ facultates, aut secundæ, quæ primarum sunt consectariæ aliæ sunt tertiæ, quæ secundis succedunt: quartæ addi possunt, quæ ab his non nat videntur, sed usu solum compertæ.

Primæ facult.

Primæ ab exsplendescente elementorum ac qualitatum eorum excessu dimanant ut vis se super cæteras qualitates efferen

calfa-

calfaciendi, refrigerandi; madefaciendi, siccandi; & quæ ex harum consociatione surgunt. Inter hæc ambigit id quod temperatum est. quæ hinc abeunt, non uno id agunt filo: nam quædam levius refrigerant, alia intensius, nonnulla stricto frigore rigent.

In tali ambitu ars, τάξεις καὶ ἀποστάσεις *invenit: ordines recte dixeris, quos Gradus jam vocant: Galenus etiam* ἀριθμοὺς *seu numeros appellat. Ad primam seriem pertinent quæ ab eucrato ita tenuiter abeunt, ut evidenter illud notare nequeas; verũ ita, ut rationis subsidio opus sit, quo alterare ostendantur: ut oleum rosatum obscure refrigerat. Secundi ordinis sunt quæ manifeste absq; demonstrationis ope alterare possunt. Tertio asscribuntur quæ efficaciori vi, tamen non summa, suam qualitatem inferunt. Quarti ordinis esse affirmabimus acria & urentia; qualia quæ vesicas & escharas evocant; & inter frigida, narcotica. nec potest deprehendi siccum quarti ordinis, quod non urat. quamvis tertio in numero quædam sine uredine siccare possunt: qualia sunt astringentia vehementer, ut galla, alumen.*

Remediorũ gradus, 5. Simpl. in fine.

Quilibet horum graduum suum habet ambitum ac latitudinem, in quibus coërcetur. quam in tres ordines pragmatici di-

stinxere: ut nimirum sensim, triplicique serie auctior vis increscat ad ulteriorem gradum. nec enim perinde urit sinapi, ac cauterium, licet ambo sint quarti ordinis.

Vt noscãtur gradus, & quid agant.

Gustu & tactu dignoscitur qualitatis incrementum. ut si moderatius excesserit calidum, calorem blandum adfert, rarefacit, coquit, recreatque innatum calidum; & dolores mitigat: sin validius fuerit, æstum infert, estque sitiferum; siccat tenuat, exhaurit, incidit, trahit; mordet si crassæ insideat materiæ: cum vero nimia vi flammat, in fervorem abripit, erodit vesicasque inurit. Frigidum si non valide à medio abierit, tenuiter refrigerat condensat: si altius insurgat, quo potentius eo vehementius refrigerat, calidumq; nativum premit, densat, & necrosin infert. Humidum varia serie madefacit, mollit & meabile reddit, copia infarcit, promptumq; est in flatus: tertium gradum vix in natura superat, ob imbecillem actionē. Siccum, ut ejus fuerit vehementia, calidique consociatio, siccat, tenuat, urit.

Secundæ facult.

Secundæ simplicium facultates, ex eorum materia cū primis qualitatibus una consociata ortum ducunt hæc enim eorum materia est tenuis vel crassa, ut varie dictis qualitatibus pervaditur. unde quædam παχυμερῆ, *quod est, crassarum partium*

tium; alia λεπτομερῆ. hoc eſt, tenuium partiũ appellantur. Secundæ dicuntur, quod cum primæ ſuas operationes ediderunt, poſtea proferuntur. Calidum calfacit, poſtea aperit: frigidum infrigidat, poſtea denſat. Tenuia ſunt, quæ facile in minimas partes franguntur: contra, ea quæ craſſa, dura, ſolida, lenta: hæc minime friabilia. Galenus primi Simplicium duodecimo, demonſtrat leptomeria excellere aërem & aquã: pervadunt enim facile reliqua corpora minutiſſimis ſuis partibus. propterea quæ horum naturam redolent, tenuitatem gerunt materiæ; qualia ſunt odorata: quæ vero craſſarum ſunt partium, hæc terreſtria ſunt. Quæ aërea ſunt, vel aquea, facile liquori ſe immiſcent, quæ talia ſunt: ut odora vis cinnamomi; non æque vis piperis. Ad has ſecundas facultates referuntur variæ vires, ut rarefaciendi, aperiendi, attenuandi, attrahendi: hæc agunt calore, tenuique materia conſociata; ſicut repellendi, denſandi, claudendi, craſſandi, juncta ſi fuerit craſſities frigori; & molliendi, cum accedit his mador; quin indurandi, comite ariditate.

Emolliendi autem vim habent, quæ cũ modeſto aëreoque calore madent. Purifica augent calidi nativi copiam, ita ut qualitatem ejus minime inflamment, & ita ut μαλακτι-κά.

nec

ἐμπλαστικά. nec atterant nec augeant madorem: talia sunt emplastica, quæ poros obstruunt. quare hæc minus calent & madent, quam τὰ μαλακτικά. utraque tamen eucraton calorem petunt: sed purifica simillimum corpori; emollientia, paulo majorem.

σκληρωτικά. Indurantia sunt, quæ siccant, absorbendo madorem qui non est ex naturæ lege, citra caloris aut frigoris vehementiam. Sed cum validus calor aut frigus indurant, ab aliena id fit vi, nimirum ab exhausto madore. Fit & durum repletione, ut inflata vesica nam durum dicitur, cui caro nostra moderata cedit: molle, quod eidem carni cedit.

ἀραιωτικὰ ἢ διαφορητικά. Rarefacientia seu resolventia dicuntur, quæ poros aperiunt, & corpus rarius reddunt spaciis inanibus. modeste calent hæc, & leptomera sunt, sine magna siccitate; ut chamæmelum, althæa. quod vero vehementer æstuat, uredine stringit.

πυκνωτικά. Densantia, rara contrahunt, & poros adducunt. talia sunt frigida aquea; hoc est, sine strictione, ut portulaca.

ἀναστομωτικά. Aperientia, orificia vasorum aperiunt: talia sunt crassa acria; ut cæpe.

Constring. Constringentia, vel constipantia, & occludentia, στεγνωτικὰ appellantur quæ orificia claudunt: talia sunt frigida crassa, sine acredine; ut bolus.

Tra-

Trahentia, ex imo succos prolectant: hæc sunt calida leptomera, quæ calent & arent secundo ordine, modeste trahunt: reliqua potentius. Trahentia.

Repercutientia reverberant accedentes humores. hæc frigida sunt in crassa materia, ut acerba, & austera, quale omphacium. repellunt & adstringentia cum leptomeria consociata: ut succus corticum nucum. Repercu. ἀποκρουστικά.

Abstergentia dicta ῥυπτικά, *siccandi vim habent, cum leptomeria, sive moderate caleant vel frigeant; ut hordeum, mel: cuti, poris, & ulceribus dicata.* Abstergẽt. ῥυπτικά.

Expurgantia. ab infarctuque liberantia, viscerum obstructiones aperiunt, ut hepatis, venarum: sicut nitrosa & amara; quale lupinus, absinthium. hæc quamvis leniter astringant, minime ab officio abibunt: quod tamen negatum est abstergentibus; quæ, cum foris admoventur, strictione exiguos poros clauderent, antequam abstersissent: intus vero patuli sunt meatus. Expurgãt. ἐκφρακτικά, ἢ ἐκκαθαρτικά. 5. sim. 11.

Attenuantia, sunt calida leptomera; & expurgantia cuncta talia sunt. Attenuantia.

Emplastica, seu illinentia, abstergentibus contraria sunt, poros claudunt: ut pinguia glutinosa, & terrestria crassa sine acredine; ut adeps, oleum, butyrum, lithar- Emplastica. 1. Simp. 10.

thargyrum, bolus; sive calida hæc fuerint; sive sicca.

ἐμφρακτικά. Obstruentia & Incrassantia, poros claudunt lentore, & crassos humores proferunt.

Dolores placantia. Dolores placantia, vereque ἀνώδυνα & παρηγορικά, sunt leptomera, modestissime calentia, & rarefacientia: ut chamæmelum, lac tepidum, oleum anethi.

Dolorifica. Dolorifica sunt quæ calore unitatem solvunt: ut rubefacientia, phœnigmi, sinapismi, caustica.

Septica. Septica valde calida sunt & sicca, leptomera: & citra magnum dolorem partem putrefaciunt & corrumpunt. non tamen quicquid corrumpitur, σήπεσθαι, quod est putrescere, dicimus; sed quibus id cum fœtore evenit. nam ab omni qualitatum immoderatione quid corrumpi potest. Septicum est sandaracha, aconitum, pityocampe.

Sapores monstrant primas & secundas facul. Quinetiam saporibus dijudicantur facultates medicamentorũ prima & secunda: hæ ultimæ nascuntur ex temperatura ac materiæ consistentia. Vt in primis facultatibus, sic in secundis tres graduum ordines, ex tenui vel vehementi potentia statuimus: ut acerbus sapor, terreus & frigidus, pro vario gradu valide aut modeste refrigerat, stringit, densat, & incrassat.

Novem

Novem ſapores teſtes ſunt facultatum: tres calidi; acris, amarus, & ſalſus: tres frigidi; acerbus, auſterus, & acidus: tres temperati; dulcis, pinguis, & inſipidus.

Acris, δριμὺς, acutus, ferit mordacitate & ardore punctili palatum: quin fauces nonnunquam urit: ut piper, euphorbium, allium. Veſca ſunt, quæ una madent, ut naſturtium: cætera ut varie calent & leptomeria valent, ita urinam, ſudores, menſtrua, & expectorata provocant, ſi infra tertium ordinem hæreant. hunc ſi ſuperant, conſociata materia craſſa, cauſtica ſunt, ut canthárides. & ſi calido nativo bellum indixerint, σηπτικὰ, putrefacientia & δηλητήρια erunt. Acris.

Amarus ſapor lenius quã acris fervet; craſſa materia & terreſtri inſedit. Sunt amara cuncta calida, ſicca, terreſtria: vimq; habent detergendi, tenuandi, meatusque expurgandi. Avicenna libro ſecundo Canonis, affirmat amara aperire & incidere: & ariditate ſua cum abſorbeant madores inſolentes, putredines caſtigandi vim habent. Amarus.

Salſus ſapor, calorem gerit, ſed minorem: ſiccitate tamen vegetat, inſtar cinerum. ſiccando abſterget & purgat. in mediocri ſtabulatur materia. Propterea ſalſa modeſte pervadunt corpora, digerunt, incidunt, Salſus.

cidunt, abstergent, expurgant, siccando serum absorbent. Sed leviter astringit: alius tamen alio potentius: propterea quidam fœlicius condita perpetuare solet.

Acerbus. Acerbus sapor, στρυφνὸς, ponticus Arabum, valide linguam adducit, exasperatq; siccando inæquali quadam vi. Est terrestris & frigidus: ut corna immatura. Pro vario ordine varie refrigerat, astringit, densat, & incrassat.

αὐστηρός. Austerus, Arabibus stypticus, mitior est acerbo, minusque friget & siccat, nec linguam exasperat; ut galla; & malicoriũ. uterq; hic sapor astringit & peripheriam corporis densat: nã ratione intentionis tantum discriminantur. Hæc die mitescunt: veterascentes enim acredinem vel dulcedinem contrahunt, deposita una astrictione. Acerbum, ex sententia Galeni, exuitur incalescens, seu humescens, aut utrumque incurrens. Cum solum calescit perennante duritie, dulcescit, ut castanea: si crasso quodam madore humescat ab aqueo, austerum fit: sin leptomeria aërea madescat, acescet: sin pariter calescat & madescat, mador aqueus dulcescit, aëreus vero pinguescit.

Acidus. Acidus gustum pervadit ac ferit, calorisque expers mordet: leptomeria excellit, indeque prompte se trajicit per corpus. Refrige-

frigerant acida cuncta, & penetrant facile; incidunt: nam pervasione & incisione non cedunt acribus qua infra tertium ordinem: nec tamen exhauriunt, sed vi frigoris pervadentis influentes succos reprimunt, potentique siccitate hamorrhagias compescunt.

Dulcis sapor, nulla immoderatione molestus, oblectat suaviter ac jucunde. Dulcia expandunt laxando corpora; non tamen aque ac pinguia: aspera mulcent, maturant; materia quandam symmetriam habent; & qualitate madida nobisque affini blandiuntur. mediocritatem caloris obtinent. Nullum enim quod micat dulcedine, frigidum est: quamvis alioqui leniter dulcia perfusa aquosa materia nonnunquam algeant. Dulcis.

Pinguis sapor, lentore palatum imbuit, evidentius calorem nullum spirat; ab obscura tamen dulcedine interdum haud alienus: materia symmetriam habet, nec crassam, nec tenuem: madet, attamen non aquea vi, sed aërea: eucrasia illi adest ex calore & frigore: ut malva, althaa, tragacanthum. Pinguia cuncta laxant, molliunt, humectant, mulcent aspera, oblinunt. Vnctuosus, seu pinguis.

Insipidus est saporis expers, nulla qualitate gustum feriens: ut albumen ovi. Materiam ἄποιος.

teriam talia gerunt crassam, terra expertem, nec siccitate astringentem, sed madore quodam rigatam. Emplastica inde cum fiant, poros obturant, aspera mulcent, & distracta conglutinant. Dulcibus hæc etiã (ut & pinguia) sunt congenera: verũ materia horum paulo est crassior crudiorque.

Emplastica.

Ita deprehenduntur facile remediorum vires, ubi unicam qualitatem gustabilem spirant. Cum vero varii sapores sentiuntur, mixta sane facultas, mistam actionem edet; ut aloë: quæ præter validam amaritudinem, strictam vim gerit: unde floret diversa substantia & facultate; amarore enim absterget, & strictione roborat & constringit. Quin subinde adeo varii sapores consociantur, ut nequeas certo cujusvis ideam internoscere. Hic experientia opus est: nam hæc omnes fidelissime remediorum facultates denunciat, ac vere testatur de eorum viribus.

Ex odore.

Galenus quarto De simplicibus, exemplo rosæ, demonstrat odores certo facultates non decernere: quod simplicia remedia varia materia constent: quæ non æque evaporat, nec odoratui se offert. Sed cum rerum odorabilium vapida sit materia, eadem & calida erit. Avicenna etiam à frigore odores nasci ait: sed bene olentes, & mordicantes à calore esse; at qui acetum

Gal. simp. pl. 2. & 3. lib. 3. & 4. lib. ult.

redo-

redolent, frigidos. Quæ odorata, ea & leptomera. Inodora, sunt crassa, ut austera, salsa, nec se erigunt ad cerebrum inspiratu. Colores vero nihil certi indicant.

CAPUT II.

De Tertiarum & Quartarum facultatum, in simplicibus remediis vi. & de cautionibus quibusdam huc pertinentibus.

TERTIÆ *facultates ex primarum secundarumque consociatione nascuntur. Talia sunt maturantia, pus promoventia, sarcotica, glutinantia, epulotica, callum inducentia, urinalia, menses evocantia, fœtum & secundinas præcipitantia, tussim mitigantia, lac producentia, semen generantia vel obtundentia.*

Suppurantia symmetriam caloris habent cum emplastica vi, qua poros claudunt; unde calidi nativi copiam augent; nec tamen qualitatem ejus altius erigunt. ita succos tumore conceptos, illisamq; carnem in pus mitigat calor. Hæc non longe ab emollientibus abeunt; nisi quod poros infarciant, & substantiam potius calidi nativi, quam ejus qualitatem, efferant. Suppurantia, vel Maturantia, seu Coquentia.

Quæ carnem ingenerant ulceri cavo, Sarcotica.
sicca

ſicca ſunt gradu primo, & modeſte abſq; morſu detergent. & adſtrictionis expertia ſunt; ut olibanum, hordei farina.

Glutinantia.

Glutinantia ſecundo fere ambitu ſiccant: aſtringunt: media inter ſarcotica & epulotica. Dicuntur κολλητικὰ, συμφυτικὰ *&* τραυματικὰ, *&* ἔναιμα, *quod cruentis etiam vulneribus admoventur.*

Cicatricē induc.

Cicatricem inferentia valide ſiccant & conſtringunt, citra morſum: unde madorem à carne exhauriunt, eamq; adducunt, ac calloſam quaſi reddunt. ἐπουλωτικὰ *dicuntur, quorum alia etiam eſt idea, quæ luxuriantem carnem accidit ſua acrimonia. hoc peculiariter* καθαιρετικὸν *appellatur Galeno. Quidam adjiciunt ſiccans citra aſtrictionem.*

Callum induc.

Callum inducentia combinant lacera oſſa: nam medius inter os & carnem eſt callus; optimeque illa conſociat: eſt enim durus, albus, ſiccus. Quæ hunc faciunt, ſunt emplaſtica, moderate calida.

Vrinalia.

Diuretica, hoc eſt, quæ urinas evocant triplici idea dicuntur; vel quæ ad copiam urinæ faciunt, ut vinum tenue, taliaque liquida leptomera: hæc copiam urinæ quidem adferunt, ſed non æque recludunt meatus, nec ita tenuant, ut vere urinalia: attamen quæ reſtibilia in urinalibus viis hærent ab inopia madoris, nonnunquam

ex

excludunt. Alia sunt diuretica, quæ tenuitate substantiæ abstergent; ut semina quatuor cucumeraria, & halicacabi fructus, radices graminis. fœlix horum usus, dum calore torretur corpus. Tertio sunt diuretica, quæ liquando & incidendo serositatem à sanguine segregant. hæc sunt proprie diuretica: suntque calida & sicca. Num hæc in calculo renum conveniant, quæritur. Hæc sane aperiunt, tenuant, secernunt, & fundunt, ut exinde facile renes prolectent. Calent & siccant ordine tertio; acria, & leptomera sunt, ut semina calida dicta, saxifragiæ, ejusque radices. His, æque ac lac coagulo, tenue in sanguine secernitur à crasso. Vim ergo hæc habent calfaciendi, siccandi, secernendi, & coagendi. Putantur hæc ultima, calculum frangendi vi prædita. non tamen ulla sunt quæ peculiari dote id faciunt alia, quam ea facultate qua viscidum id, quod sabuleta consociat, laxat, incidit, & exigit: nam calculus induratus omnem incursum solventium remediorum eludit. Nec diuretica hæc calculo remediantur. nam, ut dixi, cogunt secernendi vi, idque in calculum æstu suo excoquunt. Secunda, quæ descripsi diuretica, calculum etiam non atterunt: nam quæ ex terrestri materia lentoque succo à valido calore induruere,

Lithontryptica. Calculifraga.

ruere, ea vi caloris aut frigoris invicta manent, sola tritura minuenda. nec quæ aspredine valent, incurrere renes possunt, ut lapis spongiæ: sed sola meabilia & liquida. Quare saxifraga vere solum sunt, quæ sabuleta solvunt ac exigunt. & ejusmodi sunt hæc quæ vere urinalia appellavimus: & inter hæc remissiora & amara sunt præstantiora. talis est virga aurea, & nuclei persicorum.

ἐμμηνίων ἀγωγά. *Menses evacuantia calent cum leptomeria, coquunt, aperiunt, tenuant, incidunt, purgant meatus: maxime si accesserit amaror, & gravis odor: nam hæc uterum deorsum fugant: illa, expurgant; ut castorium, chalbanum, matricaria, ruta, sabina, aristolochia, myrrha; & cuncta fere diuretica. Eadem hæc χόρια, aut ἔμβρυα, hoc est secundas excludunt, fœtusque mortuos præcipitant. Hæc autem valida esse debent, calore, leptomeria, gravedine odoris, acrimonia, & amarore; copiosiusque exhibenda.*

Bechica. *Bechica Galeno ad censum veniunt urinaliorum, & ἐμμηνίων ἀγωγῶν: suntque duplicia, tussim lenientia, & exasperantia in tussim. Quæ enim ad crassorum expectorationem faciunt, eadem tussim provocant: quæ vero tenues succos incrassant, tussim mitigant. Etenim quæ expectorant*

tur per ἐκφύσησιν, *hoc est, exsufflationem aëris, cum tussi eliduntur. Sunt hæc calida; leptomera; ut scabiosa, nicotiana, hyssopus, prassium, inula, iris. Alia expectorantia quædam sunt nec calore nec siccitate prævalida, sed modesto madore alas pulmonum expandentia, & lenientia, ut glycyrrhiza, passæ uvæ, ficus, syrupus violaceus, pinei nuclei, & semina cucumeraria. his junge papaveris codia.*

Lac promovet cibus copia & succo gratus: aliquantulum calidior & siccior, si sanguis pituitescat; sin bilescat, madidior sit diæta. Diuretica mitiora hoc etiam faciunt, ut fœniculum, anisum, anethum: nam quæ hac vi splendent, menses evocant; quod lactis generationi omnino refragatur. Gal. 7. κτ τόπ. Lac generantia.

Observandum est in censu simplici remedii, (quod non agit tota substantia, sed qualitate) ut ad primas & secundas qualitates cuncta effectuum causæ referantur: nec dicendum, Hoc aperit hæmorrhoïdes, vel menses, aut calculum educit peculiari vi. Nam unicum simplex remedium varia potentia etiã micat: ut aloë stringendo roborat, & amarore purgat, & sanguinem fundit. Galenus inquit, Aloë valde amara est: & propterea, eodem ex auctore, jecur & lienem obstructione liberat, thoracis Notandũ medicis. Gal. 6. simpl. & 5. simpl. 24. & 8. simpl. de prassio.

racis expectorata promovet, & menses e[...]vocat. & quia modeste stringit, vasa po[...]terit claudere, sanguinisq; fluxum frena[...]re. Scribit Galenus, cum sese consociant a[...]maritudo & strictio in uno medicament[...] simplici, poterunt hæ facultates junctæ he[...]par & lienem mundare; mensesq; evoca[...]re: hæc, ob amarorem, & stringendi v[...] eadem vasa combinare. Et Galenus unde[...]cimo Methodi scribit, amaritudinem stri[...]ctioni junctam, ei viam præbere, &, qua[...] manu, in profunda abducere. nam ama[...]ra expurgant vias, & aperiunt: sequensq[...] astrictio tunc pervadit, & viscera robor[...] afflat. Amara itaque modo alvum dejici[...]endo, modo urinas provocando, vel men[...]strua movendo, per se, vel per aliud vis[...]cera purgant: hæc faciunt, farctu liberan[...]do, meatusque expurgando. Et tamen pro[...]pter strictionem junctam quædam amar[...] sanguinem sistunt, ut aloë vulneribus in[...]dita: tamen hiera suppositoriis addita, hæ[...]morrhoïdes recludit. Quare nec consecta[...]rium est, Aloë venarum ora claudit, erg[...] non aperit: nam multa simul facit, ob di[...]versas vires quibus prædita est. Ita rha[...]barbarum amarore meatus expedit ab in[...]farctu, & urinam provocat; acrimoni[...] incidit, ac ad excretionem stimulat; stri[...]ctione sistit. Ita primæ & genuinæ facul[...]

Gal. 6. simpl. de Rubia.

tate

tates examinari debent. Hoc ſane modo Galeno ſat erat quinque libris De Simplicibus, methodum ea examinandi præſcripſiſſe: in quibus ex primis, ſecundis, ac tertiis pernoſcere docet quodque remedium ſimplex. nam ſequentibus ſex libris exercitationem ſolum init præſcriptæ methodi; ut nimirum ad illam ſingula examinari debeant. Quare empiricum eſſe affirmamus, ſi quis dixerit, Hoc medicamentum vim peculiarem habet ſanguinem ſiſtendi, vel calculum frangendi, lac gignendi.

Experientia etiam notatur facultas ſimplicis remedii. His cautionibus ad hanc opus: Sit remedium examinandum non miſtum, & adhibeatur homini ſano, vel ſimplici morbo occupato. Sit id remedium ſincerum, non alia qualitate, quam ſua, imbutum: & diſcerne quid ſua vi, quidq; per aliud moliatur. Huic ſi judicium acceſſerit firmior experientia erit: attamen multa judicium fugiunt, qualia ea quæ ſubſtantiæ eſſentiæ conſectanea ſunt, uſui ſoli exploranda. Experientia ut noſcatur ſimplex remed.

Quartæ remediorum facultati hæc quæ ſubſtantiæ ſeu eſſentiæ ſingularē proprietatem ſequuntur, aſſcribi ſolent. Sed hæc nec primis, ſecundis, aut tertiis ſuas vires acceptas ferunt. quare in Methodo medendi vix locum habent: uſu ſolo comperta. Quartæ facultates.

ta. Dicuntur hæ occultæ, specificæ, latent-
tes: ut quod magnes prolectat ferrum: in
venena δηλητήρια. Aspis soporifico vener
in perniciem trahit hominem. ab haimorr-
rhoo demorsis, sanguis undique profluit.
rabido cane hydrophobia. Ita suis quæq;
modis in ultima trahunt. Cantharides
vesicæ; lepus marinus, pulmoni; cerebrum
felis, hominis cerebro bellũ indixere. adeo
que plurima variis modis sunt perniciosa.
His medentur peculiari etiam vi, theria-
ca. & alexipharmaca. Theriaca resistunt
ἰοβόλων ζώων venenis: nam θηρία dicuntur
hæc animalia Græcis. Huc pertinent περι-
άμματα ac ἀποδέματα, appensa aut alligata:
Amuleta. Appensa. Alexiph. Latinis amuleta ab amoliendo, quod ve-
nena & maleficia fugent. Alexipharmac
dantur intus ad deleteriorum vim fran-
gendam. Hac vi agunt & pharmaca pur-
gantia: & ea quæ sympathia & antipa-
thia se amant aut oderunt.

De medicamentis hæc satis. Iam ad Me-
thodum; cujus ductu, tanquam certa Cy-
nosura, hæc in usum duci debent, & cæter
cuncta instrumenta quæ arti medic
suam operam dicarunt.

CA

CAPUT III.

De medici officio. Quid sit Methodus medendi. De indicationibus, quid eæ, & quot. Ut morbus, ejusq; causa, & pars ægra deprehendantur. De prima Indicatione, quæ ducitur ab affectu simplici vel implicito.

IS sane medicus salutiferã manum porriget ægris, qui loco, jure, & accommodate remediis uti norit. Noscet hæc is, quem non fugit, quodnam remedium cuique optimum sit, & qua copia, qualitate, tempore, & modo cuique in usum flecti debeat. nesciunt hæc, quibus incognita est methodus medendi. Hæc docet curandum esse tuto, celeriter, & jucunde. Tuto: ne lædas. recte Hippocrates, μηδὲν εἰκῆ, τύχῃ μὴ πίςευε *libro de arte ait,* μὴ τόλμῃ μᾶλλον ἢ γνώμῃ: *quod est, ne temeritate potius quam consilio. & Biantes,* * Νόει, καὶ τότε πρᾶττε: *sane* ἐπισφαλὴς προπέτεια. *Cito: sed ne quid temere: nec tamen temere cunctandum. Pulchre olim Cleobulus Lyndius,* * Βιᾳ μηδὲν πράττειν, ἀλλὰ καιρὸν γνῶθι: καὶ κινδύνευε φρονίμως. *Iucunde: nec onera remediorum pondere ægros; & sint, ut res fert, jucundissima; alioqui* * μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα,

Officium medici.

* id est, considera, & postea rem aggredere.

* nihil per vim agere, sed occasionem tuam agnoscas: & periclitare prudenter.

* quod est optima, & non jucundissima præscribe.

τιστα, ut consulebat Solon : etenim à mo medicina quæ consenuisse videbantur, r sobolescunt. & Hippocrates libro De ar ait , ῥᾳςώνῃ μᾶλλον, ἢ βίῃ : facilitate potiu quam vi. His suis officiis satisfecerit is m dicus qui methodo medetur.

Quid sit Methodus med.

Est *itaque* METHODUS MEDEN DI, VIA generalis, cunctis particular bus communis, artificiosa, certa & ex cta, inveniendi per indicationes & i tentiones, quo remedii genere in qual tate, copia, tempore, & utendi mod morbo cuique sit medendum.

Indicationes. Contra indic. & co-indic.

Methodus hæc omnem curandi rati nem ducibus quibusdam absolvit. hi sun Indicationes : quæ numerantur sedeci Est *autem* Indicatio, rei agendæ insinu tio; *vel* comprehensio rei juvantis & n centis. *Sed* Intentio vel Coindicatio e illud quod non primo, sed per aliu ostendit & admittit id, quod monstr ipsum indicans. *ita vires indicant v. ctum, & missionem sanguinis admittunt sic ætas, sexus, consuetudo. Contraindica tio est quod impedit primo, quod ab ind catione suggeritur: ut fracta virtus ven sectionem prohibet aut moderatur, qua indicatio ab affectu interdum suadet. Hæc est series Indicationum. Sumitur i dicatio.*

1. A

1. Ab affectu contra naturam : hoc est à morbo, causa morbifica, & symptomate.
2. A temperie totius corporis ægri.
3. A parte morbo obsessa.
4. Ex viribus ægri.
5. Ab aëre ambiente.
6. Ab ætate.
7. A consuetudine.
8. A peculiari cujusque natura.
9. A sexu : mas, an fœmina.
10. Ab exercitio, vitæque instituto.
11. A morbi longitudine vel brevitate.
12. A quatuor morbi temporibus.
13. A paroxysmis morborum.
14. A solemnibus naturæ functionibus.
15. Ex remediorum viribus.
16. A syderibus.

His certis ducibus absolvitur in cunctis morbis curatio: tantumque medicos fallet curatio, quantum ab his recte in usum trahendis abierint. Prima indicatio contrarium docet remedium: reliquæ illud admittunt, vel renuunt, aut poliunt accidendo, ut præstantia harum fuerit.

Signa morbi, & eius causæ, partisque obsessæ.

Vt ad primã Indicationem veniamus, ejus materies, id est, affectus præter natu-

Ex 3. Methodi. 3.

ram primum cognitus esse debet. Noscitur is ex symptomatis: hæc hærent in corpori mutatis accidentibus: in qualitate, charactere, & mole: excrementis, & actionibus. Ex his noscimus affectum, ut morbum ejusque causam, morem, & magnitudinem: partemque affectam. Roga ex ægro num prima qualitas molesta sit, calore madore: & num totũ corpus vel pars hac infestetur. Dein de secunda, ut mollitie asperitate. Tertio num dolor toto vel parte se fundat: & qualis sit ille dolor: nam is variat ex idea materiæ dolorificæ, & partis dolentis, & harum ambarum: de quo in Methodo latius scripsimus. Quarto, (si ex his affectus & pars affecta se non prodant visu num se conspiciendam proferat qualitas, perpendemus. Color totius, vel partis pervestigetur, maxime faciei & oculorũ ubi etiam character & moles perlustrabitur. Ita transiges de aliis qualitatibus quæ gustu, auditu, sapore, odore notantur Si nullam symptomaticam deprehenderis qualitatem, de excrementis interrogabimus; & earum examinabimus substantiã qualitatem, quantitatem, tempus, & modum excernendi; & maxime, num solemnis aliqua evacuatio sit suppressa, ut menses, alvus, urina excrementum sempe ideã gerit partis unde dimanavit. Si ne

Tactus qualis,

Visu notata qual.

Excrementa,

it-

ita aperiat se affectus & pars ægra, deveniemus ad examen actionum læsarum. Rogabimus de actionibus animalibus, ut num perierint, aut labefactatæ sint, vel depravatæ: an sensus & motus stupescat: & de principibus, ut imaginatione, cogitatione, & memoria. eodem modo examinabimus vitales, & naturales actiones. Morborum etiã sedem ostendunt actiones læsæ: & quæ excernuntur; nam aut sunt particulæ afflictarum partium, aut quid in ipsis contentum, aut excrementa: partibus adnata: propria symptomata: causæ præcedentes: color: tumor: doloris species & magnitudo: quæ lædunt, & juvant: partium societas. Cum ex his deprehensa fuerit pars ægra, distinguendum erit num ex se, vel ex alterius partis consensu ægrotet. Pars affecta ut nos.

Consensu ex triplici causa trahitur: generis similitudine, operis societate, & vasorũ communione. Cum pars primario affectu laborat, ejus affectio nihil intermittit: nec increscente alterius partis affectu augetur, sed quovis etiã alio mitescente perseverat: ac illi accommodata præsidia juvant. & examina partem quæ in suspicionẽ venit ex lege symptomatum. Ad suspicionem consensus facit vicina pars ægra, & eidem usui dicata. & quod prædictæ societate cognatæ sint. Observandũ ut pri- Observ.

mum examen ineatur ab illo symptomate quod ægro maxime in querela est: vel quod ex natura præsentis temporis, regionis, ætatis, & tēperiei suspicabimur maxime fatigare ægrum. Vel, ab illo incipe, cujus suspicio adest, ex rebus prægressis enata. Vltimo si jam ex morbo laboravit, de eo ejusve affini metus erit. His adde res naturales. & alia quædam; quæ alibi fuse enarravi.

3. Lib. Metho. 3. Ex 3. Metho.

De primæ Indicationis prima parte, quæ ab affectu morboso.

Morbo deprehenso, ei decernatur contrarium remedium: nã cuncta pereunt à suis contrariis; quemadmodum à similibus servantur. Vnicuiq; autem rei, unum tantum est contrarium. Quare tot erunt remedia, quot morborum ideæ. affectus autem alii simplices, alii sunt compositi. ergo & talia remedia erunt. Implicantur affectus varie, ut alibi diximus.

Methodus in affectibus implicitis.

In implicitis affectibus vide quot morbi, causæ, & symptomata sunt consociata: dein, num is morbus per se, vel alterius consensu enatus sit: nam qui per se, si auferatur; alter, ejus soboles, ultro cedet. Tandem speciem morbi notabimus. Vltimo, si impliciti fuerint contrarii, urgentiori validiora auxilia adferemus: & aliæ indicationes consulendæ, num hæc admittant. Sed deprehensis affectuum naturæ implicitorum, tria ut bene curentur observabimus, ordinem, & tempus medendi

&

& remedii quantitatem. Ordo debetur Ordo.
implicitis, ut noscamus à cujus affectus debellatione sit exordiendum. Tempus vero Tempus.
medendi, & remedii copia simplicibus etiã affectibus debentur. Ordinis tecmarsin huic regulæ fere inclusimus: Concurrentibus multis indicationibus, exordiendum ab ea est, quæ cæteras vincit: vel sine qua nihil effici potest: (*ita causa morbi primum excidenda quam morbus; & inter causas ilico externa, dein antecedens, mox continens:*) vel à qua omnia symptomata dependent. *si hæc usum non habent, cunctis affectibus implicitis temperatione quadam remediorum studebimus. hoc olim exemplis demonstravi. Hæc de ordine: jam de tempore exhibendi.*

Vt genus remedii venamur ex affectus genere, ita tempus administrandi remedii intelligitur ex temporibus affectus: nam affectus per sua tempora mutatio, remedii faciem mutat. ita ineunte phlegmone reprimimus frigore stricto: ea vero consistente, digerimus calidis. Iam de quantitate.

Quantitas qua remedium in usum du- Copia.
ci debet, affectus quantitate indicatur; (nam illi respondere debet) ut intelligamus quo gradu recessus, mole, quoties, & quandiu adhiberi debeat. Sed unde magnitudinem affectus noscemus? ex sympto-

matum vi, natura ægri, quantum ex his mutata, & ex rebus non naturalibus. Sed estne tutum integro affectui remediari valido remedio: an potius sensim agendū?

I. In levioribus malis par remedium, universum morbum submovens, ex usu erit: *nam leve erit.* II. In extremis & periculosis morbis ineuntibus, valentissimum adferatur remedium. III. Morbi mediocres, sensim blandeque pellantur mediocribus remediis.

CAPUT IV.

De prima primæ Indicationis parte: De causa morbi antecedente, & de ejus Aversione, & quo modo, quoq; tempore sit admovenda. Et de causæ hujus antecedentis Alteratione, cum vitium fecit in prima & secunda qualitate. Et ut sit PURGANDA causa antecedens. Quaque tecmarsi ea sit PHLEBOTOMIA eximenda.

Ex Methodi 3. lib. 6. MORBUS *debellari nequit, nisi ejus causa accidatur: quare ut ea sit eximenda, jam docebimus. Ex tribus corpus nostrum constat, partibus, humoribus, & spiritibus. Partibus morbi, huma-*

humoribus causa morbifica, functionibus quadam symptomata consedere. Humor vel proxime morbo adharet, ut in causa continente: vel morbum fovet, & continentem causam efficit; diciturque causa antecedens morbi. de hac jam primo agã, ut tractari debeat per morbos cunctos Causa morbifica, ut dixi, in humoribus stabulantur. hi triplici idea perennant in sua natura; quod perseverent in loco sibi à natura dicato, genuinaq; qualitate, & copia. unde & triplici ratione in vitio erunt; quoties extra lineam à natura prascripti loci, qualitatis, vel quantitatis abierint. Inde enata fuere tria summa remediorum genera causa antecedenti dicata; Aversio, Alteratio, & Evacuatio.

EST AUTEM AVERSIO, QUÆ ETIAM REVULSIO, *& Gracis* ἀντίσπασις *appellatur, (humorum exagitationi, & eorum pracipiti motui dicata)* tractio ruentis humoris ad locum oppositum, procul ab affecta sede, recte, & convenienter facta: ut pars afflicta ab ejus incursu tuta esse possit. *hanc definitionem in Methodo nostra explicavimus. Ita revellimus humorem illum, qui fertur per loca lege natura incommoda: ut recedat, ea, qua incedit, via; ita ut in originem, ruentem succũ retrahamus. Dũ fluit humor, Revulsioni locus est.* Revulsio.

Instrumē-ta eius.

Peragitur venæ sectione, cucurbitis, hirudine, vinculis, frictionibus, enemate, glande, lotione calida, gallinis calide admotis, fimo columbarum, smegmate, cæterisque calorificis & dolorificis.

Et recte, hoc est κατ' ἴξιν, per rectitudinem, longe abducit ruentes succos Revulsio. intellige rectitudinem naturalem, non mathematicã, quæ secundum venarum peragitur cursum rectum: ita hepatis gibba per urinas; cava, per intestina revellimus. vel sequimur rectitudinem diametri sive situs: hoc est, dum trahimus recta linea in longitudine, latitudine, vel altitudine. Servandus semper situs in revulsione: si accedat vasorum commercium, erit fœlicior aversio: nam venarum & fibrarum cursus rectus, facit ut facilius & copiosius humores effluant: exemplo est pleuritis. Sed cum nulla vena recte à dextro latere in sinistrum concedat, (& è diverso,) situm diametri oppositum captare non licet, ut ad dictum finem veniamus.

Tempus eius.

Et hæc convenienter fieri debent; hoc est, ut observetur revellendi tempus, & modus. Tempus revulsioni est, cum jam fluit, vel cum jamjã fluxura est materia in partem aliquam.

Modus & cautio.

Modus revellendi hac cautione inibitur; ne pravã materiam retrahamus per partem nobilem. In suspicione

cione futuri fluxus, qui metum magni morbi adfert, integra diametro utemur: ut si à vertigine de apoplexia vereamur, cauteria cruribus inuremus. Sin fluxus materiæ morbificæ jam incepit, per mediam diametrum revellemus. hoc fit partim derivando; ut in pleuritide, ejusdem lateris pertusa vena in brachio. Nonnunquam enim eodem remedio revulsioni, derivationi, & evacuationi satisfacimus: nam fluenti debetur revulsio; at influxa, evacuatio ex propinquo loco. Quare notandum num simplici revulsione tantum opus sit, vel una derivatione, & evacuatione. Ita cum motu in vitio sunt humores, castigari debent, alioque flecti causa antecedens.

QUODSI QUALITATE A SUA SYMMETRIA DEFLEXERINT HUMORES, *qui causæ antecedentis rationem habent, pristinæ qualitati reddi debent; vel primæ, sive secundæ. Inde varia remedia alterantia necessitas invenit, calfaciendi, humectandi &c. raros condensandi, tenues incrassandi, acres illinendi, viscidos abstergendi, lentos incidendi: & si motus una adsit præceps, simul astringendi. Horum omnium genus est* Alteratio: *quæ est* statustus unius in alium statum commutatio, ab alteratione facta; ut amissa succorum

De Alteratione Causæ antecedentis. Ex Methodi 3. lib. 3.

Alteratio quid.

qualitas, pristinæ suæ qualitati restituatur. *Ita, ut si humor duobus numeris ad frigus abierit, hunc revocabimus ad pristinam legem, remedio quod binis numeris fervet. Quæ vero remedia singulis à qualitatibus micent, & quo earum ordine, alias tradidimus. In secunda qualitate si humor à sua symmetria deflexerit, secundis qualitatibus in pristinam temperiem revocandus erit: quod fit densando, illinendo, rarefaciendo, abstergendo, incidendo, emolliendo, indurando, laxando, obstruendo. Quæ sit horum cujusque definitio, diximus in methodo medendi; ubi etiam ut quisque humor alteretur, enarravimus.*

Causa antecedens ut sit purganda. Ex Methodi 3. lib. 8.

DIXIMUS HUMORES (*in quibus causa antecedens morbi*) *à sua natura abire cum qualitate, loci mutatione, vel copia in vitio sunt. quæ remedia eorum motui, quæ qualitati mutatæ debeantur, hactenus proposui jam ad copiæ vitia. Si materia nec victu, nec alterantibus remediis in genuinum statum revocari poterit, excludenda erit è corpore: hoc fit, utili cum inutili rejecta, Phlebotomia; vel inutili tantum, Purgatione.*

Purgatio quid.

Purgatio, est humorum qui qualitate in vitio sunt, evacuatio, (*artificio comparato ad imitationem naturæ,*) per loca lege

ge naturæ consentanea, nec ex eventu dissentanea.

Primum perpende, num sit purgandum. Purgabis, si quid desideres in quinq; conditionibus his, quæ ad absolutam morbi crisin exiguntur. Si restibilis materia (cujus nota est amaror oris) ab imperfecta adsit crisi. Secundo si materia apta parataque sit purgationi; ne fiat via vi, sed sine offensione partium placide, inoffensoque cursu humor ad exclusionem feratur; utque natura expellenti & remedio trahenti cedat: ita hanc exclusionem æger feret alacriter, ut mox dicam. Tertio si loca purgationi servientia fuerint afflicta, per ea non purgabimus totum: & si per loca lege naturæ non consentanea feratur humor, per alia loca eum evocabimus. Quarto, si humor qui in vitio non erat, excludatur. Quinto, si non fiat, ut debet à natura, recto tramite. Vel, si nulla sperabilis crisis, cacochymia exigatur: ut si cui febris experti, cibi fastidium, cordis morsus, vertigo tenebricosa, & oris amaror oborta fuerint, hunc sursum purga. An purgandum.

Cum constiterit purgandum esse, laborandum ut ea [purgatio] recte instituatur: id ut fiat, quatuor res rite perpendere debemus; Affectum præter naturam; Partem ægram, & vias per quas duci debet Quæ notanda ad recte purg.

 hu-

humor; Medicamentum quo utendum; & Circumstantias.

1. Affectus. AFFECTUS itaq; gratia videbimus, Quidnam purgandum sit, Quantum, & Quando.

Quid. 1. QUID, hoc est, quis succus purgandus sit, & quæ ejus natura. an sit coctus & separatus; num efferus & freni nescius; (sive is simplex, sive mixtus fuerit;) ut suum illi pharmacum detur. & una videndum quis jungat se affectus; ut si febris, frigidis pharmaca temperabimus.

Quantum. 2. Qua copia humor purgandus; (hoc est, quanto pharmaco opus sit) dicet affectus quantitas, & locus in quo morbificus humor situs est: nam alvo debentur lenia; venoso generi mediocria; habitui corporis maxima pharmaca. Verum hæc quantitatis & situs cognitio humoris morbifici, non exacte pharmaci adhibendi quantitatem, qua in usum flecti debeat, demonstrant: verum circumstantiæ, de quibus mox, hoc una definient.

Quando. 3. Copia deprehensa, decernendum quo tempore sit purgandum. Hoc intelligemus ex materiæ morbificæ mitigatione, & ex ejus impetu, anni tempore, & morbi die. Cocta materia purgetur, non cruda. Sed quædam materia est pepasmi expers; eaque duplex: Una segregata à concretione sanguinis,

guinis, ita in catarrhis, ictero, dysenteria quadam, colico dolore, & in hydrope aqua: hæc illico excludenda: Altera, quæ vitium fecit corruptione propriæ substantiæ, ut succi turgentes, pestiferi, & cancrifici. hæc etiam est pepasmi nescia. Pepasmi difficultas consistit in materiæ contumacia, meatuum angustia, & naturæ infirmitate.

Sed estne purgandum ineunte morbo? Sane, si purgationis eget corpus purgationi jam paratum; hoc est, ingluviei expers, nõ μεγαλόσπλαγχνον, nec incendio flagrans, aut phlegmone interna occupatum, urina ab æstuanti rubore libera. Nam opus est ut corpora purganda, fiant meabilia. Sane triplici cautione opus est ad omnem purgationem: meatuum libertate, materiæ præparatione; & naturæ vi: nam hæc reddunt corpora εὔεργα, faciuntque ne fiat via vi, sed ut sine offensione partium, placide inoffensoque cursu humor ad exclusionem feratur; utque naturæ expellenti, & remedio trahenti cedat. nam ut sunt coctionis, ita tantum purgationis gradus esse debent. Si hæc absint, æger damnis augebitur: cum nec naturæ expellenti, nec pharmaco trahenti cedet: ut si sit materia lenta, & non separata. si acris, temperetur, ne rodat vias. Tenuis materia si Quæstio, an initio purgandũ.

cocta,

cocta, excludatur; si cruda, in crassitiem coquatur; si crassa sit materia cruda, coctione attenuetur. Præparatio (quæ dicata est qualitati materiæ) peragitur calidis, frigidis, incrassantibus, attenuantibus. Nam etiamsi cocta sit materia, & non rite præparata, ante purgationem paranda erit: ut crassa, quamvis cocta, attenuanda: Sin sit coctionis expers, & segregata à sanguine, ilico purga. Coctio autem (quæ formam respicit materiæ) secernit bonum ab inutili: id fit à calido nativo: hoc ergo erit erigendum, & calor præter naturam fugandus. Videndum itaque quo modo coqui materia debeat, & quæ sit totius corporis temperies. Dein, ad rite purgandum ineunte morbo, humorum motus & quies erit perpendendus. Ruunt illi bifariã: vel circumfluunt per corpus totùm, efferi hospites, nulli parti grati; aut in unam partem feruntur. Priores ilico excludendi; nam initio morborum turgent. Si in unã partem ferantur, necdum consederint istic, purgandi. eodem modo si jamjã succus fluxurus sit, & ob aliquam causam venam pertundere non licet, &, si vires, ætas, tempus renuant phlebotomiam, purgabimus. ita fiet revulsio, & motus continebitur morbifici humoris. Quodsi parte considens materia, loco sit mobilis, purgari pote-

poterit: at membro altius concepta, renuit pharmaciam; & , si præscribatur, prædium humidi primigenii elidet. Quare materia cruda, restagnans, semper coctionem expectet nam citra periculum cunctatur, dum partim coquatur, partimque expellatur. Tandem nota num pauci vel plurimi adsint humores; & num validi morbi pericula minentur. Si pauci & crudi, ocium agant: naturæ enim cedent. Sin copia luxurient, utrumque malum erit; purgare crudos, & discrimen ab aucto morbo expectare. Vita ergo majus malum. Quid ages? Si purgatio plus incommodi, quam inde utilitas commodi videatur allatura, supersedendum. Sin vehemens influxus periculum minetur, purgetur, si purgatione eget. Vltimo, perpende num valida flagret febris; nam illa reformidat hanc vim: sin ignavescat, licet. ita videtur ambigua quæstio hæc dirigi posse. Præterea Tempus veris & autumni, huque similes dies purgationi sunt apti. Austrina aura fundit corpora & succos. Aër serenus securior purgationi.

SECUNDO, IN PURGATIONE NOTANDA EST PURGANDA PARS, ET VIÆ PER QUAS *duci debet humor. Quo is vergit, duci debet, per loca lege naturæ consentanea, nec ex eventu dissentanea:* II. Partes per quas.

affli-

afflictis enim non danda est afflictio. Consensus etiam vasorum vias purgationi indicat; & peculiaris cujusque natura, ut illa purgare assueverit.

III. Circumstantiæ. Virtus.

TERTIA CAUTIO PURGATORIA DUCITUR A CIRCUMSTANTIIS. *Inter quas prima est virtus. Hæc vel floret, aut languet. Si illa vegetat, verum corpus cacochymia omnino sordescat, (ne turbentur succi, & spiritus exhauriantur) sensim erit purgandũ. ita hydropicorum prolectat aquas Hippocrates. Sed cum in florida virtute, pauca cacochymia fatigat, raptim purgare licet: maxime si cocta sit materia, & viæ in alvũ pateant. Cum Virtus languet, id eveniet ex naturæ oppressione, vel resolutione. si ex oppressione, paucis purgãdum; restibile, per epicrasin exhauriendũ. si ex resolutione, sola epicrasi utendum. Periculosa est purgatio, cum corpus à morbo languet: aut cacochymia cum luxuriat, vel imi ventris partes si extenuentur, aut si latitet abscessus in imis visceribus.*

Aetas.

Ætas inter circumstantias etiã est. Senes & pueros non purgabis vehementibus remediis.

Ingravidatio.

In ingravidatis etiam mulieribus religiose transigendum initio & fine gestationis.

Habitus corporis.

Qui corporis raro sunt habitu, parce purgandi, ut macie aridi. calidi & humidi facile pharmaca ferunt; non ita frigidi

& hu

& humidi, ob venarum angustiam, & spirituum inopiam. Bilis ex bilioso corpore ægrius, ex pituitoso facilius exigitur. Aëris temperies etiam notanda. æstate propinentur pharmaca cum frigidis. infausta hæc sunt dum flagrat æstu cœlum, effœta vi caloris natura, ac ad peripheriam corporis præcipiti calido nativo. Et strictum frigus hybernum ægre succos demittit, densatis meatibus. Assueti etiam pharmacis, eorum vim ferunt lenius. Vitæ genus durum, levem medicationem non sentit. Aër. Consuetudo. Ars.

QUARTO, PHARMACUM RITE COMPARATUM ESSE DEBET, ut rite peragatur purgatio. Misceantur ὁμοιότροπα, hoc est, affinia vi, eodemque tempore purgantia, ne purgando se antevertant. & * εὐώδεα misceantur, ne stomacho nobis sint: attamen purgationem non impediant. non etiam sint urinalia. Sint peculiaria succis morbificis: lenia, alvinæ regioni: mediocria, venosæ; valida, habitui corporis decernantur. In pharmacis nota qualitatem, quantitatem, tempus admovendi, & utendi modum. Qualitas, ut calfaciendi, stringendi; occulta, stomachica. Quantitas decernitur ejus, à morbi vi, & natura corporis, viriumque robore; partis conditione in sensu, substantia, officio, formatione, situ, & societate. Tempus IV. Remediū. * grati odoris. Vsus remed. rectus.

&

& occasio ducuntur ex præsentia affectus, viriumque robore admittente, & naturæ humorumque motu: nam, alia ineunte morbo, alia progressu conveniunt. Vtendi accipitur modus, ab humoris natura & motu ad nobiles vel ignobiles partes: & à motu morbi: & à via per quam educi debet: & ex remedii vehementia. Quæ autem notanda sint ante usum pharmaci, quæ in ipsa exhibitione, quæ post propinatum pharmacum, & quibus cautionibus dari debeant: & superpurgatio ut domanda; & symptomata atrocia ut lenienda, quæ purgationi superveniunt: & cur quædam non purgent, alibi latius enarravimus.

Methodũ 3. lib 8.

Duo autẽ sunt signa justæ purgationis: ægri alacritas, & humoris morbifici exclusio; adde sitim ab exhaustione aliqua roscidi humidi. Aretæus, quia stomach & viribus laboriosa purgatio est, Hac per acta, inquit, vini paululum bibat, & ali in cibis jucunditas concedatur.

Capite de melancholiæ cura.

Causa antecedens cũ peccat copia, ut vacuanda sit Venæ sectione. Ex Methodi 3. lib. 9.

HOC ITAQUE MODO CAUSAM ANTECEDENTEM, *cum copia, eaqu contaminata, in vitio est, excludimu Sed si illa sola copia noxia fuerit, vena se ctione emittitur: id cum fit, utilis succu junctus inutili simul exhauritur. Ven aperitur ad revulsionem, & ad vacuatio nem causæ antecedentis, amotionem con juncta*

juncta, temperamenti redintegrationem, & materiæ morbificæ præparationem.

Phlebotomia est totius corporis evacuatio à sanguine, venæ solutione apte facta, quo humorum symmetria convenienter corpus fruatur. *Nam ut cacochymiæ purgatio, ita plethoræ (id est, plenitudini succorum sanguineorum) phlebotomia dicata fuit. duo maxima remedia. Hæc junctim nonnunquã locum ac usum habent, ubi una cacochymia & plethora premunt. tunc à phlebotomia auspicanda curatio: modo ventriculi vel venarum primarum vitio, malum obortum non sit.* Quid phlebotomia.

Phlebotomiæ ut recte usus ineatur, quatuor notari debent: Affectus; Locus per quem sit evacuandus sanguis; Circumstantiæ; & Instrumentum. Ut apte fiat, quatuor notanda.

PRIMO IN AFFECTU OBSERVABIMUS *Quis, Quantum, & Quando. Quis itaq; is affectus, in quo emittetur sanguis? Is erit magnus jam, vel mox futurus: nam imminentes arcentur, quibus præsentes curantur. Magnus est, sua naturà, ut phlegmone; vel symptomatũ vehementia, ut parotide juvenis; aut causæ immanitate, ut senes ex febre: sive pars quia princeps est morbo obsessa. Ita magnus morbus, qui vehementer & non diu affligit, Phlebotomiam evocat. Inde Hippocrati* 1. AFFECTUS. Quis. 1.

qua-

quatuor sunt causa mittendi sanguinis, Inflammatio, metastasis, dolor, & obstructio: omnes maximorum morborum auctores. & nihil est quod aque hac pericula accersere solet ac plethora: qua sane peculiariter vena secta acciditur. Pax ergo sit à sectione vena, ubi corpus cruditate obsidetur. In anniversariis morbis plethoricis imminentibus, & in solemni evacuatione sanguinea suppressa, & in pleno victu, tuto & prudenter phlebotomia in usum ducitur.

Quantum. 3.

Quantum emittendum sit, docebit quantitas affectus, & plethora, tum vires agri, & aër. Magnus affectus postulat ut magna copia evacuetur: hic enim nō tam interest qualem detrahas, quam qua copia.

Historia.

Tractavi hic agrum, qui ex pleuritide utriusque lateris acerbe laborabat: extraxi una vice illi plus quam quatuor libras sanguinis, evasit S. Dei beneficio. hic Libitina ab omnibus sacer habebatur. Avicenna asserit corpori esse libras viginti quinque sanguinis, & septendecim effundi posse uno die, citra perniciem. Galenus sex libras eduxisse videtur Hac, si plethora adsit, fœliciter. Propterea vires diximus observandas, ad copia ambitum deprehendendum. Hoc scripsit Hippocrates, ubi ait, Cujusmodi natura fuerit ejus qui

perfe-

perferet, pro eo ac decet faciendum. Quasi dicat, quantitas non ex magnitudine sola affectus, sed & ex ægri accipi debet natura communi, propria, & ascititia, in temperamento, habitu, & venarum amplitudine, humorum dominatu, consuetudine, & diæta: adde aëris temperiem, quæ jam, & quæ mox futura. Copia trahendi sanguinis ob varias syndromas Indicationum non facile dignoscitur: sed his præceptis proxime captatur. Primo, viribus languẽtibus cum plethora gravi ac impura, aut cum valido morbo, (ut copiosa vacuatione opus sit,) pauco sanguine educto melicratum hyssopites dabat Galenus; ac postridie sanguinem repetebat. Secundo, ubi plethora fervens acutissimam accendit febrem, ad lipothymiam (si ferat) sanguis educatur. Tertio, manus medici hærens pulsui, dum fluit sanguis, & intuitus in faciem ægri, impetusq; effluentis sanguinis, cum præludia syncopes observarit, supersedendum. Quarto, in phlegmone fluat sanguis, dum suam ideam mutat vel in melius, vel in deterius: id argumento erit ab inflammata parte eum elidi. hoc ages dum æger vacuationi tanta par sit, nullaque malignitas adsit.

Tempus sectionis etiam ad affectum spectat. Vbi sanguinis ferventis copia ap- Quando. 3.
paret,

paret, ea confestim emittatur; ne putre-scat, aut metastasi se effundat quo mini-me decet. Quocunque die scopi enitent emittendi, facito, si vires annuant; imo qua vi hora nocturna, modo se remittant paroxysmi. Ineunte phlegmone, ilico pertunde venam: florent enim vires. Si magnitudo morbi non cogit, mane id fiat, horam à somno: fluxus enim tunc sanguis. Absit cruditas à prima alvo. Si iteranda vacuatio, eodem id fiat die: nam revulsio fœlicior iteratur à duobus diebus Hæc observanda ratione affectus, quo commode in usum ducatur phlebotomia.

II. LOCVS. SECUNDO NOTANDUM ESSE DICEBAMUS LOCUM ET VIAS *eductioni sanguinis dicatas. Vena aperiatur axillaris ubi totum evacuandum, sine peculiari partis vitio: nam à fonte sanguinem evocat. At podagricis secetur brachii vena epilepticis, pedis. ita una revelles ab imbecilli parte.*

III. CIRCVMST. TERTIO, CIRCUMSTANTIAS *observabiles diximus, ut rite peragatur venæsectio: nam cum morbi vim, tum virium robur ex his intelligemus.*

Vires. *Vires inter has primum habent locum. Hæ constant ex spiritibus, partibus solidis & humoribus. Robur harum elucet ex facultatum actionibus, excrementis, & cor-*

pori

poris qualitate, charactere, & mole; rebus naturalibus, & non naturalibus. Si languent vires à causis quæ ſpiritus, ſuccos, aut partes ſolidas exhauriunt, induciæ ſint à vacuatione. Sed (cum langueant ab exhauſtu, vel oppreſſione) ſi ab oppreſſione, licet manu evacuare; ita in apoplexia, & ſyncope athletica, feritur vena. Sed ſi ab exhauſto, ſuperſede: ut in peſte, tabe, & in crudis aut fervidis ſuccis à ſanguine alienis: & ſi cruditas adſit cum febre æſtiva, languido ſtomacho, corpore molli: quales plumbei colore, pulſuque inæquali. ita ſi crudus ſtomacho conceptus ſuccus cor premat; vel ſi retorribus ſuccus toto fundat ſe corpore, vel ſtomacho ſi inſederit: nam hic vellicat ac mordet, unde lipothymia, ibi ſpiritus deficit. Venenum etiam vires proſternit, intus genitum, vel foras immiſſum. Si hæ cauſæ exhaurientes abſint, à copia opprimentur vires.

Secundo loco inter circumſtantias eſt temperies corporis cujusq;. Qui florent roſeo colore aut fuſco, bene habiti, venis amplis, habitu firmo, liberalem eductionem ſanguinis ferunt: contra, obeſi, tenues. Temperamentum.

Ætas ſuum locum hic habet. Senibus confertim non detrahes ſanguinem. examina pulſum, & ſanguinis copiam. Nec facile ante decimum quartum annum id Ætas.

agemus,

agemus; nisi morbus urgeat, & sangui neus puer fuerit.

Aër inter circumstantias etiam est: qui notatur in regione, anni tempore, & cœ statu quo ille longius à sua indole abierit: eo parcius evacua.

Evacuatio. *Evacuatio etiam huc pertinet: nam parcius effluxerint excrementa, non impedient phlebotomiam si natura tentet evacuationem, nec perficiat, nos quod dees coëffundemus.*

Consuetudo. *Consuetudo etiam emittendi sanguinis securitatem ei adfert.*

Ingravidatio. *Ingravidatio excluditne phlebotomiâ primis mensibus tuto fit, quia parvus fœtus pauco nutricatu eget; & extrem mensibus sine fœta & fœtus injuria emittitur sanguis: quia jam plurimis mensibu fuit retentus sanguis, unde lac scaturit.*

IV: INSTRUMENTUM. QUARTUM *quod notandum erat a tecmarsin phlebotomia,* EST INSTRUMENTUM QUO *vena feritur. Hoc u commode utamur, quadam peragenda nobis sunt ante vena sectionem, quadar in sectione. & quadam post: nam actio chi rurgi, & cautiones quadam inter secan dum dirigi recte debent, & ne vas aliu feriatur, provisio habenda: & sangu trutinandus. de quibus alibi latius.*

Methodi. 5. lib 9. Anaceph. UT HÆC REPETAM BREVITER *primu*

primum vide, An ſanguis emittendus. Qua ex parte, Quo tempore, Qua copia, Quo modo Primum, innoteſcet ex natura affectus: ſecundum, ex parte ægra: tertiũ, à more & motu morbi: quartum, ex magnitudine morbi, & corporis habitu: quintum, ut ſi craſſior ſanguis, attenuetur; ſi ad ſtomachum bilis feratur, is firmetur ſucco granatorum & phlebotomo id fiat, cucurbitis vel hirudine, ubi opus, & arteriotomia: de qua alias. Si nervus læſus ſit imperitia, balſamo hyperici infuſo, & aſtringente impoſito recreetur. Nervus ictus.

CAPUT V.

De cauſa morbifica continente quæ adhuc loco moveri poteſt, ejusque remedia. & de cauſæ continentis immobilis curatione. Præterea de ſecunda primæ Indicationis parte, quę de curatione morborum. Et de tertia primæ Indicationis parte, quæ de Symptomatum curatione. Ita ut hic prima abſolvatur Indicatio.

MEMORES *eſtote ordinis inſtituti. Docuimus primam Indicationem duci ab affectu morboſo, qui vel eſt cauſa morbifica, morbus, vel ſymptoma. Morbi* Ordo P... Methodi: lib. 10.

Z cau-

causam stabulari diximus in humoribus: qui peccant motu, qualitate, vel copia. Motui aversio, qualitati alteratio, copiæ evacuatio vena secta, vel alvo soluta, ut diximus, succurrit. His antecedens causa acciditur omnium morborum.

Antecedenti huic proxime jungitur ejus soboles, causa continens. quæ est vel remeabilis loco, vel non. primo de remeabili. Hæc eisdem fere cedit remediis quibus Antecedens: nam ab eodem humore nata, ut propius aut longius à morbo & ægra parte abfuerit. quare eisdem vitiis tentabitur, & eisdem remediis redintegrabitur; ut loci mutatione, alteratione, & evacuatione: quo infusis parti succis fiat exitus. Sed ut causa antecedens, toto fusa corpore, remedia toti studentia petit; ita causa continens, peculiarem partem tentans, remedia huic dicata exigit. Hæc continens causa si loco sit meabilis, fluxa & liquida, judicium attulit illi remedium, repulsionem, & derivationem. sin loco cedere nequeat, ei auxiliatur mollitio, exhaustio & coctio, cucurbita, dropax, sinapismus, cauterium, incisio. si vero sit consistentia ejus media, quæ ut parte quadam sui migrabilis, ita alia segnis hæret, mixtis remediis vincetur. Quare noscendum quidnam sit repulsio, derivatio, maturatio, &c.

Re-

Repulsio est succi ex sua sede motio a frigore astringente, austero vel acerbo facta: quo pars à materia morbifica pressa, ejus ab injuria liberetur. *Vt enim calidum leptomeria præditum maxime calfacit; ita frigidum crassum vehementer refrigerat. His utimur dum novus hospes parte accipitur, ne ingrediatur arcebimus, ac fores illi claudemus. Sed his non utemur, ni primũ antecedens causa sit fracta. Quæ hoc faciant, & qua cautione in usum trahenda, olim scripsimus. de quibus hæc pauca accipe. Vbi vehemens est dolor à copia vel acrimonia succi, ejusve ex lentore, & cum pars sensu vegetans incurritur, mitigantia accedere repulsoriis debent: alioqui stricta à vi tensa pars magis dolet, unde nova fluxio accersitur. Vbi titubat viscus nobile, metus est, ne retusus succus in illud se effundat: alioqui, impune quid accipiet. Si à partis excipientis imbecillitate nascatur influxus, tenue quid calidum junge. At criticos & venenatos abscessus ne retundito, sed prolecta. Et semper μηδὲν ἄγαν, ne spiraculis cutis adductis, humor restagnet & lapidescat: unde dolor, influxio, incendium. Collinea itaque ad partis situm, figuram, sensum, robur, naturam; corporis temperiem, humoris copiã, qualitatem, substantiã, ductus viarũ qua fertur.*

Repulsio quid.

Cautio.

 Hæc

Derivatio. *Hæc continens causa nonnunquam eximitur Derivatione: quæ hic idem molitur, quod in causa antecedente revulsio: cum adhuc succus cedere loco potest.* Derivatio (*παροχέτευσις Græcis*) est tractio humoris ad locum vicinũ, ut liberetur ab eo pars ægra. *debetur succo remeabili. A revulsione differt: nam revellimus ad contraria, & procul ab oppressa parte; derivamus ad latera & proxima loca: nam παροχετεύειν idem est ac rivos deducere fontis: & revellimus succum qui fertur per loca lege naturæ incommoda, derivamus eum qui fertur per loca ex eventu incommoda. ita bilem in dysenteria, in urinas derivamus. usum alibi habes. Hujus solum usus erit, à causæ antecedentis amotione, non ante. Nam initio retrude succos, labente morbo, deriva, cum constitit influxio, attamen succo nondum restagnante.*

Vt differat à revulſ.

Hæc continens causa mobilis loco, amovetur etiam purgatione particulari, sed præparatio præcedat, hæc fit alterando. Alteratio. Alteratio peculiaris, est succi parte aliqua concepti, qui qualitate virium fecit, emendatio. *Frigidos calfacimus, crassos tenuamus, friabiles illinimus. Hic utimur parti peculiariter dicatis, unaq; cũ causa pugnantibus: ut alias fusius prodidimus ubi etiam cautiones. Præparata hæc causa*

pur

purgetur. Purgatio particularis, est evacuatio ejus materiæ quæ parte peculiari concepta est præter naturæ legem; ut parti suum robur reddatur. *Perlustra hic etiam humoris partem occupantis consistentiam, qualitatem, copiam: & quo tempore, quibusque viis excludi debeat; hoc est, quid, quale, quantum, quando, qua, & quorum vi exigi debeat. Semper his addimus quædam parti amica; quo eo pervadant pharmaca. Copiam pharmaci docebit succi abundantia, & ejus situs. Tempus erit quo his utemur, ab accisa causa antecedente. Viæ in affectam sedem rectæ ducentes, eductioni commodæ erunt. Hæ plurimorum remediorum auctores fuere: nam illæ docuere errhina, sternutatoria, masticatoria, gargarismata, eclegmata, pessos, vomitoria, clysteres. Si liquidior adhuc causa hæc constiterit parte in quam non facile remedia pervadant, ob ductuũ inopiam, hirudinibus, cucurbitulis, aut scarificatu prolectari debebit. Ita causa morbifica continens, dum loco remeabilis est, eximi debet.*

Purgatio particul.

Quodsi continens causa Immobilis restagnarit, adeo ut his auxiliis invicta consistat, id ei evenit, quod in duritiẽ abierit. Indurescit quid triplici de causa; siccitate, plenitudine, & congelatione. Quod sic-

Continentis causæ non mobilis, curatio. Ex Methodi 3. lib. 11.

citate non valida induruit, placatur e-
Emollitio *mollitione.* Est *autem* Emollitio; duri, ex ariditate alteratio, ab uvido calore facta. *ita in auras non expirabit mador succorum. hoc faciunt calida infra secundum ordinem. Sin ex vehementi siccitate nata fuerit durities; hæc tenui humido mollitur, cum partibus igneis vel terreis adustis; ut calculus succo raphani. Si ex plenitudine surgat durities, ut in phlegmone, laxatis spiraculis aëreo ab humido, exhaurietur implens materia: ut fotu chamæmeli decocti. Quod vero congelatione in duritiem abiit, id mollescet à calido sicco moderato: qualia ea quæ secundo ordini asscribuntur. nam quæ primo ordini, non exhauriunt; quæ tertio, crassũ excoquunt.*
Maturatio. Maturatio, πέπανσις *Græcis,* est alteratio, qua materia in ornatissimum decus suæ formæ excolitur, ut maxime potest; quo commoda corpori materia ab inutili secernatur; facta à calido nativo. *Obstruunt hæc spiracula cutis, ut ea interceptione calidum nativum increscat co-*
Digestio. *pia. Digestione utimur, cum exigua restibilisque materiæ copia evaporare potest. Cum his non cedit, ad dropacem venimus, quo potenter foras rapitur materia. Sina-*
Vrentia. *pismus dropace est potentior. Vltimo ad cauteria cogimur.* Cauterium est com-

bustio

bustio ab igne imperfecta, ut membrũ firmetur, morbificaque causa excludatur. *Sed in potenti hoc remedio advertendum ad id veniendum sit. tunc, nimirum, cum nec emollitione, maturatione, digestione, nec phœnigmis aut incisione evinci potuit. Et tunc solum his utemur, cum pars, ne putrescat, à mole materiæ periclitatur, & maxime os. Dein modus urendi compertus sit ex morbi idea: cavendo à nervis, & arteriis, ut in scrophulis colli. Cæteraque quæ alibi scripsimus de his remediis, observentur. His usus à revulsione & derivatione, inclinato morbo, viribus adhuc vegetis.*

Hactenus de cunctis causis morbificis: jam de morbis qui à causis enati erant. Causis itaque evictis, si morbus perennarit, cum eo bellum erit. Morbi, ut diximus, in partibus stabulantur. quot ergo modis illæ vitium faciunt, tot morbi. Partes, sunt similares; vel organicæ, certis muniis dicatæ: unde varie vitiabuntur. Similarium sanitas est symmetria qualitatum; organicarum, recta formatio. unde morbi similares, & organici. Sed quia similaribus & organicis partibus communis est junctio ex naturæ lege: hujus solutio, erit communis utrisque morbus. Et cum hi interdum concurrant, quartum Morborũ curatio. Ex Methodi 3. lib. 12

morbi genus, compositum, surget. Vnde ex his quatuor morborum ideis, quatuor genera remediorum in usum venere; Alteratio, Apertio, Vnio, & Quod hæc simul evincit. Alteratio. *Alteratio partium eisdem peragitur, quibus succorum. Natura partis perspecta sit in substantia, temperie, habitu, sensu, officio, structura, societate, & situ. Tutius calfacimus. quamvis simplex intemperies calida, recens ac levis, pari tempore ac frigida debelletur. ac antiquatum frigus, ægrius. Sicca etiam contumacior est humida. Si sit instrumentalis morbus, illi erit vel ex partium mala conformatione, numero, magnitudine, vel in situ. Si mala conformatio: ea erit in partis figura vel asperitate & lævitate, soliditate, vel in cavitate & meatibus. Obstructa aperiantur.* Apertio. Apertio est expansio infarctorum meatuum, à valido calore qui in substantia crassa resedit. *talia sunt amara. In soluta unione, conjungendum Vnio est junctio divulsorum. quæ uniuntur, ea simillima esse debent: quare causa divulsionis abigenda, & quies concedenda. Vt morborum ideæ variæ, ita & remedia.*

Symptomatum, curatio. Ex 3. Methodi 13. *Hactenus ut eximi debeat causa & ejus morbi: restat tertia primæ Indicationis pars, Symptomata. Huic nulla debetur*

cura

curatio ut symptomati; sed cum morbum auget aut facit, ne naturæ fatiscat. Tunc quo locus detur & tempus ad morbificæ causæ morbique excidium, huic vacandum: ut olim ostendimus in dolore, vigiliis, syncope.

CAPUT VI.

De reliquis Indicationibus.

PRIMA *indicatio docuit nos contrarium remedium: hæ cæteræ, num rite ea vi & copia admitti debeant, definient, vel num quid accidendum.*

SECUNDA SUMITUR A TOTIUS TEMPERIE, *quæ sui conservationem postulat similibus: nam est ex natura; & similia se non alterant. Propterea humidis corporibus humidiora sunt admovenda. nec, si illa humiditas vitiosa fuerit, ea castigabitur per morbos. Hæc Indicatio copiam monstrat remedii. Alioqui ambiguum fuerit quousque foret alterandum: temperies genuina terminus esto limentinus. hac neglecta, vel ultra progrediemur, vel infra subsistemus. Et cognitum sit quousque abierit à pristino statu. Itaque æstuans morbus in frigido corpore, majori vi contraria eget: idem de cæteris:* II. IND. A TEMPERIE TOTIUS. Ex 3. Methodi 14.

nam longius extra lineam abiit temperies. ita flagrans æstu morbus in corpore calido, leniter blandeque refrigerantia postulat. idem dico de reliquis. Studium ergo adsit ut explorata sit temperies ex rebus naturalibus & non naturalibus: ut præsentem corporis temperiem calleamus.

III. INDIC. A LOCO AFFECTO. Ex 3. Methodi 15.

TERTIA INDICATIO A LOCO ægro ducitur. hæc remedium deprehensum à prima indicatione, politumque à secunda, incudi reddit. Hæc monstrat utendi viam, remedii ideam, ejusque copiam. viam dixi: nam viæ quæ feruntur in partem ægram, ad hanc etiam pertinent. Parti ægræ varia student remedia, ex ejus figura, temperie, usu, sensu, situ, & connexione.

Figura.

Figura, ut fuerit pars cava, plana, sinuosa, alta, arcta. unde varia instrumenta, ut clysteres, remedia liquida, &c.

Temperies.

Temperies partis sua amat remedia. duri dura. Madore calido perfusæ à natura partes, (metu putredinis) licciora petunt; ut vesica, sedes, palatum, uterus. Pars ægra & totum, ejusdem temperiei si fuerint cum morbo adversæ temperiei, strenuo auxiliandum: ut ulcus parte corporeque sicco, validius siccandum. Si tanto madidius corpus, quanto pars ægra siccior fuerit, pro temperata pars habebitur. ut exempli alibi id demonstravimus. Quæ temperatæ

vali-

validos remediorũ incursus ferunt. Temperiem nativam tuentur similia. Siccæ sunt partes, quæ osse & nervo abundant: humidæ, quæ carne & adipe: calidæ, quæ sanguine. Vsui partium varia ascribuntur remedia. Principibus roborantia debentur; ne fibris roboreque exutæ concidant: nec eam confertim vacuabimus, aut alterabimus: quare hæ, remedia attenuare solent. Sensus partis etiam limat remedium. Quæ enim sensu valent, acribus non fatigentur, ut oculus, œsophagus, nervus nudus. sed his sensim melius remediũ quærimus: ita clementer refrigerantia ophthalmiam reprimunt fœlicius. Situs partis vim & formam remedii vertit. ut sublimi altove in loco si consederit pars, ita vigeat remedium, quo integris viribus eo veniat. & ventriculus vomitu, cerebrum palato & naribus purgatur. Connexio partium etiam characterem format remedii. ita à deleteriis cavemus in oris ulceribus: & parotides non reprimimus. Viæ etiam observandæ quæ ad partem ducunt; num angustæ, fusæ, longæ: aliter tectus, aliter nudus nervus habendus. Ostendimus alibi, tantam à parte ducta indicationis esse præstantiam, ut nonnunquam vincat principem indicationem quæ à morbo accipitur. Maxime intuebimur

Vsus. Sensus. Situs. Connexio Viæ.

mur ventriculum, jecur, splenem, renes, vesicam, cerebrum, pulmones, cor.

IV. INDIC. A VIRIBUS. Ex 3. Methodi. 16.

QUARTA INDICATIONE politius adhuc efformabitur remedium hactenus fabricatum. A viribus hæc capitur. Hæ indicant semper sui tutelam. franguntur vero intemperie vel exhausto. Consistunt vires in spiritibus, carnoso humidoque genere, & in partibus solidis. hæc si substantia, qualitate, vel copia vitium fecerint, frangentur vires. Quare tunc recreabuntur restauratione exhaustæ substantiæ, vel aliorum correctione. Substantia restituitur, connaturalis ac consociabilis materiæ accessione. ut exhausti si sint spiritus, ἀτεχώδης diæta hos redintegrabit: ita solida solidis, media mediis reviviscent. Si non ab exhaustu, sed ab intemperie spiritus, humida, vel solida langueāt illa castigetur. Hæc diæta præclare obtinebimus.

Diæta ut recte vires recreet.

Diæta ut rite cuiq; præscribatur quatuor observabimus: affectum morbosum, naturam ægri corporis, alimenta & circumstantias.

I.

Affectus aperit victu qualitatem, copiam, frequentiam, & dandi tempus.

Qualitas victus.

Qualitas cibi pugnet cum morbo, ejusque causa. ita febricitanti humida damus: infarctis aperientia: laceris glutinantia.

Copia.

Quantitas cibi ad virium stabilimentum, ex affectus vigore animadvertitur.

titur: tantum enim dandum, quantum opus est ut integris viribus ad statum veniat. quem si licet, inedia superet: alioqui potius paulo in pleniore peccabimus. Sunt morbi acuti, aut longi: acuti vel simpliciter, peracuti, vel acutissimi. Inde diæta tenuis, vel plena. Tenuis, exquisite: vel simpliciter. exquisite tenuis; extreme, vel non extreme. extreme, ut inedia: debetur morbis acutissimis, qui quarto die suam absolvunt historiam. non extreme, ut hydromel: studet peracutis, septimo die finiendis. Simpliciter tenuis, ut jus pulli, cremor ptisanæ, pisces saxatiles: dicatur acutis simpliciter; qui decimoquarto finiuntur die. Medius victus, ut jus carnium, pira, gelatina, vigesima luce finiendis adscribitur. Longis, plenus victus in deliciis est, ut vitulina caro, ova, lac, aves, cuniculi. Cur ita transigendum, causa est vigor morbi: nam ubi is in procinctu est, tenuissime cibandum erit. qui ut noscendus, eo loco, ubi omnia hæc fusius, demonstravimus. Frequentia pastus ex succorum copia captabitur. Vbi nutriciorum succorũ inopia adest, parca manu, at sæpe, pastum ineat; ne calidum nativum opprimatur. Si bonis rigatur corpus succis, semel cibo indulgeat die, & parca manu: nam venis prædium integrum est nutricium. Crudi si

Numerus pastuum.

adsint

adsint succi, raro & parum offeremus cibum medicatum, ut hydromel hyssopites: Si adsit succi copia, attamen indomabilis natura, sæpe & parum nutriendum; ut vires, citra metum oppressionis, recreentur. si retorridi tenuesq; succi fuerint, madorem benignum spirent alimenta: alioqui mador absit. Occasio nutriendi est, cum à paroxysmo abest longissime morbus. si remittat tantum febris, quieto hoc tempore maxime nutricatui stude. Dein in victu rite præscribendo, secundum dicebamus esse corpus malo implicitum. Hujus temperies (etiam mala) dum morbus eliditur est tuenda. Frigida & madida corpora inediæ sunt patientissima: ab his humida, dein quæ frigent: mox sicca & frigida, tandem sicca, cæteris moderata. Omnium gravissime inediam ferunt calidi & sicci homines: nam de hectica ab hac periclitantur, vel syncope. Qui habitu sunt denso facile inediam sustinent: contra, ubi succi tenues. Tertium ad victum rite formandum est cibus. in hoc tria notamus: substantiæ modum, qualitatem, & copiam. Substantiæ modus deprehenditur in alteratione, motu locali, & nutritione. In Alteratione; num sit facile domabilis, aut corruptibilis. In Motu locali; num fluctuet levitate, num facile trajiciatur. In Nutritio-

Tempus.

Corpus. 2.

Cibus. 3.

tritione, num succum benignum aut inquinatum pariat. In Copia observatur moles, & vis: nam quædam parva mole multum nutriunt: & ex adverso. In Qualitate, ut calore, sapore, crassitie, lentore, varie corpus afficiunt cibi. Vltimum quod notandum erat, quo recte diæta cuique institueretur, erat Circumstantiarum historia: ut ætas, virtus, consuetudo, & aër. Circumstantiæ. 4.
Ætas variat cibos. Cruda senectus inediam perfert: mox viri constantes: minime pueri. Ætas.
Virtus quid suadeat, vide. Causa cur illa titubet, ruminetur; num à morbi vi, aut à copia morbificæ materiæ, an ab exhaustu. Virtus.
Consuetudo ita mutetur, ut ejus umbra retineat diæta, maxime in quantitate, & numero. Consuet.
Aër observabilis etiam: nam quacunque ratione augetur calidum nativum, copiam majorem cibi petet. Iam hæc misce; & vide quid parum, quid multum urgeat, & quantum sibi adimant: ita attinges cibi ideam salutarem. Vrgeat virtus; hæc solidam & solitam diætam flagitabit. accedat urgens morbus; hic pocula petet, vel inediam; prostaphæresi excurret in sorbitionem crassam. Potus qualitatem tria indicant; virtus, morbus, consuetudo. Potus.
Languida virtus Hippocraticum vinum petit: si non adeo langueat, oligophorum. Mor-

bus,

bus, si calet, aquosum potum exigit. Virtus labefactata obscurat id quod postulat validus etiam morbus: attamen cura urgentis morbi vincit id quod petit consuetudo. Virtus ergo superat morbum; & morbus consuetudinem. Virtus valida admittit ab aliis decreta remedia.

V. INDIC. AB AERE. Ex 3. Methodi. 17. QUINTA INDICATIO DUCITUR AB AERE, *quæ incudi reddit remedium jam à cæteris indicationibus expositum: nam aut id admittit, vel ei aliquid detrahit. Aër modo morbo studet, modo ei refragatur; ut diversis qualitatibus emicat. Varius is est, ex regione, anni parte, soli & cæli natura. Ex regione aër montanus thoracem recreat, ejusque morbis debetur. demissus & montibus interceptus, catharros & febres putridas accersit, strangulat. marinus siccat. argillosa terra ventriculo molesta: gilva, siccat: nigra, optima est: fœtida, pessima.* Locus. *Locus decubitus paretur, ut redoleat contrariã qualitatem morbo: ut, splendor absit phreniticis. Anni tempus judicium hic etiam interponit. nam Sirius cum flagrat, moleste purgatur. hyeme facile pituita; æstate bilis effunditur. vere seca venam, & purga, si morbi inducias dant. Cæli status præsens etiam examinatur: & Venti: nam hi inquinamenta etiam auferunt:*

ani

aut inferunt : & aëra mutant.

SEXTA INDICATIO AB ÆTATE *ducitur. hæc etiam judicium suum dabit de remedio hactenus expolito. Pueri inediæ impatientissimi sunt : quare nec valide evacuandi. nec etiam senes: nam languet his calidum, Calidus juvenum morbus, minus frigida postulat. senium, humida & calida petit. Ætas & consuetudo temperamenti interventu indicant: hoc enim nobis ostendunt.* VI. INDIC. AB AETATE. Ex 3. Methodi 18.

SEPTIMA INDICATIO A CONSUETUDINE *ducitur. hæc etiam auctoritatem habet ut remedio mensurā imponat. nam acquisitum temperamentum denunciat, quod naturalis loco, curationis tempore, habetur : nec tunc id castigandum, sed ad id eundum. Indicat hæc, per similia tutelam ; & quæ consueta, sunt similia, quod naturam non ita afficiant. Unde medici cogunt nonnunquam in aliam ideam remedia, ne segniter ea excipiat natura Qui per sanitatem bis pastum inibant, his cibus per morbos bis detur. Quantum possit consuetudo; alio loco scripsimus.* VII. INDIC. A CONSVETV. Ex 3 Methodi, 19.

OCTAVA INDICATIO A NATURÆ PROPRIETATE *accipitur. hujus examen subterfugere medicamen non debet. Nam cuique inest sui temperamenti proprietas, quæ, cum hoc concordia illi est, cum hos discor-* VIII. INDIC. AB IDIOSYNCRASIA. Ex 3. Methodi 20.

discordia. Iumenta ad viridia prata, leo nes ad carnes festinant. Quibusdam homi nibus vinum nauseam movet, aliis ca seus, mala quibusdam; his Gedana cerv sia alvum stringit; quidam cassia fere exa nimantur, qui tamen elleborum ferunt alii ad rhabarbarum trepidant, & scam monium admittunt. Quare quod cuiqu convenit, audacter propina, etiamsi dete rius sit. Quidam bubulam coquunt, qui bus gallinacea in corruptelam abit.

IX. INDIC. A SEXV. Ex 3. Methodi 21.

NONA INDICATIO, EST A SEXU *Vide ergo num viro vel mulieri propos tum medicamen usui futurum sit. Fœm na sane frigidiores ac molliores sunt viri blandius itaque ferienda remediis. Sed v de num inter mulieres hæc sit calidior o cupata à frigido morbo. hæc validioribu quam minus calida, redintegrari in tem periem debet. Cautio semper sit in mulie ribus de ingravidatione, & solemni pe menses quæ fit evacuatione; & num uter remedium debeatur.*

X. INDIC. A MINISTERIO. Ex 3. Methodi 22.

DECIMA INDICATIO, A VITÆ IN STITUTO, *etiam quid potest. Nam pro ar te & exercitio, in quo cujusque vita ver satur, alterationis & vacuationis mod erit temperandus, ut cujusque inde ascit tia temperies fuerit. Qui calori assueveri ut coci, fabri, à calore ægri, minus frigid*

egen

egent, quam piscator. Qui desides in umbra vitam agunt, largius evacuandi: venatores, parcius.

UNDECIMA INDICATIO *accipitur à Morbi brevitate, vel diutúrnitate. Peracuti morbi ilico remedia petunt, quibus opus est, & inediam admittunt. His coctionis etiam signa captamus; ne temere purgemus ineunte morbo, nisi turgeat materia.*

XI. INDIC. A MORBI LONGITVD VEL BREV. Ex 3. Methodi 23.

DUODECIMA INDICATIO *ducitur à Quatuor Generalibus morbi temporibus; & quod jam decurrit tempus sua historia, num decretum ab aliis Indicationibus remedium admittat. Semper ad vigorem collineabimus: nam tunc (& paulo ante, & post) inedia proderit. Is ilico efflorescit in peracutis, qui celeriter, continenter, & vehementer moventur: In longis, de inedia remitte, quo perduret ad vigorem. In principio ergo & augmento liberalius habendi Ineunte phlegmone frigidis utimur: provectis, exhaurientibus. In principiis, revulsioni, coctioni, purgationi operam damus.*

XII. INDIC. A IV. TEMPORIBVS. Ex 3. Methodi 24.

DECIMATERTIA INDICATIO *à Particularibus captatur paroxysmis: quæ docebit quando in usum duci debeat medicamentum ab aliis indicationibus prolatum, & quasi à cultu manumissum. In*

XIII. INDIC A PAROXYSMIS. Ex 3. Methodi 25.

paroxys-

paroxyſmis induciæ ſint cum remediis: ſe... quo natura & humor viam affectant, ... ducantur. His incipientibus vomat; de... ſinentibus ſudet, aut mingat; & tunc ... cibo caveat & potu. Et in cunctis efflore... centibus doloribus, à cibo vacuus ſit. A... tamen ſqualidis calore & ariditate, in f... bribus à mordaci acrimonia, vel à ſucc... attenuatis Solis æſtus, vel ab inedia, at... labore, cibus debetur. nam illis alioqu... ſqualidis affectibus, non miteſcit acceſſi... humeſcant ergo vino cum pane, in prim... etiam horrore. Hoc minime agendum i... plethora, obſtructione, phlegmone, & pu... tredine. Hinc eſt ut ſi talia ſqualore acr... ac arida corpora his à paſſionibus incu... rantur, enecentur: nam cibus ſi recrea... ſtudeat, morbus necabit; ſin inedia mor... operam dederit, ſqualidum corpus fati... cet.

XIV. INDIC. A NATVRAE FVNCT. Ex 3. Method. 26.

DECIMA QUARTA INDICATIO *elic... tur ab Ordinariis naturæ functionibu... Ita noctu dormiat jubemus, die vigilet... niſi phlegmonem habeat pars interna; tu... contra. Ita ſtata non temeramus tempo... ciborum, exercitii, excretionum. ſolemn... evacuationes notamus, hæmorrhoïdum... menſium, lochiorum. ſi tardant, evoca... da indicatio ſuadet hæc. nota quid κτ λόγ... naturæ, quid παρὰ λόγον eveniat.*

D 1...

DECIMAQUINTA INDICATIO *proficiſcitur à Remedio. nam ſæpe quid hæret illi, quod renuit aliqua Indicatio prædictarum: ut cum propterea quid occulta, vel manifeſta ejus vi abſtergeri debeat. ut cantharides veſicæ nocent, alioqui urinales valde. Manifeſtæ qualitatis ratione ſæpe quid deſideramus in remedio; ut cum ex primis, ſecundis, aut tertiis qualitatibus ei quid hæſit, quod non admittunt Indicationes. Vt ſi adſit, remedium calidum tribus ordinibus, cum duobus tantũ opus ſit; miſcemus frigidum primo ordine. Ita in ſecundis qualitatibus: ut ſi nimis tenue, addemus illinens aliquod: & ita de reliquis. Hoc modo tranſigimus etiam in tertia qualitate, ut ſaporibus, odoribus. Conſiſtentiæ etiam ratio habenda, ut num pilulis vel potibus utendum. Ad ægri affectusque naturam eligatur remedium: ne vomibundis dederis agaricum; nec diarrhœæ obnoxiis valida acriaq; pharmaca, ut dacrydium. Ægri, quantum licet, remediorum commodis ſine faſtidiis eorum fruantur: ſed ea lege, ne conſiſtentiæ verſio, everſionem virium adferat; ut rhabarbarum minutim tritum, urinas movet, ac alvum eludit. Et remedia non ſolum ratione ſubſtantiæ ſuæ officium ſuum non faciunt; ſed etiam vim ſuam retinent,* amit-

XV. INDIC. A REMEDIO. Ex 3. Method. 27.

amittunt, vel mutant, pro varia ration[e] naturæ cui exhibentur. Poliatur remedi[um] arte, ablutione. infusione, frictione, torre[] factione, incineratione, extinctione. Qu[ae] hæc agant, & quomodo peragantur, & quando usum habeant, alibi prodidimus: ubi etiam de remediorum viribus; quid possit calor, quidque alia efficiant; & qui[]bus ordinibus quæque frigeant, madean[t] &c. Quædam solum ob commoditatem ad[]jiciuntur, ut cera unguentis, lithargyru[m] emplastris. remedium his indicationib[us] certo affectui efformatum, longe fœlici[us] est sanitati polychrestis. Magna cura vir[es] discemus eorum quorum solemnis usus es[t]. Quare exploratis qualitatibus primis, se[]cundis, tertiis, de substantia ejus indaga[]bimus: ut num grave, rarum, crassum lentum, vacuum, impurum; & his con[]traria. Emollientia, tenuantia, tergen[]tia, dissolventia fiunt validiora, liquida si dentur consistentia. At reprimentia, tra[]hentia, incrassantia, roborantia. solidio[]ra, sunt efficaciora. Detergentia & emo[l]lientia, mediam consistentiã petunt. Cau[]tio sit à resolventibus partes principes: e[t] à valde frigidis, & à nostra naturæ ad[]versis. Ignotus morbus etiam naturæ com[]mittatur: nam eum aperiet, vel evince[t]. Inter remedia, quæ naturæ student, & un[]

Cautio.

cur

cum morbo pugnant, optima ſunt. & in omnibus μηδὲν ἄγαν. *nec temere vageris per integra remediorum theatra.*

ULTIMA INDICATIO *capitur à Syderibus. Hanc indicationem proſequitur Galenus libris De diebus decretoriis. Lunæ motus hic maxime notandus; nam in corpora efficax eſt luna, ut ſcribit Ptolemæus,* περὶ τὴν περιγειότητα καὶ τὴν τῶν ὑγρῶν ἀναθυμίασιν, *quod eſt, ob vicinitatem terræ & vaporum. Sed pro eo cœli poſitu planetarumque ſyzygia, qua quis natus eſt, ejus vis cuique accommodatur. Quin certo ſidere remedia varie animari putavit antiquitas. Sed ſuum regnum hic poſuit vana crudelitas & ſuperſtitio: quæ extra lineam præclaras ſyderum vires flectens, illas ſigillis & ſignaculis inſculpi vane docuit. Hæ meræ noctuæ diaboli, ad aucupia animarum. Vera medicina à Summo Deo hominibus ad ſolatium data: qua homo ad creatoris ſui ſpectandam bonitatem & providentiam, ejusque de ſe ſollicitudinem notandam ducitur; qui doloribus ejus polidædala medelarum varietate cautum eſſe voluit. Divinam lædit majeſtatem is, qui aſſcribit potentias rebus, quæ his indita non ſunt à Deo, natura, nec arte. Abſit ergo Suada periapta, characteres, carmina & verba, magia fœda, goëtia, necromantia,*

XVI. INDIC. EX SYDERIBUS. Ex 3. Method. 28.

Superſtitio.

theurgia, cabala. De quibus unde nata & quidnam possint, in Methodo nostra ad praxin medicam disseruimus. Ibi etiam astum admittimus, instar stratagematis.

Praxis facilis ratio.

Hoc addo: qui jam medicinam faciunt hoc filo eam ducunt. Primo, diatam naturæ studentem & cum morbo pugnantem instituunt. Secundo, alvum leni remedio vel suppositorio, raro clysmate eluunt. Tertio, sanguis si emittendus, venam aperiunt; revellunt. Quarto miti apozemate accidunt materiæ morbificæ copiã. Quinto contumaciorem materiam parant exclusionem. Sexto, valide purgant. Septimo, adhuc revulsioni student: mictoria, sudorifica, frictiones, cucurbitulas in versum trahunt. Octavo, derivant ad vicina. Nono, exhauriunt fotu, dropacibus cauteriis: quo continens causa amovetur. Decimo, restibilem materiam dissipant; & roborant partem. Vndecimo, laeto victu vires recreant. Exempla quibus exercitatio elucescat in his omnibus, quondam posuimus: quibus tunc adjecimus examen ægrorum, quo modo interrogari debeant: hic jam satis erit filum, quo consilia sint trahenda, adjecisse.

3. Meth. 29. & 30.

C

CAPUT VII.

Quo modo consilia sint ineunda medica.

UNUM *illud discriminat cautum doctumque ab indocto medico, docte de parte ægra, morbo, causis morbificis, signis, & corporibus ægris disserere, idque serie certa: & validissimis rationibus de his suam munire sententiam; hisque adversa labefactare: melioribusque semper cedere.* Ex 3. Methodi 31.

Qui primus dicet, tali fere exordiatur modo: Medici, ut puto, officium, qui consilium medendi init, duabus in rebus maxime versatur: nimirum in his quæ ad propositum sibi finem assequendum faciũt: & in fine ipso. Ea quæ ad finem suum obtinendum animo collineare debet, est pars obsessa à morbo, morbus, & ejus causa: quo cuncta auxilia rite effingi possint. Finis autem medici, est ægrorum redintegratio. Quare ut huc veniamus, certa serie tota hæc ægri historia ducatur in dignoscendo, prædicendo, & curando. Exordiendi modus.

Vel hoc filo primum dicendi trahatur initium. Quoties exercitationem medicã ineo, toties officium illud medicum mihi Hip. lib. De arte.

*ob oculos versatur Æsculapidum schol... sacrum, * μὴ τόλμῃ μᾶλλον ἢ γνώμῃ, ὐδ' ... περβατῶς, sed certis præceptis curationem ... esse tentandam. Præcepta illa dicuntur ex ... cognita ægra parte, & affectu qui arcet ... suis muniis hominem, ejusque causa: hæ ... symptomatis se aperiunt. quare symptoma... ta rite tractabimus.*

*ne potius temeritate, quam consilio: neutiquã perfunctorie.

Poterit & hoc modo exordiri: Cum br... homo nequeat vitæ suæ munia exercere... sine dubio aliquid præter naturam eur... fatigat. Quod præter naturam corpus ce... pit, aut est symptoma, morbus, vel caus... morbifera.

Qui vero ultimo loco consilia versabi... breviter colligat quæ ratione accurate fi... mata à primo fuere: &, si quid magni m... menti omissum à primo sit, id addat; ... quæ minus firma, & noxia futura, refr... tet; rejiciendo causas non veras minim... que certas morborum, sed aliis commune... & meliora non sine certa ratione adfera... causisque æstimatis, veris confirmet si... notis, si quid dubii præ se tulerint.

Qui primus dicit, ab exordio, si ita ... sum, narret historiam affectus curand... mox de rebus non naturalibus, quibus ... sus hactenus fuit æger, dicat; ut de aëre, ... bo, potu, motu, ocio, somno, vigiliis, exc... nendis & retinendis, venere, & admove...

dis. nam inde causa morbifica, & temperies corporis ascititia elucescet. Hæc tamen non incommode hoc loco omitti poterunt, & cum ad causarum morbificarum, morborum, & virium ac temperiei indagationem ventum fuit, adducuntur. Tertio historiam inibit rerum naturalium, agetq; de natura communi & peculiari, in habitu, temperamento, actionibus, humorum dominatu, consuetudine & diæta. Et quâ moderatione pars ægra dotata fuerit, quisque sit ejus in corpore usus: quæ sit ægri ætas, consuetudo, ars, sexus: & quâ facilitate & labore medicationem ferat. Harum enim rerum mox usus erit, ubi de remedii copia admovenda differemus, nam ad hanc deprehendendam, opus est ut internoscamus, quantum abierit æger à temperie sua genuina: & quantæ sint vires ægrorum (quod ad victum præscribendũ facit) inde indagamus. Quin hæc nonnunquam hoc loco omitti poterunt, & usibus suis admoveri tunc, ubi de morbis eorumque causis agimus: nam sæpius in hoc theatrum prodire debent. Cum tamen pars solum in querela est, totius temperies præteriri poterit; nam satis erit partis naturam aperuisse: at si febris occupaverit corpus de totius temperie transigendum: hoc est, principum partium naturæ in hoc

homine examinanda. Et dū hæc agimus, plurima quæ ad nostrū finem non faciunt transilienda erunt. Si enim temperies partis fracta fuerit, non bene de ejus figura, situ, connexione, magnitudine, conformatione verba facies. Quin non perpetuo opus est ut de corporis temperie sollicitus sis: ut si illa adhuc hæreat in antiqua linea, quemadmodum evenit morbis qui in mala conformatione, magnitudine, numero. Nam hic potius de partium structura differendum. ut si luxata sit pars, & quæratur qua idea luxationis violata sit: opus erit indagine de partis structura. Et de cunctis tantum solum dicatur, quantum satis est ut inde affectus præter naturam postea eluceat, ubi inquiremus quid & quantum agendum. ut, si luxata pars intelligamus quanta tractione opus sit. Sed & hæc fœliciter in proscenium hoc educuntur ubi de diæta instituenda, & de remediis cum deliberamus ex affectu perlustrato.

His, si ita placet, perlustratis, tota medendi ratio his certis notis hacq; serie dicatur: & inquire, An sit agendum, Quid agendum, Quo remedio utendum, & quo in Qualitate, Copia, quo Modo, Tempore & Ordine. Sed hæc intelligere non possumus, ni primum res præter naturam ex- Series.

plorata sint, quarum causa hæc prædicta indagamus. Pervestiganda itaque nobis erit pars obsessa morbo, morbus, & causa morbifera. hæc ex symptomatis (quæ eas res unde dimanant nobis ostendunt) intelligemus: nam symptomata, partis obsessæ, morbi, & causæ morbificæ naturam sequuntur. Quare hæc ita ob oculos ponantur, ut cuncti fateri cogantur, hanc talem partem in vitio esse, illam morbi speciem, istamque causam in culpa esse. ut id agendum antea diximus, & etiam in Methodo ad praxin. Singula singulis conferantur symptomata: illa coacervatio quid certi aperiet, de parte, morbo, & causa morbi. Quin ex uno symptomate interdum morbi sedes, morbus ejusque causa agnoscitur. Quare si res hæ paucis ostendi notis poterunt, immediatas solum & proprias accersemus, & huic tantum historiæ aptas. & semper ab eo genere symptomatum auspicandum, quod præbet evidentiores notas. Si quis forte seriem symptomatum amplã & certam requirat, consulat ex quæ in Methodo: ubi fuse huic indagini admovimus symptomata; & monstravimus, quo modo ex symptomatis in morbum ejusque causam; iterumq; ut dicendo palindrome fiat ex causa & morbo in symptomata. Et primum definias symptoma hoc, & cujus

3. lib. 31. cap.

Gal. 1. De locis aff.

Dignotio.

3. lib. 31.

generis sit: vel ejus immediatam exponere causam, & eam sine qua non: quod alias
Meth. cap. 11. exemplis aperuimus. Quodsi, dum ex symptomatibus venamur affectam partem, affectusq; præter naturam, inciderit obscuritas, vela detrahenda, probando, ne, cum ad remedia ventum fuerit, titubet medicorum concordia: imo potius concordibus animis, ex his apte distinctis, contraria remedia affectibus morbiferis decernantur. In primis itaq; id studium adsit, ut ex symptomatis partem morbo obsessam, morbum ipsum, ejusq; speciem, & causam morbificam deprehendamus. Propterea etiam ipsa symptomata in primis examinentur. Id
Filum. fiat hoc ductu: Quia hic homo vita solita officiis satisfacere nequit, certum est quid præter naturam illum cepisse Quod præter naturam corpora fatigat, est symptoma, causa morbi, vel morbus. Si fuerit symptoma; hoc erit in actione, excremento, vel qualitate à natura degeneribus. Actio erit abolita, accisa, aut depravata: eaque animalis, vitalis, vel naturalis. Excrementum inspicitur in substantia, qualitate, quantitate, tempore & modo excernendi loco unde, & ex quibus in qua fiat mutatio. qualitas, in corporis colore, charactere, & mole. Et hic in unum censum colligantur præsentia symptomata, quæ conspi-

ran-

rant in talem aut talem partem ægram, morbum, & causam morbificam: & quot hæc sint. Adde jam his res naturales & non naturales, quæ propositæ rei aliquam lucem adferre poterunt. Et dum symptomata ad partis indaginem volvis, una perlustra num illa pars symptomate pressa ac morbo, idiopathia vel sympathia, protopathia vel deuteropathia affligatur. & omnia ratione stabiliantur. Vide num partes plures vel una in vitio sit. Nota ejus positum, ordinem, figuram, processum, recessum, temperiem; & cui causæ & morbo pars maxime exposita sit; & num propria quædam notæ illius partis appareant.

Parte ægra deprehensa, ex eisdem symptomatis quæ corpore ægro apparent, morbum ipsum captabimus. Si occurrerint quamplurima symptomata, abducatur symptoma quod longius à morbo recessit, in aliud illi junctius symptoma, sed tandem in morbum abeant. Cum ex symptomatis morbus deprehensus, demonstra quis & qualis ille sit. Hoc ages ex ejus essentia perspecta: quæ spectatur in ejus specie, magnitudine, more bono, vel malo; motu, (ut celeritate, vehementia, continuitate & longitudine, æqualitate, & ordine) parte obsessa. & humorum dominatu. de his fuse alias. Sed dimitte semper sermonem in rem Morbus deprehendus.

hanc, speciemque morbi præsentem: nec vageris per ampla rerum genera. In eo morbo nota etiam; ex quibus in qua facta sit mutatio; & qui per se sunt, num jam facti, & num etiam jam fiant: & qui facti, num jam in habitu, vel non. Interdum hæc omitti poterunt, & dum de curatione agimus, adferenda. Tempus etiam morbi bene distinguatur: num scilicet decurrat per universale suum principium morbus, augmentum, vigorem, aut declinationem; & quamdiu jam illud tempus duraverit. Et num morbus periodis recrudescat: & quales sint recursus; longine an breves, acerbi an leves, & num ordinis expertes: quo modo, & quo tempore paroxysmi invadant, augeantur, urgeant, & cedant: & num simul vel sejunctim adoriantur, increscant, vigeant, decedant & quid fiat in omni paroxysmi parte: num frigeat, horreat, rigeat, sudet, & quamdiu hæc perseverent. & num grave symptoma vigeat tempore paroxysmi, ut hæmorrhagia, diarrhœa. & quo tempore paroxysmi hæc invadant, & num toto paroxysmo. præterea in quod excretum finiatur paroxysmus: numq; ad merum intervallum se demittat. quid longius excurrat in paroxysmo; ejusne initium, augmentum, vigor, vel declinatio. Hæc morbi indolem

ape-

aperiunt. hæc tamen omnia in cunctis non habent locum: tu vide ubi. Quin hæc etiam interdum curationibus inseruntur, dum de his agimus. Si interim ex his incidant dubia adhuc quædam de parte, prius non cogitata, hic repetantur: num scilicet totum corpus vel pars solum ægrotet. si pars, an ea princeps, vel ignobilis. & nũ ex idiopathia, protopathia, sympathia, & num deuteropathia ægra sit. Quæ ab idiopathia, focum suum in peculiari parte perpetuo habent: deuteropathia laborat pars, cum ab alia priore occupata, in hanc transit. Examina propria partis symptomata, in actione læsa, excretis, & qualitate: ut doloris specie, colore, tumore. Intuearis situm partis, & illa quæ alteri superveniunt ab adnatis partibus. Lædentia & juvantia observa. Morbo parteq; deprehensis, morbi causam investigabimus formalem, efficientem, instrumentalem, & maxime materialem, ejusq; focum; causas cũ quibus, & sine quibus. & quemque morbum in suam causam referemus. hæc fuse olim exemplis aperuimus. Primum cogita de internis, & ante omnia de proximis, deinde de externis. Et de internis, num sint ex natura primordiis ingenitæ, vel ascititiæ. quæ princeps causa, & quæ sese consocians & juvans; & quæ sint illæ causæ sine 3. Meth. 31.

3.Meth.c.3. quibus morbus hic nõ nasceretur: ut alias exemplo id illustravimus. Nec hic dividendæ causæ, sed solum propriæ usibus adhibendæ. Vna jam perpendenda victus ratio, cui assuevit æger, ejusque temperies & habitus, ætas, regio, cæli status, sexus, animi mores, &c. ut inde, & ex symptomatibus omnibus eluceat humorum dominatus. & vide num causa stabuletur in parte, vel num jam illa evanuerit: &, si adsit, num facile excludi poterit. Hæc omnia etiam hic omitti poterunt, & tunc in usum duci, ubi ex morbi causa Indicationes curativas captamus. Vt nimirum hic solum deprehendamus partem ægram, morbum, & causam morbificam: reliquas jam dictas res in iis observandas, mox ubi de curationis ductu agimus, (qui ex his dirigitur,) tunc in usum accersamus. Sed dum hæc volvis, adverte perpetuo mentem, cum quibus horum res tibi sit, cum causa morbi, morbo, vel symptomate urgente. & in quid hic, de quo agis, affectus referri debeat; num in symptoma, morbum, vel ejus causam: ut constet omnibus quæ sit rei propositæ essentia.

CVRATIONIS ductus. His compertis curationis leges accedemus; hac serie, ut perpendamus, An agendum, Quid agendum, Quo remedio, Quali, Qua copia; Quo modo, Quo tẽpore, Quo ordine utendum.

AN *sit agendum, docebit affectus morbifer, & materia neoterismi capax, vel expers: & instrumentum si in promptu sit quo agendum: & natura ipsa num agat quid, quo ei porrigantur manus auxiliares. Affectus, ut si illi, de quibus instituitur consultatio, non omnino sint deplorati, nec ita exiles, ut ultro naturæ cedant, propugnandi erunt opera medica. Hoc notabimus ex robore affectuum morbificorum, ac rerum naturalium opibus. hæc inter se collata, in quam partem victoria inclinatura sit indicabunt. hæc signis elucescunt prognosticis, de quibus prius. Nusquam extra lineam tuam abeas: quæ hic est præsensio. Si conclamatum & ad ultima ventum, non crudeliter orco dicandi ægri: sed solatium miseris à blanda hac arte (quæ vere ad solatium miseriæ à Deo Opt. Max. hominibus data) adferendum his, quæ vires recreant, intemperies flectunt, ac symptomata mulcent. Ita Galenus ab hectica exhaustus medicinã facit. & cum Avicenna semper memores simus occultæ naturæ potentiæ. A magnis tamen abstinendũ remediis, ne restibiles vires pessundẽtur. pax sit à pharmacia & phlebotomia, cæterisq; valide exhaurientibus: unde optimis remediis nota, & medicis certa infamia. Si itaque redintegrabile sit malum, mox,*

AN agendum.

10. Meth.

QVID agendum. 11.

QUID agendum sit, vide. Id nescies, ni primum pars affecta, morbus, & ejus causa deprehensa fuerint. Hoc docuit olim Biantes, unicum esse principium bene consultandi, nosse de quo instituatur oratio: sin secus, omnia aberrare. Quare ita tunc dicendo pergat: Quia pars affecta, & affectuum nobis propositorum natura, differentiæ, causæ, in hac consultatione nobis sunt inventa; jam agendi rationem perquiramus, & primum Quidnam agendum sit perpendamus. Hoc est, quo auxilio affectus debellandus: vel quo nutricatu vires recreandæ. Quo affectus sint frangendi, aperient causæ morbificæ, morbus, & symptoma urgens: nam contrarium sibi remedium indicant. Quod enim contra naturam, sui ablationem flagitat. Hoc jam loco tota prima indicatio usum suum habebit: quare huc illa adferatur, ut sciamus quot & quæ moliri debeamus ad affectu exclusionem: & à quo auspicandum sit; u ab urgentiore, dein ab aliorum causa effectrice, quodque est causæ loco, sine qua no fieret affectus. & in unoquoque ex prædictis quærendum, quæ & quot auxilia adferenda. & quoties aliquid moliendum toties res nō naturales erunt percurrendæ ut dum fluxio cohibenda, num illud fiet revellendo, derivando, dolorem sedand

&c

&c. quæ in prima Indicatione. & vide quæ inter res naturales his una studeant. Ita tamen hæc ducenda, ut primum generosissima remedia usui inferantur: qualia sunt evacuantia sensibiliter, & occulto: alterantia &c. Et id solum adferatur, quod proposito malo auxiliari poterit. Ita Vires. & morbi constitutio, hoc est, natura rei quæ præter naturam adest, indicabunt num sit nutriendum. ut quarta docet Indicatio. Tertio perlustrabimus,

QUO AUXILIO id præstandum sit, quod agere oportet: aliud enim est, contrarium affectui, illique aptum remedium esse; & aliud, eo utendum esse: nam multa interdum impediunt aptum remedium, à fœlici usu. Consule ergo admittentia & prohibentia, hoc est, partem & reliquas omnes indicationes, num negent apte in usum flecti posse hoc remedium: vel num annuant. interdum etiam usum consule, si sola observatione remedia illi malo comperta fuerint. nonnunquam & analogismum in judicium adducas, si nec judicio (hoc est indicationibus) nec usu quicquam quod conferat deprehensum fuerit: tunc enim transitu ad simile intelligemus quid conferat. Si itaque Indicationibus (ut fere fit) uti licet, inspicienda erunt indicantia, quæ & quot sint: dein contraindicantia,

QVO remedio. III.

tia, hoc est repugnantia: & ea quæ admittunt quæ ab indicationibus jam decreta sunt. Hoc est, unum est indicans quid agendum: reliqua Indicationes Limentinæ sunt: nam vel coindicant & admittunt, vel contra indicant & prohibent. Hinc est quod antequam consilia inimus, noscendum sit quot sint indicantia, & quid indicent; & quid singulis repugnet vel annuat. Primum itaque indicantia ponantur: dein coindicantia, & contraindicantia: Vt intelligamus cum aliquid auferendum vel tuendum, quali victu, pharmaco, vacuatione abdita apte uti poterimus.

QVALI. IV. *Quarto videbimus* QUALI *remedio transigendum sit: num crasso aut liquido, odorato vel fœtido, calido actu vel frigido, curvo, recto, repellente, digerente, coquente. Hoc elucebit ex morbi decursu, peculiari ægri natura, consuetudine; parti substantia, formatione, usu, situ. Has Indicationes primo docuimus; hic usum habeant suum. Vt si evacuandũ; cum vari id fiat, decernendum, num sensibus abdita vel his deprehensa id exhaustione agendum sit. si phlebotomia, latum vulnuscu lum infligendum, si crassior sit sanguis: tenues venæ, cucurbitis utendum. Iucunde ubique transigendum, etiamsi ad pau deterius deflectendum foret. Et semper p*

tiu

tius usitatus, quam novus: nam plurima remedia & alimenta, nova adblandiuntur forma ac gratia; quæ tandem coarguit usus malignitatis. Sane, ait Galenus, qui explorata contemnens, nova semper remedia tentat, flagitiose facit. Quæ jam ab usu sunt sacra, ob jucunditatem majorem, in parvam molem redigi poterunt extractione præcipuarum virium. cujus quædam nova ratio nuper mihi comperta est, nescio an hactenus deprehensa: qua in paucissima grana (sine ignis vi) omniũ remediorũ vires consocientur: de qua alias. 7. κατὰ γένη 4.

Quinto QUA COPIA *in vi & mole, remedii usus iniri debeat, cogitabimus. Vis remedii indicatur à ferocia & remissione affectus morbifici, & ab ægri temperie, viribus, ætate, situ partis, ejusque formatione, ut amplitudine meatuum. Moles remedii sortitur sua indicantia, morbum, ejusque causam coindicant vel contraindicant, temperies, habitus corporis, vitæ institutum, ætas, aër & regio, anniq; tempus, consuetudo, symptomata, quæ dehortantur. quare hæ Indicationes hoc loco his lusibus intrudantur. Ex his enim vires deprehendimus præsentes & mox futuras: quæ si periclitantur, majora remedia abnuunt. Quare in cunctis Indicationibus perpende, quid per se his repugnet, & quid* QVA COPIA. V.

has

περὶ τέχνης. has admittat, & quid per aliud hoc agat. Et ubi de quantitate, semper hæreat tibi illud summi præceptoris, * ῥᾳστώνῃ μᾶλλον ἢ βίῃ. Sexto examina

* facilitate potius quam vi.

QVOMODO. VI. Quo modo agendum. id patefiet ex morbo, ejusq; causa, sexu, parte ægra: &, ubi locus viaque variari possunt, ex multis commodiorem eligemus. Septimo notandum

QVO TEMPORE. VII. Quo tempore sit agendum; hoc est, captari debet occasio. Illam aucupabimur ex præsentia & absentia eorum, quæ tunc agendum vel supersedendum esse indicat: si adsunt morbi & causæ morbificæ recte ad agendum comparatæ, & si absunt symptomata quibus vires debellantur, ut dolor sævus, vigiliæ, stomachi rosio, indeque anxietas, nec adsit prostrata virtus, absit criticus naturæ motus, ut erumpens sudor. Observanda quæ præcessere, & consectaria. Somnus proxime excipere venæ sectionem non debet, nec valida inedia, aut crudus in ventriculo cibus, vel paroxysmus mox invadens. Mos & motus tempus que morbi, ejusq; brevitas & diuturnitas hoc idem aperient, & naturæ ordo; cœli constitutio, & remedia apta, si adsint. Hæ indicationes hic inducantur. Ita vena aperietur eo tempore quo promptius effluere potest sanguis. Vltimo

Qu

QUO ORDINE *remediis utendum sit, inquiremus. Non in omnibus ordine opus est, sed ubi multa sunt peragenda. Quæ simul agi non possunt vel non debent, tripliciter complicantur: vel unum ratione alterius, causæ analogiam gerit; aut causæ sine qua non rationem habet erga aliud: vel unũ urgentioris ideam præ se fert: aut ita convenere, ut unius curatio, alterius medelã impediat. Quare notabimus quid inter morbos, causas morbificas, & symptomata urgentius sit: quid causæ locum occupet sine cujus ope non fatigaret morbus: & quid sit effectricis conservantuque causæ loco. Hæc facile fient, cum primum examinaveris quid conservantis, & quid causa sine qua non ideam gerat, & sine cujus evictione morbus pessundari nequeat.* QVO ORDINE.

Sed cautio in inducendis ad has res Indicationibus adsit, ut hæ solum evocentur, quas præsens historia postulat: & ut illæ præponantur à quibus reliquæ nascuntur, & quæ potenter urgent. Si quæ infirma videantur, ratione firmentur, aut experientia rationali stabiliantur. cum tamen ab experientia argumenta ducis, omnia discernes & distingues; ne causæ primariæ ascribamus id, quod ex eventu agit aliquid. Sin nec à ratione, nec ab experientia hoc obtinere potes, tunc solum auctoritatem Cautio.

tatem majorum in subsidium vocabis. Sed ubi lucida sunt omnia, absit auctoritas scriptorum, ratio, & usus.

Alia ratio. *Qui hac jam dicta ratione nolit uti, is, eodem eventu, inprimis ex symptomatis quæret partem ægram, morbum, ejusque causam: mox opponat his contrarium remedium, ex lege & ductu primæ Indicationis. deinde id remedium ordine ducat per omnes Indicationes, quæ ut Limentini quidam dii ejus qualitatem, quantitatem, utendi tempus & modum, ordinemque definient. Vbique absit fastus à consultore, & omnia ad salutem ægri conferantur. Nunquam aliena adferantur, nisi parce & magno cum judicio, demonstrando illa ab hac consultatione non aliena esse. Difficiles quæstiones tenui digito, vel transitione delibabimus. vel in auditores, si quid prolixius, culpam referemus; quorum studiis & votis hoc nos negare non potuisse affirmabimus.*

Brevis ratio consultandi. *Si quis breviter velit consiliis operam dare, ita agat: Tria sunt quæ maxime medicum perpendere decet: corpus ægramque partem, morbum, & causam morbi. Et ilico de natura ægri corporis agat. & si latet pars obsessa, perpende num eluceant notæ propriæ illius partis quæ in suspicionem venit. Deinde morbum investiga*

ejus

ejusque cauſas: & perpende ſymptomata. Poſtea ages de diæta, & num evacuandũ, revellendum, derivandum: de chirurgia, ut nũ ſit ſecanda vena, quæ, quando, qua copia; de cucurbitulis cum vel ſine ſcarificatu: de arteriotomia, hirudinibus, vinculis, cauteriis. Tandem de pharmacia, an leniendum, præparandum, purgandum ſurſum vel deorſum, urina, ſudore. Vltimo de corroborantibus intus, foris: de maſticatoriis, gargariſmis, phœnigmis, ſinapiſmis, dropacibus. Sed in tali ductu, loco non ſatis apto differere licet, cur, quando, & qua copia his auxiliis indulgendum ſit.

Cum quis ſolus ægri curam ſuſcipit, hac ſerie tranſigat. In primis ſexus habeatur ratio: & innoteſcat natura inſita & adventitia, in temperamento, habitu, humorum dominatu, conſuetudine, & diæta: & inde vires. Partis ægræ, & morbi deinde ſigna & cauſas eorum inveſtiget. ac notet, num morbus ſqualidus ſit, vel madidus: & recte differentias cauſarum ſuis propriis ſignis interſtinguat, & num ſit morbus magnus, perpendat: & Indicationes in conſilium adhibeat: & prognoſes. Quibus deprehenſis, roget quanam hora paſtum inierit: ac cogitet nũ enemate vel glande opus ſit Perluſtret interim num ſit corpus εὔροον ac meabile, an potius inſar- Curatio ſolitaria.

ctui

ctui obnoxium. His deprehensis, diæta
commoda imperetur: & cogitandum num
vomitu egeat. Tandem cum compertum
jam sit num magnus an parvus sit morbus,
prima cura sit de sanguinis eductione
à vena secta, vel cucurbitis, aut hirudinibus.
in his notabis locum, modum, &
tempus. idem de cæteris admovendis dico.
Dein num pharmaciæ locus, vel num parari
succos oporteat jusculis. in his perpendes
copiam, modum, consistentiam, tempus.
Evacuabis lenibus, mediocribus, &
validis: ut copiosior ac contumacior fuerit
educendus humor; & ut is consederit in regione
alvina, venosa, vel habitu corporis:
hoc est, pro situ humoris purgandi. In remediis
perlustra materiam, copiam, modum,
& tempus. Vltimo, ad ea quæ à foris
admoventur, ut olea, unguenta, cataplasmata,
fotus, sacculos, epithemata, &c. In
tus, antidota, tabulata confectiones, &c
his adde cauteria, & fontinellas.

Hæc properantibus ad majora satis ess
poterunt. Faxit Deus Opt. Max. ut his i
naturæ lusibus medicæ artis studiosi, mi
cantes illos suæ divinitatis altaq; sapien
tiæ lusitantes per mundi theatrum igni
culos noscant: & in his, perpetuam illar
majestatem venerentur atque exosculen
tur. Quin in his amplectantur perenner
illar

illam erga nos ac benevolam summi Dei providentiam, qua cautum voluit hac arte, tanquam vindice, humano generi, de perpetuis languoribus ac hostilibus morborum incursibus Solatio itaque humanæ miseriæ data ars, qua gratias accini sibi vult rerum creator, benevolentiæ ac amori perpetui archiatri nostri Iesu Christi gratias agat; per quem tota hæc mundi fabrica flammat ac vegetat ab omni sæculorum ætate divinis viribus: ab eoque petamus fœlicem in ejus opera manum medicam. Etenim,

Ni Deus affuerit, viresque infuderit herbis,
Quid, rogo, dictamnum, quid panacea juvent?

F I N I S.

I. HEURNII
MODUS
RATIOQUE
STUDENDI
EORUM
QUI MEDICINÆ
OPERAM SUAM
DICARUNT.

I. HEURNII MODUS RATIOQUE STUDENDI EORUM, QUI MEDICINÆ OPERAM SUAM DICARUNT.

Caput I.

Medicinæ difficultas, & decus: & Quorum opus sit absentia, quo ejus difficultatem superemus.

SCITE ac prudenter dixit olim Pythagoras, Homines hanc vitã veluti emporium quoddam accedere, ex quo alii alias sibi merces conquirunt, aliisq; in studiis versantur. Optimi vero ac præstantissimi existimandi sunt, qui præclarissimis artibus incumbunt, non sine certo ductu ac ratione. Triplex enim vitæ genus homines sectari videmus, activum, contemplativum, aut voluptarium. Hoc ultimum, aucupium belluarum est. activum, si philosophia caruerit, magnis plerumque se difficultatibus involvit speculativum, ἀεὶ ἔωγον est & inutile, ni se ad actionem aliquam certo ductu ac ratione demiserit. Quo ergo illi filo, qui medicinæ Tria vitæ genera.

 se

Medicina cur difficilis.

se consecrarunt, suos ducent in Reipublicæ commoda labores? constat enim cunctis difficilem hanc artem esse; quamvis pulcherrima, ac perpetua laude digna. Difficilis habita semper, ob judicii & experientiæ difficultatem. difficile judicium, distinctione corporum, causarum, signorum, & remediorum: ad cognoscendum, prædicendũ & curandum: & quia hæc, similitudine sæpe bonis imponunt medicis: multaq; sæpe solitaria ratio suadet, quæ coarguit usus. Experientia etiam ob sui prolixitatem artem grandescere facit: nam ad hanc diem opus est. quare Euryphon medicus olim interrogatus, quo esset usus præceptore, Tempore, inquit. Pulcherrimam etiam hanc

Medicina pulchra.

fidamq; philosophiæ comitem dixi: quæ nimirũ domi grata, foris necessaria, accepta cunctis, nulli injuria, benefica, liberalis, dulcissima naturæ parentis indagatrix, calamitatum fugatrix, sanitatis fidissima tutrix; munificentissimum Dei donum, ac in hac corporum fragilitate solatium. Hæc pro summis & infimis omniumque salute excubat: pauperum casas non dedignata, simulq; regum cubiculo recepta, Imperatorum imperatrix, vitæ amica, cunctis studet. in adversis præsidium; in secundis jucundum vitæ condimentum: jucundissima scitu, opulentoque proventu fœcunda.

Han-

Hanc bene instituta civitates coluere, semper, generosissimis natalibus, philosophia naturaq; adytis ortã. Hac à fortunæ procellis semota, secum ipsa in sublimi arce rationis habitans, foras tantum ad humanas miserias prodiens; quibus debellatis, se sua in arce cum sophia oblectat: adeo, ut vetustissima quadam juventa perpetuo repubescat. Quare Deo dignam Artem hanc putavit antiquitas. Xenophon medicum Cyro addit, cum quo de abditis rerum causis confabuletur, & de intimis penitissimarum causarum secretis sermones misceat, penetralia naturæ rimetur, & jucundos ejus recessus investiget. Laudata à laudatis viris, & ingentibus præmiis affecta Iulius Cæsar medicos omnes Romæ profitentes civitate donavit. Præmia. Suetonius id Iulio. *Democides medicus à Dario in honore habitus fuit, mensaque regia dignatus; tantæ auctoritatis, ut Ægypti medicos damnatos, & una Eliensem vatem servarit. Artaxerxes Hippocrate frustratus minabundus indoluit: cui Herculis honores Græcia dedit. Asclepiades Mithridatis legatos & promissa sprevit. Erasistratus centum talenta à Ptolemæo (vel ab Antiocho, ut alii narrant) accepit: hoc est sexaginta millia aureorum. Q. Stertinius principibus imputavit quod sestertiis quingentis annuis* Plin 26. Lib. 1.

contentus esset, cum pluris sibi ex urbis quæstu proveniret. & hujus fratri à Claudio Cæsare par merces data. Crinas Massiliensis centies sestertium reliquit muris patriis ædificandis. Quam chari illi regibus? Taceo Philippum Alexandri, & Musam Augusti. Omitto Aruncios, Albutios, Rubrios, Cassios, & Carpentanos, quibus Romæ stipendia annua ducenta & quinquaginta aurei erant. Thaddæus Florentinus cum peregre proficisceretur, aureos cottidie quinquaginta accipiebat: & cum Pontificem Honorium curasset, reportavit decem millia aureorum. Cominæus mira stipendia narrat medici Ludovici regis Galliæ. Hæc nonne plurimis optanda? sed, ut dixi, difficilia, & ad quæ rara ingenia pervadant, ni recte ducantur: multa enim naufragium faciunt, & in ipso etiam hujus artis portu, & se suaque fidei commissa præcipitant. Quare ut in re militari insignes duces atque imperatores, priusquam militem in aciem educant, rationem aliquam sibi comparant qua prudenter exercitum instruere ac fœliciter in hostē ducere possint, (ne in re tam periculosa se cum milite, totamque rempublicam perdant;) Ita qui huic pulcherrimæ ac difficili arti novi mystæ vela pandunt, cynosuræ cujusdam certæ ad lege

colli

collineare debent; ne fluctuantes cœco ductu, huc atque illuc per medicinæ vastum pelagus errabundi ferantur, dum haud bene iuncta ac formata præcepta susq; deque hauriunt, falsumque pro vero animis admittunt, tandemque vano labore delusi, se his in pomœriis sine fructu tota ætate delusos querantur. Hoc passim evenit his, qui non certo filo se duci patiuntur ad artem hanc, sed qui temere omnes auctores volvunt. quibus usu venit quod his qui in dubia cœna miscent assa elixis, atque conchylia turdis: unde tandem lenta pituita illis stomacho cum sit, cuncta alimenta simul evomunt, non sine totius nutricatus iniuria. Quo itaque hanc maleam vitent, rationem certam, quantum in me est, præscribam; cuius ductu (nisi auguria mea me fallant) ad certa trophæa hanc militiam provehant. Dicam quæ abesse, quæ adesse, debent. In primis sanum adferat studiosus ingenium ad hanc artem velim, nec insanum à φιλαυτία. Credite mihi, nihil æque in diversum abripere solet optima ingenia ab eruditionis pulpito, ac κενοδοξία & φιλαυτία. illa, quod nescit, discere præ pudore renuit, ne inscitiam cum rubore prodat: hæc, iam eo pervenisse se persuadet sibi, quo pergendum erat. hinc fœda illa ingeniorum in ignavum robur adole-

Morbi studiosorum.

*ſcentium ignorantia. Quare Heraclitus Phyſicus dicere ſolebat * τὴν οἴησιν, ἐγκοπὴν προκοπῆς. Nullum profecto ferarum genus aſſentatione eſt perniciosius, nullum quoa facilius in præcipitia juventutem trahat, ac omnis eruditionis ſementem radicitus obtriverit. Quid ergo his eveniet quæſo, qui hunc gurgulionem in præcordiis perpetuo apud ſe gerunt, ac ſibi neſcientes palpum obtrudunt? Recte de palponibus illis Timon apud Athenæum. * αἲξ οὔπω τέτοκεν, ἔριφος δ' ἐπὶ δώμασι παίζει. Alii iuvenil quadam audacia ad ſuum nutum doctrinam duci petunt, aliorum contemptore ac riſores: his iam magiſter uti Saturnus quidam delirat ætate, iamque capulari eſt dæmon, ſubſelliis efferatur. Has faſtidioſas propellite iuvenes pecudes, ſi inſtru rite velitis; fugite has, quæ manſuetiſſimas etiam naturas in ſua contagia trahere poſſunt. ὕβριτε λωβητῆρες, ἐλεγχέες. Hæ abſint: aliæ adferantur ſitulæ ad has merces. Quæ? natura proba, ſtudium indefeſſum, & perennis exercitatio.*

a perſuaſionē eſſe impedimentum profectus.

a Nondum enixa capra, ac iam ludit in ædibus hædus.

CA

CAPUT II.

De his quibus opus est ut adsint studiosis, quo artis difficultatem superent.

OPUS est ad cunctas ingenuas artes natura, studio, & exercitatione. Cæca est sine studio & doctrina natura; & absq; natura plane titubat disciplina: imo utaque hæc ni adsint, frustra inibitur exercitatio. Inprimis vero potens est natura. Pythagoras dicebat, cibos in scaphio non esse ponendos; hoc est, in improbum animũ doctos sermones non esse immittendos: nam sermo, cogitationis cibus est, quẽ animus, ni probus sit, sordidũ reddit. Vt enim agricultura in primis soli probitatem quærit, ac deinde hoc parandi peritum agricolam, mox selecta semina: quæ cuncta ni recte comparata sint ad fruges, nunquam in fœcundam maturitatem illa adolescent: Ita studiosis, qui se in gloriam literatam erigent, amice aspirare debent tria omnium artium & scientiarum comparandarum præsidia, φύσιν, σοφίην, & τὸ χρεῖος, ut loquitur Hippocrates, hoc est natura, doctrina studium, & exercitatio ususque. Sed hæc nulli eximia sine Deo: cuius numen, ut hæc afflet, perenni nisu sollicitandũ Prin- Lib. περὶ διαίτης.

Natura. ceps inter hæc natura est, quæ habitat in corpore & animo. Corpore sit robusto, ut mox dicam. animo autem & ingenio acuto ad investigandum, judicandum, discendum: de quo postea. Natura si fractior fuerit, erigatur arte, & castigetur diligentia & labore. Viden ut guttæ cavant lapides? utque fertile solum incuria datum squaleat? & asper ager cultu fœcundetur? Quæ adeo prostrata animi corporisve natura, quæ non se erigat cura & diæta? Studium. Studium ergo accedat indefessum: magna enim hic præmia eruditionis, perennis fama, jucundissimaque vita: nam vitæ regula est ipsa eruditio & pietas. Cætera bona pusilla, & indigna tantis studiis. Pulchra quidem est nobilitas; at illa non nostra, sed majorum. amabiles sunt divitiæ; verum non tuæ, sed fortunæ: quæ habentibus has aufert, & minime sperantibus adfert. Sed sint tibi hæ firmæ; an non cum sceleratis communes? an multis non aliquando funestæ? Gloria venusta ad blanditur? at illa vaga & inconstans, nec constantem eruditionem agnoscat. Forma? caduca. Sola immota ac divina eruditio pia. Hæc nullum metuet fortunæ incursum, nec calumniæ ludibria, aut annorum senium; vetustate ipsa repubescens. Demetrius cum Megarensium urbem va-

stasset

ſtaſſet, ejusque civem Stilbonem rogaſſet, num quid ſuarum amiſiſſet? haud equidem inquit: bellum enim nulla ex eruditione & virtute ſpolia ducit. Socrates rogatus num Perſarum regem fœlicem putaret: neſcio, reſpondit, quantum habeat eruditionis & virtutis. ubi ille ſapientiſſimi illud regis expreſſiſſe videtur, cum ait, * οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα οὐδὲν πεπαιδευμένης ψυχῆς. *Democritus dicebat,* * τὰς μὲν πόλεις ἀναθήμασι, τὰς δὲ ψυχὰς μαθήμασι δεῖ κοσμεῖν. *Socrates interrogatus quodnam eſſet animal pulcherrimum, homo, dicebat, ornatus doctrina. Exercitatio & conſuetudo naturæ & doctrinæ accedat: aſſuſcat bonis, fugiat voluptuariorum hominum conſuetudinem. (Pythagoras dicebat, quæ nigricantes habent caudas, guſtari non oportet. quod eſt, fugiendi, quos morum invenuſtas denigrat: his dextram non injicitote.) ſed cum eruditis & bonis ſe exerceat. Opus itaque eſt natura corporis & animi ſtudio, & exercitatione. Quo itaq; modo natura corporis & animi flecti debeat ad artem medicam, doctrina ſtudiumque ut habendum ſit, & quo modo exercitatione hac excolenda & formanda ſint, jam dicam.*

Prover. 6.
*id eſt, nihil tã preciosum, quo permutari poſsit animus eruditus.
*hoc eſt, civitates ornant anathemata, animas vero mathemata.

CAPUT III.

De Genio, & natura corporis, qua studiosi valere debent.

NATURA *tantum an studio perfecti efficiantur medici, sæpe quæsitum fuit. Vbi non hoc investigatur, num natura humana apta sit discendis scientiis: cum nullum aliud animal artes capessat, & iis utatur. natura enim cæteris animantibus dotes quasdam insevit nativas, ut aranea texendi, avibus nidificandi: hæc, natura ratione sine ratione agunt, ac callent; quasi Epimethei dono (quod ratione posterius sit) hec est natura ducuntur ac opus ineunt: cogitatione autem & mentis discursu nihil possunt. Inde est quod perpetuo eodem filo sua munera peragant, & singula singula tantum exerceant. Sed homines Promethei munere artes sibi concessas & è ratione natas habent, domini illarum facti. Sed alius aliis artibus est magis aptus, alius juri, alius medicinæ: quamvis cuncti homines fere medici. id fit, quod ad beneficentiam nati sunt cuncti. Hæc itaque ad medicinam promptitudo in animo habitat: qui cum sine corpore apud homines non*

non sit, corporis etiam petitur dexteritas quadam. A corpore petitur, ut id sit firmum, ætate integrum, quo labori studiorum par sit. hic enim labore opus: crede Epicharmo, πόνων πωλῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθ' οἱ θεοί: *Laboribus vendunt nobis cuncta bona divi. & ut* Euripides, πόνος γὰρ, ὡς λέγουσιν, εὐκλείας πατὴρ· οὐδεὶς ἔπαινον ἡδοναῖς ἐκτήσατο. *quod est; labor, ut aiunt, gloria pater est. nemo sibi laudem comparavit ex voluptatibus.* Nihil *gloria dignum absque assiduis laboribus effici potest. ut merito* De *legibus scripserit* Plato: * ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον, τὸ δὲ δεύτερον καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. *Corpus enim animi instrumentum est: quod aliis fœlicius obtigit, aliis minus ad obsequia honesta tractabile. Quibus obtigit fœlix, his enitendum est ut alios labore præcurrant: quibus incommodius, cura addendum est quod natura deest. Artifices norunt instrumenta sua non solum ad suum quaque officium accommodare, verum etiam corrigere, & ad usum adaptare: quo turpius est non idem facere animum nostrum corpori suo. Quam quisque habet sanitatem, tueatur, fractam labefactatamque revocet.* Plato *dicit*, * τὰ ὑγιεινὰ ὑγίειαν ἐμποιεῖ, τὰ δὲ νοσώδη, νόσον. *Virgilius continentem equum vult, quem generosum petit,*

Corpus quale sit studiosi.

Citatur à Xenophonte, in dictis & factis Socratis.

* optimū, sanitate frui, hinc prima natura excellere, tertio innoxie ditescere.

* quod est, Salubria sanitatem inducunt; insalubria morbum.

3. Georg.

Lib. 2. De officiis.

ubi ait: Nulla magis animi vires indu-
ftria firmat, Quam venerem, & cæc-
ftimulos avertere amoris. *Cicero scri-
bit, Sustentari cujusque valetudinem
notitia sui corporis, & observatione ea-
rum rerum quæ prodesse soleant aut ob-
esse, & abstinentia in omni cultu atque
victu, corporis tuendi causa: & prærer-
mittendis voluptatibus. Plutarchus scri-
bit, corpus foveri, cibis cum non satiatur;
verum seminis substantiam tum tuetur;
ac labori cum indulget. nam, ut ait Hip-
pocrates,* ἄσκησις ὑγείας, ἀκορεῖν τροφῆς, καὶ ἀοκνεῖν πόνων. *illud, dicit, sanitatis est stu-
dium, non repleri cibo & potu, & impi-
grum ad labores esse. Nam libro prim-
De diæta scripserat,* * οὐ δύναται ἐσθίων ἄν-
θρωπος ὑγιαίνειν, ἢν μὴ καὶ πονέῃ. *Nunc mul-
corrumpunt corpus suum; & quod De-
dedit aptum, faciunt ineptum, idque la-
befactant ocio, somnolentia, vino, vigili-
venereis, ac immodica libidine. Altera-
naturæ partem ad animi genium spectan-
dixi: qui ita sit factus, ut facile discen-
percipiat, acriter de illis judicet, & me-
moriæ illa fideli committat. Sed quia n-
non finximus nosipsos, ut ex arbitrio n-
stro his decoremur, Summi tamen D-
benignitate ita comparatum est in natu-
ra, ut hæc cura cultuque firmari expo-
riq-*

* Hoc est, haud potest hominem genio indulgentem sanitate frui, si labor absit, corporisque exercitatio.

Animus qualis.

rique possint. Cum enim animi mores ex contagio corporis fingantur: certe cujusmodi id fuerit, tales etiam vires redolebit animus. Cumque corpoream hanc molem facile in quamcumque temperiem traducamus, nostro etiam marte has animi dotes, annuente S. Deo, ex arbitrio effingemus. Præsertim quisque à seipso quærat, ex quo luto Prometheus eum finxerit; hoc est, quibus artibus aptior. his enim cum cultus à disciplina accedit, ad gloriam fit via sine vi. Quemadmodum enim non ex quovis ligno Mercurius fingi potest, sed aliud, ut buxeum, aptissimum fuerit, ficulneum ineptissimum: sic neque quivis medicinæ idoneus. Quare, sicut implantatio & φυτουργία non promiscue, sed magno judicio ab hortulanis facienda est, qui intelligunt quos surculos aut malleolos sibi insitos, veluti materno gremio complectantur, foveant ac nutriant; quæ rursus germina novercali odio aversentur: ita quique suum genium exploret, num eo fervescente ad medicas res feratur. Alius enim aliis artibus natus; ut canit eleganter Pindarus, τέχναι δ' ἑτέρων ἕτεραι· χρὴ δ' ἐν εὐθείαις ὁδοῖς στείχοντα μάρνασθαι φυᾷ. Eligit libenter quisque hanc, quæ sibi pulcherrima videtur. & in qua præcellentiæ laudem expectat. Cuncti enim homi-*

Nem. I.
* hoc est, artes aliorum aliæ: oportet in viis rectis ambulantem, anniti naturæ viribus.

*homines, dicit Aristoteles, gloriæ ducimur laude; & ubi se quisque excellere posse existimat, eo se lubenter convertit. Hinc est quod quidam minus nobiles artes lubentius tractent: οὐ γὰρ πάντα πᾶσι καλὰ, οὐδὲ ἄξια δοκεῖ σπουδάσαι πᾶσι πάντα, ut ait Ælianus. Ab omni autem sectæ genere alienus esse debet, qui excellere in hac arte velit, nec jurare in alicujus auctoris sententiam, sed nudam tantum veritatem sectari, eique subscribere. Ita se quisque metiatur, priusquam in hunc campum exiliat; * προμήθεια γὰρ κέρδος ἀνθρώποις μέγα, dicit Sophocles.*

In procem. Sectar.

* prudentia mortalibus magnũ lucrũ.

CAPUT IV.

De studio quo ordine duci debeat. Quæ Sociæ artes medicinæ, & quantum illis studii dandum.

HACTENUS *de natura; jam ad secundum, quo opus esse studiosis diximus, venio: nimirum ad studium ipsum. Quia variæ ætates ad varia studia aptæ sunt, & quique anni suos habent genios, quibus fœlicius alias artes discunt, quas tanquam socias & confederatas medicinæ jungimus: quis ordo in his sit, dicemus. Ordinis enim in his accurata ratio tenen-*

tenenda: ordinem consecuta domus utilis est; ataxiam habens, inutilis. Ordinis tanta est pulchritudo & divinitas, ut nihil sine eo rectum & à reprehensione liberum invenias. Inprimis studendum, ut prima ætas, principia studiorum recte ponat: vetus id proverbium jubet, ἀρχὴ δέ τι ἥμισυ παντός: *addit Plato,* ἀρχὴν, παντὸς ἔργου μέγιστον ἐστί. *alii, ut testatur Galenus, dicebant, principium esse* τὸ πᾶν δυνάμει. *In prima ætate flexanima, ut Ennius ait, atque omnium regina (cujus non mortalem vis sapit naturam) colatur oratio: oratoribus dico & poëtis operam suam conferat. Præcipue vero familiares habeat Terentium, Plautum, Virgilium, Horatium: & Ciceronianum id fusum dicendi genus inprimis amplectatur. Mox ætate firmiore, luxuriem illam in accisum & sententiosum robur contrahat: facile circumfluentem copiam attenuare. Alioqui si ab ineunte ætate se acciderit, eveniet illi quod his, qui longo tempore in vincula stricti, si postea solvantur, ob perpetuam vinculorum consuetudinem, crura pandere nec ambulare possunt, sed claudis titubant pedibus. Ita qui omni ætate sermonis benignam strinxere venam, cum opus fuerit, fluxum etiam tunc negabit. Amœna ubique varietas, tum in voci-*

Ordo.

Platonis dictum. 9. Δογμάτ. I.

Aetatis primæ studium.

Bonarum literarum studium.

bus atque spectaculis: hanc sectemini. Varii præterea sunt auctores literati, qui splendorem quendam medico studio afflare possunt. & quamvis medicos non faciunt, attamen, inquit Celsus, majores, ac magis suspiciendos illos reddunt. Imo cum in gravibus postea occupabimur studiis, ad hoc receptus interdum erit jucundissimus. Vt in cœnis grandioribus fit, cum optimis satiati sumus, varietas tamen ex novis grata est. Inter hos erit Homerus, Musarum pater, & poëtarum rex: Theocritus, qui blanda fistula inimitabilem spirat suavitatem: Pindarus, si quem socia majestas delectat: Hesiodus: & maxime Georgica Virgilii. Lucretius: Nicander, quem Gorræus parvo libello commentariorum docte ornavit: Oppianus: Iuvenalis: Martialis: Vitruvius: Herodotus: Strabo: Pausanias: Athenæus: Plutarchi Symposia, quæ Macrobius eleganter in Latinum transfudit sermonem. Quin Hippocrates & Galenus interdum poëtarum meminere. Sed hæc cautio adsit, dum hos evolvitis, ut referatis ea quæ commoda in illis videntur, ad medicinam vestram ornandam ac locupletandam: cætera prætereatis. Ita ergo adolescentes in poëtis & oratoribus se exerceant, ut etiam viri ad hæc refugia

fugia suarum molestiarum habeant. Deinde encyclopædiam percurrant, hoc est, totum disciplinarum orbem: sed in transcursu, & gustus gratia: fieri enim nequit ut in cunctis excellas. Ante omnia philosophiam colant. Nam ut pulchrum est plures peregrinando urbes perlustrasse, ita in inclyta habitasse pulcherrimum. Recte Biantes, ut illi Homerici proci, cum Penelopes consuetudinem habere nequibant, ejus ancillis se miscebant: ita hi qui philosophiam consequi nequeunt, cæteris disciplinis aridi ac tenues intabescunt. Vtramque linguam postquam didicerit, Logicen ac Physicen degustet. Dialecticis non leviter tingatur: nam ubique rationis ductus locum habet. Sic tamen his inhiandum, ut sciamus hæc pro viatico esse, non metam: nihil infœlicius sene dialectico. Decerpantur dialecticæ fructus sine magno sudore; sudore satis erit demonstrandi artem rebus inquirendis & examinandis emisse, certamque inde discendi ac docendi methodum bibisse, & ut recte possimus τοὺς λαβυρίνθους διεξελθεῖν, ἢ τὰς τῶν λόγων ἄρκυς διαφυγεῖν, *ut Nazianzenus loquitur: ut nimirum captiosas argutias, & paralogismorum insidiosos laqueos fugiamus. Hanc itaque potius discat, quam perdiscat, ne nimium adlubescat. Quæ*

Philosophiæ studium.

Dialectica.

bona

bona ingenia torquet difficultatibus & gryphis, generosa illa à se deterret: & ut vere dicam, sagacissimam & optimam ætatem terit, qua meliora licuisset didicisse. Et aliter in his se exerceant qui se scholæ parant, aliter qui medicinæ faciendæ: his, vel levis velitatio in hac militia suffecerit; illis, uberior scientia perfectionem quandam aspirat. Sed semper hareat illud Alphæi Mitylenæi, * τὸ μηθὲν τοῦ ἄγαν, ἄγαν με τέρπει. *Scripsit Ariston in Similibus,* * οἱ ἐν διαλεκτικῇ βαθυνόντες, ἐοίκασι καρκίνους μασωμένοις· οἱ δι᾽ ὀλίγον τρόφιμον, περὶ πολλὰ ὀστᾶ ἀσχολοῦνται. *Sit itaque dialectica sobria. Ita De vita Apollonii Tyanæi scribit Philostratus, Vespasianum Imperatorem jucunde disputationes audivisse: contentiones pertinaces odisse. Huic jungat oratoriam artem, qua in sententiam suam abducat ægros:* χαρίεντες *enim medici ut sint, jubet Hippocrates. & Plato vult ut primum doceat medicus & persuadeat quid sit ægro agendum, & non prius imperandum: hoc modo facilius parebit. unde Aristoteles æger dicebat, Medice parebo, si vera hæc quæ dicis demonstraveris. Facile hac arte persuadebit medicus, ob comitem auctoritatem quam secum ducit ad ægros. Phociō & Cato sæpius persuasere quam Cicero & Demosthenes,*

* hoc est, nihil nimis, nimis mihi placet.

*quod est, qui dialecticæ studium profunde rimantur, cancros edentibus similes sunt: qui propter exiguum alimentū, circa crustas plurimas occupantur.

Rhetorica.

nes, ob auctoritatem. Et vere artem ornant comitas, affabilitas, urbanitas, munditíes. Quibusdam ipsa natura peculiarem quandam & morum & orationis jucunditatem addidit. Sed ex remoris his revocandi adolescentes ad veram philosophiam. Argutorem nimium non amo adolescentem, hoc est nimium dialecticum: sed philosophum volo in ea re, in qua nunquam nimium est. Sed & hic fuganda λεπτολογία: pure & caste philosophandum. Ad omnem vitæ partem tum plurimum delectamenti tum fructus adfert rerum naturalium cognitio. Sed hic etiam peccant qui ad magiam & vanam algemisticam παρεκφέροντ. nec minus hi, qui per universam ætatem de materia prima, de principiis, de infinito, de mundi generatione disputant: cum interim ignorent quod animal sit cicada, aut quæ sit arbor sorbus. Sint sane hæc subtilissima; sed quid hæc ad medicos? Aristoteles jam omnium teritur manibus: sed natatore Delio opus est, ut ille capiatur. Velim professores hunc interpretarentur sine diverticulis & quæstiunculis, ut res tota quam ille docet, sua nativa facie ac colore visenda præbeatur. Dum enim quæstiunculis inhærent, abripiunt alio ingenia, quam quo ea duci Aristoteles volebat. Rejiciat audi-

Physica.

Aristotelis lectio.

auditor commentarios, perditissima plerumque opera; sola Aristotelis lectione & praeceptore contentus. nec se inducat in nodos commentariographorum, ad quos semper titubet. Detrimenta itaque haec fuge, adolescens; & summos digitos in fontem recta pande, ne in transversum abducas: donec firmior, divagari extra lineam, ac solus redire in viam possis. Habes nostri hoc tempore in recepta consuetudine consilium. Alioqui familiam Peripateticam adeundam quidem putarem; salutando etiam Stoicos, & castra Academicorum

Stoici.

exploranda & frequentanda. Stoicorum scripta fere mundo excidere; & quod illa ab hominum sententia & humanitate alieniora essent, quasi communibus hominum votis explosa; forte rediviva post millia annorum, cum Pythagoreis una reviviscent. Extant quaedam hujus sectae, sane perquam docta: Arriani De vita Epicteti; & Seneca. Hi de mixtione rerum, & de animi principatu, ejusque affectibus, aliter opinabantur. Academici, hoc est Platonici, olim, ante Averrhois tempora, in censu erant eo, quo nunc Peripatetici, quos Aristotelicos jam appellamus. existimabantque illi, in Platone non minus certitudinis aut roboris esse. Certe persuasionis plus Plato habet: illiusqu

Academici.

usque philosophandi mos amœnus & placidus: nec tot intricatis quæstionibus, quæ ad minima quæque abeunt, artis nostræ ultra septa exilit. Abit ab Hippocrate Aristoteles, & à cunctis medicis in diversa flectit: imo adversarii sunt Galenus & Aristoteles. Qui libri Aristotelis usui medicis? hi solum unde gradus est à philosophia ad medicinam. ut ubi De animi facultatibus, De sentiendi vi, ac sensoriis instrumentis, De animalium partibus, harumque usu & generatione. Hos tamen committe cum Galeni De usibus partium, & De Hippocratis Platonisque dogmatibus; dicas conjuratas phalangas concurrere: nam ubique salebræ controversiarum. At Plato convenit de elementis, temperamentis, humoribus, locis, regionibus, de rerum differentiis internoscendis, de animi principatu, & de semine. Quin totus Platonis Timæus eadem cum Hippocrate sentit, ac ducit nos in nostræ artis penetralia; plusque opum medicarum ibi fundit, quam reliqua cuncta philosophorum schola, si in unum adigantur. Vtinam Galeni ille liber esse non desiisset, in quo fatetur se hujus Timæi medica examinasse! pulchre combinatam medicinam philosophiæ spectaremus. Et ingenue Hippocratem nominat Plato,

ut Ga-

Platonis lectio.

ut Galenus Platonem. at plurima in Aristotele, ex quibus subtegmen texendæ medicinæ telæ Hippocraticæ tendi non possit. Nihil non remedii cordi admoveas, cum caput laborat ex Aristotelis philosophia; qui tamen multa mutuatus est tacite ab Hippocrate. Fateor, exacta est Aristotelis, & serie certa constans disciplina; pressumque id ac nervosum succique plenum dicendi & docendi genus jam prælatum est Platoni: Latinobarbari argutiis assueti hoc effecere. Sed à Cicerone magnisque olim viris, Platonis philosophandi genus excellentius & genuinius, magisque legitimum habitum fuit: certe extricatum est, nec polydædalis ambagibus tortuosum. Platonis scripta barbariem effugere semper: nefas fuisset, suadelam illam linguæque delicias melleas, illamque ambrosiam ori ejus inhabitantem, inquinatam illis sordibus fuisse. Nec jam ejus scripta alienis pedicis impedita: libere pedem ibi figas, facilique promotione veharis. Quod non sperandum in Peripatetica familia; ut in qua, non aliter ac in famulitio numeroso, eoque diversarum gentium, advenarum, convenarum, inquilinarum, barbarorum, plus semper dissidii sit. hic, liberi omnes, patrimi, matrimi; os, lingua omnibus una. Plato no-

bi

bis ergo affinis ſit & familiaris. Ariſtoteli etiam vacabimus ſæpe cum vacabit, ut Galenus fecit. hic enim omnes ante ſe ordine, acumine ac certitudine ſuperat. ſed diu ventilari ac cribrari ejus aurum à pulvere debet. nec longe ab eo recedemus, ingeniumque in eo exercebimus, ob ejus acumen cum ſumma doctrina. Vbi pugnat Hippocrati, excute: alioqui frequenti ejus lectione multa uſui nobis futura inveſtigemus. Accedat his Theophraſtus, qui relicta à ſuo præceptore excoluit. Hoc triumviratu comitati, medicinam accedemus. Si cui neoterici placent, perluſtret Subtiles exercitationes Iulii Scaligeri: cui merito inter hujus ævi philoſophos palmam damus. Eclogas phyſicas Stobæi, ubi antiquiſſimorum Philoſophorum ſententiæ, interdum inſpiciat. Inter veteres Plato & Theophraſtus nudi tenentur, nec elabuntur: fuſi ſunt, & ſe aperiunt in arduis etiam rebus: ſi qua remora: materiæ eſt, non dictionis. Ariſtoteles ſtudioſe obſcurat, ut perpetuo illi hæreamus: idque prolixitate nonnunquam, ubi admonitione opus erat, quæ ſententia ſit potior. Tunc conſule veteres interpretes Græcos; illi enim vim orationis ejus optime percepere. vel ſæpius (quod ipſe voluit) repetatur ejus lectio; ita alte-

Theophraſtus.

Modus hos legendi.

lati-

latitantes sententiæ erumpent: nam sibi auctores facem præferunt, suique ita interpretes fiunt fidelissimi. Reliquos relinquemus eis versandos, qui tota vita de his dicturi sunt. Nos à quæstiunculis aversi ad usum medendi hæc symbola adferemus. & dum in media medicina versamur, sæpe recurremus ad amœnos illos philosophicos hortos, ubi pure & caste philosophabimur. Qui ita fecerit, huic nunquam inopia erit tanta, quin probabiliter de quaque re disserat. nec opus est, ut qui sibi tantum cithara pulsat, tam docte id agat, ut qui alios docet. Non pudet te, acclamabat Alexandro pater Philippus, tam eleganter pulsare? Aliud architecti munus, qui domum fabricatur, & quo alios facit architectos: in altero enim est artis exercitatio, documentum in altero. ita grammaticam qui profitetur, optime regulas callet; non æque is qui polite alioqui dicit. Amplectimini, satis erit, castam puramque philosophiam; in qua una cum pietate verboque divino, decursa tandem ætate consenescatis. Pulcherrimum sane est, rerum intelligere causas. ob id divinus vates Homerus homines ἀλφηστὰς nuncupat, quod est, indagatores inventoresque rerum, idque animi quadam divinitate. ut non immerito Pythagoras putare

*taverit, hominem esse divinam quandam mentem, terrenis vinculis alligatam. Dum philosophia adolescens occupatur, una anatomica & botanica discat: nam sensu solo & imaginatione perdiscuntur hæc: historiam dico, non usum. Ita per strages & cadavera ad amœnos medicinæ hortos imus: & * ἑκόντες, ἀέκοντί γε θυμῷ spectamus sectiones. Campos adeat, amœnissimos invisat hortos, prata & viridaria, ac tot pictas nativus suis variisque coloribus planicies. colles subeat, conscendat montes, ac sylvarum latebras quærat: ubique hujus studii materia, & non absque voluptate lucrum. Ita metalla & animalia noscat tantum. Philosophicis studiis consociet astrologiam: hæc enim medicis decori & ornamento est, &, ut ille dicebat, ejusmodi, ut si desit, non sane requiramus in medico; si sit, non aspernemur. ut picta ædium superficies structuræ elegantiam afflat. Et quia Hippocrates tempora anni describit, & astrorum ortui & occasui, ac illorum effectibus plurima tribuit, sphæræ saltem rationem discat: dein libellum Gemmæ Phrisii De globo. postea, quod facile sit, Ephemerides ut intelligat operam conferat: hoc facile perdiscet ex Cypriani Leovicii ephemeridibus: quo motibus planetarum*

Anatomica.

* invita voluntate

Herbaria.

Astrologia

Lib. De Aëre, & aquis & lib. De diæta.

perceptis, eorum effectus rimetur ex Tetrabiblio Ptolemæi, quod Cardanus commentariis illustravit: aut si quid brevius velit, legat Nabodi commentarios ad Alkabitium. Sed, quod male hodie fit, his causis remotis non ita standum, quin primam efficaciam proximis, nobisque sensu compertis adscribamus: quod etiam ipse * Ptolemæus admonet & jubet: Stet sua cuique dies quam vitare nequeat, dent vitam & necem astra, adsit fatum, quod μοῖρα illa κραταιὴ Homerica ἐπένησε λίνῳ ὅτε μιν τέκε μήτηρ: sed hoc nunquam nisi interventu signorum causarumque medicis compertarum. Quin ita proxima amplexabimur superiorum forte effecta, ut in lethali morbo virium prostratio, morbi vehementia, causæque morbifica pravitas. Ita ex plurimis delibatis nihil tamen medicinam redolentibus, medicus suum decus induet. ut apes ex variis floribus, quos cum delectu attingunt quibus tamen nihil inesse nectaris illius mellei videatur, ipsæ mellificant.

* initio Tetrabiblii.

CAPUT

CAPUT V.

Quibus præceptoribus utendum ad medicinam, & quibus auctoribus incumbendum.

UT recte formentur studia, doctum contubernium plurimum valet: optimique viri illud Reipublicæ debent, ut sua consuetudine juvenum animos recte ad artes effingant. Propterea Hercules præclaris splendens virtutibus, (χαλκοκάρδιος ob animi fortitudinem dictus) diligentiam in educatione Hylæ summam adhibuit: qui tamen patre Theodamante paupere, δρυτόμῳ natus fertur. Plato, Aristoteles, & Plutarchus sæpe accinunt, Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι. ἢν δὲ κακοῖσι Συμμιγῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον. *Præceptores non ascriptitia quadam benevolentia, sed ex unguibus ament discipulos: & ut coloni sepes arbusculis circumponunt, ita præceptores curam habeant, ut rectissima eruditionis germina pullulent. Hos juvenes sæpe accedant; nam sodalitium ad benevolentiam & amorem excitat. Peleus Achilli Phœnicem junxerat, ut ei dicendi & agendi ductor foret atque magister, ut canit Homerus. Horum imitatione*

* à bonis quidē bona disces; si vero malis conversare, pristinā quoque mentem perdes.

Præceptores.

tione præceptores eligatis medicinæ peritos, & benevolos, ac tales qui ad amicitiam proni sunt, & ante omnia doctos: nam difficilis hæc ars. Ita Apollo, ut cecinit Pindarus, voluit à Chirone singulari doctrina splendente filium suum Æsculapium doceri, ubi ait:

* καὶ ῥά μιν Μάγνητι φέρων
πόρε Κενταύρῳ, διδάξαι
πολυπήμονας ἀν-
θρώποισιν ἰᾶσθαι νόσους.

* illum Magnesio adducens commisit Centauro ad docendum multinocuos hominibus sanare morbos.

Cum electi fuerint, eos sequere; ac citra pertinaciam concertationes cum illis moveto, ut tuis rationibus in re dubia, cum illorum judiciis collatis, quantum à vero absis intelligas, & memoriæ altius hoc modo rem immittas. Hinc veteres Palladem non sine opera operosi dei Vulcani (cujus etiam organa αὐτόματα in opus) ex cerebro Iovis armatam prodiisse fingunt oculis torve unum in scopum collimantem: quod concertatione artes optime insculpantur ac retineantur. Non moveant graves quæstiones, antequam totam medicinæ formam animo complexi fuerint: alioqui hippocentauros proferent, ac inaniter ut implumes ciconiæ subsultantes, alas vibrabunt. legant & relegant primum medicinæ auctores. Cedant libenter rationibus: non solum enim

Palladis natæ mythologia.

vincere

vincere, sed etiam vinci scire, pulchrum eis, in quibus victoria detrimentum adfert. Vinci non vis? pulcherrimum est inter disserendum à nulla vinci pertinacia aut iracundia. Domi libris opus est, non ut illos possideas, sed ut exercitatio & usus in illis sit. Sed quibus? Quemadmodum ζωγράφοι, *cum imaginem ab imagine pingunt, identidem exemplaria spectantes, illorum characteres ad suum* φιλοτέχνημα *transferre student; sic, qui se studet omnibus doctrinæ partibus excolere, conari debet, ut quasi ad simulachra eruditionis (hominum doctissimorum scripta dico) studium convertat, & quod in illis præclarum est, proprium sibi reddat per imitationem. Quapropter in medicina non susque deque cuncti auctores sunt eligendi, sed probatissimi, & qui longis sæculorum ætatibus interire non potuere. Nullus pictor non malit Apellis, aut Parrhasii Zeuxisve vel Leucippi exemplar, quam quid hujus ævi* αἱ γὰρ ἀοιδαὶ εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος γλυκερώτεραι ὧν ἀείδειν. *Est enim tempus probatæ doctrinæ index; cunctorum quæ vana nec magni sunt momenti, vastator. Plurimi hoc ævo magna auctoritate scribunt; verum tempus judicium feret, num quid perpetuitate dignum gerant: profecto inter mille scriptores, vix* Libri.

*unus sæculum agnoscit. Sint itaque ve-stri auctores doctorum manibus triti, & eorum applausu probati : ni enim prob- fuissent, jam diu manibus excussi con-tabuissent. Veteres sane dexterius de re-bus judicarunt ; quam nos αὐτῶν ἀπόγονοι, extrema fæx & amurca mundi, ut e Platone in Philœbo dicitur. Vere dixit Basilius, * πᾶν ἀρχαιότητι διαφέρον αἰδέσιμον. Si enim neotericus quis stare vel-let, cum infiniti fere sint, & cuncti ex Hip-pocrate & Galeno hauriant, illud incom-mode illi eveniet, quod gregarii illi infi-nitum tempus postulant, cum interim duos hos brevi tempore perlegere possit, cumque vetustatem illam cæteri non tra-bant cinctam auctoritate, eo loco sempe stabit hinc hausta doctrina, unde facile dimoveri possit. Longa temporum serie plurimos celebrat Græcos, quosdam Lati-nos, nonnullosque Arabas. Græci medi-cinam pepererunt, diviteque supellectil locupletarunt, ac splendido ornatu nostr artis famam toto terrarum orbe fude-runt. Quare nusquam minus violatar hanc reperiemus, quam apud suos paren-tes : hic patrima, & matrima. Hanc ita-que ex materno gremio pudicam virgi-nem vobis proferet divinus senex Hippo-crates, & ejus enarrator Galenus. Hip-*

pocra-

*quod vetustate excellit, honore maiori dignũ est.

Græci.

Hippocrates.

pocrates verus medendi dictator habitus semper. hujus scripta tanquam oracula, & non humanæ linguæ verba, tota amplectitur antiquitas, tanquam ducem & auctorem omnium disciplinarum. qui, ut ait Celsus, vir fuit arte & facundia clarus: quique, ut scribit Macrobius, tam fallere quam falli nescit. In hoc, verborum pressa proprietas, sententiarum concisa subtilitas, sermonis veneranda antiquitas, artificii commendabilis dignitas: in cujus scriptis nihil superfluum, ociosum nihil; sed arguta brevitate rotunda omnia, & significantia. ita ut ubertas & amplitudo rerum, verborum numerum longe vincat: Hæc genuina & propria sunt Hippocrati. cujus tanta fuit benignitas, ut nihil sciverit quod nos nescire voluerit: tanta autem solertia & sapientia, ut nemo post eum sciverit, quod ipse ignoraverit. In eo enim cuncta medicinæ semina animadvertas: quæ tamen in facienda medicina melius, quam ex commentariis ad eum scriptis animadvertes. Hujus enarrator fidissimus est Galenus; qui scribitur à quibusdam vixisse annos centum & quadraginta. Hic cunctis philosophis & philologis utilis. loquitur ubique puro, eleganti, simplici, & numquam affectato sermone, non sine

Galenus. Vide Cæl. Rhodig. 16. Lib. 14.

magna vocum & sententiarum supellectile: adeo, ut nulla satietate lectorem offendat; sed ubique progrediendi cupidum, rhetorico artificio demulceat; homo ad eloquentiam factus. In hoc præcepta quædam philosophica rara & eximia, magisque illustria quam apud ullum alium scriptorem invenias. Nihil obtrudit lectori, quod non firmis rationibus demonstret, ac ejus contrarium refutet. quin moralia habet perpulchra, affectibus moderandis. Ambitionem & avaritiam præcipue insectatur. & de qualibet re docte & eleganter disserit. Nullis non ad ingenii cultum ejus lectio utilis. Sunt alii minoris gentis; Aretæus, Aëtius, Paulus, Trallianus, Oribasius, Cassius; Dioscorides De materia medica, & ejus Euporista, & ex recentioribus Actuarius, Damascenus, Theophilus De urinis, Philaretus De pulsibus, Simeon Sethi, Nonus. Animi causa inspicias etiam interdum Geoponicos, Hippiatros. Geoponica scripsit Dionysius Cassius Græce; Latine vero Cato, Columella, Palladius, Constantinus. Sextus scripsit medicinas ex animalibus. Latinos inter medicos primus est Cornelius Celsus: sed prudenter legendus; nam in multis Asclepiadem methodicum sectatur, ut fatetur ipse, hujus cot.

Alii Græci. (margin, beside "minoris gentis")

Latini. (margin, beside "libus. Latinos")

stylum

ſtylum ſubigemus, & pluris Latinitatem ejus, quam medicinam faciemus. Plinius etiam perluſtrandus, qui Græciam & Latium uno volumine concluſit. Accedat his Scribonius Largus, Q. Serenus, & Cælius Aurelianus. ſed hic cum magno judicio legendus: nam is ſcripta Sorani Epheſii Latina fecit, qui Methodicæ ſectæ addictus fuit. Marcellus Empiricus politæ dictionis ſcriptor etiam inſpiciatur. & inter hos Theodorus Priſcianus, cujus ſcripta Quinti Horatiani titulo circumferuntur. Scripſit ad Timotheum fratrem Phænomenωn euporiſtωn librum unum, cum Logico ejus, & Gynæciis. apparet eum methodica ſectæ ſtudioſum fuiſſe. Extant etiam ejus ſcripta De acutis & Chronicis, & De occultis phyſicis remediis. His addo Conſtantinum Aphrum. Inter Arabas præcipui ſunt Avicenna, Arabes. *Rhazes, Averrhoës, Avenzoar, Meſue, Serapio, & Alſaharavius. Qui delectantur fuſa & polydædala varietate remediorum, Avicennam amplectantur: cuncta enim hujus ævi remedia ex eo manant. At Razes utilis illis, qui efficacem & contractam medicinam amant. hic centum annos medicinam fecit. hunc Veſalius paraphraſi eleganter decoravit. Hi utiles ſunt ex quibus excerpas remedia*

quadam Græcis olim ignota: nam scribendi illorum ratio, cum sine demonstratione fluctuet, à doctis improbatur. quare his non inhærendum. Unum ex hujus temporis scriptoribus his addo, doctissimum Fernelius. *Fernelium: qui Arabum ductum non sine Græcorum demonstrationibus secutus fuit. Ejus lectionem laudo, modo cum jam dictis auctoribus conferatur, locaque annotentur ex quibus suos rivulos traxerit: optima enim ex cunctis selegit. sed stare ejus auctoritati non potis es, nisi ubi firma demonstratione sua stabilivit. Quare in antiquos suos fontes si refundi possit, sane limpidissimam firmamque scientiam pareret. Sed totus eo abduci nequit. ut qui sponte interdum declinat & abit. Quid tunc agas? litem dirimet antiquorum demonstratio, collata cum hujus rationibus; & usus. hæc si vicerint, excutiantur nova tanquam amentata hasta: sin Fernelius quid melius, retineatur, & gratiæ illi ascribantur, ut qui pomœria medica auxerit. Sed gravis hic est auctor, nec in primo Medicinæ limine ponendus: sed à Galeno hoc potius utendum. Qui tamen compendiosam medicinam nimium amat, hunc legat cum iudicio: is enim, ut verum fatear, Græcam & Barbaram medicinam fere una in vo-*

lumine

lumine conclusit, & propriis locis philosophiam medicinæ intulit: ut non sit necesse aliam physicam usibus medicis quærere, cum ex latissimo naturæ ambitu fœcunde medicum campum rigarit. Hos sequuntur myriades pragmaticorum intermediorum, & nuper natorum: qui volumina per singula hominis membra digesta fabricarunt, mira remediorum varietate. Inter hos medios maxime excellit Arculanus, qui Razis nonum ad Almansorem, & Avicennæ ad librum De febribus commentatus est. in hoc remedia certa & efficacia. Aliis placet Gradius, qui pro Nicolai breviario est. quidam consilia malunt (& non sine ratione) qualia Montagnana tunc edidit. Gattinaria nonnullis arridet, nam placida & usitata remedia suggerit. Nonnulli Varignanam consulunt, quod euporista & usu comperta pharmaca adferat. Sunt qui Guainerium cæteris his præferant. Quidam se addicunt Savonarolæ, quo astantibus mulierculis satisfaciant. Sed nulli se mancipare præstat; verum quosdam in his inspicere, dum inter medica versamur opera. Et qui unum pragmaticum perlustravit, mille, imo omnes legerit. nam unam tantum aut alteram indicationem medendi prosequuntur cuncti, ductam ac Practici.

evocatam à causa morbifica, & parte afflicta: cæteras suique deque habere videntur. Sine cæteris tamen indicationibus curatio rite non absolvitur: nam nullus morbus omnium est idem; nec ullum remedii genus eandem vim habet in omnibus: diversæ enim sunt morborum ideæ: & iidem modo dextri, modo sinistri judicii; concoctu ac excretu difficiles, aut faciles. Et quantum in hominibus temperierum discrimen! quam variæ partium temperies! modo prostratæ jacent in eodem morbo vires, & aër aut flagrante Sole torretur, vel algore riget: quin ætatis vis quid non remedii everti aut perfert? omitto jam consuetudinem, peculiarem cujusque naturam, sexus discrimen, vitæ genus in quo æger enutritus, morbi motum. Quare ut in tanto fluctuum ac scriptorum remediorum Oceano portum facili cursu collimarent medici, quæ medicamenta prolixe profuderant pragmatici in tam numerosa morborum turba, in unam Methodum ad praxin redegi: ut inde, accedente methodo medendi vera, uno veluti intuitu, maxima remediorum varietas per cunctos morbos complecti possit, & cuique propria ex his pomœriis Methodo decerpere ut liceat.

CA

CAPUT VI.

Qua ratione cum certa utilitate dicti jam auctores sint legendi.

NON *satis fuerit compertum habere, quinam legendi sint, sed etiam quomodo non citra utilitatem in iis versandum sit, explorandum. In omnium auctorum lectione semper hæreat animo quod apud Platonem dicitur,* ἀρετὴ ἀδέσποτον: *ut nos hoc ad* ἀλήθειαν. *Moneo itaque ut ab eorum scriptis abstineatis, qui ab antiquorum sententia temere abeunt. Plato in Epinomide plebeios quosdam deos cum referret,* ἀνεργάστους *hos appellabat. nescio an eo nomine quid aptius adaptari his innovatoribus possit. Vtinam ea mente omnes scriberemus jam, qua olim Hippocrates, & post eum Galenus! studio nimirum juvandi. Nunc neque hoc facimus plerique; & bene à veteribus etiam excogitata & scripta demoliri, ac rebus claris tenebras affundere conamur; receptissimorumque auctorum auctoritatem elevamus, ut reponamus nostram, dubiam ac titubantem pro existimatissima. Si quis reclamet, ilico nos inter nos (qui conspirare contra externos debebamus)*

10. De Republ.

Innovatores.

mus) domesticum bellum depugnamus: ac * χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν. Novus medicinæ mysta in primis perlegat Institutiones medicinæ. Illæ enim ideam quandam totius medicinæ animo immittent: & ex illis ordinem totius studii medici, & subtegmen firmum cui intexi omnium auctorum scripta possint, perspiciet. Sunt enim Institutiones medicæ nihil aliud, quam ex omnium scriptorum medicorum deliciis ac medullis condita placenta: aut, ut melius dicam, ex electissimis quibusque flosculis compositum mellificium. In lectione auctorum cura adsit, ut eorum percipiatur sententia: dein, ut retineatur. Percipietur sententia auctoris, si perspectus fuerit ejus dicendi modus, & peculiares significantesque ejus dictiones si intellexeris. Maxime in Hippocratis lectione ad hæc collineandum. Vt enim ἀναδυομένην illam nemo perficere potuit, & obliteratos in ea colores aliquot deteriore purpurisso reconcinnarunt; ita nullus eo acumine scribendi medicinam ab Hippocrate productam absolvere potuit. Est sane is, inter homines, maximus medicinæ auctor: in quo sparsa medicinæ totius semina animadvertas. Sed ex succo solo excepta hæc non germinant, vel tenuissime enascuntur, aut non in frugem surgunt.

* Funesta bella fraterna.

Institutiones medicinæ.

Modus legendi.

animi

animi sensa sua divina ob concisam brevitatem latitant, ni verba ejus significantia & dicendi modus fuerit cognitus. Quare (quia huic immoriendum) lexica comparanda. erunt Erotiani & Galeni, Iulii Pollucis, Rufi Ephesii, Suidæ, Hesychii, Gorræi, sed ante omnia Oeconomia Hippocratis Anutii Foësii. Auctorem quem evolvis; intenta mentis acie, non raptim (ne quid fugiat) perleges. Si salebris difficilibus impliceris; ne hæreas, enarratores aut præceptores consule. Si nec explicent hi, notandus locus, & pergendum, dum tempus & lectio emolliant hanc difficultatem. Nec turpe quædam ignorare. Aut si moræ impatiens fueris, ad aliorum auctorum judicia hæc examina. si idem cuncti, ratum sit: sin abeant in diversum, vide num in gratiam redire possint: vel illi qui potissima ratione utitur subscribe. Indices loca auctorum dicent. Commentariographos prolixos fugite; discendi enim libidinem extinguunt: sed ubi involvimur difficultatum salebris, id solum agendum, ne nimis ingenium fatigetur, & tandem expugnetur. Galeno maxime utemur pro Hippocratis enarratore, quo ille recte intelligatur, utque memoriam exerceamus cum fœcunda quadam utilitate: nam rerum, quæ discuntur per

cau-

causas, demonstratio apud eum luxuriat: quibus ad eruditionem nullus fœlicior campus aperiri potest. nam scire, est per causas cognoscere. His opibus illi fraudantur, qui apotelesmata solum amplectuntur: tenues semper eruditione, præ inopia rerum ac argumentorum. Sed hæc omnia frustra, ni Musarum matri memoriæ tanquam penuariæ cellæ doctrinarum inserantur. Memoria. *Sæpius itaque lecta repetantur: ac ut cibos mansos ac prope liquefactos dimittimus, quo facilius digerantur; ita lectio non cruda, sed multa iteratione mollita, ac velut confecta, sæpiusque perpensa memoriæ tradatur. Sed an non naturæ, hoc est, summi Dei beneficium memoriæ vis est? Fateor. & cuncti à summo numine ea afflati sumus. non æque? cultu effingatur: consuescat exercitiis; hoc obliviosos memores reddet. Sit animus cæteris solutus curis, ac earum ideis vacuus: affectus sileant, qui in suam factionem totam mentem rapiunt. ita nullam characterum impressionem renuet mens. Et sæpe, menti immissa ad phantasiam revocentur, ac cum voluptate hæc tunc memoriæ redde: ita jucunde ejus usu fruetur, ac lætitia quadam se laxans, simulachra rerum fidelius imbibet. Ad memoriam stabiliendam, nonnihil opi-*
polli

pollicetur ipsa medicina & medici, ac secundum hos Marsilius Ficinus. Aristoteles libro De memoria, ostendit ob varias causas illam labefactari: vel quia species rerum non suscipiuntur; vel quia non detinentur: utroque enim opus est. Propterea mollem & stabilem à Summo Deo substantiam obtinuit cerebrum, ut mollitie rerum characteres admitteret, utque eos stabilitate retineret. Inde est quod aiunt memoriam firmari calido & sicco temperamento: calor enim modestus mollit cerebri substantiam; & siccitas eam stabilem reddit: nam ex madido fluxoque cerebro, simulachra rerum effluunt. his querelis remediantur medicinæ. Sed inter cuncta confert perpetua vitæ sobrietas: nam crapula & ebrietas, ut ingenium hebetant, ita memoriam prorsus eluunt. Officit etiam tumultuaria diversorum voluminum lectio: ita in senibus multitudine rerum memoria extinguitur. Præterea ordo in discendis rebus plurimum ad memoriam facit: imo Plato ordinem memoriæ animam appellat. Quare in auctorum lectione, semper de ordinis filo quod trahunt, solliciti sitis: cuncta enim quæ ordinem habent, εὐμνημόνευτα sunt. Cum ad Galenum ventum est, ejus scripta pedetentim, non saltuatim legantur: con- Ordo.

stan-

ſtanter, non faſtidioſe: ordine, non tranſ-ſultorio modo. In primis ſeſe offert Galeni liber, inſcriptus Exhortatio ad artes; dein Quod medicus philoſophus. & De ſectis ad novicios, de optima ſecta, de conſtitutione medicinæ. Tunc Anatome; dein De venarum, arteriarum, nervorum, matricis ſectione. Poſtea libri de uſibus partium, de naturalibus facultatibus, de placitis Hippocratis & Platonis, quod animi mores corporis temperiem ſequuntur, de affectibus animi caſtigandis, an ſanguis in arteriis, de odoratus inſtrumentis, de motu muſculorum, de cauſis reſpirationis, de ſemine, de fœtuum formatione. De elementis, de temperamentis, de medicamentorum facultatibus, de optima corporis conſtitutione, de optima habitudine, de inæquali intemperie: hi tres libelli legantur inter ſecundum & tertium librum De temperamentis: κατὰ γένη & κατὰ τόπους: vel legat hos poſtremo De antidotis, Euporiſta; de purgantium vi, qua, & quando: de ptiſana. De Theriaca ad Piſonem & ad Pamphilianum ſed hos doctiſſimus Iulius Alexandrinus (quem hic ſequimur) adulterinos falſoq; Galeno aſcriptos demonſtravit. Dein ſunt libri De ſanitatis natura, De morborum differentiis, de morborum cauſis de ſym

Galeni libri quo ordine legendi.

de symptomatum differentiis, deque horum causis, De plenitudine, de tumoribus præter naturam, de atra bile, de tremore & palpitatione, de tabe, de locis affectis, de febrium differentiis, de pulsibus, de spirandi difficultate, de pulsuum usu, de spirandi usu causisque: de morbi totius temporibus, de temporibus morborum, de crisibus, de diebus judiciariis, de typis, de prænotione, de dignotione ex insomniis, quo modo deprehendantur simulantes se ægrotare. Ars medica, de sanitate tuenda, methodus medendi, de facultatibus alimentorum, de cibis boni & mali succi, de attenuante diæta, de parva pila, de curatione per venæ sectionem, & contra Erasistratum, de comitiali pueri affectu, Glauconi scripta, ad Thrasybulum. Quantum ad commentaria Galeni ad Hippocratem, Signis adnumerari poterunt Prognostica & Prorrhetica: Curationi vero, De victus ratione acutorum, de articulis, de fracturis. Reliqui ejus Commentarii ad Hippocratem, veluti suorum scriptorum epitome sunt. Pragmatici cæteri, quos ante recensui, nonnunquam tangendi, ubi jam Hippocratis scriptis assuevisti, exacuendi palati gratia, cibi nimia bonitate languentis: sed id saltuatim & frustulatim. Ita nec totum

Pragmatici.

tum

totum perlegemus Paulum, Aëtium, nec Trallianum, aut Oribasium, vel Rasem, neque Mesuem, nec Haliabbatem, Avenzoarem, vel Alsaharavium. Et ita cum cæteris agemus: nam eadem cuncta apud Græcos fœlicius invenias. Actuarius fere totus legi poterit; & Avicenna, si restitutus esset; & Averrois scripta medica, modo id fiat cum judicio. Sed dices, Arabes fœlici plenaque manu remedia jucunda ac facilia fundunt. Ita est: sed ea pauca, quæ non apud Græcos. At esto; sint ab illis instrumenta aucta: sed non in cithara bene pulsandi ars est quamvis sine ea non ludat citharœdus. Arabes ex Græcia colonias duxere: sed frustra quæras apud hos, quod non apud Hippocratem & ejus enarratorem Galenum invenias. Laudo supellectilem remediorum promptam paratamque; & utinam ut Dædalo sua, & Vulcano tripodes cæteraque animata omnia, jussa abessent, vel potius per se ipsa, quamprimum ipsi opus esse scirent, ad opus accurrerent, ac id (quod jam φλυαρία quorundam sibi persuadet) conficerent ultro, quod non cum delectu. Delectu magis militum quam innumeris copiis, & iis veterani potius quam tironibus ingentia bella conficiuntur: Ita nos seligemus ex cunctis

Medicamentis ut studendũ.

opt

optima, & usu firmata, his stabimus. Veteres illi pictores nobilissimi, quatuor tantum coloribus tam eleganter pinxere. nec excludimus seram ætatem, quæ coloribus quid adjecit: Ita veterana remedia extollimus, non relegamus nova, quæ fœlicia in opus: quin pomœria agri medici lubenter proferemus. Commoditas hinc fiet major: sed artem non variat instrumentum. Ars perpetuo possedit tantum roboris & venustatis, quantum satis cultui est. Hoc semper artis fuit, artis modum loco adhibuisse. Mutandorum remediorum nunquam meta erit: sed ni ars finem suum accipiat, desinet esse ars: nam perfecte facere promittit. sed illa habitum habet in intellectu, faciendarum cum ratione rerum. Hæc facili, attamen efficaci, remediorum copia instructa, tanquam Macedonica phalange, audacter cum morbis concurrit. tum quæ remedia nomina nondum dederunt usui, nec sacramento adhuc huic militiæ sacræ, excludit de cohorte; nisi præclaris editis facinoribus gloria splendeant, suumque genus certis notis aperuerint. Non alenda copia iners: paucitati operosæ præstat confidere. Sit tamen justus exercitus, & bene notus tibi beneque instructus. Excute ergo lascivientem varietatem, tanquam inutilem & im-

& imbellem. copia, quantam usus capit, suffecerit. Contende tu potius ad artis penetralia, ubi arcana rerum cognitio, ut his paucis & fortibus paratisque, κατὰ καιρὸν loco & tempore utaris. Verum cum tam multiplici rerum varietati memoria par esse nequeat, arte eam juvabimus, locosque communes fabricabimur; quibus, ut certis thecis, memoria egregie digna inferamus: ut, cum opus fuerit, tamquam ex divite penu, ilico promere has opes possitis. Age cum Lucretio, Floriferis ut apes in saltibus omnia libant, omnia nos itidem decerpimus aurea dicta. Poterunt loci hac idea effingi: Accipiat pagina frons quoque trium locorum titulos, juxta positos. tergus vero folii, nudum sit ab inscriptione, quo nova charta semper addi possit. Volumen hoc chartaceum contineat septem vel octo libros chartæ. Cuncta itaque varietates his locis inferantur & difficiles decisiones: nam perenni inscriptione memoria firmabitur; &, si quid exciderit, facili via revocabitur cum sit ad manus & in mente is locus unde petas. Sed non cuncta quæ legitis locis importabitis, sed ea quæ maxime memoratu digna, & raro obvia, de quibus videberis periclitari, ne tibi excidant. Et totarum historiarum capita, tribus

Loci communes.

u

ut aiunt, verbis tantum, cum numeris annotentur in locis, ut scias à quo auctore, cum usus erit, repetas. & in ipso auctore, puncto nota te id in locos retulisse: ut si postea locum petas, ilico adsit oculus; & ne iterum, si evolvatur denuo à te auctor, is locus inscribatur. Sed nonnunquam quadam ancipiti significatione sese offerunt, ut nescias, in locos si referas, unde recte repetas: propterea consulo, ut etiam Alphabetarii loci struantur, quo, inde facilius qua peti posse videntur, eo reponantur. Sed priores etiam jam dicti loci indice egent. Sed cautio adsit ne nimium his locis fidatis, indeque memoria incultu perdatur, non enim satis est in scriptis rem habere, sed memoria una inscribi debet. Hac serie inscriptiones vel tituli locorum poni poterunt. DEUS remediorum, curationis, & sanationis auctor. Per quos homines usibus humanis medicina illata fuerit, de auctoribus medicis, & de medicina origine. Clinice & iatraleiptice; & quando primum. Vitia medicina & medicorum. Secta medica: dogmatica, methodica, empirica & Paracelsica; Sophistica & sophista. Dignitas medicina, laus ejus, & pramia medicorum. Quales medici esse debeant corpore & animo, ministri, finis medicina, objectum

Locorum communiũ series.

ctum medicinæ, ejus partes, officium medici. De natura, quæ ad medicinam attinet. discrimen physici & medici. De elementis. Quid elementum, & quomodo differat à principio: ejus materia & forma. Quot elementa. ignis, aër, aqua terra. formalis differentia elementorum. Mistione elementorum ut fiant corpora formarum in mistione origo. Proprietates, & effectus elementorum. Qualitates ex elementis ortæ. elementorum situs Quid mixtio, & ejus causa. in misto elementorum substantia. An elementa in mixtis secundum suas formas, an secundum potentiam suam. Elementorum contemplatio quam utilitatem adferat medico. De temperamentis & iis quæ à temperamentis fiunt. Quod sit Temperamentum. quid differat à calido innato. Temperamentorum origo. Homo omnium animalium temperatissimus. partium similarium & dissimilarium vis. Temperamentorum differentiæ quot & quale Ad pondus, & de Pulchritudine: ad justitiam. Signa temperamentorum. Partium singularum temperies. Calidum frigidum, humidum, siccum quot mod aliquid dicatur. An calidum element re in omni vivente excedat. Ætatu temperamenta & differentiæ: infanti pube.

pubertas, adolescentia, juventus, virilis ætas, senium duplex. An juvenum & puerorum idem sit calor. Anni temporum temperies. ver an temperatum. æstas. hyems. autumnus. Regionum temperies. An sub æquatore temperatissima regio. Qualitates secundæ. Color quid, & ejus differentiæ, & causæ. Odor, & ejus differentiæ, causæque. Sapor, insipidus, acidus, acerbus, austerus, astringens, dulcis, amarus, salsus, acris. Tactiles qualitates; molle, densum, grave. Vtilitas quæ ex notitia temperamentorum. Cutis temperata. Partes calidæ, frigidæ, humidæ, siccæ. De Humoribus: Quid humor, quot, quales, primi, secundarii, excrementitii, alimentarii: quo modo & unde fiant: duo excrementa humorum: Sanguis: Pituita, dulcis, salsa, acida, vitrea, gypsea, tenuis, crassa; signa ejus. De bile, vitellina, porracea, æruginosa, glastea, flava. De melancholia, & ejus differentiis; signa atræ bilis. Vsus humorum: fibræ sanguinis, copia humorum, mutatio humorum. Ichor humorum; & signa cujusvis. Motus humorum. Vtilitas doctrinæ humorum. De semine; & quid semen: utriusque sexus semen. An semen ut opifex, an ut materia fœtui serviat. Semen mulieris. Causa & origo seminis.

minus. Testium vis. Sanguis menstruus quid, & ejus origo. Conceptio, instrumenta procreationis, gestatio & motus fœtus, membranæ fœtus: hepar num ante cor procreetur: signa maris & fœminæ: Partus, superfœtatio, fœtus tempora, septimestris &c. abortus, fœtus mortuus. Similitudo filiorum cum parentibus, & physiognomonica: Monstra, mola, androgyni: fœminarum in mares mutatio. Vtilitas cognitionis seminis & materni sanguinis: sterilitatis causa. Anatome: an unum tantum princeps membrum: cur seminales partes sectæ non regignantur. Caput, cerebrum, frons, partes caput vestientes, partes in capite contentæ: partes à cerebro ortæ, partes cerebro assistentes, oculi: quo modo fiat visio: lachrymæ; aures, nares, os, musculi, ligamenta. Thoracis costæ, sternon, musculi, mammæ, lactis procreatio, diaphragma, tunica costas cingens. Partes quæ in thorace continentur, cor &c. aspera arteria, lingua: sermo ut fiat. Ventris inferioris, umbilicus, & continentes partes: contentæ, ventriculus &c. mesenterium, hepar, fel, lien. Partes ab hepate ortæ: partes serum attrahentes & suscipientes, renes, vesica &c. Partes procreationi dicatæ, testes, parastatæ &c. uterus:

Con-

sensus uteri & mammarum. De manus partibus & structura, de crure, ossium structura. Calidum innatum, & spiritus quid sit, & causæ ejus, & affectus; præstantia: quotuplex: mutatio ejus. Spiritus quid, & quot: naturalis, vitalis, animalis: humidum primigenium. De animæ facultatibus, & earum actionibus. quid anima, & quot: quid facultas animæ, procreatrix, nutrix, attractrix, retentrix, excretrix, nutritio, auctio, coctio: fames, excrementa. Sentientis animæ facultates, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus, sensus communis, phantasia, cogitatio, memoria. motus, appetitus. vitalis vis. De sanitate tuenda. Quid sanitas. signa temperierum totius: signa cerebri temperati, & intemperati: pilorum causæ variorum: oculorum temperatorum varie signa: pulmonis temperaturæ notæ; hepatis, ventriculi, testium. Aëris qualitas varia, regionum varietas, ventorum vis: anni tempora. Cibi boni vel mali, medicamentosi: victus puerperarum, victus melancholicorum &c. Quantitas cibi; modus utendi. Consuetudo: cænandum an prandendum liberalius: occasio cibandi. Potus, aqua, vinum, cerevisia, mulsa, quantitas potus, ebrietas. Balnea, dulcia,

 ther-

thermarum, modus eorum, aëreum. Alvi dejectio, urina, sudor, vomitus, mensium & hæmorrhoïdum profluvium, venus. motus & quies: frictiones. animi motus. Semina cerealia, triticum, siligo: &c. Panis & placenta, pultes & polenta, legumina, fructus, alimenta ex herbis. Quadrupedes, lacticinia. Aves, pisces, succi, condimenta. Differentiæ & causæ morborum. quid morbus, genera morborum, intemperies: manifesti, occulti, venenati, contagiosi: organici; solutio continui: primarii, per sympathiam, simplices, compositi; acuti, longi: &c. Causæ morborum, annata, antecedens, continens, externa. Fascinum, philtra, incantationes. Signa morborum; & quid signum, pathognomonicum, epigenomenon, & epiphanomenon. In excrementis, actione læsa, qualitate mutata. doloris idea, situs. Differentiæ & causæ symptomatum: quid symptoma. In motu: tremor, rigor, horror, tussis, sternutamentum, oscitatio, pandiculatio, palpitatio, ructus, singultus. vomitus, nausea: stridor dentium. Læsio actionis principis cerebri; ut phantasiæ, cogitationis, memoriæ. Vigiliæ, somnus. Naturalis facultatis, ut attractio &c. Qualitatis mutatæ, visilis &c. dolor. Excremento-

rum symptomata, in substantia, qualitate, copia, tempore, & excernendi modo. Prognostica. Quid signum prognosticum. Signa cruditatis & coctionis signa mortis vel salutis, & quæ ad melius & deterius: signa quæ ad speciem & ad tempus crisis apparent. Tempus morbi: quid principium, augmentum, vigor, declinatio. Paroxysmus, periodus. Prognoses in urina, dejectione, sudore, expectorato, menstruis, vomitu, hæmorrhagia, pure. Crisis quid: crisis bona, mala, fida: & quando futura. Dierum decretoriorum natura & causa. unde certus naturæ in his ordo. Luna causa adjuvans. Qui dies decretorii: dies sextus: & singulorum dierum vires. Crises singulorum morborum. Septimanarum ratio. Abscessus. Dies & hora mortis. Quo affectu quisque peribit. De pulsuum significatione. quid pulsus. Diastole, systole. duplex in pulsu quies. differentia pulsuum. De respiratione, quid sit, unde fiat: inspiratio, exspiratio, usus eius: differentiæ variæ. Vrina quid significet quid sit: ut fiat urina. eius colores, substantia, quantitas. contenta urinarum, enæorema, hypostasis, spuma, pinguedo, innatantia corpora, &c. Qualitas urinæ, odor. unde varia urina; ut ex ætate, somno, cibo, &c. De

 febri-

febribus hecticis, ephemeris, synochis, putridis, continuis, intermittentibus, quartana, &c. Morbi partium, capitis, thoracis, ventris, artuum. Victus ratio in morbis servanda. De natura medicamentorum. Quid pharmacum: unde eorum vires: ut in actum ducantur à nostro calore. primæ eorum qualitates, & secundæ: sapores, &c. Purgantia, vomitoria, sudorifica, urinalia: partibus peculiaria, antipharmaca, venena. Delectus remediorum, quando quæque colligenda radices, flores, semina, succi, lachrymæ. Præparantia, corrigentia, menses ducentia, obstruentia, aperientia &c. Externa, repellentia, emplastica, anodyna, narcotica, emollientia, attenuantia, trahentia, discutientia; maturantia, pustulas & vesicas concitantia. De compositione medicamentorum: de eius utilitate & necessitate: basis. Coctio remediorum, lavatio, ustio, tritura, infusio, nutritio, mollitio: metallica remedia, & Alchimica. Adiuvantia remedia. Pondera & mensuræ: Sirupi &c. Methodus medendi. De chirurgo; eiusque officio. Venenorum natura: ab iis præcautio. Vita num prorogari queat medicina: cur alii aliis longioris vitæ. Mors, eius causæ & necessitas. senes cur facile moriantur

riantur. Mortis hora an prædici possit. Ægri deplorati sæpe servantur. Semina amplissimum ad medicum campum habetis; vos in messem excolite. Qui velit hæc latius ex Institutionibus medicis & methodo medendi (nam inde profecta sunt) pandere poterit: aut (ut varia ingenia sunt) arctius contrahere. Sunt qui brevissimos velint locos, ad Praxin. Hi serie hac transigant: In primis ponant morborum definitiones, dein causas cuiusque morbi: signa unde noscatur quod sit talis morbus. Signa differentium causarum eius mali, hoc est, differentiæ propriæ causarum ut noscantur: differentiæ etiam communes. Indicationes curativæ: prognosis: num liceat satisfacere Indicationibus. Præservatio, curatio, chirurgia. Pharmacia, lenientia, præparantia, purgantia universalia, & peculiaria: topica: diæta: empirica.

CAPUT VII.

Quantum studiis tribuendum: & Quando maxime iis indulgendum.

DE *spacio præscribendo cuique quo perseveret in studiis, idem dico quod Galenus de cujusque idiosyncrasia: me nulla ratione id assequi posse: quisque suas vires consulat. Hoc moneo, firmet ut quisque, quantum licet, suum corpus ad laborem: studeatque ut habitudo corporis sit bona, quantum natalis genius admittit. Temperantia vitæ, & juvenilis adsit modestia: inde enim sanitas, robur, fœlixque senectus adolescet Cum animum studiis fatigari sentis, ad corpori gratum exercitium te vertes: nam (ut ait Isocrates,)* πλησμονὴ ἁπάντων. Ita instar organi musici dum intensione & remissione sibi concinna redduntur studia. suaviora evadunt. Et Plato dicebat, hostes disciplinarum esse labores & somnos. Nimiis studiorum laboribus defessa ingenia corruunt, pondere molestiarum oppressa. Plantæ sane modicis rigatæ aquis surgunt, quam multis tabescunt: ita animus mediocri vegetatur*

*omnium rerum est satietas.

tatur labore; nimio opprimitur. Respirent ergo studiosi à valido labore: nam vita est labor & remissio. Somnum & vigiliam dedit Deus, hyemem & æstatem, festos & nefastos dies; tu etiam arcum remitte, ut habeas quem tendere possis. Pythagoras dicebat, cor non manducabis; hoc est, nimis studiorum curis id non exedes. Quidam omnia scire volunt, at * ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς σοφὸς, *dicit Æschylus. Nec ergo animus anxio studio corpus, nec corpus animum nimio labore fatiget: sed grata vicissitudine alterum alterius laborem excipiat. Scripsit Hippocrates, ab exercitio fatigationem, alterius generis exercitio recreari: nam, ut ait Plutarchus,* * ἡ ποικιλία τερπνόν. *Vt enim cultrum uno latere si perpetuo acuas, hebescit: ita ingenium uni semper rei inhians, torpescit. Attamen hæc ingeniorum laxamenta, non tales illecebras aspergant, ut his, quasi Sirenibus, ex nave evocati, Vlyssem, hoc est animum, ejusque studium, negligamus. sint itaque cuncta moderata:* * πᾶν γὰρ τὸ πολὺ, πολέμιον τῇ φύσει. *Satis sit his jocis & lusibus animi defatigationem excussisse. Nec in toto vitæ cursu studia unquam sistenda puto: perpetuo quin philosophandum;*

* qui utilia, non qui plurima novit, est sapiens.

* varietas omnis grata est.

* omne nimiũ, bellicosum (aut repugnans) est naturæ.

dum; & cum suavissimis nutriculis musis, imo etiam in senio, confabulandum. Diogenes jam senex admonitus ut laboribus superſederet, rettulit. In stadio currentem, non oportet jam metæ vicinum remittere cursum: nam pulchrum est senem sapientiæ studere. Sed quando studiis maxime indulgendum? Philostratus, De vita Apollonii Tyanæi, prodidit, Apollonium dicere solere discipulis, oportere eum qui recte philosophatur, veniente aurora cum diis versari: procedente autem die, de diis loqui: reliquum vero tempus humanis rebus & sermonibus impendere. Dea quadam apud Virgilium ita dormientem compellat Æneam:

Quando studendũ.

Surge, age, nate dea, primisque cadentibus astris
Junoni fer rite sacra.

Letichius.

Etenim

Tunc vigor intus agit major, tunc pectora cœlo
Ingeniis prima luce favente calent.
Inde fluunt sacri latices, studioque perennes.
Fons matutino fundit apertus aquas.

De Pegaso mythologia.

Hinc Pegasum fabulantur reclusisse Musarum

ſarum fontem; quod id cum oritur ſydus, ſocio Sole (hoc fit in Aprili & Majo) matutinis horis, aptiſſime tractentur ſtudia; & pleno fonte quod tunc ſe effundant ingenii vires. Et nos in auroræ horis, ſacra faciemus Muſis: nam hæ Muſis ſunt ſacræ. etenim divina illa mentis noſtræ aura, ſpiritusque Palladii (hoc eſt cerebri) cuncti, ab omni fœdo vaporum incurſu, his horis ſunt liberrimi, nec ullo madore polluuntur. Commodæ ſunt & horæ ante cœnam. Italis admodum ad ſtudia expetitæ, jam ſoluto ab officio ſtomacho. Ea ſumma cautio adſit, ne ſtudium ineatis, dum in ciborum mitigatione ſtomachus fatigatur: expirat enim ita in mentem vapor, qui illam caligine obnubilat, quem ſæpe bibens mens, hebetata, ſplendorem priſtinum exuit, indeque ingenia tandem in ſtuporem flacceſcunt. Cautio.

Hoc filo, Medicinæ ſanctiſſimi myſtæ, veſtra trahite ſtudia in gloriam; quam (ut voveo & ſpero) nulla unquam oblivio obſcurare poterit. Quid quæſo homine dignius, ac, juſto officio, nomina ſua immortalitati dare? Is faveat veſtris conatibus, qui vitam nobis, & literarum amorem, & remedia medica de

 largo

largo suo sinu effudit; propitiusque haec nobis felicitet: nam

Ni Deus affuerit, viresque infuderit herbis,
Quid rogo dictamnus, quid panacea juvent?

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERUM MEMORABILIUM
QUÆ
hoc libro continentur.

Audi-

D.

E.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

P.

FINIS.

